شەيخ سەئدى (ئىران)

بوستان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 978-7-228-06308-6

9 787228 063086 >

定价：22.00元

شەیخ سەئدی (ئیران)

بوستان

تەرجىمە قىلغۇچى : توختى ھاجى تىللا

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

果园：维吾尔文/(伊朗)萨迪著；托合提·提拉译. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2001.4（2007.11 重印）
ISBN 978-7-228-06308-6

Ⅰ.果… Ⅱ.①萨…②托… Ⅲ.诗歌—作品集—伊朗—现代—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I373.25

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2000)第 75142 号

责任编辑　阿扎提·阿里玛斯
编　　辑　热合曼·马木提
责任校对　赛娜瓦尔·再米拉
出版发行　新疆人民出版社
地　　址　乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话　0991-2827472
邮　　编　830001
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　新疆新华印刷厂
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　10.625
版　　次　2001 年 9 月第 1 版
印　　次　2008 年 3 月第 3 次印刷
印　　数　6161-11161 册
定　　价　22.00 元

بۇ كىتاب ئىستانبۇل بەدىر نەشرىياتىنىڭ 1978 ـ يىلى 1 ـ نەشرى ، 1978 ـ يىلى 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى .

本书根据伊斯坦布尔巴德尔出版社 1978 年第 1 版，1978 第 1 次印刷本翻译出版。

بوستان

ئاپتورى : شەيخ سەئدى (ئىران)
تەرجىمە قىلغۇچى : توختى ھاجى تىللا
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئازات ئالماس
مۇھەررىرى : راخمات مامۇت
مەسئۇل كوررېكتورى : سەنەۋەر ، زەمرە
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون : 0991—2827472
پوچتا نومۇرى : 830001
سانقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى : شىنجاڭ جەنبەن مەتبەئەچىلىك شىركىتى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر ، 1/32
باسما تاۋىقى : 10.625
نەشرى : 2001 ـ يىلى 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى : 2008 ـ يىلى 3 ـ ئاي 3 ـ باسمىسى
تىراژى : 11161—6161
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—06308—6
باھاسى : 22.00 يۈەن

تەرجىماندىن

پارس خەلقىنىڭ ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر شائىرى شەيخ سەئدىنىڭ ئەسلىي ئىسمى ئەبۇ ئابدۇللا مۇشەررىخددىن بىن مۇسلىھ ئەل شىرازى بولۇپ ، سەئدى ئۇنىڭ تەخەللۇسىدۇر . ئۇ ھىجرىيە 610—615 (مىلادىيە 1213—1219) يىللىرى ئارىسىدا ئىراننىڭ شىراز شەھىرىدە ئوتتۇرا قاتلامغا مەنسۇپ ئوقۇمۇشلۇق ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن .

ئىپتىدائىي مەكتەپنى شىرازدا ئوقۇپ ، كېيىن باغدادقا كۆچۈپ بېرىپ ، ئۇ يەردە ئەڭ چوڭ ئىلىم مەركىزى بولغان «نىزامىيە» مەدرىسىسىدە ئالىي ئىلىم تەھسىل قىلغان . ھاياتىدا كۆپ قېتىم سەپەرگە چىقىپ ، ئىراق ، سۇرىيە ، ئاناتولىيە ، مىسىر ، فاس ، ئەزەربەيجان ، بەلخ ، غەزنە ، پەنجاپ ، غوجىرات ، سومىنات قاتارلىق مەملىكەت ۋە شەھەرلەردە بولغان ، ئەرەب سەھرالىرىنى كەزگەن ، كۆپ قېتىم ھەج سەپەرلىرىدە بولغان . دەمەشق ، ئىرۇسالىم ، تىرىپولى ، ھەلەب قاتارلىق شەھەرلەرنى كۆرگەن . ئافغانىستان ، ھىندىستان ، ئوتتۇرا ئاسىيا رايونلىرىدا سەپەر ، زىيارەتلەردە بولغان . ئىلىمىزنىڭ قەدىمكى شەھىرى بولغان قەشقەرگىمۇ كېلىپ كەتكەن . بۇ ساياھەتلىرى جەريانىدا نۇرغۇن دۆلەت ئەربابلىرى ، شائىر ، ئەدىب ، پەيلاسوپ ، دىنىي ئۆلىمالار بىلەن تونۇشۇپ ، ھەمسۆھبەت ۋە مۇنازىرىلەردە بولغان .

1256—1257 - يىللىرى يۇرتىغا قايتىپ كەلگىنىدە ، شىرازدا تىنچلىق ئورنىتىپ ، خەلقنى راھەت تۇرمۇشقا ئىرىشتۇرگەن ئادىل ھۆكۈمدار ئەبۇ بەكىر بىن سەئد بىن زەنگىنىڭ دەققەت - ئىتىبارىنى قوزغاپ ، ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغان بۇ زات ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ساداقىتىنى ئىپادىلەش مەقسىتى بىلەن سەئدى تەخەللۇسىنى قوللىنىپ ، 1257 - يىلى ئۇنىڭغا بېغىشلاپ

«بوستان» ناملىق ئەسىرنىڭ، بىر يىلدىن كېيىن تەخت ۋارىسى سەئدگە بېغىشلاپ «گۈلىستان» ناملىق ئەسىرنى يېزىپ، خەلققە پەند ـ نەسىھەت ۋە تەربىيە بېرىشنى مەقسەت قىلغان. ھەر ئىككى ئەسەر كارامەت ئېسىل ئەسەرلەر بولغاچقا، قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە پارسچە سۆزلىشىدىغان ۋە پارس تىلىدىن خەۋەردار بولغان پۈتۈن ئىسلام دۇنياسىدا مۇناسىپ شۆھرەتكە ئېرىشكەن. شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ ئەسەر غەرب تىللىرىغىمۇ تەرجىمە قىلىنىپ، پۈتكۈل غەرب دۇنياسىدىمۇ چوڭ تەسىر قوزغاپ، ئالەمشۇمۇل شاھ ئەسەر بولۇپ كەلمەكتە.

«گۈلىستان» بىلەن «بوستان» شىنجاڭدا قانچە ئەسىرلەردىن بۇيان مەدرىسىلەردە دەرسلىك سۈپىتىدە ئوقۇلۇپ كەلگەن.

شېئىرىي ھېكايىلەردىن تۇزۇلگەن ئون بابلىق بۇ نادىر ئەسەر ئاددىيلا بىر ئەدەبىي ئەسەر بولماستىن، ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئەڭ مۇھىم تەرەپلىرى بولغان ئادالەت، ئېھسان، شەپقەت، ساداقەت، مېھىر ـ مۇھەببەت، ئەخلاق ـ پەزىلەت، نازاكەت، مەردلىك، قانائەت، كەمتەرلىك، تەلىم ـ تەربىيە، پىكىر ـ تەدبىر، ئىنسانپەرۋەرلىك، ۋەتەنپەرۋەرلىك قاتارلىق خىسلەتلەرنى يارقىن سۈرەتلەيدىغان، جاھالەت، زۇلمەت، زالىملىق، ئاچ كۆزلۈك، ئالدامچىلىق، يالغانچىلىق، ھەسەتخورلۇق، تەكەببۇرلۇق، چىرىكلىك قاتارلىق ئىللەتلەرنى ھەجۋىي تىل بىلەن كەسكىن تەنقىد قىلىدىغان بىلىم خەزىنىسىدۇر.

مەزكۇر ئەسەر يالغۇز پارس كلاسسىك ئەدەبىياتىدا ئەڭ قىممەتلىك بايلىق ۋە مۇھىم يادىكارلىقلاردىن بىرى بولۇپلا قالماي، بەلكى جاھان مەدەنىيەت خەزىنىسىدىمۇ ئۆزگە مۇناسىپ ھۆرمەتلىك ئورۇننى ئىگىلەيدۇ.

بۇ كىتاب 1978 ـ يىلى ئىستانبۇلدا نەشر قىلىنغان تۈركچە نەسرىي نۇسخىسىدىن تەرجىمە قىلىندى. سەۋىيەمنىڭ تۆۋەنلىكىدىن سەۋەنلىك ـ خاتالىقلارنىڭ كۆرۈلۈشى تەبىئىي، ئوقۇرمەنلەرنىڭ تۈزىتىش پىكىرلىرىنى قارشى ئالىمەن.

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 1
مۇناجات 1
قەسىدە 6
تۆت خەلىپە بىلەن پەيغەمبەر خانىدانى ھەققىدە قەسىدە ...8
«بوستان»نى يېزىشتىكى سەۋەب 9
كىتابنىڭ يېزىلىش تارىخى 10
ئىسلام پادىشاھى سەئد ئىبنى زەنگى ئوغلى ئەبۇ بەكىر-
نىڭ ياخشى سۈپەتلىرى 11
ئاتابەك مۇھەممەد سەئد ھەققىدە مەدھىيە 15

بىرىنچى باب ئادالەت ۋە مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ھەق-
قىدە 18
قىسرا (نۇشىرۋان)نىڭ ئوغلى ھۇرمۇزغا نەسىھىتى..... 20
خۇسرەۋ پەرۋىزنىڭ شىرۇيەگە نەسىھىتى 21
جازالاشقا ئالدىرماسلىق ھەققىدە 27
ئاجىزلارغا ھېسداشلىق قىلىش ھەققىدە 37
خەلقتە شەپقەت قىلىش ھەققىدە بىر ھېكايەت..... 38
ھۆكۈمدارلارنىڭ دوست - دۈشمەنلىرىنى پەرق ئېتىشى
ھەققىدە 40
پادىشاھلارنىڭ خەلقنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشى ھەققىدە
..... 41

بۇرۇنقى ھۆكۈمدارلارنىڭ خەلقگە قىلغان شەپقەتلىرى
ھەققىدە 42
زالىم پادىشاھ بىلەن بىر زاھىتنىڭ ھېكايىسى 47
يوقسۇللارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش ھەققىدە 48
كۈچلۈك چېغىدا ئاجىزغا مەرھەمەت قىلىش ھەققىدە
ھېكايە..... 50
ئادالەت ۋە زۇلۇمنىڭ ئاقىۋەتلىرى..... 52
بىرى ئادىل ، يەنە بىرى زالىم ئىككى قېرىنداشنىڭ
ھېكايىسى 53
قانائەت ۋە رازىمەنلىك يوقسۇللارنىڭ قەلب ھۇزۇرى... 57
تەقۋادار بىلەن قۇرۇق كاللىنىڭ ھېكايىسى 57
ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىشنىڭ ئاقىۋىتى 58
بىر زالىم مىرابنىڭ ھېكايىسى 59
زالىم ھەججاج بىلەن راستچىل ئادەمنىڭ ھېكايىسى ... 60
مەڭگۈلۈك بولمىغان دۇنيا سەلتەنىتى ھەققىدە 64
زاۋال تاپىدىغان ئىش ۋە مىراس قالدىغان مۇلۈك
ھەققىدە 65
قىزىل ئارسلان بىلەن بىر ئالىمنىڭ ھېكايىسى..... 66
گور پادىشاھى ھەققىدە بىر ھېكايە..... 69
ئابباسىي خەلىپىسى مەئمۇن بىلەن چۆرىسىنىڭ
ھېكايىسى 76
زالىم ھۆكۈمدار بىلەن دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى 78
نەسىھەت ئاڭلىمايدىغان كىشىگە ئېغىز جوراتماسلىق
ھەققىدە بىر ھېكايە 81
ھەربىي قوشۇننى ئىدارە قىلىشنىڭ ئاساسلىرى 83
تىنچلىق چاغلىرىدا ئەسكەرنى ياخشى كۈتۈش ھەققىدە ...85
تەجرىبىلىك ئەر كىشىلەر ھەققىدە..... 86

ئختىساسلىقلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ھەققىدە..... 88
ھەر جەھەتتە دۇشمەندىن ساقلىنىش ھەققىدە 89
دۇشمەننى ئەقىل بىلەن يوقىتىش ھەققىدە..... 89
كېيىننى ئويلاپ ، دۇشمەنگە يېقىنچىلىق قىلىش ھەققىدە...90
يېقىنچىلىق قىلغان دۇشمەندىن ھەزەر ئەيلەش ھەققىدە...91
ئۆز سىرىنى ساقلاش ھەققىدە..... 92

ئىككىنچى باب ئېھسان ۋە ياخشىلىق ھەققىدە 94
يېتىمنىڭ بېشىنى سىلاپ ھالىغا يېتىش ھەققىدە 95
يېتىم - يېسىرلارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە 96
ياخشىغۇ ، يامانغۇ ئېھسان قىلىش ھەققىدە 98
تەقۋادار بىلەن نومۇسسىز ۋە يۈزسىز تىلەمچىنىڭ
ھېكايىسى 99
خەسىس بىلەن مەرد ھەققىدە ھېكايە 100
تەمسىل..... 101
ئۆزىنى ماختىغان تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى 104
بۇ مەنىدە يەنە بىر ھېكايە 105
ياخشىلارغا ۋە يامانلارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە ... 107
خەلق بىلەن ياخشى ئۆتۈش ، كەمتەر بولۇش ھەققىدە...108
بىچارىلەرگە رەھىم قىلىشنىڭ پايدىسى..... 109
ياخشى ئادەملەرنىڭ مۇئامىلىسى ھەققىدە ھېكايە 111
ئالىيجانابلىق ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسى ھەققىدە 112
ئېھسان بىلەن كۆڭۈل ئۆتۈش ھەققىدە ھېكايە..... 113
بېخىل تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى 115
ھاتەم تايىنىڭ ھېكايىسى 116
يەمەن پادىشاھى بىلەن ھاتەم تايىنىڭ ھېكايىسى 118
ھاتەم تايىنىڭ قىزى ھەققىدە بىر ھېكايە..... 121

ئالىيجاناب ھاتەم تاينىڭ ھېكايىسى ۋە ئىسلام پادىـ
شاھى ئەبۇبەكىر ئىبنى سەئىد ئىبنى زەنگىنى خەيـ
بىلەن ياد ئېتىش ھەققىدە 122
بىر ھۆكۈمدارنىڭ سىلىق مۇئامىلىسى ھەققىدە 123
ئومۇمىي خەلقنى نەزەردە تۇتۇش ھەققىدە..... 126
خەسىس ئاتا بىلەن بىئەدەپ ئوغۇلنىڭ ھېكايىسى..... 128
ئاز ياخشىلىققا كۆپ ئىنئام ھەققىدە بىر ھېكايە 130
ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاخىرەتتىكى ئىنئامى ھەققىدە
ھېكايەت 132
ھۆكۈمدارنىڭ ماھارەت ۋە سىياسەتلىرى ھەققىدە..... 133
ئېھسانىنى لايىق كىشىگە قىلىش ھەققىدە بىر ئەر ـ
خوتۇننىڭ ھېكايىسى 134

ئۈچىنچى باب ھەقىقىي مۇھەببەت ، ۋەلىيلەرنىڭ يولى ۋە
ئۇلارغا مۇھەببەت ھەققىدە..... 137
كىنايىلىك مۇھەببەت ھەققىدە 138
ھەقىقىي مۇھەببەت ھەققىدە 139
نامرات يىگىت بىلەن مەلىكىنىڭ ھېكايىسى 140
مۇھەببەت ئەھلىنىڭ ئۆزىدىن كېچىشى ھەققىدە ھېكايە...142
ئىشتىياق ۋە مۇھەببەت ھەققىدە ھېكايە 143
ئۆزىنى يوقىتىشنىڭ غەلىبىسى ۋە ئاشىقنىڭ سەلتەـ
نىتى ھەققىدە 145
سەۋر ۋە چىدام ھەققىدە ھېكايە 147
ئەيىبلەشتىن قورقمايدىغان ۋە جەبىر ـ جاپادىن ئەندىشە
قىلمايدىغان ئاشىقنىڭ ھېكايىسى 149
سەۋر ۋە سەۋر قىلغىلى بولمايدىغان جاپا ھەقىقىدە
ھېكايە 150

ئاشقىنىڭ ئەقىل بىلەن غەلىبە قىلىشى ھەققىدە 152
مەجنۇننىڭ لەيلىگە بولغان ھەقىقىي مۇھەببىتى 154
ئاللانىڭ بارلىقى ئالدىدا پۈتۈن مەۋجۇداتنىڭ پانىيلىقى
ھەققىدە..... 157
يېزا غوجدارى بىلەن پادىشاھ لەشكىرىنىڭ ھېكايىسى...158
دەرۋىشلەرنىڭ ساماسى ھەققىدە..... 162
سامانىڭ ھەقىقىي مەنىسى ھەققىدە 163
پەرۋانىنىڭ شامغا بولغان رىياسىز مۇھەببىتى ھەققىدە
ھېكايە 164
شامنىڭ پەرۋانە بىلەن سۆھبىتى 167

تۆتىنچى باب كەمتەرلىك ھەققىدە..... 170
يۇقىرىدىكى مەنىگە دائىر بىر ھېكايە 170
شۇ مەنىگە دائىر يەنە بىر ھېكايە..... 170
بايەزىدى بەستامىنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە 172
كىبىرنىڭ ئاقىۋىتى ، كەمتەرلىكنىڭ بەرىكىتى..... 172
ھەزرىتى ئىيسا بىلەن ماختانچاق بىر دىندارنىڭ ۋە
پۇشايمان قىلغان بىر گۇناھكارنىڭ ھېكايىسى 173
نامرات ئالىم بىلەن مەغرۇر قازىنىڭ ھېكايىسى 177
تەمسىلىك ھېكايە..... 180
شاھزادىنىڭ توۋا قىلىشى ھەققىدە ھېكايە 181
سەييارە بال ساتقۇچىنىڭ ھېكايىسى 186
مەرد كىشىلەرنىڭ ئىززەت - نەپسى ھەققىدە 187
ياخشى تەبىئەتلىك خوجايىن بىلەن يامان تەبىئەتلىك
قۇلنىڭ ھېكايىسى..... 188
مەرۇف كەرخى بىلەن بىمار مېھماننىڭ ھېكايىسى ... 189
تەربىيىسىزلىك ئالدىدا ئۇلۇغلارنىڭ سەۋر - تاقىتى

ھەققىدە ھېكايە 192
دەرۋىشلەرنىڭ ئەدەپسىزلىكى ۋە پادىشاھلارنىڭ سەۋرى-
لىرى ھەققىدە ھېكايە 194
ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنىڭ ھەممىدىن مەھرۇملۇقى
ھەققىدە ھېكايە 197
قۇللارنىڭ ياخشىلىقنى بىلىشى ۋە مۇلايىملىقى ھەققىدە
ھېكايە 197
كەمتەرلىك ۋە يېلىنىش ھەققىدە بىر ھېكايە 199
ھاتەمى ئاسەمنىڭ گاسلىقىنىڭ سىرى ھەققىدە ھېكايە... 200
زاھىت بىلەن ئوغرىنىڭ ھېكايىسى 201
دوست ئۇچۇن دۇشمەننىڭ جاپاسىغا چىداش ھەققىدە
ھېكايە 202
لوقمان ھەكىمنىڭ سەۋر - تاقىتى ھەققىدە ھېكايە ... 203
باغدادلىق جۇنەيدنىڭ كەمتەرلىكى..... 204
بىلىمدار بىلەن سازەندىنىڭ ھېكايىسى 205
يامان تەبىئەتلىك ، ئوسال خۇيلۇق كىشىلەرنىڭ جاپا-
لىرىغا مەردلەرنىڭ سەۋرلىرى ھەققىدە ھېكايە..... 206
خەلىپە ئەلىنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە 207
خەلىپە ئۆمەرنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە..... 209
ياخشى تەبىئەتلىك بولۇشنىڭ پايدىسى ھەققىدە ھېكايە ... 210
زۇننۇن مىسرى ۋە ئۇنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە
ھېكايە 210

بەشىنچى باب رازىلىق ھەققىدە 213
تەقدىرگە تەن بېرىش ھەققىدە 213
ئىسفاھانلىق پالۋاننىڭ ھېكايىسى 214
ئەردەبىللىك مەرگەننىڭ ھېكايىسى 218

دوختۇر بىلەن پالۋاننىڭ ھېكايىسى 219
يوقسۇل بىلەن ئۇنىڭ جېدەلخور خوتۇنى ۋە باي قوشـ
ـنىسىنىڭ ھېكايىسى 221
دەرۋىش بىلەن سەت خوتۇننىڭ ھېكايىسى 221
گىيە بىلەن كۆكۈنەكنىڭ ھېكايىسى..... 222
توقۇمچى شاگىرتنىڭ ھېكايىسى 223
تۆگە بوتىسىنىڭ ھېكايىسى 224
ئىخلاسنىڭ بەرىكىتى ۋە رىيانىڭ ئاپىتى ھەققىدە..... 224
«تاغلىق ئاتا» بىلەن ئىخلاس ھەققىدە 225
روزا تۇتقان كىچىك بالىنىڭ ھېكايىسى 226
ئىككى يۇزلىمە تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى 226

ئالتىنچى باب قانائەتكار كىشىنىڭ سۈپىتى ھەققىدە ... 229
ئىنسانىنىڭ قىممىتىگە دائىر ھېكايە 239

يەتتىنچى باب تەربىيە ھەققىدە..... 243
سۆكۈت قىلىشنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە 244
ئازۇدىد دەۋلە ھەققىدە بىر ھېكايە 248
ئەيىبنى يېپىشنىڭ پەزىلىتى ۋە سۆكۈتنىڭ ياخشىلىقى
ھەققىدە ھېكايە..... 252
غەيۋەت قىلماسلىق ھەققىدە 253
كىملەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشقا بولىدۇ 259
غەيۋەتخورلۇق ۋە غەيۋەتخور ھەققىدە ھېكايە..... 260
ئاياللار ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى ـ يامان خۇيلىرى ھەققىدە...263
بالا تەربىيىسى ھەققىدە..... 266
دىلبەرلەردىن ساقلىنىش ھەققىدە 268
خىزمەتكارلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش ھەققىدە ... 269

ساختا ئاشقلار 270
بىر دەرۋش بىلەن ھىپوكراتنىڭ ھېكايىسى..... 270
كىشىلەرنىڭ جاپاسىغا سەۋر قىلىش ھەققىدە 272

سەككىزىنچى باب شۈكۈر قىلىش ھەققىدە 278
ئىنسانىنىڭ يارىتىلىشىدىكى ئىلاھىي ماھارەت 280
نېمەتكە نان كورلۇق ھەققىدە ھېكايە 281
ئاللانىڭ قۇدرىتىنىڭ ئەسەرلىرى ۋە شۈكۈر قىلىش
ھەققىدە..... 283
جانابىي ھەقنىڭ نېمەتلىرىنى تونۇش ھەققىدە 284
سۇلتان تۇغرۇل بىلەن ھىندى كۆزەتچىنىڭ ھېكايىسى ...285
دەرۋىشلەرنىڭ نەزەرلىرى سەۋەبتە ئەمەس ، ئاللادىدۇر...288
قىلىنغان ئىشتا ئاللانىڭ تەۋپىقىگە مۇيەسسەر بولۇش
ھەققىدە..... 290
ھىندىستانغا سەپىرىم ۋە بۇتپەرەسلەرنىڭ ئازغىنلىقى
لىرى ھەققىدە 291

توققۇزىنچى باب توۋا ھەققىدە..... 298
ياشانغان كىشىنىڭ ياشلىقىغا ھەسرەت قىلغانلىقى
ھەققىدە ھېكايە..... 298
تېۋىپ بىلەن بوۋاينىڭ ھېكايىسى..... 300
قېرىشتىن ئاۋۋال ياشلىقنىڭ قەدرىنى بىلىش ھەققىدە
ھېكايە 301
تەلىم ۋە تەنبىھ ھەققىدە 309

ئونىنچى باب مۇناجات ۋە خاتىمە 322

مۇقەددىمە

مۇناجات

قۇدرىتى بىلەن تەندە جاننى ۋە ھېكمىتى بىلەن تىلدا سۆزنى ياراتقان ، قۇللىرىغا رەھىم - شەپقەت قىلىپ ، ئاجىزلارغا مەدەت بېرىدىغان ، خاتالارنى كەچۈرۈپ ، ئۆزرىلەرنى قوبۇل قىلىدىغان سېخىي ئاللانىڭ نامى بىلەن باشلايمەن .

ئۇ شۇنداق شان - شۆھرەتلىك ، تەڭداشسىز ، قۇدرەتلىك ۋە ئەزىز ئۇلۇغدۇركى ، ئۇنىڭ بوسۇغىسىدىن باش تارتىپ يۈز ئۆرۈگەن كىشى قايسى ئىشككە بېرىپ باش قويۇپ يۈز سۈرسىمۇ ، بىرەر ئىززەت تاپالمايدۇ .

كىبىر بىلەن باشلىرىنى غادايىتىۋالغان مەغرۇر ھۆكۈمدارلارمۇ ئۇنىڭ بوسۇغىسىدا باشلىرىنى يەرگە قويۇپ يېلىنىدۇ .

ئۇ ئۆزىگە قارشى چىققانلارنى شۇئان جازالىمايدۇ ۋە ئۆزرە تىلىگەنلەرنىمۇ جەبىر - جاپا بىلەن قوغلىمايدۇ . گۇناھلارنى كۆرگىنىدە سەۋر بىلەن ياپىدۇ . بىرەر قۇلىغا يامان ئىشى ۋەجىدىن غەزەپلەنسىمۇ ، توۋا قىلسا ، ئۇنىڭ يامان ئىشىنى دەپتىرىدىن ئۆچۈرۈۋېتىدۇ . ھەر ئىككى دۇنياسى ئۇنىڭ ئىلىم دېڭىزىدىن بىر قەترە ۋە بىر تامچە سۇ دەرىجىسىدۇر .

بىرەيلەن ئاتىسىغا قارشى چىقسا ، شۇبھىسىزكى ، ئاتىسى ئۇنىڭغا خاپا بولىدۇ ، بىرەيلەن تۇغقىنىدىن خۇرسەن بولمىسا ، ئۇنى يات ئورنىدا كۆرۈپ يېنىغا يولاتمايدۇ ، قۇل بۇيرۇلغان ئىشنى دەرھال ئورۇندىمىسا ، خوجايىنى ئۇنى ياخشى كۆرمەيدۇ ۋە ئازارلايدۇ . دوستلىرىڭغا ۋاپادار بولمىساڭ ، ئۇلار سەندىن يىراق

قېچىپ يېنىڭغا يولىمايدۇ . لەشكەرلەر ۋەزىپىسىنى ئورۇندىمىسا ، پادىشاھ ئۇلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىدۇ . لېكىن ، ئاسمان - زېمىننىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ ئاللا ئاسىي قۇلنىڭ يۈزىگە رىزىق ئىشكىنى ياپمايدۇ .

يەر يۈزى ئۇنىڭ ھەممىگە ئوچۇق داستىخىنىدۇر . بۇ داستىخاندا دوستمۇ ، دۈشمەنمۇ بىردۇر . بۇ داستىخان شۇنداق كەڭ سېلىنغانكى ، قاپ تېغىدىكى ئەنقا[1] قۇشىمۇ ئۇنىڭدىن نېسىۋىسىنى ئالىدۇ .

ئۇ جۈپتى ، ئوخشىشى ياكى زىتى بار دېگەندەك تۆھمەتلەردىن پاكتۇر . ئىنس - جىننىڭ ئىبادەتلىرىگە ئېھتىياجى يوقتۇر . ھەممە ئادەم ۋە ھەممە نەرسە ، پۈتۈن مەۋجۇداتلار ، ئىنسانلار ، قۇشلار ، چۆمۈلىلەر ، چىۋىنلەر ئۇنىڭ ئەمرىگە باش ئېگىدۇ .

ئۇ ئۇلۇغلۇقى ، مەردلىكى بىلەن ھەممە يەرنى ۋە ھەممە شەيئىنى قاپلىغان لاتاپەتلىك ، شەرەپلىك زاتتۇر . ئۇ ئىشلارنى يۈرگۈزگۈچى ، مەۋجۇداتلارنىڭ خوجايىنى ۋە سىرلارنى بىلگۈچىدۇر . ئۇلۇغلۇق ، كىبىر پەقەت ۋە يالغۇز ئۇنىڭغىلا يارىشىدۇ . چۈنكى ئۇنىڭ سەلتەنىتى ئەزەلىي بولۇپ ، زاتى ھەممىدىن قانائەتچاندۇر .

ئۇ بىرىنىڭ بېشىغا تەلەي تاجىنى كىيدۈرىدۇ ، يەنە بىرىنى تەختىدىن قارا يەرگە چۈشۈرىدۇ . بىرىنىڭ بېشىدا ساۋادەت تاجى ، يەنە بىرىنىڭ ئۇچىسىدا بەتبەختلىك توقۇمى بارىدۇر .

ھەزرىتى ئىبراھىم تاشلىغان ئوتنى گۈلىستان ئەيلىگەن ئۇدۇر ، بىر توپ ئىنسانىنى نىل دەريا يولى بىلەن ئوتقا يوللىغان ئۇدۇر . بەختىيارلىق ، بەتبەختلىك ، ھەممە ئىش ئۇنىڭ ئەمر - پەرمانى بىلەن بولىدۇ .

پەردە كەينىدە قىلىنغان يامان ئىشلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ ،

---

① ئەنقا —— رىۋايەتلەردىكى سۈمۈرغ .

لېكىن پەردىنىڭ ئۇستىگە يەنە بىر پەردە ياپىدۇ . ھۆكۈم قىلىچىنى ھەيۋە بىلەن ئۇرسا ، پادىشاھلار قورقۇنچ ۋە دەھشەتتىن گاس - گاچا بولۇپ ، تىللىرى زۇۋانغا كەلمەيدۇ . مەرھەمەت قىلغىنىدا بولسا ، شەيتانمۇ «بۇ ئىلتىپاتتىن مېنىڭ نېسىۋەمنى بەر» دەيدۇ .

ئۇنىڭ ئالىي ھۇزۇرىدا ھېچقانداق ئۇلۇغ ئۇلۇغلۇقتىن ئېغىز ئاچالمايدۇ . ئاجىز ۋە يوقسۇزلۇق ئىچىدە گاڭگىراپ قالغانلارغا رەھىم - شەپقەت قىلىدۇ ، ئۇلارغا يېقىنلىشىدۇ ۋە يېلىنغانلارنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىدۇ .

تېخى يۇز بەرمىگەن ئىشلارنى ، ئاشكارىلانمىغان سىرلارنى بىلىدۇ . ئاسمان - زېمىننى قۇدرىتى بىلەن تۇتۇپ تۇرغۇچى ۋە قىيامەت كۈنى مەھشەردە بولىدىغان ئەڭ ئالىي سوتنىڭ ھاكىمى ئۇ ۋە پەقەت ئۇدۇر .

بىرەر مەخلۇقاتمۇ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا بمھاجەت ئەمەستۇر ۋە ئۇنداق قىلالمايدۇ ، ھېچكىم ئۇنىڭ ئەمرىنىڭ بىر ھەرپىنمۇ ئۆزگەرتەلمەيدۇ .

ئۇ ئەزەلىي (باشلانغۇچ بولمىغان)نىڭ ھەممە ئىشى ياخشىدۇر ۋە ياخشى ئىش قىلغانلارنى دوست تۇتىدۇ . تەقدىر قەلىمى بىلەن ئانا قارنىدىكى ھامىلىگە شەكىل بېرىپ نەقىشلەيدۇ ، ئاي بىلەن كۈننى كېمىلەردەك مەشرىقتىن مەغرىبكە سۈرىدۇ .

تۇپراق يوپۇقىنى ۋەلىيلەرنىڭ جاينامىزىدەك سۇ يۇزىگە يېيىپ ، ئورنىدا مۇستەھكەم تۇرۇشى ئۈچۈن ئېتەكلىرىنى تاغلار بىلەن مىخلىغان ئۇدۇر .

مەنىي دېيىلگەن بىر تامچە سۇغا پەرىلەردەك شەكىل بېرىپ سۈرەت سىزىدۇ ، كىممۇ سۇغا بۇنداق سۈرەت سىزالايدۇ ۋە نەقىش بېرەلەيدۇ ؟

تاش جىنسىدىن لەئەل ۋە زۇمرەتنى يارىتىپ ، زۇمرەت

رەڭلىك شاخچىلارغا لەئەلگە ئوخشاش گۈللەرنى قوندۇرىدۇ . بۇلۇتتىن بىر تامچە سۇنى دېڭىزغا تېمىتقاندەك ، بىر تامچە ئۇرۇقتىن ھامىلە تېمىتىدۇ . بۇلۇتتىن دېڭىزغا تېمىتقان ھەر تامچە سۇدىن پارقىراق ئۇنچىنى ۋە ئانا قارنىغا تېمىتقان بىر تامچە سۇدىن زىلۋا بويلۇق ئادەمنى يارىتىدۇ .

ئۇ بىلمەيدىغان ھېچبىر زەررە يوقتۇر ، ئاشكارا ۋە مەخپىي ئۇنىڭ ئالدىدا بىردۇر . يىلان قول - پۇتسىز ، چۈمۈلە ئاجىز بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ رىزقىنى ئۇ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ .

ئۇ «بار بول» دېدى ، يوقلۇقتىن بارلىق مەيدانغا كەلدى . ئۇنىڭدىن باشقا كىم يوقتىن بار قىلالىسۇن ؟ بۇ بارلىقنى (مەۋجۇداتنى) تەكرار يوقلۇققا ، ئۇ يەردىن مەھشەر دېگەن جەزىرىگە ئۇ ئېلىپ كېتىدۇ .

جاھان ئۇنىڭ ئىلاھلىقىدا جەم بولۇش بىلەن بىللە زاتىنىڭ ماھىيىتىنى بىلىپ يېتىشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ . ئادەمزات ئۇنىڭ ئۇلۇغلۇقىنىڭ ، كۆزلەر ئۇنىڭ كامالىتىنىڭ تېگىگە يېتەلمەيدۇ .

ۋەھىمە قۇشى قانچىلىك ئېگىز ئۇچسىمۇ ، ئۇنىڭ دەرگاھىغا چىقالمايدۇ ؛ ئەقىل ھەرقانچە ئىدراك قىلسىمۇ ، ئۇنىڭ سۇپىتىنى تەرىپلىيەلمەيدۇ . ئۇنىڭ ماھىيىتى ۋە سالاھىيىتى شۇنداق بىر گىردابكى ، مىڭلىغان ئەقىل كېمىسى ئۇ يەرگە چۆكۈپ كەتسە ، ساھىلدا بىر تال تاختىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ .

مەنمۇ تۇنلەر بويى تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان بۇ خىياللارغا چۆكتۈم . بىر قورقۇنچ بىلىكىمدىن تۇتۇپ ماڭا شۇنداق دېدى :

ئورنۇڭدىن تۇر ، نېمىگە ياتىسەن ؟ تەرك ئەت ، ئۇنىڭ بىلىمى كائىناتنى قاپلىغان . سېنىڭ كىچىككىنە ئەقلىڭ ئۇنى قانداق چۈشىنەلىسۇن ؟ قانداق ئىدراك ۋە قانداق ئوي - پىكىر ئۇنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتەلىسۇن ؟ ئۇنى ھېچقانداق نەرسىگە سېلىشتۇرالمايسەن ۋە ئۇنىڭ سۇپەتلىرىنى توغرا چۈشىنەلمەيسەن ، ئۇنىڭ زاتىنى پەقەت ئۆزىلا بىلىدۇ . بۇ جەھەتتە ئەقىلغا يول يوق ، قىياس قىلغىلى بولماس .

بىر كىشى پاساھەت ۋە سۆز سەنئىتىدە مەشھۇر سەھبانىلىك دەرىجىسىگە يېتەلىشى مۇمكىن . لېكىن ، تەڭدىشى ۋە ئوخشىشى بولمىغان سۆبھانىلىك (ئاللانىلىك) دەرىجىسىگە يېتىشى مۇمكىن ئەمەس . ھەقتائالانىلىك قانچىلىغان خاس قۇللىرى بۇ سەيىنادا ئات چاپتۇرغان ، لېكىن ئاخىرىدا : «ئى ئاللا ! ساڭا بولغان ھەمدۇسانالار بىلەن سېنىلىك سۇپەتلىرىڭنى ساناپ تۈگىتەلمەيمەن» دەپ ، ئاتلىرىنىلىك تىزگىنلىرىنى تارتىپ تۇرۇشقان . ھەممە يەرگە ئات چاپتۇرغىلى بولماس . شۇنداق يەرلەر بارکى ، ئۇ يەردىن قالقانىنى تاشلاپ قېچىش لازىم .

تەرىقەت يولىنى تۇتقان بىرى بۇ سىرغا سىرداش بولىدىكەن ، قايتىش ئىشكى ئۇنىلىك يۈزىگە يېپىلىدۇ ۋە تەبىئىي ھالدا بۇ سىرنى ئاشكارىلىيالمايدۇ . بۇ سورۇندا كىمگە قەدەھ تولدۇرۇپ سۇنۇلسا ، بۇ قەدەھنىلىك ئىچىدە ئۇنىڭغا بىھوشلۇق دورىسىنى بېرىدۇ .

بىر قارىساڭ ، بىر بۇركۇتنىلىك كۆزلىرى تىكىلگەن ۋە يۇمۇلغان ، يەنە بىر قارىساڭ ، باشقا بىر بۇركۇتنىلىك كۆزلىرى ئوچۇق ، ئەمما قاناتلىرى كۆيۈك . قارۇنىلىك خەزىنىسىگە ھېچكىم يول تېپىپ كىرەلمىگەنمىش ، يول تېپىپ كىرگەنلەرمۇ قايتىپ چىقالمىغانمىش .

سەن بۇ يولدا ماڭماقچى بولساڭ ، ئالدى بىلەن ئېتىڭنى قايتىپ كېتەلمىگۈدەك ھالغا كەلتۈرگىن . كۆڭۈل ئەينىكىگە قاراپ تەدرىجىي ساددىلاشقىن ۋە تۈز كۆڭۈللۈككە ئېرىشكىن .

مانا شۇ چاغدا ئاللاغا بولغان مۇھەببەتىلىك ھىدى سېنى مەپتۇن قىلىدۇ ۋە «ئەلەستۇ» دېگەن ۋاقىتنى ، يەنى ئاللا ئىنسانىنى يارىتىپ ، ئۇنىڭغا ، «ئەلەستۇ بىرەببىكۇم» (مەن سېنىلىك رەببىلىك ئەمەسمۇ ؟) دېگەن ئىلاھىي خىتابىغا ، «شۇنداق !» دەپ جاۋاب بەرگەن كۈننى ئىزدەپ ئۆز خاھىشىلىك بىلەن يول ئالسەن ؛ ئۇ جايغا يېتىپ بېرىپ ، ئۇ يەردە مۇھەببەت قانىتى بىلەن ئۇچسەن .

ئۇ جايدا سەندە مۇستەھكەم بىلىم ، يەنى قەتئىيلىك ھاسىل بولىدۇ ۋە بۇنىلىك بىلەن خىيال پەردىلىرى يىرتىلىپ ، سەن بىلەن

ھەزرىتى ئاللا ئارىسىدا پەقەت ئۇلۇغلۇق پەردىسى قالىدۇ .

ئەمدى ئەقىل تۇلپارى ئالغا يۈرەلمەي ئۇ يەردە قالىدۇ ۋە ساۋابلىق ئىشلار ئۇنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ ، «توختا» دەيدۇ . بۇ دېگىزدا پەقەت خەيرلىك ئىش قىلغانلارلا يول ئېلىپ كېتەلەيدۇ ۋە مۇرادىغا يېتەلەيدۇ . بىر توغرا يول كۆرسەتكۈچىنىڭ كەينىدىن ماڭمىغانلار يولدىن ئادىشىدۇ . بۇ يولدىن چەتنىگەنلەر يىراقتا ئۇزاپ كەتسىمۇ ، باشلىرى قېيىپ پەرىشان بولىدۇ .

ھەزرىتى پەيغەمبەر (ئاللا ئۇنىڭ سەلتەنىتىنى ئەبەدىي قىلغاي) كۆرسەتكەن يولغا زىت يول تۇتقان كىشى يەتمەكچى بولغان يەرگە ھېچقاچان يېتەلمەيدۇ .

ئەي سەئدى ! پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىزىدىن ماڭمىغانلار پاكلىق يولىدا ئىلگىرىلىشى ئىمكانسىزدۇر .

قەسىدە

ھەزرىتى مۇھەممەد (ئاللا ئۇنىڭ سەلتەنىتىنى ئەبەدىي قىلغاي) گۈزەل ئەخلاق ، ئېسىل تەبىئەت ۋە ياخشى ئادەتلىكتۇر . ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ پەيغەمبىرى ۋە شاپائەتچىسىدۇر .

ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىمامى ، توغرا يولنىڭ يولباشچىسى ، ئالىلاتائالانىڭ ئىشەنچلىكى ۋە جەبرائىلنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ كېلىدىغان بىر زاتتۇر .

ئۇ ئىنسانلارنىڭ شاپائەتچىسى ، قىيامەت كۈنىنىڭ پەيغەمبىرى ، ھىدايەت يولىنىڭ رەھبىرى ۋە مەھشەردىكى ھۆكۈم مەجلىسىنىڭ رەئىسىدۇر . ئۇمۇ ھەزرىتى مۇساەك رەببى بىلەن سۆزلەشكەن . ھەزرىتى مۇسا تۇر تېغىدا سۆزلەشكەن بولسا ، مۇھەممەد (سەلتەنىتى ئەبەدىي بولغاي)نىڭ تۇر تېغى پەلەكنىڭ چاقىدۇر ، پۈتۈن نۇرلار ئۇنىڭ نۇرىنىڭ يورۇقىدۇر .

ئۇ شۇنداق تەڭداشسىز ئىدىكى ، ساۋاتسىز بولسىمۇ ، قانچىلىغان ئۇممەتلەرنىڭ قىرائەتخانىلىرىنى سۇپۇرۇپ تازىلىدى ،

كىتابلىرىنى كۆچىدىن قالدۇردى ۋە ئاگاھلاندۇرۇش قىلىچى بىلەن ئايىنى ئىككىگە بۆلدى .

ئۇ «لائىلاھە ئىللەللاھ»نىڭ «لا» سى بىلەن لاتىنى پارچە - پارچە قىلىۋەتتى ؛ ئۇززانى[1] خار ، ئىسلامنى ئەزىز قىلدى . تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى كۆچىدىن قالدۇرۇپ بىكار قىلدى .

شۆھرىتى دۇنيانى قاپلىغاندا (ئۇ تۇغۇلغان كېچە) قىسرانىڭ[2] سارىيى سىلكىندى .

بىر كېچە بۇراققا[3] مىنىپ ، شان - شەرەپ بىلەن پەرىشتىلەرنى ئېرىدا قالدۇرۇپ ئاسمان قەۋەتلىرىدىن ئۆتتى . ئاللاغا يېقىن بىر بوشلۇقتا بۇراقنى شۇ قەدەر تېز چاپتۇردىكى ، ئۇ يەرگىچە ئۆزى بىللەن يولداش بولغان جەبرائىل سىدرەدە[1] قالدى . جەبرائىل ئۇنىڭدىن ئېرىغا بارالمىدى . روسۇلى ئىكرام (سەلتەنىتى ئەبەدىي بولغاي) ئۇنىڭدىن :

«ئەي ئاللانىڭ ۋەھىيسىنى ئالغان جەبرائىل ، نېمىشقا توختاپ قالدىڭ ، نېمىشقا ئىلگىرىلىمەيسەن ؟ دوستلۇقتا سېنىڭ مۇخلىسىڭمەن . نېمىشقا ئەمدى ماڭا يولداش بولمايسەن ؟ » دەپ سورىغاندا ، جەبرائىل ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

«ۋۇجۇدۇمدا تاقەت ، قانىتىمدا قۇۋۋەت قالمىدى . بۇ يەردىن قىلچىلىك ئىلگىرىلىسەم ، ئىلاھىي قۇدرەتنىڭ نۇرى قانىتىمنى كۆيدۇرىدۇ . »

بۇنداق ئۇلۇغ پەيغەمبىرى بولغان ئۇممەت ، ئويلايمەنكى ، ئىسيانلىرى ۋەجىدىن جەھەننەم ئازابى چەكمەيدۇ .

ئەي ئەڭ ئۇلۇغ پەيغەمبەر ، سېنى ئۆزۈڭگە لايىق شەكىلدە قانداق مەدھىيىلەي ؟ ئەي پۈتۈن مەۋجۇداتلارنىڭ روسۇلى ، ساڭا ، ساھابىلىرىڭگە ، ئىزىڭدا ماڭغانلارغا ۋە ساڭا باغلانغانلارغا سالام .

---

① لات ۋە ئۇززا —— جاھىلىيەت دەۋرىدە مەككىدىكى مۇشرىكلار چوقۇنىدىغان بۇتلار .
② قىسرا — ساسانىي (قەدىمىي ئىران) ھۆكۈمدارى شاھەنشاھ .
③ بۇراق — مىراجدا ئاللا تەرىپىدىن پەيغەمبىرىمىزگە بېرىلگەن ئۇلاغ .
① سىدر — يەتتىنچى قەۋەت ئاسماندىكى بىر ماكان .

تۆت خەلىپە بىلەن پەيغەمبەر خاندانى
ھەققىدە قەسىدە

بۇ تۆت خەلىپىنىڭ بىرىنچىسى ئەبۇ بەكىر دۇر ۋە ياشانغانلار ئىچىدە دەسلەپ مۇسۇلمان بولغان ئۇدۇر . ئىككىنچىسى ، ئۆمەر دۇر ، شەيتاننىڭ قولىنى پۇكلىگەن ئۇدۇر . ئۈچىنچىسى ، ئوسمان بولۇپ ، ئەقىل ، ئىرپان ۋە ھايا كامىللىقى ئۇنىڭدىدۇر . تۆتىنچىسى بولسا دۇلدۇلغا مىنگەن شاھ ئەلىدۇر .

ئى ئاللا ! ھەزرىتى پاتىمەنىڭ پەرزەنتلىرى ھۆرمىتىگە مېنى ئاخىرقى نەپەسىمدە ئىماندىن ئايرىمىغايسەن !

ئى ئاللا ! بۇ دۇئايىمنى قوبۇل قىلساڭمۇ ، رەت قىلساڭمۇ ، پەيغەمبەر خاندانىنىڭ پىشىنى قويۇۋەتمەيمەن .

ئەي ئۇلۇغ پەيغەمبەر ، بىر ئوچۇم نامرات سېنىڭ دارۇسسالامىڭغا[1] تەيىارتاپلاردەك چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ كەلسە ، سېنىڭ ھەقتائالا ھۇزۇرىدىكى شان ـ شەرىپىڭدىن نېمە كەم بولۇپ قالار ؟ ئاللاتائالا سېنى مەدھىيىلىدى ۋە ھۇزۇرۇڭدا جەبرائىلغا يەرنى سۆيدۇردى .

دەرىجەڭنىڭ ئۇلۇغلۇقى ئالدىدا ئېگىز ئاسمانلار خىجىلدۇر . ھەزرىتى ئادەم تېخى لاي ۋاقتىدا سەن يارىتىلغانىدىڭ . ھەممىدىن ئاۋۋال مەۋجۇداتنىڭ ئەسلىي ، ئاساسى سەن بولدۇڭ . باشقا مەۋجۇداتلارنىڭ ھەممىسى سەندىن بۆلۈنگەن . سېنى قانداق مەدھىيىلەشنى بىلمەيمەن . ھەرقانچە دېسەممۇ ئۇنىڭدىن نەچچە قات ئېگىز سەن . سېنىڭ ئىززىتىڭنى ، تەمكىنلىكىڭنى كۆرسىتىش ئۈچۈن «لەۋلەكە»[2] خىتابى ۋە ساڭا ھەمدۇسانا ئېيتىش ئۈچۈن «تاھا» ۋە «ياسىن» سۈرىلىرى كۆپايىدۇر .

---

① دارۇسسالام —— باغدادنىڭ كونا نامى .

② لەۋلەكە —— «سەن بولمىساڭ ئاسمان ـ زېمىننى ياراتمىغان بولاتتىم» مەنىسىدىكى ناھايىتى مەشھۇر بىر ھەدىس ئىبارىسى .

مەنكى سەئدى كامىل بولمىغان ، ئاجىز ، يېتەرسىز ، قۇسۇرلۇق بىر مەخلۇقمەن . ئەي ئۇلۇغ روسۇل ، ساڭا سالام ۋە سالات (دۇئا)لار بولغاي .

«بوستان»نى يېزىشتىكى سەۋەب

دۇنيانىڭ نۇرغۇن جايلىرىنى ئايلىنىپ چىقتىم . قانچىلىغان كىشىلەر بىلەن قانچىلىغان كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۈم . ھەر يەردىن بىر پايدىلىق نەرسە ، ھەر خاماندىن بىر باشاق ئالدىم . شۇنىڭ بىلەن بىللە شىرازنىڭ[1] پاك ئادەملىرىدەك كىشىلەرنى كۆرمىدىم . ھەقتائالا ھەزرەتلىرى بۇ تۇپراققا رەھمەت ، ئىلتىپات ۋە ئېھسانىنى ياغدۇرغاي .

بۇ پاك يۇرتتىكى كىشىلەرنىڭ مۇھەببىتى كۆڭلۈمنى شامدىن ، رۇم ئەللىرىدىن ئۆزىگە تارتىۋالدى . بۇ خۇشبۇي باغۇبوستانلاردىن شىرازغا قايتىشىمدا ئۆز - ئۆزۈمگە مۇنداق دېدىم : دوستلىرىمنىڭ يېنىغا بۇنداق قۇرۇق قول بارسام سەت بولار ، چۈنكى مىسىرغا بېرىپ كەلگەنلەر تاتلىق - تۇرۇم ئېلىپ كېلىشىدۇ . مەن بولسام قۇرۇق قول ، تاتلىق - تۇرۇمسىز بارسام نېمىدېگەن سەتچىلىك ! كېيىن يەنە مۇنداق ئويلىدىم :

شۇنداق ، دەرۋەقە دوستلىرىمغا تاتلىق - تۇرۇم ئېلىپ بارالمايمەن ، لېكىن تاتلىق - تۇرۇمدىنمۇ شېرىن سۆزلەرنى ئېلىپ بارالايمەن . ئۇ تاتلىق - تۇرۇملار ئېغىزنى تاتلىق قىلىدۇ ، مېنىڭ تاتلىق - تۇرۇمۇم بولسا ئوقۇمغا خۇشتار بولغانلار قەغەز يۈزىگە يازىدىغان شېرىن سۆزلەر بولۇشى لازىم .

مانا بۇ چۈشەنچە بىلەن شۇ ساۋادەت ساريىنى سالدىم ۋە ئۇنىڭغا تەربىيىدىن ئون باب ئاچتىم :

بىرىنچى باب : ئادالەت ۋە مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ، خەلقنى

---

① شىراز — ئىراننىڭ بىر شەھىرى بولۇپ ، سەئدى شۇ يەردە تۇغۇلغان .

قوغداش ۋە ئاللادىن قورقۇش ھەققىدە .

ئىككىنچى باب : ئىھسان ۋە ياخشىلىق ھەققىدە . بۇنى ئوقۇغان بايلار جانابىي ھەققىدە ئىلتىپاتى ۋە نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش قەرزلىرىنى ئەسلىگەي...

ئۈچىنچى باب : ھەقىقىي مۇھەببەت ھەققىدە . بۇ شۇنداق بىر مۇھەببەتكى ، ئىنسان مەپتۇن بولۇپ ، ھوشىنى يوقىتىپ ، ئۆزىدىن كېچىدۇ .

تۆتىنچى باب : كەمتەرلىك ھەققىدە .

بەشىنچى باب : تەقدىرگە تەن بېرىش ، رازىلىق ھەققىدە .

ئالتىنچى باب : قانائەتكار ئادەمنىڭ سۈپىتى ھەققىدە .

يەتتىنچى باب : تەربىيە ھەققىدە .

سەككىزىنچى باب : ساقلىق ۋە سالامەتلىك ئۈچۈن ئاللاغا شۈكۈر قىلىش ھەققىدە .

توققۇزىنچى باب : توۋا ۋە توغرا يول ھەققىدە .

ئونىنچى باب : مۇناجات ۋە كىتابنىڭ خاتىمىسى .

كىتابنىڭ يېزىلىش تارىخى

كىتابىم بەختىيار بىر يىلنىڭ مۇبارەك بىر ئېيىدا ، يەنى رامىزان ۋە قۇربان ھېيتلىرىنىڭ ئارىسى بولغان زۇلقەدە ئېيىدا تاماملاندى . يىل : ھىجرىيە 655 (مىلادىيە 1257) .

كىتابىم ئۈنچە ـ مەرۋايىت بىلەن تولغان بىر خەزىنە ھالىغا كەلدى . ئەپسۇسكى ، بۇ خەزىنىگە قويماقچى بولغان يەنە بىر مۇنچە قىممەتلىك زىبۇزىننەتلەر ئېتىكىمدە قالدى . شۇ ۋەجىدىن ئىنتايىن خىجالەتمەن ، خىجىللىقىمدىن بېشىمنى كۆتۈرەلمەيمەن .

دېگىزدا ئۈنچە بولسا ، سەدەپمۇ بار ، بىر باغدا ئېگىز دەرەخلەر بولسا ، يىگىلەپ قالغان پاكار دەرەخلەرمۇ بار . ئەي ئېسىل مىجەزلىك ئەقىللىق كىشىلەر ، پەزىلەت ۋە مەرىپەت ئىگىسى بولغان كىشىنىڭ قۇسۇر ئىزدەشكە تىرىشىدىغانلىقىنى زادى ئاڭلىمىدىم .

يىپەكلىك رەختتىن نەپىس ئىشلەپ تىكىلگەن توننىڭمۇ ئەستىرى بىلەن رەختى ئارىسىدا پەرق بولمىدۇ . سىلەرمۇ رۇخسەت قىلىڭلار ، ئىلتىپات تۇرىدىن بولغان بۇ سۆز رەختىدىن تىكىلگەن قۇسۇرلۇق كىيىمىمنى كىيىڭلار .

ئۆز پەزىلەت ۋە بىلىمىم بىلەن ماختانمايمەن ، سىلەردىن ئۇمىد قىلىمەن . ئاڭلىشىمچە ، جانابي ھەق قىيامەت كۈنى يامانلارنى ئەپۇ قىلمىدىكەن . سىلەرمۇ مېنىڭ بۇ كىتابىم ۋە ئۇنىڭدىكى قۇسۇرلار ھەققىدە شۇنداق قىلغايسىلەر ، مېڭ بېيىتتىن پەقەت بىرىنى ياقتۇرساڭلارمۇ ، ئۇنىڭ خاتىرسى ئۈچۈن ماڭا ئېتىبارسىز قارىمغايسىلەر .

ئەسلىگە قارىسا ، خوتەنده ئىپار قانچىلىك كۆپ ۋە ئېتىبارسىز نەرسە بولسا ، پارس تۈپراقلىرىدا مېنىڭ كىتابلىرىمۇ شۇنداق ئېتىبارسىز . لېكىن ، مېنى پەقەت يازغان ئەسەرلىرىمدىن تونۇيدىغانلار قۇسۇرلىرىمنى بىلمىگەنلىكتىن ، شۆھرەت دۇمبىقىمنىڭ ئاۋازى يىراقتىن قۇلاقلىرىغا خۇشياقماقتا .

مېنىڭ بۇ ئەسىرىم گۈلزارلىققا گۈل ۋە ھىندىستانغا قارىمۇچ ئېلىپ بارغانغا ئوخشايدۇ . ماقالەم ۋە سۆزۈم خورمىغا ئوخشاش ئۈستى ، يەنى شۆپۈكى تاتلىق ، ئىچى ئۇرۇقتۇر .

ئىسلام پادىشاھى سەئد ئىبنى زەنگى ئوغلى ئەبۇ بەكىرنىڭ ياخشى سۈپەتلىرى

(ئاللا ئۇنىڭ سەلتەنىتىنى ئەبەدىي قىلغاي)

خاراكتېرىم پادىشاھلارنى مەدھىيىلەشكە لايىق ئەمەس ، لېكىن بۇ كىتابىمنى سەئد ئوغلى ئەبۇ بەكىرگە ئاتىدىم . تىلەيمەنكى ، ئېرپان ئىگىلىرى مېنى شۇنداق دەپ ئەسلىگەي .

يېزىقچىلىق ماھارىتىده بىرىنچىلىككە ئېرىشكەن سەئدى سەئد ئوغلى ئەبۇ بەكىرنىڭ سەلتەنىتى دەۋرىده بۇ ئەسەرنى مەيدانغا

كەلتۇردى .

ھەزرىتى پەيغەمبەر (ئەلەيھىسسالاتۇ ۋەسسالام) ئىراننىڭ ئادىل ھۆكۈمدارى نۇشىرۋاننىڭ دەۋرىدە تۇغۇلغانلىقى بىلەن قانداق پەخىرلەنسە[1] ، مەنمۇ ئەبۇ بەكىر ئىبنى سەئىدنىڭ دەۋرىدە ياشىغانلىقىم بىلەن قانچىلىك ئىپتىخارلانسام ئورۇنلۇق .

كىتابىمنى نامىغا ئاتىغان پادىشاھ جاھاننى قوغدايدۇ ، دىننى كۆزىتىدۇ ۋە ئادىلدۇر . خەلىپە ئۆمەردىن كېيىن ئەبۇ بەكىردەك بىر ھۆكۈمدار كەلمىدى . ئۇ ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغى ۋە ئۇلۇغلارنىڭ بېشىدىكى تاجىدۇر . ئەي دۇنيا ! ئۇنىڭ بۇ ئادىل دەۋرى بىلەن پەخىرلەن . بىر كىشى پىتىنىدىن قېچىپ پاناھلىنىدىغان بىر جاي ئىزدىسە ، بۇ يۇرتتىن باشقا بىر يەردە ھۇزۇر ۋە راھەتلىك تاپالمايدۇ .

پادىشاھنىڭ دەرۋازىسى كەئبىنىڭ ئىشىكىگە ئوخشايدۇ ، شۇ قەدەر گۈزەلدۇر . دۇنيانىڭ ھەر تەرىپىدىن چوڭقۇر ۋە كەڭ يوللىرىدىن كىشىلەر ئۇ يەرگە ھاجىلاردەك يۈگۈرۈشۈپ كېلىدۇ . بۇنداق بىر يۇرت ، بۇنداق بىر تەخت ۋە خەزىنە كۆرمىدىمكى ، بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىلارغا ، ياشلارغا ۋە ياشانغانلارغا بېغىشلانغان . يېنىغا كەلگەن ھېچقانداق بىر دەردەمەن يوقكى ، ئۇنىڭ دەردىگە دەرمان بولغاي . ئۇ ھەمىشە خەيرلىك ئىش قىلىشنى خالايدۇ . ئۇ ھەقتائالادىن ئۇمىد كۈتىدۇ ، ئىلاھىم ، ئۇنى مۇرادىغا يەتكۈزگەيسەن .

بېشىدىكى تاجنىڭ ئۇچى كۆككە تاقاشسىمۇ ، ئۇ كەمتەر بولغىنى ئۈچۈن بېشىنى يەرگە ئەگكەن . ئۇلۇغ كىشىلەر ۋە يۇقىرى مەرتىۋىلىكلەرنىڭ كەمتەرلىك كۆرسىتىشى ناھايىتى ياخشى ئىشتۇر . يوقسۇللار بولسا كەمتەر بولۇشقا مەجبۇردۇر . تۆۋەن دەرىجىدىكىلەر كەمتەرلىك كۆرسەتسە ، بۇ بىرەر نەرسىنى

---

① رىۋايەت قىلىنىشچە ، پەيغەمبىرىمىز : «مەن ئادىل بىر سۇلتاننىڭ دەۋرىدە تۇغۇلدۇم» دېگەن .

ئېپادىلىمەيدۇ . لېكىن ، يۇقىرى دەرىجىلىكلەر كەمتەرلىك كۆرسەتسە ، ئاللانىڭ كۆتكەن ئادىمى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ .

ئۇ ھەمىشە خەير بىلەن ياد ئېتىلىدۇ ، ئەسلا ئۇنتۇلمايدۇ ، چۈنكى خەيرىيەتپەرۋەرلىكتىكى شۆھرىتى پۈتۈن جاھاننى قاپلىغان . دۇنيا بىنا بولغاندىن بۇيان ئۇنىڭدەك ئەقىللىق ، ياخشى ، پاك بىر زات كەلمىگەن . ئۇنىڭ دەۋرىدە زالىمنىڭ زۇلۇم پەنجىسىدە ئىڭرىغان ۋە قەلبى سۇنغان ، كۆڭلى ئازار يېگەن بىر كىشىنى كۆرەلمەيسەن .

ئۇنىڭ سەلتەنىتىدىكى ئۇسۇل ۋە باشقۇرۇشنى ، نىزام ۋە ئىنتىزامىنى ھېچكىم باشقا بىر ھۆكۈمدارنى كۆرەلمىدى . فەرىدۇنمۇ[1] شۇ قەدەر شان ـ شەۋكەتكە ئىگە بولسىمۇ ، بۇلارغا ئېرىشەلمىدى . ئاجىزلار ئۇنىڭ سايىسىدە كۈچەيدى . بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، ئۇنىڭ ھەقتائالا ئالدىدىكى دەرىجىسىمۇ ساغلامدۇر .

ئۇ ئالەمگە شۇنداق بىر كۆلەڭگە تاشلىغانكى ، زەئىپ ، ئاجىز بىر قېرى مومايمۇ رۇستەمدەك كۈچلۈك بىر پالۋاندىن قورقمايدۇ . ئىنسانلار ھەمىشە زاماندىن شىكايەت قىلىپ كەلدى ، لېكىن ئەي ئادىل ھۆكۈمدار ، سېنىڭ دەۋرىڭدە ھېچكىم زاماندىن شىكايەت قىلغىنى يوق .

سېنىڭ دەۋرىڭدە خەلق راھەت ـ پاراغەت ئىچىدىدۇر . لېكىن ، سەندىن كېيىن خەلقنىڭ ھالى قانداق بولار ؟ ئۇنى بىلمەيمەن . يەنىلا سېنىڭ تەلىيىڭ بارىكى ، سەئىدمۇ سېنىڭ دەۋرىڭنى ئىدراك قىلدى . كۇن بىلەن ئاي كۆك يۈزىدە تۇرغاندەك ، سەئىدنىڭ بۇ كىتابىدمۇ سېنىڭ نامىڭ ئەبەدىي قالغۇسىدۇر .

بۇرۇنقى پادىشاھلاردىن بىرەر ياخشى نام قالدۇرغانلار بولسا ، ئۇلار بۇ ياخشىلىقنى ئۆزلىرىدىن ئىلگىرى ئۆتكەن ھۆكۈمدارلاردىن ئۆگەنگەن . سەن بولساڭ بۇ ياخشىلىق جەھەتتە ئۇلاردىنمۇ ئۆتۈپ

① فەرىدۇن —— ئەپسانىلەردە ئېيتىلىشچە ، ئىران پادىشاھلىرىدىن بىرى .

كەتتىڭ .

ئۇسكەندەر تاش ۋە تۇچتىن تام قوپۇرۇپ يەجۇجلەرنىڭ[1] يوللىرىنى توستى . سەن بولساڭ ئىمانسىز يەجۇجلىرىڭگە قارىتا ئالتۇندىن تام قوپاردىڭ . سېنىڭ دەۋرىڭدىكى بۇ ئامانلىق ۋە ئادالەتكە كىم شۈكۈر قىلمىسا تىلى تۇتۇلسۇن .

سەن شۇنداق بىر ئېھسان دېڭىزى ۋە مەردلىك مەنبەسىكەنسەنكى ، پۈتۈن مەۋجۇداتلار سېنىڭ مەۋجۇدىيىتىڭگە تايىنىدۇ ، سەندەك بىر شاھنىڭ ياخشى مىجەز ، ئەخلاق ۋە ياخشى ئادەتلىرى شۇ قەدەر هەددى - هېسابسىزكى ، بۇلار ئۇچۇن سەئدىنىڭ باشقا بىر ئەسەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشىغا توغرا كېلىدۇ . سېنىڭ ياخشىلىقىڭغا تەشەككۇر ئېيتىش جەھەتتە ئاجىزمەن ، ئەڭ ياخشىسى ، قوللىرىمنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلاي :

مۇرادىڭغا يەت ، چاقىڭ تىلىگىنىڭچە ئايلانغاي ، دۇنيانى ۋە سېنى يارالتۇچى سېنى ئۆز پاناهىدا ساقلىغاي ، پارلاق يۇلتۇزۇڭ ئالەمنى يورۇتقاي ، دۇشمىنىڭنىڭ يۇلتۇزى ئۆچكەي ، سېنىڭ يۇلتۇزۇڭ بولسا تېخىمۇ پارلىغاي ، پەلەك يارەمچىڭ بولغاي . غەم - غۇسسە كۆرمە ، قەلبىڭگە قايغۇ ۋە ئەندىشە توزىنى قونمىغاي . چۇنكى ، پادىشاهلار قايغۇرسا جاهانىنىڭ هۇزۇرى بولمايدۇ . كۆڭلۈڭ ۋە مۇلكۈڭ مەمۇر بولغاي ، يۇرتۇڭدا بۆلگۈنچىلىك ، قالايمىقانچىلىق ۋە پەرىشانلىق بولمىغاي .

دىنىڭدەك تېنىڭمۇ هەمىشە ساغلام بولغاي . سەن توغرۇلۇق يامان نىيەتتە بولغانلارنىڭ تەدبىرىمۇ قەلبىدەك ئۆلۈك بولغاي . ئاللانىڭ ئىنايىتى بىلەن قەلبىڭ دائىما شاد - خۇرام بولغاي . قەلبىڭ ، دىنىڭ ۋە مەملىكىتىڭ مەمۇر بولغاي . جانابي هەق سەندىن ئىلتىپات ۋە ئىنايىتىنى ئايمىغاي . يەنە باشقا نېمە دەي ؟ شۇنچىلىك دېسەم كۇپايە بولغاي .

---

① يەجۇج - مەجۇج —— پاكار بويلۇق ، ئۆز تىلىدىن غەيرىي تىلنى بىلمەيدىغان بىر قوۋم .

ھەقىقەتەن سىنىق ئىلتىپات ۋە ئىنايەتنىڭ شۇ قەدەر ئېغىرلىقىدىكى ، بۇ خەيرلىك ئىشلارغا مۇۋاپىق بولالمىدىم . ئاتاڭ سەئد زەنگى بۇ دۇنيادىن غەم ـ غۇسسە بىلەن كەتكىنى يوق ، چۈنكى ساڭا ئوخشاش خەيرلىك بىر ئىزباسار قالدۇرۇپ كەتتى . شۇنداق ئېسىل ئاتىدىن ساڭا ئوخشاش نوپۇزلۇق بىر ئەۋلاد يېتىشىپ چىققىنى . بۇمۇ ھەيران قالغۇدەك ئىش ئەمەس . ئىلاھىم سېنىڭ پەرزەنتىڭنىڭ ھەق ۋە خاتىرى ئۈچۈن ئاشۇ داڭلىق ئاتاڭنىڭ شانلىق گۈمبىزىگە رەھمەت يامغۇرى ياغدۇرغاي ، سەئد زەنگىنىڭ نامى جاھاندا بىر نامايەندە بولۇپ قالغاچقا ، ئىلاھىم ئۇنىڭ ئوغلى ئەبۇ بەكىرنىڭ يارەمچىسى بولغاي !

ئاتابەك مۇھەممەد سەئد ھەققىدە مەدھىيە

ئاتابەك مۇھەممەد سەئد[1] بەختيار بىر شاھتۇر ، تاج ـ تەخت ئىگىسىدۇر ، ياشتۇر ، تەلەيلىكتۇر ، زىيالىيدۇر ۋە ياخشى نىيەتلىكتۇر ، سەلتەنەتتە ياشتۇر . لېكىن ، مەملىكەتنى ئىدارە قىلىشتا قوللانغان تەدبىرلىرى كۆرسەتكىنى ، ياشانغان ، بىلىملىك ۋە تەجرىبىلىك زاتلاردەك ھەرىكەت قىلىدۇ . مەدەنىيىتى يۇقىرى ، بۇيۇك ھىممەت ئىگىسىدۇر . قولى كۆچلۈك ، كۆچى يېتەرلىك ، قەلبىمۇ سەزگۈر ۋە سەگەكتۇر .

دەۋرىنىڭ ئانىسى ئۈچۈن ئىنتايىن چوڭ بايلىق ۋە ساۋادەتتۇركى ، بۇنداق بىر پەرزەنتنى يېتىشتۇرگەن ۋە بېقىپ چوڭ قىلغان ئۇدۇر . قولىنىڭ ئوچۇقلۇقى بىلەن دېڭىزدىن ۋە ئەخلاقنىڭ يۇكسەكلىكى بىلەن ئوكيان يۇلتۇزىدىن ئۈتۈپ كېتىدۇ .

سەن ئۇلۇغ پادىشاھلارنىڭ ئۇلۇغى ۋە بېشى . دۆلەت كۆزى سېنىڭ چىرايىڭغا قارايدۇ . ئىچى مەرۋايىتقا تولغان سەدەپ ئىچىدە بىر تاللا مەرۋايىت بولغان سەدەپتەك قەدىرلىك ئەمەس ، سەن دەل

---

① ئاتابەك مۇھەممەد سەئد — پادىشاھ ئەبۇ بەكىرنىڭ يالغۇز ئوغلى .

مۇشۇ بىرلا مەرۋايىت دانىسىدەك سەلتەنەتنىڭ قىممەتلىك بىر يارىشقىسەن .

ئىلاھىم ! ئۇنى ئۆز ئىلتىپاتىڭ بىلەن مۇھاپىزەت قىلغىن ۋە يامان كۆزلەردىن ساقلىغىنكى ، ئۇنىڭغا نەزەر تەگمىگەي .

يارەببىم ! ئۇنىڭ نامى ۋە شان ـ شۆھرىتى ئۇپۇقلارغا يېيىلسۇن . ئۇنى ئۆزۈڭگە ئىتائەتتە مۇۋەپپەقىيەتلىك ۋە ئەزىز قىلغايسەن .

ئى ئاللا ! ئۇنى دىندا ، ئىماندا ۋە ئىنساپتا دائىم قىلغايسەن ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مۇرادىنى ھاسىل قىلغايسەن .

پادىشاھىم ! مەلئۇن دۇشمەندىن ساقا بىرەر يامانلىق ، زامانەگدىنمۇ بىرەر زىيان كەلمىگەي . پەقەت جەننەت دەرىخىلا ساقا ئوخشاش مېۋە بېرەر . ئاتىسى داڭلىق بولغىنىدەك ، ئوغلىمۇ نام چىقىرىشنى ئويلار .

بۇ خانداننى يامانلىغان ھەرقانداق خانداندىن خەير كۈتمە .

بۇ نېمىدېگەن ياخشى دىن ، مەدەنىيەت ۋە ئادالەت ، نېمىدېگەن گۈزەل ۋەتەن ۋە دۆلەت .

ئى ئاللا ! بۇلارنى ئەبەدىي قىلغايسەن .

ھۆكۈمدارلارنىڭ ياخشىلىقلىرى ۋە خىزمەتلىرىنى قىياس قىلىپ بولماس ۋە ئۇلارغا تەشەككۈر ئېيتىشقا تىل ئاجىزلىق قىلار .

ئىلاھىم ! بۇ يوقسۇلپەرۋەر پادىشاھنى خەلقنىڭ بېشىدىن نېرى قىلما . خەلق ئۇنىڭ سايىسىدە ھۇزۇر ئىچىدە راھەت ياشىماقتا . ئۇنى ساقا تائەت ـ ئىبادەتتە مۇۋەپپەقىيەتلىك قىلىپ ، قەلبىنى جانلاندۇرغايسەن . ئۇنىڭ ئۈمىد دەرىخى كۆچەيگەي ، يۈزى ئىنايەتنىڭ بىلەن ئاق بولغاي ۋە چاچلىرىمۇ ئىلتىپات ۋە ياخشىلىقنىڭ بىلەن ئاقارغاي .

ئەي سەئىدى ! سەن بۇ سۆزلىرىڭ ۋە ئەسەرلىرىڭ بىلەن ئۆزۈڭنى كۆرسەتمە ، دورامچىلىقنى تاشلا . ھەقىقىي دوست بولساڭ راستنى سۆزلە . نەسىھەت قىل ، تەلىم بەر ، يارامسىز سۆزلەرنى

ئېلىپ بار ، ئۆزۈڭمۇ بار . چۈنكى سەن مەنزىللەرنى بىلىدىغان ۋە تونۇيدىغان يولباشچى . پادىشاھ بولسا يولغا چىققان يولۇچى ۋە ھەق سۆزگە قۇلاق سالىدىغان ئاڭلىغۇچىدۇر .

بىرىنچى باب

ئادالەت ۋە مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ھەققىدە

نېمىگە لازىم ۋە نېمىدەپ توققۇز قەۋەت ئاسمان يۇزىنى شىرىنگ ئايىغى ئاستىغا قويدۇڭ؟[1] سەن ئۇنىڭغا ئىززەت ئايىغىڭنى پەلەكلەرنىڭ ئۈستىگە قوي دېمەي، ئىخلاس يۇزۇڭنى تۆپراققا قوي دېگىن.

ئەي ئاتابەك مۇھەممەد سەئد شاھ! ساڭا تەلىمىم شۇكى:

يۇزۇڭنى تائەت ـ ئىبادەت بوسۇغىسىغا قوي. توغرا ئادەملەر تۆتىدىغان يول شۇدۇر. سەن قۇل بولساڭ، بېشىڭنى بۇ ئىشىككە قوي ۋە ھۆكۈمدارلىق تاجىنى شۇ نۆۋەتتە بېشىڭدىن ئال. ئىبادەت قىلغان ۋاقتىڭدا پادىشاھلىق تونىنى يېشىپ، سەممىي، ھەقىقىي دەرۋىشلەردەك دۇئا قىلىشقا باشلا.

بىر كەمبەغەل بايىنىڭ ئالدىدا قانداق يىغلىسا، سەنمۇ ئاللانىڭ دەرگاھىدا شۇنداق يىغلاپ تۇرۇپ دېگىنكى:

«ئىلاھىم! ئەسلىي باي سەن ئۆزۈڭ، كەمبەغەللەرنى تۇيدۇرىدىغانمۇ ئۆزۈڭ، قۇدرەت ئىگىسىمۇ ئۆزۈڭ. مەن نە

---

① بۇ يەردە ئىران شائىرلىرىدىن زاھىرىددىن فارابىنىڭ ئەزەربەيجان ئاتا بەكى قىزىل شىرغا يازغان بىر مەدھىيىسىنى مىسال قىلىدۇ. قىزىل شىرنىڭ بىر ئايىغى قىسقا ئىكەن. مەزكۇر مەدھىيىدە: «قىزىل شىرنىڭ ئايىغىنى سۆيۈش ئۈچۈن توققۇز قەۋەت ئاسمانىنى ئايىغىنىڭ ئاستىغا قوي» دېگەن مەنىدە بىر بېيىت بار ئىكەن. فارابىغا ئوخشاش بولالمىغانلار بۇ بېيىتنىڭ قىزىل شىرنىڭ ئايىغىنىڭ قىسقىلىقىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى تەكىتلەپ، شائىرنى قىزىل شىرغا سېلىشتۇرغان ۋە رىۋايەت قىلىنىشچە، قىزىل شىرمۇ ئۇنى ئۆلتۈرگۈزۈۋەتكەنىكەن.

يۇرتلارنى بېسۋالىدىغان ، نە ئەمرلەر بېرىدىغان پادىشاھ ئەمەس ، بەلكى سېنىڭ دەرگاھىڭنىڭ يوقسۇللىرىدىن بىرىمەن . سەن ماڭا ئىلتىپات قىلمىساڭ ، مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كەلسۇن ؟ خەيرلىك ئىشلارنى قىلىشىم ئۈچۈن قولۇمدىن يېتەكلە . ئۇنداق بولمىغاندا ، ھېچكىمگە بىرەر ياخشىلىق قىلالمايمەن ۋە بىرەر خەيرلىك ئىش قىلالمايمەن . »

ئەي ھۆكۈمدارىم ! كۈندۈزلىرى پادىشاھلىق قىلساڭ ، كېچىلىرى يوقسۇل دەرۋىشلەردەك يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ دۇئالار قىل . قانچىلىغان جاھىل كىشىلەر ئىشىكىڭدە قۇل - چاكار بولسىمۇ ، بېشىڭنى ئاللانىڭ دەرگاھىدىن كۆتۈرمە . ھەقىقىئالاغا قۇللۇق قىلىدىغان قۇل قۇللارنىڭ نەقەدەر ياخشى پادىشاھىدۇر .

ھېكايەت

ھەقمەقەتنى يېقىن كۆزى بىلەن كۆرىدىغان ئۇلۇغ دىنىي زاتلاردىن نەقىلەن شۇنداق دېيىلىدۇ :

ئاللانىڭ بەندىلىرىدىن بىرى بىر يولۋاسنىڭ دۇمبىسىدە ئولتۇرۇپ ، قولىدا بىر يىلاننى تۇتۇپ ، گويا يورغا ئاتقا مىنگەندەك كېتىۋاتاتتى ، بىرى ئۇنىڭغا دېدى :

— ئەي ئاللا يولىدا ماڭغان خۇدانىڭ بەندىسى ! بۇ يولۋىدا ماڭا يولباشچى بول ، مېنىمۇ ئالغاچ كەت . سەن نېمە قىلغىنىڭغا بۇنداق بىر يىرتقۇچ ھايۋان ساڭا تەۋە بولدى ۋە نامىڭ سائادەت ئۇزۇكىنىڭ كۆزىگە يېزىلدى ؟

ئاللانىڭ بەندىسى ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

— يولۋاس ، يىلان ، پىل ، گىيە ماڭا تەۋە بولغان بولسا ، بۇنىڭدا ھەيران بولغۇدەك نېمە بار ؟ سەنمۇ ئاللاغا باغلان . شۇ چاغدا كۆرىسەنكى ، ھەممە كىشى ۋە ھەممە نەرسە ساڭا باغلىق بولىدۇ . سەن ئاللانىڭ ھۆكمىگە تەۋە بولساڭ ، ھەممە كىشى ۋە ھەممە نەرسە سېنىڭ ھۆكمىڭگە تەۋە بولىدۇ .

بىر ھۆكۈمدار ئاللانىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرسە ، ئاللامۇ ئۇنى

ئۆز پاناهىدا ساقلايدۇ ۋە ئۇنىڭغا ياردەم قىلىدۇ . جانابىي ھەق ئەگەر سېنى دوست تۇتسا ، دۇشمەن قولىدا قالدۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس . تۇتۇشۇڭ لازىم بولغان يول مانا شۇدۇر . بۇ يولدىن چەتنىمە . بۇ يولدا ماڭ ۋە مۇرادىڭغا يەت . كىم سەئدىنىڭ نەسىھىتىگە قىزىقسا ، ئۇنىڭ نەسىھىتىگە ئەمەل قىلغاي .

قىسرا (نۇشىروان)نىڭ ئوغلى ھۇرمۇزغا نەسىھىتى

ئاڭلىشىمچە ، نۇشىروان ئۆلۈم تۆشكىدە ئوغلى ھۇرمۇزغا مۇنداق نەسىھەت قىلغانىكەن :

يالغۇز ئۆز راھىتىڭنىلا ئويلىما ، يوقسۇللارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىل . ئۆز راھىتىڭنىلا ئويلىساڭ ، يۇرتتا ھېچكىم ھۇزۇر تاپالمايدۇ . چوپان ئۇيقۇدا ، بۆرە بولسا قوي پادىسىنىڭ ئىچىگە كىرىۋاپتۇ ، بۇ ئاقىلانىڭ ۋە ئەقىللىق ئادەمنىڭ ئىشمۇ ؟ شۇنى بىلگىنىكى ، شاھ پەقەت خەلقى بىلەن شاھ بولىدۇ ۋە بېشىدىكى تاجىنى قوغدايدۇ . شۇ ۋەجىدىن موھتاجلىقتىكى دەرۋىشلەر ۋە يوقسۇللارغا نەزەر سال . كەمبەغەللەرنىڭ قولىنى تۇت ، خەلق دەرەخنىڭ يىلتىزىغا ئوخشايدۇ . شاھ بولسا ئۇ دەرەخنىڭ ئۆزىدۇر . دەرەخنى تۇتۇپ تۇرىدىغان ئۇنىڭ يىلتىزىدۇر . خەلقنىڭ قەلبىنى يارىلىما ، يارىلىساڭ ، خەلقنىڭ دىلىنى ئاغرىتساڭ ، ئۆز يىلتىزىڭنى قىرقىغان بولىسەن . قولۇڭدىن كېلىشىچە خەلققە ياخشىلىق قىل .

توغرا يول تۇتماقچى بولساڭ ، ئۇمىد ۋە قورقۇش يولىنى تۇت . بۇ يول ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ يولىدۇر . بىر كىشىدە ياخشىلىق ئۇمىدى ۋە يامانلىق قورقۇنچى بولسا ، ئەقىلغا ئۇيغۇن بولىدۇ . بىر ھۆكۈمداردا مانا بۇ ياخشىلىق ئۇمىدى بىلەن يامانلىق قورقۇنچى بولسا ، مەملىكىتىدە ئۆزىمۇ راھەت ياشايدۇ ، ئاھالىسىمۇ...

ئاللانىڭ ئىلتىپاتىنى ئۇمىد قىلغان پادىشاھ خەلققە ياخشىلىق قىلىدۇ ، سەلتەنىتى قولىدىن كېتىش قورقۇنچىسى بىلەنمۇ خەلققە

ئازار بەرمەيدۇ . ئۇنىڭدا بۇ ئىككى ئەھۋال بولمىسا ، ئۇ مەملىكەتتە راھەت ۋە ھۇزۇر پۇرىقىمۇ بولمايدۇ . بۇنداق يۇرتتا ياشىساڭ ۋە ئائىلىلىك بولساڭ ، تەقدىرىڭگە رازى بول ، لېكىن بويتاق بولساڭ ، بېشىڭنى ئېلىپ نەگە كەتسەڭ كەت . خەلق ھۆكۈمدارىدىن مەمنۇن بولمىسا ، ئۇنداق دىياردا بايقاتلىق كۈتمە ۋە بەختىيارلىق ئىزدىمە .

ئۆزىنى ماختايدىغان ، جاھىل ، شەھۋەتپەرەس ۋە ھاۋايى - ھەۋەسنىڭ كەينىگە كىرگەن پادىشاھدىن ئانچە قورقۇپ كەتمەي ، ئاللادىن قورقمايدىغاندىن قورق . بىر ھۆكۈمدار ئەگەر خەلقنىڭ دىلىنى يارىلىسا ، مەملىكىتىنىڭ مەمۇرچىلىقىنى پەقەت چۈشىدىلا كۆرەلەيدۇ . بىر يۇرتنىڭ خاراب بولۇشى ۋە بىر پادىشاھنىڭ يامان نام چىقىرىشى ئۇنىڭ زۇلمىدىن مەيدانغا كېلىدۇ . مېنىڭ بۇ سۆزۈمنىڭ قىممىتىنى پەقەت ئەقىللىق ۋە زەكىي كىشى ئالقىشلايدۇ .

خەلق سەلتەنەتنىڭ تىرىكىدۇر ، ئۇ تۇنجىنى زۇلۇم بىلەن نابۇت قىلماسلىق كېرەك . ئۆزۈڭ بىرەر پايدا ئېلىش ئۈچۈن يېزىلىقلار بىلەن دېھقانلارنى نەزەردە تۇت . چۈنكى ، ئەجىر بىلەن ئىشلىگەن كىشى ئالغان ھەقتىن مەمنۇن بولسا ، تېخىمۇ كۆپ ئىشلەيدۇ . بۇنىڭدىن باشقا ، ياخشىلىق كۆرگەن كىشىگە يامانلىق قىلساڭمۇ ئانچە ياراشمايدۇ .

خۇسرەۋ پەرۋىزنىڭ شىرۇيەگە نەسىھىتى

ئاڭلىشىمچە ، خۇسرەۋ پەرۋىز[1] ئاخىرقى نەپەسىدە شىرۇيەگە مۇنداق نەسىھەت قىلغانىكەن :

ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلىشقا نىيەت قىلىپ ئۇنىڭغا بەل باغلىساڭ ، دائىما خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى ئويلا . ئادالەتتىن ئايرىلمىغىنكى ، ئاھالىمۇ ساڭا بولغان ئىتائەتتىن ئايرىلمىسۇن .

① خۇسرەۋ پەرۋىز — ھۇرمۇز شىرۇيە خۇسرەۋنىڭ ئوغلى .

ئاقىللارچە ئىش كۆرگىنىكى ، ئۇلارمۇ سەندىن يۇز ئۆرۈمىسۇن .
خەلق زالىمدىن قاچىدۇ ۋە ئۇنىڭ يامان نامىنى ، سەت خۇي ـ مىجەزىنى دۇنيانىڭ ھەممە تەرىپىگە يايىدۇ . يامان ئۇل ئۇستىدە سەلتەنەت سۈرگەن پادىشاھ ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆز ئۇلىنى ئۆز قولى بىلەن ئولتۇرغۇزىدۇ .
بىر قېرى ئايالنىڭ ئاھى قىلغان خارابەتنى قىلىچ چاپقان بىر جەڭگىۋار قىلالمايدۇ . بىر تۇل خوتۇن ياققان چىراغ بىلەن بىر چوڭ شەھەرگە ئوت كەتكەنلىكى كۆپ ئۇچرايدىغان ئىشتۇر .
ئالەمدە ئىنساپلىق ئىش قىلغان ھۆكۈمدارىدىنمۇ بەختىيار كىشى زادى بارمىدۇ ؟ بۇنداق ھۆكۈمدار دۇنيادىن كۆچكەن چاغدا ھەممە كىشى ئۇنىڭغا رەھمەت ئوقۇيدۇ . ياخشىلارمۇ ئالەمدىن ئۆتىدۇ ، يامانلارمۇ... ئەڭ ياخشىسى ، بىر ياخشى نام قالدۇرغىنىكى ، ھەممە كىشى سېنى ھەر يەردە خەير بىلەن ياد ئەتسۇن .
ئاللادىن قورققانلارنى ئاھالىنىڭ بېشىغا قوي ۋە ئىش بېشىغا كەلتۇر ، چۈنكى پەقەت شۇنىڭغا ئوخشاشلار يۇرتنى گۈللەندۇرىدۇ . سېنىڭ مەنپەئىتىڭنى خەلقە زۇلۇم سېلىپ قوغداشقا تىرىشقانلار ئەسلىدە سېنىڭ يامانلىقىڭنى ئويلىغان ۋە خەلقنىڭ قېنىنى ئىچىدىغان كىشىلەردۇر . ئىنسانلارنىڭ ئاللاغا قول كۆتۈرۈپ بەددۇئا قىلغان بۇنداق كىشىلەرنى ئىش بېشىغا يېقىن كەلتۇرۇش چوڭ خاتادۇر . ۋالىيلار ۋە باجگىرلار ھەقسىزلىق قىلغان چاغدا ، پادىشاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئېسىدىن چىقارماسلىقى كېرەك .
ياخشىلارنى كۆتكەن كىشى يامانلىق كۆرمەيدۇ ، يامانلارنى كۆتكەن بولسا ، ئۇ ئۆز جېنىنىڭ دۈشمىنىدۇر .
خەلقە زۇلۇم سالغانىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تارتىۋېلىش بىلەن قانائەت ۋە بولدى قىلما ، ئۇلارنىڭ يىلتىزىنى قومۇر .
ھەقسىزلىق قىلغان ۋالىينى دوست تۇتما ۋە خوپ كۆرمە . بۇنداقلار قاچان سەمرىشكە باشلىسا ، شۇ ھامان تېرىلىرىنى سويۇش

كېرەك . بۆرىنىڭ بېشىنى قويلارنى يەپ كەتمەستىن ئاۋۋال ئېلىش كېرەك .

ھېكايەت

بىر سودىگەر ئوقلىرىنى بەتلەپ ئەتراپنى قورشىغان ۋە ئۆزىنى ئەسىر ئالغان قاراقچىغا شۇنداق دەپتۇ :

قاراقچىلارنىڭ ھەربىكەتتە ئەركىن ئىكەنلىكىنى كۆرىمەن . ھالبۇكى ، پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ بىر توپ ئايالالاردىن نېمە پەرقى بار ؟ سودىگىرىنى ئىزدىمىگەن ، ئۇنىڭ ئەھۋالى بىلەن كارى بولمىغان پادىشاھ خەير ئىشىكىنى شەھەرنىڭ ، شەھەر ئاھالىسىنىڭ ۋە لەشكەرلىرىنىڭ يۈزىگە ياپقان بولىدۇ .

بىر دۆلەتتە بۇنداق بولمىغۇر ئىدارە قىلىش ، يامان قانۇن ۋە ناھەق تۈزۈملەرنى كۆرگەن ئەقىللىق كىشىلەر بۇنداق يەرگە كېلەمدۇ .

پادىشاھىم ، ياخشى نام ۋە شۆھرەت قالدۇرۇشنى خوپ كۆرسەڭ سودىگەرلەر ، خەۋەرچىلەر ، ئەلچىلەرنىڭ كۆڭۈللىرىنى خۇش قىل ، چۈنكى ياخشى نامنىڭ ھەممە يەرگە تارقىتىدىغان شۇلاردۇر .

بىر بېچارىنىڭ ۋە غېرىبنىڭ كۆڭلى سۇنغان يەر ئۇزۇنغا بارماي ۋەيران بولىدۇ . مۇساپىرلار ۋە ساياھەتچىلەر بىلەن تونۇش ، ئۇلار بىللەن دوست بول . چۈنكى ، ياخشى نامنى ئەتراپقا تارقىتىدىغان شۇلار . ئاجىزلارغا ياخشى مۇئامىلە قىل ، يولۇچىلارنى خۇش قىل . لېكىن ، ئۇلارنىڭ ئەسكىلىرىدىن ھەزەر ئەيلە ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدە دۇشمەن ۋە يامان كىشىلەرمۇ بولۇشى مۇمكىن ، شۇنداقلا دوست قىياپىتىدىكى دۇشمەنمۇ بولۇشى مۇمكىن .

خىزمەت كۆرسەتكەن ئادەملىرىڭنىڭ ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈشىگە كاپالەتلىك قىل ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى يۇقىرى

كۆتۈر . چۈنكى ، سەن ئېھتىياجىنى قامدىغان كىشىلەر ساڭا ئىنساپسىزلىق قىلمايدۇ . ئۇزۇن يىللار ساڭا خىزمەت قىلغان خادىملارنىڭ ئەجىرلىرىنى ئۇنتۇما . بىر خادىم ياشىنىپ ، ئىشلىيەلمەس ۋە قولىدىن ئىش كەلمەس ئەھۋالغا چۈشسە ، ئەمدى بۇنىڭدىن پايدا تەگمەيدۇ دەپ ، ئۇنى ئۆز ھالىغا قويۇۋەتمە ۋە خالىغانچە تاشلىۋەتمە . ئۇنىڭ قولى ئىشتىن قالغان بولسا ، سېنىڭ خەير - ئېھسان قولۇڭ ئىشتىن قالمىدى - دە !

ھېكايەت

خۇسرەۋنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا ، ئۇ شاپۇرنىڭ سىزغان رەسىملىرىگە ئانچە قىزىقماي ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى توختىتىپتۇ . شاپۇر[1] ئىسىملىك رەسسام ئىلگىرى داڭق چىقارمىغان ، لېكىن كېيىن يوقسۇللۇققا چۈشۈپ قالغىنىدا ئۇنىڭغا مۇنداق بىر مەكتۇپ يوللاپتۇ :

«ئەي جاھاننى ئادالەت بىلەن تۇتقان پادىشاھ ! مەن ئۆلۈپ كېتىمەن ، سېنىڭ پەزىلىتىڭ باقي قالىدۇ . ياشلىقىمنى ساڭا پىدا قىلدىم . قېرىغىنىمدا مېنى يېنىڭدىن قوغلىما . »

پادىشاھىم ! پىتىنە - پاسات غەيۋەتخورى بولغان بىر ياقا يۇرتلۇققا غەزەپلىنىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق . ئۇنى يۇرتتىن چىقىرىۋېتىش بىلەن بولدى قىلساڭمۇ بولىدۇ . ئۇنىڭ ئەسكى مىجەزى ئۆزىگە بالا - قازا ئېلىپ كېلىشكە يېتىپ ئاشىدۇ .

لېكىن ، ئۇ پىتىنە - پاساتچى ئىرانلىق بولسا ، ئۇنى يەمەنگە ، ئىسلام ئەللىرىگە ، رۇم دىيارىغا ھەيدىمە . بۇنداقلارنى دەرھال ئۆلتۈر ، يېرىم كۈنمۇ كۈتمە . چۈنكى ، ئۇلار بارغانلىكى يەردە خەلقنىڭ بېشىغا بالا بولىدۇ ۋە ئۇلارغا : «بۇنداق پىتىنە - پاساتچى ئادەملەرنى چىقارغان مەملىكەت يەرگە كىرىپ كەتسۇن ! » دېگۈزۈپ

---

① شاپۇر — خۇسرەۋ پەرۋىز مەنسۇپ بولغان ساسانىيلار خانىدانلىقىدا شاپۇر ئىسىملىك بىرقانچە پادىشاھ بولغانىكەن . بۇ رەسسام ئۇ پادىشاھلاردىن ئەمەس .

يۇرتۇڭغا بەددۇئا ئوقۇتىدۇ .

بىرىگە بىرەر ئىش بەرمەكچى بولساڭ ، پۇل ۋە مالىنىڭ قىممىتىنى بىلىدىغانغا بەر ، ۋەيران بولغان ۋە قەرزنى قايتۇرالمايدىغان ئادەمگە بەرمە . ئۇ بۇلارنىڭ قىممىتىنى بىلسە ئىدى ، ھەرگىز ۋەيران بولمايتتى . ۋەيران بولغان ئادەم مەھرۇم بولىدىغان بىر نەرسىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن پادىشاھتىن قورقمايدۇ . نېمە دېسەڭ بويىنىنى پۇكىدۇ ۋە يېلىنىپ ، يالۋۇرۇشتىن باشقا قولىدىن ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ .

ھېساب ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ ئۇستىگە بىر مۇپەتتىش قويغىنكى ، ئۇ ۋەزىپىسىنى توغرا ئىجرا قىلسۇن . تەيىنلىگەن مۇپەتتىشنىڭ بىلەن ھېسابچى تىل بىرىكتۇرۇۋالغان بولسا ، ئۇ چاغدا ھەم ھېسابچىنى ، ھەم مۇپەتتىشنى ئىشىدىن بوشات .

سەندىن قورقىدىغان ئادەمگە ئىشىنىپ كەتمە ، ئاللادىن قورقىدىغان كىشىدىن خاتىرجەم بول . ئار - نومۇسلۇق ئادەم سوراققا تارتىلىشتىن ، ئىشتىن بوشىتىلىشتىن ، جازالىنىشتىن ۋە ئۆلۈم جازاسىدىن ئەمەس ، ئاللادىن قورقىدۇ . تىنچ ئادەمگىمۇ ئانچە ئىشىنىپ كەتمە ، ئۇنى ئۆز ھالىغا قويۇۋەتمە ، ھېسابلىرىنى تەكشۈرۈپ تۇر . چۈنكى ، يۇز كىشى ئىچىدە پەقەت بىر ئىشەنچلىك ئادەم تاپالايسەن .

بۇرۇندىن تارتىپ بىر - بىرى بىلەن ياخشى بۇرادەر بولغان ، ئوخشاش پىكىرلىك ئىككى خادىمنى بىر يەرگە بىر ۋاقىتتا ئەۋەتمە . نەدىن بىلىسەن ، بەلكىم بىرى ئوغرى ، يەنە بىرى ئۇنىڭ ئوغرىلىقىنى يوشۇرغۇچى بولۇشى مۇمكىن . بۇنداقلار تەبىئىتى بىلەن بىر - بىرىگە يارەم بېرىشىدۇ . بىرى ئوغرىلايدۇ ، يەنە بىرى ئۇنىڭ شېرىكى بولۇپ ئۇنى قوغدايدۇ . ئوغرىلار بىر - بىرىدىن قورقسا ۋە ئۆزىنى تارتسا ، كارۋان ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ساق - سالامەت ئۆتۈپ ، مەنزىلگە ئامان - ئېسەن يېتىپ بارالايدۇ .

بىرىنى ئىشتىن بوشاتقىنىڭدا ، بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن

كېيىن ئۇنى ئەپۇ قىل ، ئۇمىدلەنگەن كىشىنى نائۇمىد قىلمىغىن . ئۇنىڭ ئۇمىدىنى ئەملگە ئاشۇرغۇزۇش ئايىغى كىشىنلىك مىڭ مەھبۇسنى ئازاد قىلغاندىنمۇ خەيرلىكتۇر .

بىر كاتىپ ئىشتىن چىقىرىلسا ئۇمىدلىرى ئۇزۇلمىسۇن ، مەيۇسلەنمىسۇن ! ئادىل پادىشاھ ئاتىغا ئوخشايدۇ . بالىلىرىنى بەزىدە ئۇرىدۇ ، يىغلىتىدۇ ، بەزىدە كۆز ياشلىرىنى ئېرتىدۇ .

ئەي پادىشاھىم ! دۇشمىنىڭگە يۇمشاق مۇئامىلە قىلساڭ ۋە بوشاڭلىق قىلساڭ ، ئىنتايىن ھەددىدىن ئېشىپ ، شىر بولۇۋالىدۇ ۋە سېنى يېڭىدۇ ، قاتتىق مۇئامىلە قىلساڭ ، سەندىن زېرىكىپ بىزار بولىدۇ . ئەڭ ياخشىسى يۇمشاقلىق بىلەن قاتتىقلىقنى تەڭ قوللىنىش كېرەك . قانداق ؟ قان ئالغۇچىغا ئوخشاش ، ئۇ ھەم قان ئالىدۇ ، ھەم ئۇ يەرگە مەلھەم سۇرىدۇ .

ئەي ھۆكۈمدارىم ! ئالىيجاناب ، ياخشى مىجەزلىك ۋە ھۆرمەتكار بول . ئاللا ساڭا چېچىپ بېرىپتۇ ، سەنمۇ خەلقە چاچ . دۇنياغا كەلگەنلەر يەنە كېتىدۇ ، بۇ يەردە قالمايدۇ . ئۇنىڭدىن پەقەت بىر ياخشى نام قالىدۇ . ئۆلمەسلىك ، ئەبەدىي ياشاش دەپ مانا شۇنى دەيدۇ . ئۆزىدىن كېيىن كۆڭۈلۈك ، مەسچىت ، مۇساپىرخانا ، دەڭ ۋە كارۋان سارايغا ئوخشاش ئەسەرلەر قالغان ، يادىكار قالدۇرۇپ كەتكەن كىشىلەر ئۆلمەيدۇ .

ئۆلگەندىن كېيىن بىرەر ساۋابلىق ئىش قالدۇرمىغان كىشىگە پاتمە ئوقۇشقا ئەرزىمەيدۇ . سەن نامىڭنىڭ ھەمىشە ئەسلىنىپ تۇرۇشىنى ئۇمىد قىلساڭ ، ھەر دائىم ئۇلۇغلارنى ئەسلە . سەندىن بۇرۇن كەلگەن ھۆكۈمدارلار قانداق خەيرلىك ئىشلارنى قىلغان بولسا ، سەنمۇ ئۆز دەۋرىڭدە ئۇلاردەك ئىش قىل .

ئۆتكەن پادىشاھلارمۇ كەيپ - ساپا سۈردى ، كۆڭۈلدىكىدەك ياشاپ ، بۇ دۇنيادا مۇرادلىرىغا يەتتى . كېيىن قانداق بولدى ؟ ھەممىنى تاشلاپ كېتىشتى . بەزىلىرى ياخشى نام ، بەزىلىرى ئەسكى ئادەتلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى...

بىر كىشى گۇناھىنى ئېتىراپ ۋە ئىقرار قىلىپ ئۆزرە تىلىسە ئۇنى ئەپۇ قىل . رەھىم تىلىگەنلەرگە رەھىم قىل . بىر گۇناھكار ئىلتىجا قىلسا ، ئۇنى دەرھال ئۆلتۈرۈش مۇۋاپىق ئەمەس . لېكىن ، قىلىنغان نەسىھەتنى ئاڭلىمىغانىنى ئەدەپلەش ، جازالاش ، قۇلىقىنى سوزۇش ۋە تۈرمىگە ئېلىش كېرەك . بۇمۇ ئۇنى تۈزىتەلمىسە ، ئۇ چاغدا ئۇ بىر زىيانلىق دەرەخكە ئوخشايدۇ دېگەن سۆز ، ئۇنى يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلاش كېرەك . شۇنىڭ بىلەن بىللە بىر كىشىگە غەزەپلەنگىنىڭدە ، ئۆلۈم جازاسى بېرىشتىن ئاۋۋال ياخشى ئويلان ، چۈنكى كېيىلگەن باش قايتا ئورنىغا كەلمەيدۇ . بەدەخشان لەئەلىنى چېقىش ئاسان ، ئەمما چېقىلغان پارچىلارنى يىغىپ ئەسلىي ھالىغا كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس .

جازالاشقا ئالدىرىماسلىق ھەققىدە

ئۇمىان دېگىزىدىن بىر كىشى كېمە بىلەن قۇرۇقلۇققا چىقىپ كەلدى . ئۇ دېگىزلار ئېشىپ ، قۇرۇقلۇقلارغا چىقىپ ، چۆللەرنى كەزگەن ، قىسقىسى دۇنيانى ئايلانغاندى . تۈرك ، ئەجەم (ئىرانلىق) ، ئەرەب ، يۇنانلىق ۋە رىملىقلار بىلەن تونۇشۇپ كۆرۈشكەن ، ئۇلارنىڭ بىلىملىرىنى پاك قەلبىدە توپلىغان ، ھەممە يەرنى كېزىپ ئايلىنىش ۋە كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىش ئارقىلىق مەدەنىيىتىنى كۆچەيتىپ ، تەجرىبىلەر توپلىغان بىر كىشى ئىدى...

ئۇنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشى بەستلىك بولۇپ ، گويا يوغان ئەمما يوپۇرماقسىز دەرەخ دېسىمۇ بولاتتى . ئۇ ناھايىتى نامرات ئىدى ، يانچۇقىدا ئىككى يۈز يارماقلا بار دېسىمۇ بولاتتى . ئۆزىمۇ ئۇ چاپان ئىچىدە قۇرۇق قاقشالدەك كۆرۈنەتتى . ئۇ قىرغىقىغا چىققان مەملىكەتنىڭ يوقسۇللارغا يار ـ يۆلەك بولىدىغان ، كىچىك پېئىل ۋە ياخشى نام چىقىرىشنى ئويلايدىغان ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بىر ھۆكۈمدارى بار ئىدى .

مەملىكىتىگە شۇنداق بىر ئادەمنىڭ كەلگەنلىكى پادىشاھقا خەۋەر قىلىندى . پادىشاھنىڭ ئەمرى بىلەن ئاۋۋال ئۇنى ھامامغا ئاپىرىپ يۇيۇندۇردى ، كىيىن پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگۈزۈلدى .

بۇ كىشى پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدا يەرنى سۆيدى ۋە قول قوۋۇشتۇرۇپ تىك تۇرۇپ :

— شاھىم ، پەرمانىڭىز ھەر زامان ، ھەر يەردە يۈرۈشكەي ، تەلىيىڭىز سىزگە يار بولغاي ، — دەپ مەدھىيىلەپ دۇئا قىلدى .

پادىشاھ ئۇنىڭدىن :

— كىمسەن ، قەيەردىن كەلدىڭ ؟ بۇ يەردە نېمە ئىشىڭ بار ؟ مەملىكىتىمىزدە قانداق چىرايلىق - سەت نەرسىلەرنى كۆردۈڭ ؟ نېمىلەرنى ياقتۇردۇڭ ، نېمىلەرنى ياقتۇرمىدىڭ ؟ — دەپ سورىدى .

ئۇ كىشى مۇنداق جاۋاب بەردى :

— ئەي يەر يۈزىنىڭ ھۆكۈمدارى ! ئاللا يارىدەمچىڭ ، دۆلىتىڭ بەختىيار بولغاي . يۈرتۇڭدا نۇرغۇن يەرلەرنى كۆردۈم . لېكىن ، زۇلۇم چەككەن بىر يەر ۋە كۆڭلى يارىلىق بىر كىشىنى ئۇچراتمىدىم . كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنىڭ رەنجىشىگە رازى بولماسلىق ھۆكۈمدار ئۇچۇن ئەڭ چوڭ ئارتۇقچىلىق ۋە زىننەتتۇر . شۇنىڭدەك ، بۇ يەردە بىر مەستنىمۇ كۆرمىدىم . ھەتتا مەيخانىلارمۇ ئۆرۈۋېتىلىپتۇ...

دەرۋەقە بۇ كىشى ناھايىتى ياخشى گەپ قىلدى ، گويا كى ئىبىتەك - ئىبىتەك زىبۇزىننەت چاچتى . ئۇ شۇ قەدەر ياخشى سۆزلەشتى ۋە پادىشاھنىڭ كۆڭلىگە شۇ قەدەر ياقتىكى ، ھۆكۈمدار ئۇنى ماختاپ ئالقىشلىدى ۋە يېنىغا چاقىرتىپ ھۆرمىتىنى قىلدى ۋە ئۇنىڭغا ئالتۇن ، زىبۇزىننەتلەرنى ھەدىيە قىلدى ھەمدە ئۇنىڭ يۈرتىنى ، تېگى - تەكتىنى سورىدى .

ساياھەتچى بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەپ بەردى ۋە بۇنىڭ بىلەن ئوردىنىڭ ئالىي ئەمەلدارلىرىنىڭ ھەممىسىدىن كۆپرەك ھۆكۈمدارنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالدى . پادىشاھ ئۇنى باش ۋەزىر

قىلىۋېلىشنىمۇ كۆڭلىدىن كەچۈردى ۋە ئۆز ـ ئۆزىگە مۇنداق دېدى : «بۇ ئىش تەدرىجىي بولىدۇ . پۇقرالار بۇ قارارىمغا كۈلىمسۇن ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنى سىناپ كۆرەي ، ئاندىن قەدىر ـ قىممىتىگە يارىشا ئۇنىڭغا بىر ئورۇن ، مەرتىۋە ۋە مائاش بېرەي . »

پادىشاھ توغرا ئويلىغانىدى . چۈنكى ، سىنالمىغان بىر كىشى بەلكىم بىرمۇنچە خاتا ئىشلارنى قىلىپ ، ئۆزىگىمۇ ، باشقىلارغىمۇ ئىش تېپىپ بېرىشى مۇمكىن . ھالبۇكى ، قازىلار ئەتراپلىق ئويلاپ ئاندىن قارار قىلىدۇ . بۇنىڭ سەۋەبى نېمە ؟ چۈنكى خاتا قارار قىلسا ، ئالىملار ئالدىدا خجالەت بولۇپ قېلىشتىن قورقىدۇ .

قولىدا يا بىلەن ئوق بولغان كىشى ئوقنى ئېتىشتىن ئاۋۋال ئاتايمۇ ـ ئاتمايمۇ ؟ نىشان نەدە دەپ ئويلىشىشى كېرەك . ئوق يادىن چىقىپ بولغاندىن كېيىن ئويلاشقانىنىڭ پايدىسى نېمە ؟

ھەزرىتى يۈسۈپمۇ نەچچە يىل ئىپپەت ۋە پەزىلەت بىلەن ياشىغاندىن كېيىن مىسىرغا ئەزىز[1] بولدى . بىر مەزگىل ئۆتمەي تۈرۈپ بىر كىشىنىڭ سىرىنى بىلگىلى بولمايدۇ .

ھۆكۈمدار ئۇنى خېلى كۆزەتتى ۋە ئاخىرىدا چۈشەندىكى ، بۇ ئەقىللىق ، پاك ، ياخشى ئەخلاقلىق ، دىندار ۋە كىشىلەرگە ياھا بېرىشكە ماھىر بىر ئادەم ئىكەن . پادىشاھ ئۇنى ھەر جەھەتتىن باشقا ئادەملىرىدىن ئۈستۈن كۆرۈپ باش ۋەزىرىنىڭ ئورنىغا تەينىلىدى .

بۇ كىشى مەملىكەتنى شۇ قەدەر ياخشى ئىدارە قىلدىكى ، نە بەرگەن ئەمرلىرىدە ، نە مەنئى قىلغان ئىشلىرىدا نامۇۋاپىق ئەھۋال كۆرۈلمىدى . ھېچكىم ئۇنىڭدىن ئاغرىنمىدى ۋە ئۇنى ئەيىبلىمىدى . ئۇ توغرا سۆزلەيتتى ۋە دۇرۇس ھەرىكەت قىلاتتى .

بۇرۇنقى ۋەزىر ئىشلارنىڭ جايىدا يۈرۈشۈپ ، خەلقنىڭ كۆڭۈل ئازادىلىكى ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقى ، دۆلەتنىڭ تەرەققىي قىلىپ ئالغا ئىلگىرىلىگەنلىكى ۋە پادىشاھنىڭمۇ راھەت دەۋر سۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەسەت قىلدى ، لېكىن ئۇنىڭغا ئەيىب قويالمىدى . ئەيىب

① مىسىرنىڭ مالىيە ۋە خەزىنە ئىشلىرىغا مەسئۇل كىشى «ئەزىز» دېيىلەتتى .

قويغۇدەكمۇ بىرەر ئىش تاپالمايتتى . دۇرۇس ئادەمنى تەشتەككە ئوخشاتساق ، يامان ئادەم چۈمۈلىگە ئوخشايدۇ . چۈمۈلە ھەرقانچە تىرىشسىمۇ تەشتەكتىن تۆشۈك ئاچالمايدۇ .

ھۆكۈمدارنىڭ ئاي جامال ئىككى چۆرىسى بار ئىدى ، ئۇلار ئۇنىڭ دائىملىق خىزمەتىدە بولاتتى . ئۇلار ھۆر - پەرىلەردەك گۈزەل قىزلار ئىدى . گويا بىرى كۈن ، يەنە بىرى ئاي ئىدى . ئۇلار گۈزەللىكتە بىر - بىرىنىڭ شۇ قەدەر جۈپتى ئىدىكى ، گويا بىرى يەنە بىرىنىڭ ئەينەككە چۈشكەن شولىسى ئىدى .

بۇ ئىككى چۆرە پېڭى كەلگەن ۋە پېڭى تەينىلەنگەن بىلىملىك ۋەزىرنىڭ شېرىن سۆزلىرىنى ئاڭلىغانچە ئۇنىڭ تەسىرىگە چۆمدى ۋە يەنە ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى كۆرگەنچە ، تەبىئىيكى ئۇنىڭغا تېخىمۇ باغلىنىپ ، ئاشىق بولۇپ قېلىشتى .

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ۋەزىرمۇ ئۇلارنى ياخشى كۆرۈپ ، ئۇلارغا كۆڭۈل بېرىشكە باشلىدى . بىراق ، بۇ بىر ئىنسانىي ئاجىزلىق ۋە جىسمانىي كۆڭۈل بېرىش ئەمەس ئىدى . بۇ ئىشتا بىرەر يامان نىيەتمۇ يوق ئىدى . پېڭى ۋەزىر پەقەت ئۇلارنىڭ گۈزەل چىرايىغىلا ھەيران ۋە ئاشىق بولدى ، ئۇلارنىڭ گۈزەل چىرايىنى كۆرسە جېنى راھەتلىنەتتى .

دوستۇم ! ساڭا نەسىھىتىم شۇكى ، ئىناۋىتىڭنى ساقلاپ قالاي دېسەڭ ، ساھىبجامالىلارغا باغلانما . بۇنىڭ بىرەر يامىنى بولمىسىمۇ ، ئېتىبارىڭنى ۋە شەرىپىڭنى ساقلاشقا زىيان يېتىدۇ .

كونا ۋەزىر ئەھۋالنى سەزگەن ھامان غەرەزلىك ھالدا پادىشاھقا خەۋەر قىلىپ مۇنداق دېدى :

ـــ مەن بۇ ئادەمنى بىلمەيمەن ۋە تونۇمايمەن . ئۇ كىم ، قەيەردىن كەپتۇ ؟ كىمنىڭ ئادىمى ، نېمىنىڭ نېمىسى ؟ ئاڭلىشىمچە ، راھەت - پاراغەتنى كۆتۈرەلمەپتۇ . شۇنىسى ھەقىقەتكى ، كۆپ يەرلەرنى كەزگەن كىشى بىئەدەپ بولىدۇ .

بۇنداقلار بىر يەردە تۇرالمىغاچقا ، ھەرقانداق بىر دۆلەتنىڭ نېمىتىدىن بەھرىمەن بولالمىغان. بۇ ۋەجىدىن قوللىرىغا كەلگەن نېمەتنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ .

ئۇقۇشۇمچە ، بۇ ئادەم چۆرە قىزلىرىغا كۆز تىككەن بىر شەھۋەتپەرەس ئىكەن . ئۇ ئالىيلىرىغا خىيانەت قىپتۇ ۋە قىلىدىكەن . بۇنداقلار ئالىيلىرىغا ۋە سەلتەنەتلىرىگە داغ چۈشۈرىدۇ . بۇ ئەسكىلىكنى كۆرۈپ تۇرۇپ قانداقمۇ سۈكۈت قىلاي ؟ ئالىيلىرىنىڭ نېمىتىنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي ؟

ئۆزلىرىگە مەلۇمكى ، گۈمان بىلەن بىر نەرسىگە ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدۇ . ئىشنىڭ ماھىيىتىنى ئېنىق بىلمىسەم ، ئالىيلىرىغا خەۋەر قىلمىغان بولاتتىم . مېنىڭ چۆرىلىرىمدىن بىرى بۇ ئادەمنىڭ ئۆزلىرىنىڭ چۆرىلىرىدىن بىرىنى قۇچاقلىۋالغىنىنى كۆرۈپتۇ . بۇ نېمىدېگەن ھاياسىزلىق ۋە پەسكەشلىك ، نېمىدېگەن نان كورلۇق . مەن بۇ ئادەمنىڭ نېمە ئادەملىكىنى بىلدىم . خالىسلا ئۆزلىرىمۇ بىر سىناپ كۆرگەيلا . ئەمدى ئىختىيار ئۆزلىرىدىدۇر ، خاقانىم !

ئۇ ئەبلەخ پادىشاھقا ياخشىچاق بولۇپ ، ئەھۋالنى ناھايىتى يامان قىلىپ ئۇقتۇردى . شۇنداق بولۇشى نورمال ئىش ، بۇنداقلارنىڭ قولىدىن بۇنىڭدىن باشقىسى كەلمەيدۇ . چۈنكى ، يامان نىيەتلىك ئادەملەر كىچىككىنە يىپ ئۈچىنى تېپىۋالسا ، ئۇلۇغلارنىڭ قەلبىگە پىتنە ـ پاسات ئوتىنى ياقىدۇ . كىچىككىنە ئۇچقۇن بىلەن ئوتنى تۇتاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئۇ ئوتتا يوغان كۆتەكلەرنى كۆيدۈرۈش ھېچ گەپ ئەمەس .

كونا ۋەزىر ئېلىپ كەلگەن بۇ خەۋەر ھۆكۈمدارنىڭ شۇنداق ئاچچىقىنى كەلتۈردىكى ، ئۇ پورۇقلاپ قاينىۋاتقان قازانغا ئايلاندى . شۇنداق غەزەپلەندىكى ، يېڭى ۋەزىرنىڭ جېنىنى تېنىدىن جۇدا قىلماقچى بولدى . لېكىن ، يەنە سۈكۈت قىلىپ ، ۋىجدانى بىلەن ئاقىلانە ھەرىكەت قىلماقچى بولۇپ ، ئۆز ـ ئۆزىگە مۇنداق دېدى :

«ئۆزۈم ئۆستۈرگەن بۇ ئادەمنىڭ قېنىنى تۆكۈش مەردلىك

ئەمەس . ئادالەتتىن ، ئىلتىپات ۋە ئېھساندىن كېيىن زۇلۇم قىلىش سوغۇق سۇ بىلەن يۇيۇنغاندەك تەسىر بېرەر . سېنىڭ رەھىم ئوقۇڭنى[1] تۇتقان كىشىنى ئوق بىلەن ئاتماسلىقىڭ كېرەك . ئۇنى زۇلۇم بىلەن ئۆلتۈرىدىكەنسەن ، نېمىدەپ نېمەتلەردىن بەھرىمەن قىلدىڭ ؟ ئۇنىڭدا بىر سىياقەت كۆردۈم ـ دە ، ئوردامغا ئېلىپ ، تېگىشلىك ئورۇن بەردىم . ئۇنىڭ گۇناھى مۇقىم بولمىغاچقا ، دۇشمەننىڭ سۆزى بىلەن جازالىيالمايمەن . »

بىرىنى ئۆلتۈرۈشتىن ئاۋۋال زىندانغا تاشلاش ناھايىتى ئورۇنلۇق ئىشتۇر ، چۈنكى كېسىلگەن باش ئورنىغا كەلمەيدۇ .

ئەمر قىلغۇچى ۋە شانۇشەۋكەت ئىگىسى بولغان پادىشاھلار خەلقنىڭ ئاۋارىچىلىك ئىشلىرىدىن زېرىكمەسلىكى لازىم . غۇرۇر تەختىدە ئولتۇرۇپ چىدىغۇچىلىكى قالمىغان ھۆكۈمدارنىڭ بېشىغا كىيىدۇرۇلگەن تاج ئۇنىڭغا ھارامدۇر . جەڭدە چىداملىق كۆرسەت دىمەيمەنكى ، ئاچچىقلانغان ۋاقتىڭدا ئۆپكەڭنى بېسىۋال دەيمەن . ئەقىللىق كىشى سەۋر قىلىدۇ . ئەسلىي ئاقىلانىلىك ئاچچىقلانماسلىقتۇر . چۈنكى ، سەۋرسىزلىك ۋە غەزەپ ئىنسانغا دۇشمەندۇر . ئۇ ئېتىلىپ چىقتىمۇ ، ئۇنىڭدا نە ئىنساپ قالمايدۇ ، نە دىن ۋە ئاللا قورقۇنچى قالمايدۇ .

بۇ كۆك ئاسمان تېگىدە غەزەپتەك بىر دېۋە كۆرمىدىم ، ئۇنىڭدىن پەرىشتىلەرمۇ ئۇركۈپ قاچىدۇ .

پادىشاھ يېڭى باش ۋەزىرىنىڭ ھەركەتلىرىنى نازارەت قىلىش بىلەن تەڭ ، كونا ۋەزىرىنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئېچىدە سىر قىلىپ ساقلىدى . چۈنكى ، ھېكمەت ئىگىلىرى دېگەنىدىكى : كۆڭۈل سىرلارنىڭ زىندانىدۇر . بىر سىر ئۇ يەردىن قېچىپ كەتسە ، ئۇنى قايتا تۇتۇپ كىشەنلىيەلمەيسەن .

---

① رەھىم ئوقى —— بۇرۇن ھۆكۈمدارلار بىرىنى كەچۈرۈم قىلسا ، باشقىلار ئۇنىڭغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمىسۇن دەپ ، ئۆز ئوقلىرىدىن بىرنى ئۇنىڭغا بېرىدىكەن .

پادىشاھ بىر كۈنى يېڭى ۋەزىرنىڭ ھېلىقى چۆرىلەردىن بىرىگە قارىغىنىنى ، چۆرىنىڭمۇ ئۇنىڭغا تەبەسسۇم قىلغىنىنى كۆردى . بۇ شۇنداق ئىشلاركى ، كۆڭۈللەر بىرلەشكەندە لەۋلەر مىدىرلىمىسمۇ گەپ قىلىشۋېرىدۇ ، كۆز قاراپ تويمايدۇ . چاڭقاش كېسىلىگە گىرىپتار بولغان كىشى دەجلە دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئىچسىمۇ قانمايدۇ...

يېڭى ۋەزىر بىلەن چۆرە ئارىسىدىكى بۇ ھالنى كۆرگەن ھۆكۈمدارنىڭ گۇمانى ئايدىڭلاشتى . لېكىن غەزەپلەنمىدى ، سۇئالنى ۋە تەدبىر بىلەن ئۇنىڭغا ئاستاغىنا مۇنداق دېدى :

ــ ھەي پاك ئىسىملىك كىشى ! مەن سېنى ئەقىللىق بىر نەرسە دەپ قارايتتىم . يۈرتۇمنىڭ مەخپىيىتىنى ساڭا تاپشۇردۇم . مەن سېنى زەكىي دەپ ئويلايتتىم . ھالبۇكى قىزىقىشقا ، ياقتۇرۇشقا ئەرزىگۈدەك ئادەم ئەمەس ئىكەنسەن . ئۇيالماس ۋە نومۇسسىزلارنىڭ بىرى ئىكەنسەن . مەن سېنى بۇنداق دەپ بىلمەيتتىم . ۋەزىرلىك دەرىجىسى ساڭا لايىق ئەمەس ئىكەن . بۇ مەرتىۋە ، بۇ ئورۇن ساڭا ناھايىتى يىراق ئىكەن . لېكىن ، گۇناھ سەندە ئەمەس ، مەندە . سەندەك بىر تېگى پەسنى بۇ يەرگە ئېلىش شۇبھىسىزكى ، ئۆز قولۇم بىلەن ئوردامدا بىر خائىننى يېتىشتۇرۇش دېگەنلىكتۇر .

ھۆكۈمدارنىڭ بۇ ھاقارەتلىرىگە جاۋابەن بىلىملىك يېڭى ۋەزىر بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

ــ ئەي ئىش بىلەر خاقان ! مەن پاك بىر ئادەم ، گۇناھىم يوق ، ئېتىكىمۇ داغسىز . بۇ جەھەتتە يامان خىياللاردا بولغان كىشىلەر تاڭماقچى بولغان زىيانكەشلىكتىن قورقمايمەن . مېنىڭ تاھارەتسىمدىن گۇمانىم يوق . كۆڭلۈمدىن ھېچقانداق يامانلىق كەچكىنى يوق . خەۋىرىم يوقكى ، مەندە ئەسلا بولمىغان نەرسىنى كىم ئويدۇرۇپ چىقتى ؟ بۇ قانداق دېگەن توھمەت ۋە بۇ بوھتاننى كىم قىلغاندۇ ؟ چۈشەنمىدىم .

پادىشاھ ئۇنىڭغا دېدى :

ـــ مېنىڭ ساڭا دېگەنلىرىمنى دۇشمەنلەر سېنىڭ ئالدىڭدا ئېيتىشقا تەييار . بۇنى ماڭا كونا ۋەزىرىم خەۋەر قىلدى . سېنىڭمۇ دەيدىغىنىڭ بولسا دېگىن .

يېڭى ۋەزىر كۈلۈپ كەتتى ۋە بارمىقىنى لېۋىگە قويۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى :

ـــ ئۇنىڭ شۇنداق دېيىشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس . ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ ئورنىدا كۆرۈپ ھەسەت قىلماقتا . ئۇ ئۆز تەبىئىتى بىلەن مېنىڭ ئۇستۇمدىن ھەرنېمە دېيىشى تۇرغان گەپ . ئۆزلىرى مېنى ئۇنىڭدىن ئالىي بىلگەن چاغدىن باشلاپ ئۇ ماڭا دۇشمەن بولدى . ئۇ مېنى قىيامەتكىچە ياخشى كۆرمەيدۇ . چۈنكى ، مەن ياخشى كۆرۈلگەنچە ئۇ پەس كۆرۈلىدىغان گەپ . رۇخسەت قىلسىلا ، ئۆزلىرىگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرەي . بۇ ئوخشىتىش تەرىقىسىدە بىر مىسالدۇر ۋە دەل جايىدا بىر ھېكايىدۇر :

قايسى كىتابتا ئوقۇغىنىم ئېسىمدە يوق . بىر كىشى چۈشىدە شەيتاننى كۆرۈپتۇ . قارىسا ، قەددى شەمشادتەك ، ھۆسن ـ جامالى ھۆرلەردەك ئىكەن ، چىرايىدىن قۇياشتەك نۇر چاچىدىكەن . ھېلىقى كىشى ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ : «ياپىر ! سەنمىدىڭ ؟ ھەيرانمەن ، سەندىكى بۇ گۈزەللىك پەرىشتىلەردىمۇ يوق . سېنىڭ ھۆسن ـ جامالىڭ ئايدەك تۇرسا ، نېمىدەپ سېنى دۇنيادا سەت دېيىشىدۇ . كىشىلەر سېنى قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇق دەپ قارايدۇ ۋە سۈرەتلىرىڭ شۇنچە سەت سىزىلىدۇ ، ھەتتا پادىشاھلارنىڭ مەجلىسخانىلىرىغىمۇ سېنىڭ يىرگىنچلىك رەسىملىرىڭ ئېسىلىدۇ ؟» دەپتۇ .

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان شەيتان پەرياد قىلىپ يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ : «ئەي ئىنسان ! سەن كۆرگەن مېنىڭ ھەقىقىي سۈرىتىم ئەمەس ، مەن سېنىڭ كۆرگىنىڭدەك مۇشۇنداق گۈزەل . بىراق ، ئامال قانچە ، قەلەم دۇشمەنلەرنىڭ قولىدا . مەن ئۇلارنىڭ ئاتىسى ئادەمنى جەننەتتىن قوغلاتتىم ، شۇڭا مېنى شۇنداق سەت ، يىرگىنچلىك ۋە قورقۇنچلۇق كۆرسىتىپ ئىنتىقام

ئېلىۋاتىدۇ .»

دېمەك ، پادىشاھىم ! مېنىڭ ئەھۋالىمنىۇ بۇ ھېكايىدىكىدەك . مەن پاك بىر ئادەم ، ئۇ بولسا ھەسەتخورلۇق بىلەن مېنى شۇنداق كۆرسىتىۋاتقان گەپ . شەيتان ھېلىقى كىشىنىڭ چۈشىدە دېگەنىدەك ، قەلەم دۈشمەننىڭ قولىدا . مېنىڭ مەرتىۋەم ئۇنى بىئارام قىلدى . بۇنداق كىشىلەردىن ۋە ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىدىن يىراق قېچىش كېرەك . مەن گۇناھسىز بولغاچقا ، غەزەپلىرىدىن قورقمايمەن ۋە جاسارەت بىلەن سۆزلىشىۋاتىمەن . ناچار مال سانقۇچىلار بازار باشقۇرغۇچىلاردىن قورقىدۇ . بىراق ، مېنىڭ قورقىدىغان بىرەر ئىشىم يوق . قەلبىمدىن چىققان سۆز توغرا بولغاندىن كېيىن تەنقىدچىلەردىن نېمىگە قورقاي ؟

ھۆكۈمدار يېڭى ۋەزىرنىڭ جۇرئەتلىك سۆزلىرىگە ھەيران بولدى ۋە قول ئىشارىتى بىلەن ئۇنى سۆزدىن توختىتىپ دېدى :

— قانچىلىغان گۇناھكارلار بارکى ، مېنىڭ بىر ھېيلىگەرلىكلەر بىلەن گۇناھلىرىنى يوشۇرۇشقا ۋە ئۆزلىرىنى قۇتقۇزۇشقا تىرىشىدۇ . ساڭا بوھتان قىلىنغان گۇناھنى يالغۇز دۈشمىنىڭدىن ئاڭلىدىم ، ئۆز كۆزۈم بىلەنمۇ كۆردۈم . ئوردامدا شۇنچە كۆپ ئادەم تۇرسا ، سەن بۇ چۆرىلەردىن كۆزۈڭنى ئۇزەلمىدىڭ .

يېڭى ۋەزىر كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى :

— دېگەنلىرى توغرىدۇر پادىشاھىم ! پەلەكنىڭ چاقى مۇراد - مەقسەتلىرىدىكىدەك چۆرگىلىگەي . راست دەيدىلا ، ھەقىقەتنى مەنمۇ يوشۇرمايمەن . بىراق ، رۇخسەت قىلسىلا بۇ يەردە بىر سىر بار .

چۆرىلەرگە قارايدىغىنىم راست ، بۇنى ئىنكار قىلالمايمەن . لېكىن ، مەن ئۇلارنىڭ چىرايىغا قارىغىنىمدا ئۆز ياشلىقىمنى ئەسلەيمەن . ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىگە مەپتۇن بولغان بىر شەھۋەتپەرەس ئەمەسمەن . بىچارە كەمبەغەللەر بايلارنى كۆرگەندە ، قانداق ھەسرەت چېكىدىغانلىقىنى بىلىدىلا ، مەنمۇ شۇ كەمبەغەلگە ئوخشاش . بۇلار بولسا ياشلىق ۋە گۈزەللىك بايلىرىدۇر . ياشلىققا

بولغان هەسرىتىم ۋەجىدىن ئۇلارغا قاراپ كۆزۈمنى ئۇزەلمەيمەن . ئويلىسام ، بىر چاغلاردا مەنمۇ ياش ئىدىم ، گۈزەل ئىدىم . گۈلدەك چىرايىم ، قاپقارا بۇدۇر چاچلىرىم بار ئىدى . قەددى قامەتلىك ، سۆبا تلىق بىر يىگىت ئىدىم . كىيگەن كىيىملىرىم گويا زىلۋا بويۇمدىن خىجالەت بولاتتى . ئاغزىمدىكى چىشلىرىم ئىككى تىزىق ئۇنچە ئىدى ، گويا خىشلىرى كۈمۈشتىن بىر تام ئىدى . مانا ئەمدى بىر - بىرلەپ تۆكۈلۈپ ، ئۆرۈلگەن قەلئە تاملىرىغا ئوخشاپ قالدى . چاچلىرىم پاختىدەك ئاقاردى ، ۋۇجۇدۇم يىكتەك قۇرۇدى . ئەمدى بۇ تېنىمگە بىر كېپەن تەييارلاش ۋاقتى كەلدى . ئۇ قىممەتلىك ياشلىق دەۋرىم قانداق ئۆتۈپ كەتكەن بولسا ، بۇ ئاخىرقى نەپەسلىرىممۇ بىر كۈن تۈگەيدۇ . قېنى ئېيتىپ باققايلا ، ئۇ قىزلارغا مەن قارىماي كىم قارىسۇن ؟

بۇ ياشانغان ، ئەمما ئەقىللىق ۋە بىلىملىك ۋەزىرنىڭ سۆزلىرى ئۇنچە دانىلىرىدەك قىممەتلىك ۋە مەنىلىك ئىدى . ھۆكۈمدار ھۇزۇرىدىكى دۆلەت ئەربابلىرىغا خىتابەن مۇنداق دېدى :

— بۇ ئېسىل سۆزلەردىنمۇ ئېسىلى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس . بۇنىڭدىنمۇ ياخشى ۋە مەنىلىك سۆز بولماس . بۇنداق ئۆزرە بايان قىلالايدىغان كىشىلەرنىڭ بۇ گۈزەل چۆرىلەرگە قاراش ھەققى بار . ئەقىلمىنى ئىشلەتمەي ، ئالدىراپ - تېنەپ دۇشمىنىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالغان بولسام ، ئۇنى جازالايتتىم .

غەزەپ ۋە ئالدىراقسانلىق بىلەن قولىنى قىلىچىغا ئۇزاتقان كىشى كېيىن پۇشايمان بىلەن بارمىقىنى چىشلەيدۇ .

زىنھارکى ، غەرەزلىك ئادەملەرنىڭ سۆزلىرى بىلەن ئىش كۆرمە ، كېيىن پۇشايمان يەيسەن .

شۇنىڭ بىلەن ، ھۆكۈمدار يېڭى ۋەزىرنىڭ ئىناۋىتى ۋە بايلىقىنى ئاشۇرۇپ ، ئۇنى چېقىشتۇرغانىنى جازالىدى .

بۇ دانا ۋەزىرنىڭ تەدبىرلىرى بىلەن ، پادىشاھنىڭ نامى پۈتۈن

مەملىكىتىدە ياخشىلىق بىلەن تىلغا ئېلىنىدى . ئۇ ئۇزۇن يىللار ئادالەت ۋە ئېھسان بىلەن دەۋران سۈردى . كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇمۇ ئالەمدىن ئۆتتى ، لېكىن ئىسمى تىللاردا داستان بولدى .

بۇنداق دىندار ھۆكۈمدارلار دىنىمىزنىڭ كۈچى بىلەن دۆلىتىنى قۇدرەت تاپقۇزىدۇ . بۇ زاماندا ئۇنداق پادىشاھلار يوق ، بولسا پەقەت بىرلا كىشى بار ، ئۇ بولسا ئەبۇ بەكىر سەئد ھەزرەتلىرىدۇر .

پادىشاھىم ! سەن بىر جەننەت دەرىخىسەن ، سايەڭ بىر كۈنلۈك يولغا چۈشىدۇ . تەلىيىم ياخشى بولسىمۇ ، بېشىمغا دۆلەت قۇشىنىڭ سايىسى چۈشسە دەيتتىم . بىر ئەقىللىق ئادەم ماڭا : «دۆلەت قۇشى سايە بەرمەيدۇ ، سايە ئىزدىسەڭ ، ئەبۇ بەكىر سەئدنىڭ سايىسىگە كەل» دېدى .

ئى ئاللا ! سەن بىزگە شەپقەت قىلىپ ، بىزگە مۇشۇنداق بىر سايە ئىلتىپات قىلدىڭ ۋە بۇ سايىنى خەلقنىڭ بېشىغا چۈشۈردۈڭ . بۇ دۆلەتكە بىر قۇلغا ئوخشاش دۇئا قىلمەن . ئەي ئاللا بۇ سايەڭنى ئەبەدىي قىلغايسەن .

ئاجىزلارغا ھېسداشلىق قىلىش ھەققىدە

شەرىئەت يول قويمىغان ئەھۋال ئاستىدا ، ھەتتا سۇ ئىچىشكىمۇ بولمايدۇ . لېكىن ، شەرىئەت پەتۋاسى بولسا قان تۆكۈشكىمۇ رۇخسەتتۇر .

شەرىئەت پەتۋاسى بىلەن بىرىنى ئۆلتۈرۈشكە توغرا كەلسە ، ئۇنى ئۆلتۈرۈشتىن قورقما . لېكىن ، بالا ـ چاقىلىق بولسا ، ئۇلارنى كەچۈرۈم قىل . ئۇلارنىڭ راھەت ياشىشىغا كاپالەتلىك قىل . چۈنكى ، گۇناھ ئۇلاردا ئەمەس ! خوتۇنى بىلەن بىچارە بالىلىرىدا نېمە گۇناھ بار ؟

ھەرقانچە كۈچلۈك بولساڭمۇ ، لەشكىرىڭ ھەرقانچە كۆپ بولسىمۇ ، ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق دۈشمىنىڭگە ھۇجۇم قىلما .

چۈنكى ، دۈشمىنىڭ بولغان پادىشاھ ئېگىز ۋە مۇستەھكەم قورغانغا يېكىنىۋالىدۇ ، بولغۇلۇق بىچارە خەلقىگە بولىدۇ .

زىنداندىكى مەھبۇسلارنى تەكشۈرۈپ كۆر ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە گۇناھسىزلارمۇ بولۇشى مۇمكىن .

يۇرتۇڭدا بىر چەت ئەللىك سودىگەر ئۆلسە ، ئۇنىڭ مېلىغا قول تەگكۈزمە . بۇ ، ئېسىللىكىڭگە ياراشمايدۇ . ئۇنىڭ ئۇستىگە سودىگەرنىڭ يۇرتۇڭدىكى يېقىنلىرىمۇ : «بۇ بىچارە ياقا يۇرتتا مۇساپىرچىلىقتا ئۆلدى . زالىم پادىشاھى بولسا مال ـ مۈلكىنى مۇسادىرە قىلدى» دەپ ، لەنەت ئوقۇپ يىغلىشىدۇ .

يېتىمنىڭ دەردلىك يۇرىكىنىڭ ئاھىدىن ھەزەر ئەيلە .

ئەللىك يىلدا قولغا كەلگەن ياخشى نام بىر يامان شۆھرەت بىلەن بىرەمدىلا بەربات بولىدۇ .

ياخشىلىقى ، خەير ـ ساخاۋىتى بىلەن ئەبەدىي نام قالدۇرغان ھېچقانداق زات خەلقىنىڭ مال ـ مۈلكىگە قول تەگكۈزگەن ئەمەس .

بىر كىشى جاھاندا شاھلار شاھى بولسىمۇ ، بىر بايدىن پۇل ـ مال ئالىدىكەن ، ئۇنداق كىشى شاھ ئەمەس ، تىلەمچىدۇر .

ھۆر ۋە ئېسىلزادە كىشى يوقلۇق ۋە يوقسۇللۇقتىن ئۆلىدۇكى ، بىر ئاجىزنىڭ پۇل ـ مېلىغا تەمە قىلىپ ، قارىنىنى ئۇنىڭ بىلەن تويدۇرمايدۇ .

خەلقە شەپقەت قىلىش ھەققىدە بىر ھېكايەت

ئاڭلىشىمچە ، بىر ئادىل ھۆكۈمدارنىڭ ئىچىمۇ ، تېشىمۇ ئەستەرلىك رەختتىن تىكىلگەن تونى بار ئىكەن . بىرەيلەن ئۇنىڭغا :

ـــ ئەي بەختىيار پادىشاھ ! چىن (جۇڭگو) رەختىدىن بىر تون تىكتۇرۇپ كىيىسلىچۇ ، ـــ دەپتۇ . ھۆكۈمدار مۇنداق دەپتۇ :

ـــ تون كىشىنىڭ تېنىنى يېپىش ۋە راھەتلەندۈرۈش ئۈچۈن كىيىلىدۇ . بۇنىڭدىن ئارتۇقى بېزەك ۋە ھەشەمەتچىلىكتۇر . مەن خەلقتىن باج ئالسام ، تاجۇتەختىمنى ۋە ئۆزۈمنى بېزەش ئۈچۈن ئالمايمەن... ئاياللاردەك ياسىنىۋالسام ، دۇشمەننى يېڭىش ئۈچۈن ئەركەكلىكىم نەدە قالىدۇ ؟

مېنىڭمۇ نۇرغۇن ئارزۇ - ھەۋەسلىرىم بار ، لېكىن خەزىنە يالغۇز مېنىڭلا ئەمەس... خەزىنىلەر ئويۇن - تاماشا ، بېزەك ۋە مۇراسىملار ئۈچۈن ئەمەس ، لەشكەرلەر ئۈچۈندۇر . ھۆكۈمدارلىدىن رازى بولمىغان لەشكەر چېگرانى دۇشمەندىن قوغدىيالمايدۇ .

ئوغرى ياكى دۇشمەن دېھقانىنىڭ بىر ئېشىكىنى ئېلىپ كەتسە ، پادىشاھ قانداق ۋە قايسى ئاساس بىلەن خەلقتىن باج يىغالىسۇن ؟ دۇشمەن خەلقنىڭ ئېشىكىنى ، ھۆكۈمدار بولسا باج دەپ سېلىق سالغاندەك پۇلىنى ئالسا ، بۇ تاجۇتەختىنىڭ نېمە ئېتىبارى قالسۇن ؟

مەسكىنگە جاپا سېلىش ئىنسانلىق شانىغا ياراشمايدۇ . چۈمۇلىنىڭ ئالدىدىن دان ئېلىپ قاچقان قۇش پەسكەشتۇر .

خەلق كۆچەتكە ئوخشايدۇ ، ئۇنى ياخشى پەرۋىش قىلساڭ ، مېۋىسىدىن بەھرىمەن بولىسەن . ھەرگىز كۆچەتنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتمە ، بۇ بىر زۇلۇمدۇر ۋە ئۆزۈڭگە زىياندۇر . كىشىنىڭ ئۆز - ئۆزىگە زىيان سېلىشى ئەخمەقلىقتۇر .

قول ئاستىدىكىلەرگە ئەزىيەت قىلمىغان كىشى ياشلىقىدىن ۋە بەختىدىن پايدا ئالالايدۇ . قول ئاستىدىكىلەر ئەمەلدارلىرىڭ بولسۇن ياكى پۇقرا بولسۇن ، بەختسىز ۋە پەرىشان بولسا ، ئۇلارنىڭ قارغىشىدىن قورق .

بىر يەرنى سىلىق ۋە ياخشى مۇئامىلە بىلەن ئېلىش مۇمكىن بولسا ، ھېچكىمنىڭ تۇمشۇقىنى قاناتماسلىققا تىرىش .

ئەرلىك نامىڭغا شۇنى ئېيتاي : پۇتۇن جاھانىنىڭ سەلتەنىتى يەرگە تامچىلىغان بىر تامچە قانغا ئەرزىمەيدۇ .

ھېكايەت

ئاڭلىشىمچە ، ياخشى تەبىئەتلىك جەمشىد شاھ بىر بۇلاقنىڭ

ئالدىغا مۇنۇلارنى يازدۇرۇپتۇ :

قانچىلىغان ئىنسانلار بۇ بۇلاق بېشىدا ئولتۇرۇپ دەم ئالغان ، سۇ ئىچكەن ، ئاندىن كۆزلىرىنى يۇمۇپ كېتىشكەن .

بىزمۇ بەزىدە ياخشىلىق بىلەن ، بەزىدە كۇچ ئىشلىتىپ نۇرغۇن يەرلەرنى ئالدۇق ، لېكىن بۇلارنى ئۆزىمىز بىلەن بىللە مازارغا ئېلىپ كەتمىدۇق .

سۇلايمانىنىڭ تەختىنى شامالىلار كۆتۈرەتتى ، ئاخىر بوران ئېلىپ كەتمىدىمۇ ؟

بۇ دۇنياغا كەلگەنلەر يەنە كېتىدۇ ۋە نېمە تېرىسا شۇنىڭدىن ھوسۇل ئالىدۇ . ياخشى ۋە يامان نامىدىن باشقا بىر نەرسە قالمايدۇ .

دۇشمەننى مەغلۇپ قىلغىنىڭدا ئۇنىڭغا ئەزىيەت قىلما ، ئۇنىڭغا مەغلۇبىيەت ھەسرىتىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ . دۇشمىنىڭنىڭ ئەتراپىڭدا پەرۋانىدەك چۆرگىلەپ يۈرۈشى ئېتىكىڭنى ئۇنىڭ قېنىغا مىلىگىنىڭدىن نەچچە ھەسسە ياخشىدۇر .

ھۆكۈمدارلارنىڭ دوست ـ دۇشمەنلىرىنى پەرق ئېتىشى ھەققىدە

ئاڭلىشىمچە ، بىر كۈنى شاھ دارا لەشكەرلىرىدىن ئۇزاپ كېتىپتۇ . شۇ ئەسنادا ، ئۇ بىر يىلقىچىنىڭ ئۆزىنى كۆرۈپ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ئۆزـ ئۆزىگە :

«بۇ دۇشمەن بولسا كېرەك . ھەرھالدا يامان نىيەت بىلەن كېلىۋاتىدۇ . ئەڭ ياخشىسى ، ئۇ يېتىپ كەلمەستە يىراقتىن بىر ئوق بىلەن ئىشنى پۈتتۈرەي» دەپتۇ .

دارا ئوقياسىنى توغرىلاپ ئۇنى قارىغا ئالغىنىدا يىلقىچى ۋارقىراپتۇ :

ـــ ئەي ئىران ۋە تۇرانىنىڭ پادىشاھى ! مەن دۇشمەن ئەمەس ، مېنى ئۆلتۈرمەڭ . مەن سىزنىڭ يىلقىچىڭىز ، بۇ يەردە ۋەزىپەمنى ئۆتەۋاتىمەن .

شاهنىڭ كۆڭلى ئورنىغا چۈشۈپ ، كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا :
ـــ ھەي ئەقىلسىز كالۋا ! ساڭا مۇبارەك بىر پەرىشتە مەدەت قىلدى ، بولمىسا ئوقيانى توغرىلاپ ئوقنى ئاتاي دەپ تۇراتتىم ، ئۆلۈشكە تاس قالغانىدىڭ ، ـــ دەپتۇ .
يىلقىچى كۈلۈمسىرەپ دەپتۇ :
ـــ ئەپۇ قىلغايسىز ، ئىنسانىنىڭ شەپقەتچىسىدىن نەسىھىتىنى ئايىشى ياخشى ئىش بولمىغاچقا ئېيتمۇاتىمەن : ھۆكۈمدارنىڭ دوست ـ دۈشمىنىنى بىر ـ بىرىدىن پەرقلەندۈرەلمەسلىكى ياخشى ئىش ئەمەس . ئۆلۈغلار شۇنداق ياشىشى كېرەككى ، كىچىكلەرنىڭ كىملىكىنى بىلىشى كېرەك . سىز مېنى نۇرغۇن قېتىم ئوردىدا كۆرگەن ، ئوت ـ چۆپلەرنى ، ئوتلاقلارنى سورىغانىدىڭىز . ھازىر ھۆرمەتمەنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئالدىڭىزغا كەلدىم . ئەي شانۇشەۋكەتلىك ھۆكۈمدار ! مەن بولسام يىلقىچى قۇلۇڭىز . پادامدىن بىر ئات يۇز مىڭ ئاتنىڭ ئىچىگە ئارىلىشىپ كەتسە ئۇنى تېپىپ چىقالايمەن . مېنىڭ يىلقىچىلىقىم قانداق ئەقىل ۋە ئىدراك بىلەن بولسا ، سىزمۇ پادىڭىزنى شۇنداق كۆرگەيسىز ، ئۇلارغا مەندەك مۇئامىلە قىلغايسىز .
بىر مەملىكەتتە پادىشاھ پادىچىلىك ئويلىيالمىسا ۋە ياخشى بىلەن ياماننى ، دوست بىلەن دۈشمەننى پەرق ئېتەلمىسە ، سەلتەنەت ۋە مەملىكەتنىڭ ئاقىۋىتىدىن قورقۇشقا توغرا كېلىدۇ .

پادىشاھلارنىڭ خەلقنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشى ھەققىدە

ئەي پادىشاھىم ! سېنىڭ تۆشكىڭنىڭ پاشىلىقى زۇھەل يۇلتۇزىغا تاقاشقان تۇرسا ، ئادالەت ئىزدىگەنلەرنىڭ نالىسىنى قانداق ئاڭلىيالايسەن ؟
شۇنداق ئۇخلىغىنىكى ، ھەققىنى تەلەپ قىلىپ كەلگەن كىشى دەرۋازاڭغا كەلسە ، ئۇنىڭ پەريادىنى ئاڭلىيالمغىن . بىرى بىر زالىمدىن شىكايەت قىلىپ كەلسە ، ئۇ شىكايەت ساڭا تېگىشلىكتۇر . ئۇنىڭ زۇلۇمى سېنىڭ زۇلۇمۇڭ دېمەكتۇر . بۇنى شۇنداق دەپ

تونۇغىن .

ئىت كارۋانغا ئېتىلىپ ، يولۇچىنىڭ پېشىنى يىرتىۋەتسە ، پەشىنى يىرتقان ئىت ئەمەس ، ئۇ ئىتنى كۆشكۈرتكەن ئىگىسىدۇر .

ئەي سەئدى ! سۆز قىلىش ۋە نەسىھەت بېرىشكە باتۇرسەن . قولۇڭدا قەلەم ناملىق قىلىچ بار ئىكەن ، بۇ ھەقتە چاپ (ياز) ۋە ئادىل بولمىغانلارنى ئادالەتكە دەۋەت قىل ، ھەق دەپ بىلگىنىڭنى ئېيتقىن . چۈنكى ، سەن نە پارا يېمەيسەن ، نە خۇشامەتچىلىك قىلمايسەن . سەن تەمەخور ۋە مەنپەئەتپەرەس ئادەم بولساڭ ، كىتابىڭدا ھېكمەتتىن ، ھەقىقەتتىن دەم سالما ، ئۇنداق بولمىساڭ ، بىلگىنىڭنى تارتىنماي سۆزلە .

ھېكايەت

ئىراقتا بىر زالىم ھۆكۈمدار بار ئىكەن . بىر كۈنى ئۇ بىر كەمبەغەلنىڭ ئوردىسى ئالدىدا مۇنداق دېگىنىنى ئاڭلاپتۇ :

ئەي پادىشاھىم ! سەنمۇ بىر ئىشككە ئۇمىد باغلاپسەن . سېنىڭ ئىشىكىڭگە ئۇمىد باغلىغانلارمۇ بار . خاپلىق تارتماي دېسەڭ ، دەردمەنلەرنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئازابتىن قۇتقۇز . ھەقلىرىنى تەلەپ قىلغان مەزلۇملارنىڭ بىئارامىلىقى ۋە كۆڭۈللىرىنىڭ پەرىشانلىقى ھۆكۈمدارنى مەملىكىتىدىن ، تەختىدىن ئايرىۋېتىدۇ . سەن سالقىن ئوردالىدا چۈشكۈچە ئۇخلايسەن ، لېكىن غېرىب - بىچارىلەر تاشقىرىدا قىزىق ئاپتاپتا كۆيۈپ پىشماقتا . بۇ ساڭا راۋا مىدۇ ؟ پادىشاھىدىن ئادالەت تەلەپ قىلىپ ئالالمىغانىنىڭ ھەققىنى مەھشەر كۈنى جانابىي ھەق ئېلىپ بېرىدۇ .

بۇرۇنقى ھۆكۈمدارلارنىڭ خەلقىگە قىلغان شەپقەتلىرى ھەققىدە

بىر مىلىك ئۇلۇغلاردىن بىرى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز[1]

① ئابدۇلئەزىز —— ئەرەب پادىشاھلىرىدىن بىرى .

هەققىدە مۇنداق بىر ۋەقەنى ئېيتىدۇ :

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزنىڭ ئۆزۈكىدە بىر ئېسىل تاش بار ئىدى ، زەرگەرلەر ئۇنىڭغا باھا قويۇشالمىدى ، يەنى قىممىتىگە باھا بېرىشكە ئاجىزلىق قىلدى .

ئۇ تاش يۇلتۇزغا ئوخشاش بولۇپ ، كېچىسى ئالەمنى كۆندۈزدەك يورۇتۇۋېتەتتى . گويا ئۇ قۇياش نۇرىدىن ياسالغان گۆھەر ئىدى .

بەختكە قارشى بىر يىلى ناھايىتى ئېغىر قەھەتچىلىك بولۇپ ، خەلقنىڭ چىرايى سارغىيىپ سامان بولدى .

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز خەلقنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۆزىنىڭ راھەت - پاراغەتتە بولغانلىقىنى توغرا تاپمىدى . خەلقنىڭ ئاغزى زەھەردەك ئاچچىقلىقىنى كۆرگەن بىر كىشىنىڭ بوغۇزىدىن تاتلىق سۇ قانداقمۇ ئۆتسۇن ؟ ئۇ غېرىب ، يېتىملارغا ئېچىنىپ ، ھېلىقى ئۆزۈكىنى سېتىشقا ئەمر بەردى ۋە سېتىلغان ئۆزۈكنىڭ پۇلى نەق بىر ھەپتە مۇھتاجلار بىلەن كەمبەغەللەرگە تارقىتىلدى .

ئۆزۈكنىڭ سېتىلغانلىقىنى ئاڭلىغانلار ئۇنىڭغا :

— نېمىشقا ساتتىڭىز ؟ بۇنداق ئۆزۈك قايتا قولغا كەلمەيدۇ ... — دېيىشتى .

چىرايى سېرىق مومدەك سارغايغان ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش تۆكۈلگەن ھالدا مۇنداق جاۋاب بەردى :

— شەھەرنىڭ يۇرىكى يوقسۇللۇقتىن يارا تۇرسا ، پادىشاھقا زىبۇزىننەت يارىشامىدۇ . ماڭا كۆزسىز ئۆزۈك يارىشىدۇكى ، خەلقنىڭ كۆڭلىنىڭ قايغۇلۇق بولۇشى يارىشامايدۇ . خەلقنىڭ راھىتىنى ئۆز ھۇزۇرىدىن ئەلا بىلگۈچى نېمىدېگەن بەختلىك .

ۋىجدانلىق ، شەرەپلىك ۋە نومۇسلۇق كىشىلەر باشقىلار غەم - قايغۇدا بولغاندا ، ئۆزلىرى كەيپ - ساپا سۈرمەيدۇ .

پادىشاھ تەختىدە راھەت ئۇخلىسا ، خەلق راھەت بولمايدۇ . لېكىن ، پادىشاھ ئۇخلىماي خەلقنى ئويلىسا ، خەلق راھەت ۋە

هۇزۇرلىنىپ ئۇخلايدۇ .

خۇداغا شۈكۈركى ، سەن دېگەن ياخشى ئىشلار ئاتابەك ئەبۇ بەكىر سەئدده باردۇر .

پارس دىيارىدا ئاي جامال دىلبەرلەرنىڭ بەدىنىدىن باشقا خەلقنىڭ بېشىنى دەردكە گىرىپتار قىلىدىغان بالايىئاپەت يوقتۇر .

تۇنۇگۈن ئاخشام بىر سورۇندا كۆيچىلەر مېنىڭ بۇ بەش بېيىتىمنى مۇڭلۇق ئاۋازدا كۆيلەۋاتاتتى :

ئۆمرۈم بويى راھەت ئۆتتى ئۇ كېچە ،
گۈزەل يارىم بىللە بولغاچ تاڭغىچە .
ئۇ يېنىمدا ئۇخلار ئىدى پەرىدەك ،
دېدىم : قەددىڭ نازۇك سېنىڭ سەرۋىدەك .
ئاچقىن مەستانە كۆزلىرىڭنى نەرگەس گۈلىدەك ،
گۈلدەك ئېچىلىپ ، سايرا خۇشال بۇلبۇلدەك .
ئاچقىن كۆزۈڭنى ئەي جاھان دىلبىرى ،
كەلتۈرگىن لەئەل رەڭلىك شارابنى .
دېدى ئۇ گۈزەل : دانا شاھىمىز زامانىدە ،
ئويغاق كۆرەلمەس ھېچكىم دىلبەرلەرنى .

ھېكايەت

قەدىمىي پادىشاھلارنىڭ رىۋايەتلىرى ئىچىدە مۇنداق بىر ھېكايە بار :

قېرىنداشى سەئد زەنگىدىن كېيىن تەختكە چىققان «تەكلە» نىڭ سەلتەنىتى دەۋرىدە ھېچكىمدىن ئاغرىنمايدىكەن . بۇ ھۆكۈمدارنىڭ ھېچبىر ئارتۇقچىلىقى ۋە قابىلىيىتى بولمىسىمۇ ، شۇنچىلىكى كۈپايە ئىكەن .

بىر كۈنى بۇ ھۆكۈمدار ئاقىللاردىن بىر زاتقا مۇنداق دەپتۇ :

— ئۆمرۈم بىھۇدە ئۆتۈپ كەتتى . بۇ سەلتەنەت ، بۇ تەخت ماڭا باقمىدە ، ئۇ مېنىڭ قولۇمدىنمۇ كېتىدۇ . ھەقىقىي

سەلتەنەتنى قولغا كەلتۈرىدىغانلار دەرۋىشلەردۇر . بەش كۈنلۈك ئۆمرۈم قالدى . بۇنىمۇ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى ۋە دەرۋىشلەردەك ياشاشنى ئويلايمەن .

ھېلىقى ئاقسۇل جان - جەھلى بىلەن ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ ئەي پادىشاھىم ، نېمە دەۋاتسىز ؟ بۇ قانداق گەپ ؟ ئىبادەت تەسۋى ، جايىناماز ، تون دېگەنلىك ئەمەس . ئىبادەت خەلققە خىزمەت قىلىش دېمەكتۇر . سىز تەختىڭىزدە ئولتۇرۇپ ياخشى ئەخلاقىڭىز بىلەن دەرۋىش بولۇڭ . توغرىلىق ، ياخشىلىق ۋە مېھىر - مۇھەببەت بىلەن خىزمەت قىلىڭ . نەق مەنىسى بىلەن ئېيتقاندا ، ئىبادەتنىمۇ خىزمەت شەرتتۇر ، ئىبادەت شەيخلەردەك كاسىلداپ گەپ سېتىش دېگەنلىك ئەمەس . قورۇق گەپ ئەسقاتمايدۇ ، پائالىيەت كېرەك .

قەلبىي دۇنيا رەزىللىكلىرىدىن پاك ئۇلۇغلار تونلىرىنىڭ ئىچىگە مانا مۇشۇنداق دەرۋىش جەندىسىنى كىيىشكەنمىش .

ھېكايەت

رۇم ئېلى ھۆكۈمدارلىرىدىن بىرى بىر كۈنى بىر بىلىملىك زاتقا يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ :

ــ دۇشمەنگە قارشى تۇرغۇدەك تاقىتىم ۋە قۇدرىتىم قالمىدى ، يۇرتۇمنىڭ ھەممە يېرى قولدىن كەتتى . قولۇمدا بۇ شەھەر بىلەن قەلئەدىن باشقا نەرسە يوق . مەندىن كېيىن ئوغلۇمنىڭمۇ بۇ مەملىكەتكە ئىگىدارچىلىق قىلىپ باش بولۇشىغا كۆپ تىرىشتىم . مانا ئەمدى رەزىل دۇشمەن ئۆز ۋاقتىدا مەن ھۆكۈم سۈرگەن جايلاردا ھۆكۈم سۈرمەكتە . قانداق قىلاي ، قانداق ئېتەي ؟ غەم - ئەندىشىدىن تۇگىشىپ كېتىۋاتىمەن .

بىلىملىك زات بىر ھۆكۈمدارنىڭ بۇنداق يىغلاپ تۇرۇپ ، پايدىسىز سۆزلەرنى قىلىپ دەرد تۆككىنىنى كۆرۈپ ، ئاچچىقلانغان ھالدا ئۇنىڭغا دەپتۇ :

ــ نېمىگە ئەپسۇسلىنىسىز ۋە قايغۇرىسىز ؟ مال - مۇلۇك ۋە

سەلتەنەت ئۇچۇنمۇ يىغلىغان بارمۇ؟ يىغلاشقا تېگىشلىكى سىزنىڭ بۇ ئەھمىيەتسىز چۇشەنچە ۋە سۆزلىرىڭىزدۇر.

ئەي قېرىنداش! سىز ئۆزىڭىزنى ئويلاڭ، ئۆمرىڭىزنىڭ كۆپى ھەمدە ئەڭ ياخشى قىسمى ئۆتۈپ كەتتى. شۇڭا، قالغان ئۆمرىڭىز ئۇچۇن قولىڭىزدا قالغىنى سىزگە يېتەر. سىز ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئورنىڭىزغا باشقا بىرى چىقىدۇ. بۇ كېلىدىغان كىشى ئەقىللىق بولسۇن، ئەقىلسىز بولسۇن، كېيىنكى ئىشلارنى ئۆزى ئويلىسۇن. ئۇنىڭ سىز بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى؟ نىھايەت، ئۆلۈم ھەق. ئۇ چاغدا ھەممىنى تاشلاپ كېتىدىغان گەپ. شۇنداق ئىكەن، قىلچ چېپىپ جەڭ قىلىش ۋە جاھاننى ئېلىپ ئاخىرىدا يەنە تاشلاپ كېتىش تارتقان جاپاغا ئەرزىمەيدۇ.

پەرىدۇن، داھھاق ۋە جەمشىدكە ئوخشاش ئىران پادىشاھلىرىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ. قايسىسىنىڭ سەلتەنىتى ۋە تەختى زاۋال تاپمىدى؟ مەڭگۈلۈك سەلتەنەت پەقەت جانابىي ھەققە خاستۇر ۋە ئۇنىڭغا ئائىتتۇر.

پادىشاھ بولسۇن - بولمىسۇن، كىشىنىڭ كەينىدە قالغان مال - مۈلۈك، ئالتۇن - كۈمۈش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئاز ۋاقىتتىن كېيىن يوق بولىدۇ.

قالىدىغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ ياخشى نام بىلەن خەيرلىك ئىشتۇر. پەقەت مۇشۇ ئىككى نەرسە قالىدۇ. مانا شۇ چاغدا بۇلار مەرھەمەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئۇلۇغلۇق مانا بۇدۇر. سەن ئېھسان دەرىخىنى كۆكەرتىپ ئۇنىڭدىن مېۋە ئېلىشىنىڭ كويىدا بول. پەقەت مۇشۇنى ۋە شۇنچىلىكىنىلا ئۆمىد قىلساڭ بولغىنى.

سەنمۇ ياخشىلىق قىل. ئىلتىپات ۋە ئېھسان ئەيلە. چۇنكى، ئەتە قىيامەت كۈنى ھەركىم قىلغان ياخشىلىقىغا تۇشلۇق ئىنئام ئالىدۇ. ھەركىم ئاللا يولىدا چوڭ قەدەم تاشلاپ كۆپرەڭ ئىشلىسە، ئاللا ئالدىدا دەرىجىسى ۋە ئاللاغا يېقىنلىقىمۇ شۇ نىسبەتتە بولىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلغانلار مەھشەر كۈنى خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ، ئاللادىن بىر نەرسە تەلەپ قىلالمايدۇ. كىشى قىلمىغان

ئىشىنىڭ ھەققىنى ئالالمايدۇ . تونۇر قىزىق چاغدا نېنىنى پىشۇرالمىغانلار ئەتە پۇشايمان قىلىدۇ . زىرائەت تېرىغانلار خامان ۋاقتىدا ھوسۇل ئالىدۇ ، تېرىمىغانلار بولسا ، ھۇرۇنلۇق ۋە بوشاڭلىقلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ .

زالىم پادىشاھ بىلەن بىر زاھىتنىڭ ھېكايىسى

شامنىڭ يىراق بىر جايىدا ئەقىللىق ۋە ياشانغان بىر كىشى بار ئىدى . ئۇ بىر قاراڭغۇ غارنى ئۆزىگە ماكان قىلىپ ، سەۋر ۋە قانائەت بىلەن ياشايتتى . ئىسمى خۇدادوست بولۇپ ، سۈرىتى ئادەم ، ئەمما ئەخلاقى پەرىشتىدەك ئىدى . ئۇ ئۇلۇغلارنىڭ ئىشىكىگە بېشىنى تىقمايتتى ، لېكىن ئۇلۇغلار ئۇنىڭ بوسۇغىسىغا باش قويايتتى .

دەرۋەقە ، بىلىملىك دېگەن مۇشۇ ئەمەسمۇ ؟ بىلىملىك پەقەت نەپسىنى تۇتقان ۋە ئاچ كۆزلۈك ، تەمەخورلۇقنى تاشلاشنى خالايدىغان كىشىدۇر . ئۇنداق بولمىسا ، ھەمىشە بىر نەرسە تەلەپ قىلىدىغان نەپس كىشىنى پەرىشانلىقتا سەھرامۇسەھرا كەزدۈرىدۇ .

ھېلىقى ئەقىللىق ۋە ياشانغان زات تۇرغان يەرنىڭ بىر زالىم پادىشاھى بار ئىدى ، كۆچى ئاجىزلارغا يېتەتتى ، ئۇلارغا چاڭگال سېلىپ ، بىلەكلىرىگە يېپىشاتتى . ئۇ جان ئالغۇچى ، رەھىمسىز ، تاش يۈرەك ، ئىنساپسىز بىر پادىشاھ ئىدى .

ئۇ شۇ دەرىجىدە جان ۋە جاھاننى ئۆرتىگۈچى ئىدى . شۇ قەدەر رەھىمسىزلىك قىلاتتىكى ، خەلق ئۇنىڭ ۋەجىدىن ئازاب چېكەتتى ۋە ھېچكىمنىڭ چىرايى كۈلمەيتتى . ئاھالىنىڭ چىرايى خاپا بولۇپ ، بىر قىسمى يۇرتلىرىنى تاشلاپ باشقا يەرلەرگە كېتىپ ئۇنىڭ يامان نامىنى ھەر تەرەپكە ياياتتى . قالغانلار بولسا ، ئاجىز بىر توپ بىچارىلەر بولۇپ ، كېچە ـ كۈندۈز ئۇنى قارغاپ ، لەنەت ۋە نەپرەت ياغدۇراتتى .

زۇلۇم ھۆكۈم سۈرگەن يەردە خەلقنىڭ كۈلگىنى

كۆرۈلگەنمۇ ؟

ئۇ زالىم ھۆكۈمدار ئارىلاپ يۈقىرىدا ئېيتىلغان خۇدادوست ئىسىملىك مۆھتەرەم زاتنى يوقلاپ باراتتى ، بىراق ئۇ ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايتتى .

بىر كۈنى ھۆكۈمدار يەنە بېرىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

ــ ئەي ئەزىز شەيخ ! مەندىن نەپرەتلەنمە ۋە مېنى كۆرگىنىڭدە چىرايىڭنى ئۆڭدۈرمە . مېنىڭ سېنى دوست تۇتىدىغىنىمنى بىلىسەن . سېنىڭ ماڭا بولغان بۇ دۈشمەنلىكىڭنىڭ سەۋەبى نېمە ؟ نېمىشقا مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىماي ، ماڭا تەتۈر قارايسەن ؟ مېنى ئۇلۇغ بىل دېمەيمەن ، ھېچبولمىغاندا باشقىلاردەك كۆر .

ئەقىللىق دىندار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ ئاچچىقلانغان ھالدا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئەي ھۆكۈمدار ! سۆزۈمگە ياخشى قۇلاق سال :

سەن خەلقنى بەختسىز قىلدىڭ . مەن ساڭا ئوخشاش ئادەمنى قانداقمۇ دوست تۇتاي . مەن پەقەت خەلقنى سۆيگەننى دوست تۇتىمەن . سېنى مېنى دوست تۇتىدۇ دەپ قارىمايمەن . مەن دوست تۇتقانلارغا دۈشمەنسەن ، قايتىپ بېرىپ مەن دوست تۇتقانلارنى دوست تۇت . سېنى ئاللا دوست تۇتمايدىغان ، بەلكى دۈشمەن كۆرىدىغان تۇرسا ، مەن قانداقمۇ سېنى دوستۇم دەي ، ناھەق ھالدا سېنى قانداقمۇ دوست تۇتاي ؟

مېنىڭ تېرەمنى سويسىمۇ ئاللانىڭ دۈشمىنى بىلەن دوست بولالمايمەن .

ئۇ تاش يۈرەكنىڭ قانداق ئۇخلايدىغانلىقىغا ھەيرانمەن . چۈنكى ، خەلق ئۇنىڭدىن چەككەن ئازاب ۋەجىدىن ئۇخلىيالمىسمۇ ، ئۇ ئۇخلىيالايدىكەن .

يوقسۇللارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش ھەققىدە

ئەي كاتتا مەرتىۋە ۋە مەنسەپدار ! كىچىكلەرگە زومىگەرلىك قىلما . شۇنى بىلگىنكى ، دۇنيا بىر ئىزىدا تۇرمايدۇ . ئاجىزلارنىڭ

قولىنى قايرىما . چۈنكى ، ئۇ ئاجىز پۇرسەت تاپسا سېنى يوقىتىدۇ . ھېچكىمنى ئىشىدىن مەھرۇم قىلما ، ھېچكىمنى ماكانىدىن ئايرىما ، ھېچكىمنى يىقىتىشقا تىرىشما . چۈنكى ، يىقىلىپ ئامالسىز قالغان چېغىدا ، ھېچكىم سېنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ قويمايدۇ .

ئەي ئۇلۇغ ئىنسان ! دۇشمىنىڭنى خورلىما ، سەل چاغلىما . ئاشۇ ئېگىز تاغلار ئۇششاق تاشلاردىن ھاسىل بولغان .

بىر تال چاچ بىر تال يىپەك تالاسچىلىكمۇ چىڭ ئەمەس . لېكىن ، ئۇ چاچ تالالىرى بىرلەشسە ، زەنجىردىنمۇ مۇستەھكەم بولىدۇ .

خەزىنىنى تولدۇرۇشتىن كۆرە ، كۆڭۈللەرنى ئۇتۇشقا تىرىش . خەزىنەڭنىڭ قۇرۇق قېلىشى كىشىلەرنى قىينىچىلىقتا قالدۇرۇشتىن ياخشىراق .

ھېچكىمنىڭ ئىشىنى ئاياغ ئاستى قىلما . چۈنكى ، تالاي قېتىم ئۇنىڭ ئاياغ ئاستىغا چۈشۈشۈڭ مۇمكىن .

ئەي ئاجىز بېچارە ، ئەي پەرىشان ئىنسان ! سەنمۇ تارتىۋاتقان قىيىنچىلىقىڭغا ، كۆرۈۋاتقان ناھەقلىققا بەرداشلىق بەر . كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۇ كۈچلۈك زالىمدىنمۇ كۈچلۈك بولىسەن . غەيرەتلىك قول زومىگەر قولدىنمۇ كۈچلۈكتۇر . زالىمدىن ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن غەيرەت قىل .

مەزلۇملارنىڭ لەۋلىرىگە كۈلكە يۈگۈرسۇن ، رەھىمسىز ۋە زوراۋانلارنىڭ چىشلىرى تۆكۈلسۇن .

ئەي سەھەردە دۇمباق ئاۋازى بىلەن ئويغانغان ئۇلۇغ ئىنسان ! كۆزەتچىنىڭ كېچىنى قانداق ئۆتكۈزگىنىنى نەدىن بىلىسەن ؟

كاراۋانلار دۇمبىسى يېغىر ئېشەككە ئىچ ئاغرىتمايدۇ ، ئۇلار ئۆز يۈكىنىلا ئويلايدۇ .

پەرەز قىلايلىكى ، سەن ئاجىزلاردىن ئەمەس تۇرۇقلۇق ، بىر ئاجىزنى كۆرسەڭ نېمىشقا ياردەم قىلماي قاراپ تۇرىسەن ؟

بۇ مەسىلىگە دائىر بېشىمدىن ئۆتكەن بىر ۋەقەنى بايان قىلاي ،

نۆۋتى كەلگەندە دەيدىغانىنى دېيىش كېرەك .

كۇچلۇك چېغىدا ئاجىزغا مەرھەمەت قىلىش ھەققىدە ھېكايە

بىر يىلى شامدا شۇنداق بىر قەھەتچىلىك بولدىكى ، ئاشقىلار ئاشقىنى ئۇنتۇدى . ئاسمان زېمىنغا شۇنداق بېخىللىق قىلدىكى ، زىرائەت ۋە خورما دەرەخلىرى قاغجىرىدى ، قەدىمىي بۇلاقلارمۇ قۇرۇدى ، يېتىملارنىڭ كۆز ياشلىرىدىن باشقا سۇ قالمىدى .

كۆكتە بۇلۇت قالمىغانىدى ، تۇرخۇنلاردىن چىققىنى يوقسۇل تۇللارنىڭ ئاھ - زارىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى .

دەل - دەرەخلەر قۇرۇپ يالىڭاچ غېرىبقا ئوخشاپ قالغان ، كۇچ - قۇدرەتلىكلەرنىڭمۇ تاقىتى تۇگەپ ئاجىزلاشقانىدى ، باغلاردا كۆلەڭگە ، تاغلاردا گىياھ قالمىغانىدى . بوستانلارنى چېكەتكىلەر يېسە ، چېكەتكىلەرنى ئادەملەر يېدى .

بۇ ھالدا بىر كۇنى دوستلىرىمدىن بىرىنى ئۇچرىتىپ قالدىم . ئۇ بايقۇشمۇ بىر تېرە - بىر ئۇستىخان بولۇپ قالغانىدى . ھەيران بولدۇم . ئۇ ئەسلىدە كۇچ - قۇۋۋەتلىك ئادەم ئىدى ، شۇنداقلا بىر ئەمەلدار ئىدى ، مال - مۇلكى ۋە پۇل - دۇنياسى بار ئىدى . ئۇنىڭغا دېدىم :

— بۇرادەر ، نېمە بولدۇڭ ؟ بېشىڭغا نېمە كۇنلەر كەلدى ؟

دوستۇم ئاچچىقلانغان ھالدا ۋارقىراپ مۇنداق جاۋاب بەردى :

— ئەقلىڭ نەگە كەتتى . سەۋەبىنى بىلمىسەڭ نېمىدېگەن غەپلەتتە قالغانسەن ! بىلسەڭ يەنە نېمىدەپ سورايسەن ؟ كۆرمەيۋاتامسەن ؟ سەزمەيۋاتامسەن ؟ پالاكەت چېكىدىن ئاشتى ، نە كۆكتىن يەرگە يامغۇر ياغمىدى ، نە يەردىن كۆككە پەرياد يەتمىدى...

ئۇنىڭغا دېدىم :

— خوپ ، بىراق ساڭا بەربىر . زەھەر قايتۇرغۇچى بولمىغان يەردە زەھەر ئادەم ئۆلتۇرىدۇ . باشقىلار يوقسۇللۇقتىن ئۆلۇشى

مۇمكىن . لېكىن ، سەن يوقسۇل ئەمەس . دۇنيانى توپان بالاسى قاپلاپ كەتسە ، ئۆردەكنىڭ نېمە كارى ؟

بىر بىلىملىك بىر ساۋاتسىزغا قارىغىنىدەك ، دوستۇم مېنىڭ بېشىمدىن ـ ئايىغىمغىچە مەنىلىك قاراپ چىقىپ ، ماڭا خاپا بولغاندەك دېدى :

ـــ مەسىلەن ، مەن دېگىز بويىدا تۇرىمەن ، دوستلىرىم بولسا دېگىزدا تۇنجۇقۇپ قېلىش ئالدىدا تۇرىدۇ دەيلى ، بۇ ئەھۋالدا بەخرامان تۇرالامدىمەن ؟ چىرايىمنىڭ سولغۇنلۇقى يوقسۇللۇقتىن ئەمەس . چىرايىمنى سارغايتقان يوقسۇللارنىڭ چېكىۋاتقان ئازاب ـ ئوقۇبىتى ، ئەقىللىق كىشى ئۆزىدە ياكى باشقىلاردا بىرەر جاراھەتنى كۆرۈشنى خالىمايدۇ . خۇداغا شۈكۈر ، مېنىڭ بىرەر جاراھىتىم يوق ، بىراق باشقىلاردا جاراھەتنى كۆرگىنىمدە ، تېنىم جۇغۇلداپ تىترەپ كېتىمەن . بىمارنىڭ يېنىدا تۇرغان كىشى ئۆزى ساق بولسىمۇ ، ئىچى ئاغرىماي تۇرالامدۇ ؟ يوقسۇل بىچارىنىڭ بىرنېمە يېمەكىگەنلىكىنى كۆرگىنىمدە ، ھەر يۈتۈم تامىقىم ماڭا زەھەر بولىدۇ ، دەرد بولىدۇ . بىر كىشىنىڭ دوستلىرى زىندانىدا بولسا ، ئۇ كىشى كۈنلۈك ، قۇياشلىق باغچىدا ئويۇن ـ تاماشا قىلالامدۇ ؟

ھېكايەت

ئاڭلىشىمچە ، بىر كېچە خەلقنىڭ ئوتتەك قەلبىدىن چىققان ئاھ ـ زار يالقۇنى باغدادنىڭ يېرىمىنى قاپلاپتۇ .

شۇ چاغدا بىر كىشى :

ـــ خۇداغا شۈكۈر ، ئوت بىزگە زىيان سالمىدى . دۇكىنىم يانغىنىدىن ئامان قالدى ، ـــ دەپ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ .

دۇنيادىن خەۋەردار بىر زات ئۇنىڭغا دەپتۇ :

ـــ ئەي ۋىجدانسىز ! سەن پەقەت ئۆزۈڭنىلا ئويلامسەن ؟ بىر شەھەر كۆيۈپ كۈل بولغان تۇرسا ، «مېنىڭ دۇكىنىم ساق قالدى» دەپ قانداقمۇ خۇشال بولۇپ كەتتىڭ ؟ ! بىر كىشى ئەگەر تاش يۈرەك بولمىسا ، كىشىلەر ئاچلىقتىن تاشنى يېگۈدەك بولۇۋاتسا ،

ئۇ تويغۇدەك تاماق يېيەلمەس . يوقسۇلنىڭ ئاچلىقتىن قان يۇتقىنىنى كۆرسە ، باينىڭ گېلىدىن قانداقمۇ بىرنېمە ئۆتەر ؟ كېسەل باققان كىشىنى ساق دېمە ، چۈنكى ئۇمۇ قايغۇسىدىن كېسەلدەك قينالماقتا .

شەپقەتلىك يولۇچىلار باردىغان يېرىگە يېتىپ بارغىنىدا ، كەينىدە قالغان بۇرادەرلىرى يېتىپ بارمىغۇچە كۆڭلى تىنمايدۇ ۋە ئۇيقۇسى كەلمەيدۇ .

ئوتۇن ئارتىلغان ئېشەك پاتقاقتا يېتىپ قالسا ، ئىنساپلىق پادىشاھ ئېشەككىمۇ ، ئىگىسىگىمۇ ئېچ ئاغرىتىدۇ .

بەختىيار بولۇشنى خالىغانلارغا سەئدىنىڭ بىر سۆزى كۇپايە . ئاڭلىساڭ ساڭىمۇ نەسىھىتىم شۇ بولسۇن :

يانتاق تىكسەڭ ، يەسىمەن ئالالمايسەن .

ئادالەت ۋە زۇلۇمنىڭ ئاقىۋەتلىرى

تەۋەسىدىكىلەرگە ۋە ئۆز مىللىتىگە زۇلۇم سالغان ئىران شاھلىرىنىڭ ئاقىۋەتلىرىنى ئاڭلىدىڭمۇ ؟ يا شانۇشەۋكەتلىرى ، شاھلىقلىرى قالمىدى ، يا دېھقانلارغا سالغان زۇلۇملىرى قالمىدى . ئۇلار غاپىل ئىدى ، خاتا ئويلىغانىدى ، جاھاندا مەڭگۇ قالمىز دەپ ئويلىشاتتى . ھالبۇكى ، ئۆزلىرى كەتتى ، زۇلۇملىرى بولسا بولمىغۇر بىر يادكار بولۇپ قالدى . ئۇلار بىرلا نەرسە قالدۇرۇپ كەتتى ، ئۇ بولسىمۇ يامان نام .

قىيامەت كۈنى ئادىل كىشىلەر ئەرشىنىڭ سالقىن سايىسىدە راھەت ئارام ئالىدۇ . ئۇ نېمىدېگەن بەختلىك ! جانابىي ھەق خالىسا ، ئىلتىپات يۇزىسىدىن بىر مىللەتنى ئادىل پادىشاھقا نائىل قىلىدۇ ، ئىلتىپات قىلىشنى خالىمىسا ، ئۇنىڭ بېشىغا رەھىمسىز بىر ھۆكۈمدارنى ئاپىرىدە قىلىدۇ .

ياخشىلار بۇنداق زوراۋان پادىشاھتىن نەپرەتلىنىپ قاچىدۇ . چۈنكى ، زالىم ھۆكۈمدار ئاللانىڭ غەزىپىدىن باشقا نەرسە

ئەمەستۇر . شۇنداق ، ئاللا ياخشى بولۇشنى خالىغان مەملىكەتكە ئادىل ۋە تەدبىرلىك پادىشاھ بېرىدۇ ، ۋەيران قىلماقچى بولغان يەرنى بولسا ، بىر زالىمنىڭ قاتتىق ، چىڭ ۋە ۋەھشىي چاڭگىلىغا تۇنقۇزىدۇ .

ئەي پادىشاھىم ! ئۇلۇغلۇق يارانقۇچى زاتقا خاستۇر . ئۇنىڭغا شۈكۈر قىل ، شۈكۈر قىلمىساڭ ، نېمەت قولۇڭدىن كېتىدۇ . بۇ مال - مۈلۈككە شۈكۈر قىلساڭ ، زاۋال تاپمايدىغان سەلتەنەتكە نائىل بولىسەن . لېكىن ، سەلتەنىتىڭ دەۋرىدە ئىشنى زۇلۇمغا تاپىنىپ قىلساڭ ، پادىشاھلىقىڭ قولدىن كېتىدۇ ، كېيىن تىلەمچىلىك قىلىسەن .

بىر مەملىكەتتە ئاجىزلار كۈچلۈكلەردىن ھەقسىزلىك كۆرسە ، ئۇ يەردە پادىشاھقا ئۇيقۇ ھارامدۇر . خەلقنى قارىمۇقىنىڭ قاسىرىقىچلىكىمۇ ئەزمە ، رەنجىتمە ۋە ئۇمىدسىزلەندۈرمە . چۈنكى ، خەلق پادا ، ھۆكۈمدار بولسا ئۇنىڭ چوپانىدۇر . ئەگەر خەلق پادىشاھىدىن يامانلىق كۆرسە ، ئۇ پادىشاھ ئۇ پادىنىڭ چوپانى ئەمەس ، بۆرىسىدۇر . ئاھالىگە ھەقسىزلىق قىلغان ، يامانلىقنى ئويلىغان ھۆكۈمدارنىڭ ئۆلۈمى پاجىئەلىك بولىدۇ . خەلقە قىلىنغان يامانلىق ئۆتۈپ كېتىدۇ ، لېكىن ئۇ زالىمنىڭ يامان نامى ئونتۇلمايدۇ .

كەينىڭدىن ساڭا نەپرەت ۋە لەنەت قىلىنماسلىقنى خالىساڭ ، ياخشى بول ، بۇ چاغدا ھېچكىم سېنى يامان دېمەيدۇ .

بىرى ئادىل ، يەنە بىرى زالىم ئىككى قېرىنداشنىڭ ھېكايىسى

مەغرىپ تەرەپتە بىر پادىشاھ ۋە بۇ پادىشاھنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىدى . بۇلار ئىنتايىن بىلىملىك ، جەسۇر ، قورال ئىشلىتىشكە ماھىر ، ھەربىي قوشۇننى ئىدارە قىلىشتا قابىلىيەتلىك ، پىلدەك ئىككى شاھزادە ئىدى .

ئاتىسى بۇلارنىڭ شۇنداق جەڭگىۋار ، مەرد ۋە باتۇرلۇقىنى كۆرۈپ ، مەملىكىتىنى ئىككىگە بۆلۈپ ، يېرىمىنى بىرىگە ، قالغان يېرىمىنى يەنە بىرىگە بەردى . بۇنىڭدىن مەقسىتى ئۆزى ئۆلگەندىن كېيىن سەلتەنەت ئۇچۇن ئارىسىدا غوۋغا چىقماسلىقى ۋە پادىشاھلىق ئۇچۇن بىر - بىرىگە قىلىچ چاپماسلىقى ئۇچۇن ئىدى .

بىر مەزگىلدىن كېيىن پادىشاھ روھىنى ھەققە تاپشۇردى . ئەجەل ئۇنىڭ ئۇمىد يىپىنى ئۇزدى ۋە قولىنى ئىشتىن توختاتتى .

مەملىكەت ئەمدى ھېلىقى ئىككى قېرىنداشنىڭ بولدى . ھەربىرىنىڭ ھېسابسىز خەزىنىسى ۋە سانسىز لەشكىرى بار ئىدى . ھەربىرى ئۆز كۆزقارىشىغا ئاساسەن يول تۇتۇپ ھەرىكەت قىلدى . بىرى ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن خەيرلىك ياد ئېتىلىشى ئۇچۇن ئادىلانە ئىش قىلدى ، يەنە بىرى بولسا تېخىمۇ باي بولۇش ئۇچۇن زۇلۇم سېلىشقا باشلىدى .

بۇ ئىككى قېرىنداشنىڭ بىرى يوقسۇللارغا ، ئاجىزلارغا ، موھتاجلارغا خەير - ئېھسان قىلدى ، مۇساپىرخانا ، ئىبادەتخانا ۋە ئاشخانىلارنى ئاچتى . خەزىنە قۇرۇقدالدى ، لېكىن لەشكەرنىڭ يانچۇقى تولدى . بۇنداق يەرگە كىممۇ كەلمەسۇن ؟ كىشىلەر تەرەپ - تەرەپتىن كېلىپ يۇرتى ئاۋاتلاشتى . ئەبۇ بەكىر سەئىدنىڭ دەۋرىدە شىرازدا بولغىنىدەك ، ھەر ئۆيدىن خۇشاللىق سادالىرى كۆتۇرۇلدى .

ئەبۇ بەكىر سەئىد ئىنتايىن خۇش تەبىئەتلىك ، پاراسەتلىك ۋە ئەقىللىق ھۆكۈمدارىدۇر . ئۇنىڭ ئۇمىد دەرىخى مول مېۋە بەرسۇن .

ئۇ ئىككى قېرىنداشنىڭ كىچىكى نام چىقىرىشنى ئويلايتتى ۋە خەيرلىك ئىشلارنى قىلدى . ئۇ پاك ئەخلاقلىق بىر ياش ئىدى . بىر تەرەپتىن خەلقنىڭ كۆڭلىنى ئالسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ئەتىگەن - ئاخشىمى جانابى ھەققە شۈكۈر ۋە دۇئا قىلاتتى ، ھەممە ئادەم ئۇنىڭدىن رازى ئىدى . قارۇن[1] كەلسىمۇ ئۇ يەردە راھەتلىنىپ ، ھۇزۇر ۋە ئامانلىق ئىچىدە يۇرەتتى . چۇنكى ، پادىشاھ ئادىل ، خەلق

① قارۇن —— بەنى ئىسرائىلدا بايلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان بىر ئادەم .

غەمسىز ۋە كەمبەغەللەر توق ئىدى . ئۇنىڭ زامانىسىدە ھېچكىمنىڭ كۆڭلىگە تىكەن ئەمەس ، بىر گۈل ياپرىقىمۇ تەگمىگەنىدى . بۇنداق سەلتەنەتتىن ئالغان كۈچ بىلەن قىسقا ۋاقىت ئىچىدە باشقا پادىشاھلارغىمۇ ئۇستۇنلۇكىنى ئېتىراپ قىلدۇردى . قوشنا مەملىكەتلەرنىڭ ئۇلۇغلىرى ئۇنىڭ ئەمرلىرىگە تەۋە بولۇشتى .

يەنە بىرىگە ، يەنى ئۇنىڭدىن ياشتا چوڭغا كەلسەك :

ئۇ بۇنىڭ ئەكسىچە ، ھەيۋىسى ۋە زورلۇقىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن خەلقىگە ۋە دېھقانلارغا ئېغىر باج - سېلىق سالدى ، سودىگەرلەرنىڭ مېلىغا كۆز تىكتى . بىچارىلەرنىڭ بېشىغا بالا بولدى . يا يېمىدى ، يا يېگۈزمىدى . ئۇ ئەقىلسىز ئىدى ، خەلقىگە يامانلىق قىلىش بىلەن ئۆزىگە يامانلىق ۋە دۈشمەنلىك قىلغانلىقىنى پەرق ئېتەلمىگەنىدى ، زورلۇق بىلەن ئالتۇن - كۈمۈش توپلاپ ، لەشكەرلىرىگە ھېچ نەرسە بەرمەيتتى . ئۇنىڭ ئاقىۋىتى مۇنداق بولدى :

لەشكەرلەر ئاجىزلىشىپ تارقىلىپ كەتتى . باشقا مەملىكەتلەردىكى تىجارەتچىلەر بۇنداق بىر زالىم ھۆكۈمدارلىق قىلغان مەملىكەت بىلەن ئېلىش - بېرىش قىلغىلى بولمايدۇ دەپ ، ئېلىم - سېتىمنى توختاتتى . تېرىم - يېغىم بولمىدى . خەلقىگە قىيىنچىلىق بولدى . ئىقبال ئۇنىڭ بىلەن دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى ئۈزگەنده ، دۈشمەن ئۇنىڭغا قاراپ يۈرۈش قىلدى . شەھەرلىرىگە ھۇجۇم قىلدى . پەلەك شۇنداق بىر مۇسىبەت چۈشۈردىكى ، ئۇنىڭ يىلتىزىنى قازدى . دۈشمەن ئاتلىرى يۈرتىنى دەسسەپ - چەيلەپ ، توپىسىنى كۆككە سورۇدى .

ئۇ ئۆزى ھېچقانداق كېلىشىمگە ۋاپا قىلمىغاچقا ، ئۆزىگىمۇ ھېچكىم ۋاپا قىلمىدى . ئەمدى كىمدىنمۇ باج يىغالىسۇن ؟ ھېچكىمدىن ئالالمىدى . چۈنكى ، باج تۆلەيدىغان شەھەر - يېزىلىقلار تېزىپ كېتىپ ، يۇرتتا ھېچكىم قالمىغانىدى . ھەممە كىشىنىڭ قارىغىشىنى ئالغان بۇ ئەقىلسىز ۋە رەھىمسىز ئەمدى كىمدىن ياخشىلىق كۈتسۇن ؟

مەملىكەتنىڭ پېشقەدەملىرى توپلىشىپ دۇشمەنگە دېدى :
«ئۇ ئەزەلدىن تېگى پەسلەرنىڭ بىرى ئىدى . ياخشىلار قىل دېگەن ئىشلارنى قىلمىدى ۋە ئاخىر بەختسىز بولدى .
ئەي دۇشمەن ! سەن بەختىيار بول . ئۇ زالىم ئىدى ، خاتا ئويلايتتى ، ئىرادىسىز ئىدى ، ئادالەت ئورنىغا زۇلۇم يولىنى تۇتتى ، ئادالەتتىن ئىزدەش كېرەك بولغانىنى زۇلۇمدىن ئىزدىدى . »
بۇ ئىككى قېرىنداشنىڭ بىرى ياخشى ئىدى ، ياخشى نام قالدۇردى ۋە ئاقىۋىتى خەيرلىك بولدى . يەنە بىرى بولسا يامان نام چىقاردى ۋە ئاقىۋىتىمۇ خەيرسىز بولدى . يامانلارنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولماس ، ۋەسسالام .

ھېكايەت

بىر كىشى بىر دەرەخكە چىقىپ ، ئۆزى مىنىپ تۇرغان شاخنى كېسىۋېتىپتىكەن ، بۇ ھالنى كۆرگەن باغ خوجايىنى ئۆز - ئۆزىگە دەپتۇ :
«بۇ ئادەم ماڭا ئەمەس ، ئۆزىگە قىلىۋاتىدۇ . »

قۇلاق سالساڭ ھەممە نەسىھەت ئورۇنلۇقتۇر .
كۆچۈڭ بىلەن كۆرەڭلەپ ئاجىزلارنى يېقىتما . مەھشەر كۈنى قارايدىغان بولساڭ ، كۆرسەنكى ، بىر تال ئارپىچىلىك قەدىر - قىممىتى بولمىغان بىر تىلەمچى بىر پادىشاھنىڭ ياقىسىدىن سۆرەپ مەھكىمىگە ئېلىپ بارىدۇ . قىيامەت كۈنى ئۇلۇغلۇقۇڭ بىلەن تۇراي دېسەڭ ، بۇ دۇنيادا كىچىكلەرنى ئۆزۈڭگە دۇشمەن قىلما ، چۈنكى سېنىڭ بۇ سۇلتانلىقىڭ قالمىدۇ ، ئۇ چاغدا ھېلىقى تىلەمچى قەھر - غەزەپ بىلەن پېشىڭگە ئېسىلىدۇ . ئاجىزلاردىن قولۇڭنى تارت ، ئۇلارغا غەزەپلەنمە ، سېنى تارتىپ يەرگە يېقىتسا ئۇياتقا قالىسەن . ھۆر ۋە ئېسىلزادىلەرنىڭ نەزىرىدە ئاجىزلارنىڭ قولىدا يېقىلىش نومۇسلۇق ئىشتۇر .

هالال سۈت ئەمگەن ، بىلىملىك ، بەختىيار بولغانلار ئەقىل ۋە بىلىمى بىلەن تاج - تەختىنى ساقلاپ قالالىدى . دۇرۇس ئادەملەرنىڭ كەينىدىن قىيسىق دەسسىمە . توغرا سۆز ئاڭلىماقچى بولساڭ ، سەئدىنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سال .

قانائەت ۋە رازىمەنلىك يوقسۇللارنىڭ قەلب ھۇزۇرى

پادىشاھلىقتىن چوڭ ۋە يۇقىرى مەرتىۋە يوق دېمە . ھەرقانچە بولسىمۇ كەمبەغەلنىڭ پادىشاھلىقىدەك بەختەر ۋە راھەت بولماس . بۇنى بىلىملىكلەرمۇ بىلىدۇ ۋە «ھەئە ، شۇنداق» دەيدۇ .

يۇكى يېنىك كىشىلەر ئەركىن ماڭىدۇ ، راستمۇ ؟

قول ئىلكىدە بولمىغان كىشى پەقەت ناننىڭ غېمىنىلا قىلىدۇ ، ھۆكۈمدار بولسا ئىلكىدىكى چوڭ بىر مەملىكەتنىڭ قايغۇسىدىدۇر .

گاداي كەچقۇرۇن يەيدىغان نېنىنى تاپسا ، شۇنداق راھەت ئۇخلايدۇكى ، گويا شام ھۆكۈمدارىدەك...

خۇشاللىقمۇ ، غەم - قايغۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ ، ئۆلۈم بىلەن ھەر ئىككىلىسىدىن ئەسەر قالمايدۇ . ھەممىگە ئۆلۈم بار . بىرىنىڭ بېشىغا تاج كىيىلگەن ، بىرىنىڭ بوينىغا باج - سېلىق يۈكى ئېسىلغان . بۇنىڭ نېمە پەرقى ؟

خاھ بىرى زۇھەل يۇلتۇزىغا چىقىپ كەتسۇن ، خاھ بىرى موھتاجلىقتىن زىندانغا چۈشسۇن ، ئەجەللىرى توشقان ھامان ھەر ئىككىسى بىر - بىرىدىن پەرقلەنمەيدۇ . پادىشاھلىق باشقا بالادۇر . تىلەمچى نامدا گادايدۇر ، ھالبۇكى ، ئەسلىي پادىشاھ ئۇدۇر .

تەقۋادار بىلەن قۇرۇق كاللىنىڭ ھېكايىسى

مۇنداق بىر ھېكايىنى ئاڭلىدىم :

بىر كۈنى دەجلە دەرياسىنىڭ بويىدا بىر قۇرۇق كاللا بىر

تەقۋادارغا مۇنداق دەپتۇ :

مەن ئەمر - پەرمان چۈشۈرىدىغان ئادەم ئىدىم ، بېشىمدا ئۇلۇغلۇق تاجى بار ئىدى . پەلەك ماڭا مەدەت بەردى ، نۇسرەت ۋە ئامەت يار بولدى . دۆلەتنىڭ كۈچى بىلەن ئىراقنى ئىشغال قىلدىم ، قىرمانىنى[1] ئېلىش تەمەسىدىمۇ بولدۇم . لېكىن ، قىرمان بېشىمنى يېدى . قۇلىقىدىكى غەپلەت پاختىسىنى ئېلىۋەتكىن ، ماڭا ئوخشاش ئۆلگەن بىر كىشىنىڭ ، يەنى بىر قۇرۇق كاللىنىڭ نەسىھىتى قۇلىقىڭغا كىرسۇن .

ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىشنىڭ ئاقىۋىتى

ياخشىلىق قىلغان كىشى يامانلىق كۆرمەيدۇ ، يامانلىق قىلغان كىشىمۇ خەيرلىك كۆرمەيدۇ . يامانلىق كەينىدە يۇرگەننىڭ بېشى خۇددى چايانداك يامانلىق يولىدا كېتىدۇ . ئۇلارنىڭ ئاز بىر قىسمىغا ئۇۋۇسىغا قايتىپ كېلىش نېسىپ بولىدۇ .

سېنىڭ خېمىرتۇرۇچۇڭدا ، روھىڭدا كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش تۇيغۇسى بولمىسا ، تاشتىن ، تۆمۇردىن نېمە پەرقىڭ بار ؟

لېكىن ، ياق ئەزىز دوستۇم ! خەيرسىز ئادەمنى تاشقا ، تۆمۇرگە ئوخشىتىپ خاتا قىلدىم . تاش بىلەن تۆمۇرنىڭمۇ نۇرغۇن پايدىلىق تەرەپلىرى بار ، بۇ ئۆلگۈرنىڭ بولسا ئۇلارچىلىكمۇ پەزىلىتى يوق .

ھەممە ئادەم بالىسى ھايۋاندىن ئۈستۈن ئەمەس . يامان ئادەم ھايۋاندىنمۇ ياماندۇر . ئەقىللىق ۋە ياخشى ئەخلاقلىق كىشى ھايۋاندىن ئالىي ئورۇندا تۇرىدۇ ، ئەلۋەتتە . لېكىن ، خەلقە تاجاۋۇز قىلغان كىشى ھايۋاندىن ئۈستۈن تۇرالمايدۇ .

بىر كىشىنىڭ ئىش - كۈشى ، ئەقلى - پىكرى پەقەت يەپ يېتىشلا بولسا ، بۇنداق ئادەم ھايۋاندىن قانداقمۇ يۇقىرى تۇرالسۇن ؟

---

① قىرمان —— ئىراننىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى بىر رايون .

يول بىلدىغان پىيادە كىشى باردىغان يېرىگە يول بىلمەيدىغان ئاتلىقتىن تېزرەك باردۇ .
ياخشىلىق ئۇرۇقىنى تېرىغان خاماندا مۇرادىغا يېتىدۇ . يامان ئادەمنىڭ ياخشىلىققا ئۇچرىغىنىنى ئۆمرۈم بويى ئاڭلىمىدىم .

بىر زالىم مىرابنىڭ ھېكايىسى

باشقا بالا بولغان ناھايىتى زالىم بىر مىراب بار ئىدى . ئۇ شۇ قەدەر زالىم ئىدىكى ، ئۇنىڭ قورقۇنچىدىن ئەركەك ئارسلانمۇ چىشى بولۇپ قالاتتى . ئۇ خەلقنىڭ قەلبىنى يارىلايدىغان يامانلىقتىن باشقىنى بىلمەيتتى . ئاخىر بۇ ئەبلەخمۇ بىر قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىپ ، ئەمدى ئۆزىنىڭ ھەممىدىن ئاجىزلىقىنى بىلدى ۋە كىچىچە پىغان بىلەن پەريادقىلىپ چىقتى . شۇ چاغدا ، ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىرى ئۇنىڭ بېشىغا بىر تاشنى ئېتىپ شۇنداق دېدى :
— سەن بۇگۈن ياردەم تەلەپ قىلغۇدەك ، قاچان بىرىگە ياردەم قىلغانىدىڭ ؟ ھەمىشە نامەردلىك ئۇرۇقىنى چاچتىڭ . مانا قارا ، ئەمدى سەن ئاشۇ تېرىغان نامەردلىك ئۇرۇقىنىڭ ھوسۇلىنى ئاپسەن .
سەندىن كۆڭۈللەر رەنجىدى ، يۈرەكلەر ئاغرىدى . ئەمدى كىم سېنىڭ ياراڭغا دورا سۈرسۇن ؟ سەن ھەمىشە بىزگە ئورا كولايتتىڭ ، مانا ئەمدى كولىغان ئوراڭغا ئۆزۈڭ چۈشۈپسەن .

دۇنيادا ئىككى خىل ئادەم قۇدۇق قازىدۇ .
بىرى ياخشىلىق قىلغۇچى ، يەنە بىرى يامان نام چىقارغۇچى .
ياخشىلىق قىلغۇچى ئۇسسىغانلار سۇ ئىچسۇن دەپ ، يامان ئادەم بولسا ، خەلق ئۇ يەرگە چۈشسۇن دەپ ، قۇدۇق قازىدۇ .
يامانلىق قىلساڭ ، ياخشىلىق ئىزدىمە ، ھەممە تالدىن ئۆزۈم كۆتمە . ئەتىيازدا ئارپا تېرىغان كىشى ئورما ۋاقتىدا بۇغداي ئالالمايدۇ . بادام كۆچىتى خورما بەرمەيدۇ . نېمە تېرىساڭ ، شۇنىڭ

مېۋىسىنى كۆت .

زالىم ھەججاج بىلەن راستچىل ئادەمنىڭ ھېكايىسى

زالىم ھەججاج بىلەن راستچىل ئادەم ھەققىدە مۇنداق بىر ھېكايە بار :

ئېيتىلىشىچە ، راستچىل ياشانغان ئادەم زالىم ھەججاجنى ھۆرمەتلىمەپتۇ . ئۇنىڭ بىلەن تالاش ـ تارتىش قىلىپ ، مۇنازىرە قىلىشىپتۇ . ھەججاج نېمىلا دېسە ، ياشانغان ئادەم دەلىللەر بىلەن ئۇنى رەت قىپتۇ .

زالىم ھەججاج بىر باشقا چىقالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئاچچىقلىنىپتۇ ۋە جاللاتقا بېشىنى بۇراپ :

ـــ ئۆلۈم جازا تېرىسىنى سال[1] ،بۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ قېنىنى تۆك ، ـــ دەپتۇ .

زالىملارنىڭ ئادىتى شۇنداق . سۆز بىلەن مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىسا ، تەرىنى تۇرۇپ ھەيۋە قىلىدۇ .

ھېلىقى ئادەم ئاۋۋال كۈلۈپ ، كەينىدىن يىغلاپتۇ . ھەججاج ئۇنىڭ بۇ ئىشىغا ھەيران بولۇپ :

ـــ نېمىشقا ئاۋۋال كۈلۈپ ، كەينىدىن يىغلايسەن ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ئۇ ئادەم مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ـــ كۈلدۈم ، چۈنكى تۇيۇقسىز زالىم بولۇپ ئەمەس ، مەزلۇم بولۇپ كىرمەكچىمەن . يىغلىدىم ، چۈنكى تۆت كىچىك بالام بار . ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ئىچىدە ياشاۋاتقانلاردىن بىرى ھەججاجغا دەپتۇ :

ـــ ئەي ئەمىر ! بۇ بوۋايدىن نېمە تەلەپ قىلىسەن ؟ ياقىسىدىن

---

① مۇھىم كىشىلەرگە ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەندە ، قېنى چاچراپ كەتمىسۇن دەپ ، يەرگە شاۋرۇن تېرە سېلىپ ، ئۈستىگە قوم تۆكۈلىدىكەن .

قولۇڭنى تارت . قارىغىنا ، ئۇ تۆت بالىنى باقىدىكەن . ئاتىسىنى ئۆلتۈرۈش ئۈ تۆت بالىنىمۇ بىللە ئۆلتۈرۈش دېگەنلىكتۇر . مەردلىك قىل ، ئەپۇ قىل ، ياخشىلىق قىل ، بوۋايغا ئىچىڭ ئاغرىمىسىمۇ ، بالىلىرىغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن . بۇ ئائىلىنى ۋەيران قىلىساڭ ، ئۆز ئائىلەڭگە قىلىسەن . قىيامەت كۈنى جازاغا تارتىلماسلىقىڭ ئۈچۈن كۆڭۈلنى بۇنچۋالا داغلىما .

ھەججاج بۇ ئورۇنلۇق نەسىھەتنى ئاڭلىماي ئۇ بىچارىنىڭ كاللىسىنى ئالدۇرۇپتۇ .

ئالىلانىڭ دېگىنى بولىدۇ . تەقدىر ئىلاھىدىن كىم قېچىپ قۇتۇلالىسۇن ؟

نەسىھەت قىلغان زات بۇ ۋەقەدىن ناھايىتى كۆڭلى يېرىم بولۇپ ، كېچىچە ئازابلىنىپ چىقىپتۇ ۋە ئۇ كېچە ئۆلگۈچىنى چۈشىدە كۆرۈپ ھالىنى سوراپتۇ . ئۆلگۈچى مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

— ئۆلتۈرۈلۈشۈم بىر مىنۇتلا داۋاملاشتى ، لېكىن ھەججاج قىيامەتكىچە ئازابلىنىدۇ ۋە قىيامەت كۈنى جازاسىنى تارتىدۇ .

مەزلۇم ئۇخلىمايدۇ . ئۇنىڭ سەھەردە قىلغان ئوتلۇق قارغىشلىرىدىن ھەزەر ئەيلە . ئۇنىڭ ئاھ ـ زارىدىن قورق . پاك قەلبلىك مەزلۇمنىڭ كېچىلىرى ئىچ باغرى ئۆرتىلىپ «يا رەببى ! » دېيىشىدىن ساقلان . ئىبلىس يامانلىق قىلىپ يامانلىق تاپتى . ناچار ئۇرۇق ياخشى مېۋە بەرمەيدۇ .

مۇشتلىشىشتا كىچىك بالىلارغىمۇ كۈچۈڭ يەتمىسە ، شىر يۈرەكلىك كىشىلەرنىڭ يېنىدا نەرە تارتىپ جەڭ ئېلان قىلما .

ھېكايەت

بىر كىشى ئوغلىغا مۇنداق نەسىھەت قىلدى :

ئوغلۇم ، ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سال . كىچىكلەرگە ، ئاجىزلارغا جاپا قىلما . كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەندىنمۇ چوڭى كېلىپ بېشىڭغا بالا بولىدۇ .

ئەي ئەقىلسىز بۆرە ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئالدىڭغا بىر شىر چىقىپ سېنى پارچە - پارچە قىلىۋېتىشىدىن قورقامسەن ؟

كىچىكىلىكىمدە بىلىكىم ، مۇشتۇمۇم كۈچلۈك ئىدى ، ئۆزۈمدىن كىچىكلەرنى ۋە كۈچسىزلەرنى بوزەك قىلاتتىم . لېكىن ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەندىنمۇ كۈچلۈك بىرىدىن شۇنداق بىر مۇشت يېدىمكى ، قايتا كىچىكلەرگە ۋە ئاجىزلارغا ئەزىيەت قىلمىدىم .

غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ھەزەر ئەيلە . خەلقىنىڭ بېشىدىكى زاتقا ئۇيقۇ ھارامدۇر . ھەمىشە خەلقنى ئويلا ، زامانىنىڭ سەندىن ئۈستۈن كېلىشىدىن قورق .

قىلىنغان نەسىھەتتە يامان نىيەت ، يامان مەقسەت بولمىسا ، ئۇ نەسىھەت دورىدۇر ، كېسەلنى ساقايتىدۇ .

ھېكايەت

ئىران ھۆكۈمدارلىرىدىن بىرى يىپ يارىسى دېگەن بىر خىل ناھايىتى يامان يۇقۇملۇق كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ ، ئورۇقلاپ يىكتەك بولۇپ قاپتۇ .

ھۆكۈمدار ئۆزىنى بۇنداق جۇدەپ كەتكەن ، ئەتراپىدىكىلەرنى شۇنداق ساغلام ، كۈچلۈك كۆرۈپ ئۇلارغا ھەسەت قىپتۇ .

شاھمات ئويۇنىدا شاھ بىرەملىك مەغرۇر ، لېكىن مات بولغاندا پىشكەشەك بولۇپ قالىدۇ . ھۆكۈمدارنىڭ ئەھۋالىمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ .

پادىشاھنىڭ يېقىن دوستلىرىدىن بىرى ئۇنىڭ ئالدىدا يەر سۆيىدى ۋە «سەلتەنەتلىرى ئەبەدىي بولغاي» دەپ ، دۇئا قىلغاندىن كېيىن مۇنداق پىكىر بايان قىلدى :

بۇ شەھەردە نەپسى ھەممىگە شىپا بىر مۇبارەك دەم سالغۇچى زات بار . ئۇ تەڭدىشى يوق تەقۋادار . ھەرقانداق كىشى ھەرقانداق ئىشى ۋە دەردى ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بارسا ، ئۇنىڭ نەپسى بىلەن

مۇرادى ھاسىل بولمىدۇ . ئۇ ئۆمرىدە ياماق ئىش قىلمىغان ، توغرا يولدىن ئايرىلمىغان قەلبى نۇرلۇق ياشانغان بىر زاتتۇر . قانداقلىكى دۇئا قىلسا ئىجابەت بولمىدۇ . ئۇنىڭ كېلىشىگە ئەمر بەرگەيلا . ئۇ كېلىپ دۇئا قىلسا ، ئاللانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۇ كېسەللىكتىن قۇتۇلۇپ قالىلا .

پادىشاھنىڭ ئەمرى بىلەن خادىملاردىن بىرنەچچىسى بېرىپ ئۇنى چاقىرىپ كەلدى .

مۇبارەك زات غېرىبانە كىيىنگەنىدى . كىيىمى كونا بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى مۇكچەيگەن تەن ھەيۋەتلىك ئىدى . ئۇ ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىشكە ئىجازەت قىلىنغاندىن كېيىن ، پادىشاھ دېدى :

ــ ئەي ئەقىللىق زات ! يىگىنەڭ يېپ كېسىلىگە گىرىپتار بولدۇم . بۇ كېسەلدىن قۇتۇلۇشۇمغا دۇئا قىلغايسەن .

ياشانغان تەقۋادار ھۆكۈمدارنىڭ بۇ سۆزلىرىگە ئاچچىقلاندى ۋە قاتتىق جاۋاب بېرىپ دېدى :

ــ ئاللا ئادىللارغا رەھىم قىلىدۇ . ئۆزلىرىمۇ ئۇلارغا رەھىم قىلسىلا ، جانابىي ھەقنىڭ مەرھىمىتىگە ئېرىشكەيلا . مەزلۇملارنى زىندانىدا ئىگىرتىپ ، مەندىن دۇئا تەلەپ قىلسىلا ، مەنغۇ دۇئا قىلارمەن ، لېكىن مېنىڭ دۇئايىمدىن قانداق پايدا ئالارلا ؟ ئۆزلىرى خەلقىگە رەھىم قىلمىسىلا ، كۇلگەن چىرايىنى كۆرەلمەيلا . ئالدى بىلەن ئەمر قىلىپ زىندانىدىكى ئەسىرلەرنىڭ كىشەنلىرىنى ئېلىۋېتىپ ئۇلارنى ئازاد قىلغايلا . قىلغان خاتالىقلىرىغا توۋا قىلىپ ، ياخشىلارنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ ، ئۇنىڭدىن كېيىن مەندىن دۇئا تەلەپ قىلغايلا . مەزلۇملارنىڭ قارغىشى داۋاملاشسا ، كىم ئۆزلىرىگە خەيرلىك دۇئا قىلسۇن ؟ دۇئا قىلسىمۇ قىلچە تەسىر قىلامدۇ ؟

شاھ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ غەزەپلەندى ، لېكىن يەنە «بىكار ئاچچىقلىنىپتىمەن . بۇ كىشى توغرا ئېيتىدۇ » دەپ ئويلاپ ، پۈتۈن مەھبۇسلارنى قويۇپ بېرىشنى ئەمر قىلدى .

بۇنىڭ بىلەن مۇبارەك بوۋاي ئىككى رەكەت نامان ئوقۇپ قوللىرىنى كۆتۈرۈپ مۇنداق دۇئا قىلدى :

«ئەي ئاسمانلارنى شۇنچە ئېگىز قىلغان ئاللا ! ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ ، دەردكە گىرىپتار قىپسەن ، ئەمدى ئۇنىڭ شىپاسىنى بەرگەيسەن . »

ياشانغان تەقۋادار تېخى قولىنى دۇئادىن چۈشۈرمەي تۇرۇپلا ، پادىشاھنىڭ كېسىلى ياخشىلىنىشقا باشلاپ ، ئورنىدىن تۇردى ۋە قەپەستىن چىققان توز قۇشدەك خۇشاللىقتىن ئۇچقۇدەك بولۇپ كەتتى .

ئۇ خەزىنىدىن ئەكەلدۈرگەن ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى مۇبارەك زاتنىڭ ئاياغلىرىغا چاچتى ، ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى ئالدىغا تۆكتى .

تەقۋادار بوۋاي بۇلارنى ئالماق تۈگۈل قاراپمۇ قويمىدى . ئۇ ، پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ مۇنداق دېدى :

ـــ ناھەقنى دەپ ھەقنى يوشۇرۇش بولمىغۇر ئىشتۇر . مەن ۋەزىپەمنى ئادا قىلدىم . ئەمدى مۇنداق يېپ يارىسىغا گىرىپتار بولماي دېسىلە ، زۇلۇم يېپىنىڭ ئۇچىغا ئېسىلمىغايلا . ھەرھالدا بىر قېتىم تېيىلىپ يىقىلدىلا ، قايتا يىقىلماسلىققا دىققەت قىلغايلا .

ئەي دوستلىرىم ! سەئدىنىڭ مۇنۇ توغرا سۆزىگە قۇلاق سېلىڭلار :

يىقىلغانلار ھەمىشە ئورنىدىن تۇرالمايدۇ .

مەڭگۈلۈك بولمىغان دۇنيا سەلتەنىتى ھەققىدە

ئوغلۇم ، دۇنيا مەڭگۈلۈك مۇلۇك ئەمەس ، دۇنيادىن ۋاپا كۈتمە . ھەزرىتى سۇلايمانىنىڭ تەختى ئەتىگەن ـ ئاخشىمى ھاۋادا ئۇچاتتى ، قانداق بولدى ؟ ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىدا شامالار ئۇچماقتا .

ئىلىم ۋە ئادالەت بىلەن دەۋران سۈرگەن پادىشاھلار نېمىدېگەن بەختلىك ! خەلقنىڭ راھەتلىكى ئۈچۈن تىرىشقانلار سائادەت توپىنى تۇتقان بولىدۇ .

ئىنسانغا ئەسقاتىدىغىنى بۇ دۇنيادا توپلىغانلىرى ئەمەس ، ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتىدىغىنىدۇر ، يەنى قىلغان ياخشىلىقلىرى ۋە خەير - ئېھسانلىرىدۇر .

زاۋال تاپىدىغان ئىش ۋە مىراس قالدىغان مۇلۇك ھەققىدە

مىسىردا بىر ئەمىر بار ئىكەن . ئەجىلى يېقىنلاپ ، پارقىراپ تۇرىدىغان چىرايىدىكى گۈزەللىك كېتىپتۇ ، پېتىپ كېتىۋاتقان قۇياشتەك سارغىيىپ سولغۇنلىشىپتۇ .

مىسىردىكى دانىشمەن ۋە بىلىملىك كىشىلەر ئەجەلگە دورا ، ئۆلۈمگە چارە يوقلۇقىنى بىلگەچكە ، ۋاي ئىسىت ، ئەمىرىمىز ئالەمدىن ئۆتىدىغان بوپتۇ ، دەپ ئېچىنىشىپتۇ .

ھەممە تەخت ۋە ھەممە سەلتەنەت زاۋال تاپىدۇ . زاۋال تاپمايدىغان بىرلا سەلتەنەت بار ، ئۇ بولسا ھەقتائالا ھەزرەتلىرىنىڭ سەلتەنىتىدۇر .

ھاياتلىق كۈنلىرىنىڭ كېچىگە ئايلانغانلىقى ۋە ئەمدى ئاخىرقى نەپەسلىرىنى ئېلىۋاتقانلىقىنى چۈشەنگەن ئەمىر پىچىرلاپ مۇنداق دەپتۇ :

«مىسىردا مەندەك ئەزىز يوق ئىدى ، لېكىن نېمىگە يارىدى ، ھېچنېمىگە... دۇنياچە مال - مۇلۇك ، پۇل - پۇچەك يىغدىم ، ئەپسۇسكى مېۋىسىنى يېيەلمىدىم ، بۇلاردىن ھېچ پايدا ئالالمىدىم . مانا ئەمدى ھەممىسىنى كەينىمدە قالدۇرۇپ ، گويا بۇلارنىڭ ئىگىسى مەن ئەمەستەك كېتىۋاتىمەن . ئەقىللىق ئادەم يىغىدۇ ، ئەما يەيدۇ ۋە يېگۈزىدۇ . »

خەيرلىك ئىش قىلغىنىكى ، ئۆلگەندىن كېيىن نامىڭ قالسۇن . قېلىشقا تېگىشلىكىمۇ مۇشۇ . بولمىسا خەيردىن ۋە ياخشى نامدىن باشقا ، كەينىڭدە قالغان ماددىي نەرسىلەرنىڭ «ۋاي ئىسىت» دېگەن ھەسرىتىنى ۋە يوقاپ كېتىش قورقۇنچىنى تارتىسەن .

قول ئىلكىدە بار ئادەم ھاياتىنى توگەشتۇرىدىغان ئۆلۈم

ياستۇقىدا بىر قولىنى ئۇزىتىپ، يەنە بىر قولىنى تارتىۋېلىپ ياتىدۇ. بۇنىڭ مەنىسى نېمە؟ بۇنىڭ مەنىسى شۇكى، ئۆلۈم ھالىدا ياتقان كىشى گەپ قىلىشقا مادارى بولمىغاچقا، ئىچىدىكىنى قولى بىلەن ئۇقتۇرۇپ، «بىر قولۇڭنى ئېھسان ۋە ئىلتىپات بىلەن ئۇزات، يەنە بىر قولۇڭنى ژۇلۇم، تەمە، نەپسانىيەتچىلىكتىن تارت» دېمەكچى بولىدۇ.

بۇگۈن ساڭا مۇمكىن ئىكەن ياخشىلىق قىل، ئەتە كېپەننى يىرتىپ قولۇڭنى ئۇزىتالمايسەن.

قۇياش، ئاي ۋە ئۇكەر يۇلتۇزى يەنە ناھايىتى ئۇزۇن زامان پارلاپ تۇرىدۇ. ھالبۇكى، سەن قەبرە ياستۇقىدىن ئەمدى بېشىڭنى كۆتۈرەلمەيسەن.

قىزىل ئارسلان بىلەن بىر ئالىمنىڭ ھېكايىسى

قىزىل ئارسلانىڭ[1] ناھايىتى مۇستەھكەم بىر قەلئەسى بار ئىدى، ئېگىزلىكتە ۋە مۇستەھكەملىكتە ئەلۋەتتە تېغى بىلەن بوي تالىشاتتى. نە بىرىدىن قورقۇنچى، نە بىر نەرسىگە ئېھتىياجى يوق ئىدى. قەلئەنىڭ يولى كېلىنلەرنىڭ چېچىدەك ئەگرى - بۈگرى ئىدى.

قەلئە بىر گۈزەل باغچىنىڭ ئىچىدە كۆك رەڭلىك تاۋاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۇخۇمدەك، يەنى كەم ئۇچرايدىغان بىر ئەھۋالدا ئىدى.

بىر كۈنى جاھاننى كېزىپ ئۇزاق يول يۈرۈپ كەلگەن چوڭقۇر بىلىملىك، تالانتلىق، ماھارەتلىك، قولىدىن ئىش كېلىدىغان سۆزگە ماھىر، قىلغان ھەربىر سۆزى ھېكمەتلىك بىر مۇبارەك زات قىزىل ئارسلانىڭ ھۇزۇرىغا كىرىشكە ئىجازەت قىلىندى.

قىزىل ئارسلان ئۇنىڭغا:

— شۇنچە يەرلەرنى كېزىپتىلا، بۇنىڭدەك مۇستەھكەم ۋە

---

① قىزىل ئارسلان — ئەينى زامانىدىكى ئەزەربەيجان ئاتا بېكى.

كۆركەم قەلئەنى كۆردىلىمۇ؟ ــ دېدى.

ئــۇ مــۆھتەرەم زات كۇلۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى:

ــ شــۇنداق، دەرۋەقە كۆركەم بىر قەلئە، لېكىن مېنىڭ قــارىــشىمچە ئۇ مۇستەھكەم ئەمەس. ئۆزلىرىدىن ئاۋۋال بۇ يەر كۇچلۇك پادىشاھلارنىڭ قولىدا ئىدى. ئۇلار بىر مەزگىل بۇ يەردە يــاشــاپ كــېــيــىــن تاشلاپ كېتىشتى. ئۆزلىرىدىن كېيىن باشقا ھــۆكــۇمدارلار كېلىپ ئورۇنلىشىدۇ ۋە ئۆزلىرى تىككەن ئۇمىد كۆچىتىنىڭ مېۋىسىدىن ئۇلارمۇ يەيدۇ.

ئاتىلىرىنىڭ زامانىنى ئويلىسىلا ۋە ئۇنىڭ سەلتەنەت دەۋرىنى ئەسلەپ، ئۆزلىرىنى بۇنداق ئويلاردىن خالاس قىلسىلا. قارىسىلا، پەلەك ئۇنى قانداق بىر بۇلۇڭغا ئىتتىرىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى؟ شــۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ بىر پۇلغىمۇ ھۆكمى ئۆتمەس بولدى. ھەممە كىشىدىن ۋە ھەممە نەرسىدىن ئۇمىدىنى ئۈزدى. ئۇمىدى پەقەت ئاللانىڭ پەزلىگە قالدى.

ئەقىللىق كىشىنىڭ نەزىرىدە دۇنيا ئەخلەتتەك قەدىرسىزدۇر. نــېــمە ئۈچۈن؟ چۈنكى ھەر دائىم ئۇ يەرگە باشقا بىرى كېلىپ ئورۇنلىشىپ، كېيىن ئۇمۇ كېتىدۇ.

ھېكايەت

ئەقىلدىن ئازغان بىرى بىر كۈنى نۇشىرۋانغا مۇنداق دەپتۇ:

ئەي جەمشىدنىڭ مال ـ مۈلكى ۋە سەلتەنىتىنىڭ ۋارىسى، ئــەگــەر ســەلتەنەت جەمشىدكە قالسا، تاج ـ تەخت ساڭا نېسىپ بــولارمــىــدى؟ قــارۇنــنــىڭ خەزىنىسىگە ئىگە بولساڭمۇ ئېھسان قىلغىنىڭغا تــۇشلۇقىنى ئــېلىپ كــېتەلەيسەن، قــالغىنى بۇ يەردە قالىدۇ.

ھېكايەت

ئــالپ ئارسلان روھىنى ھەققە تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئۇنى

تەختىدىن ئېلىپ تۇپراققا كۆمۈپ ، ئوغلىنىڭ بېشىغا پادىشاھلىق تاجىنى كىيدۈرۈشتى .
دۇنيا ئۆلۈم ئوقلىرىنىڭ نىشانگاھى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدا ئۇزۇن ياشاش مۇمكىن ئەمەس . كەلگەن كېتەر .

بىر كۈنى ئوغلى ئاتلىق كېتىۋاتقىنىدا ، ئالدىغا بىر دانىشمەن ئاشىق ئۇچرىشىپ دەپتۇ :
ھەي باش - ئايىغى بولمىغان پەلەك ! بىر چاغلاردا ئاتىسى ئاتلىق ماڭاتتى ، ئەمدى ئوغلىنىڭ ئايىغى ئۈزەڭگىدە . دۇنيا مانا شۇنداق نەرسە . دەۋر تېز ئۆتۈپ كېتىدۇ . ئۇ ۋاپاسىز ۋە چىدامسىزدۇر . بىرى قېرىپ مۇددىتى تولسا ، بىر تەلەيلىك بوۋاق بېشىنى بۆشۈكتىن كۆتۈرىدۇ .

دوستۇم ! دۇنيادىن ئۈمىد كۈتمە ، ئۇ ساڭا يات . ئۇ ھەر كېچىنى باشقا ئۆيدە ئۆتكۈزىدىغان سازەندىدۇر . ھەر سەھەر باشقا بىر ئەرنىڭ قوينىدىن چىقىدىغان ئۇ دىلبەرگە كۆڭۈل بەرگىلى بولامدۇ ؟

يېزا بۇ يىل سېنىڭ قولۇڭدا ئىكەن ، ياخشىلىق قىل ، چۈنكى يەنە بىر يىلى باشقا بىرى يېزا باشلىقى بولىدۇ .
ئەي يوقسۇلغا زورلۇق قىلغان ئىنسان ! سېنىڭمۇ ئاران بەش كۈنلۈك ئۆمرۈڭ بار . پىرئەۋن يولسىزلىقنى تاشلىماي ، ئاخىر قانداق بولدى ؟ سەلتەنىتى پەقەت مازارىنىڭ بېشىغچىلا داۋاملاشتى .

بىر ھۆكۈما ئىران ھۆكۈمالىرىدىن بولغان كەيقۇبادقا : «سەلتەنىتىڭ زاۋال تاپمىغاي » دەپ دۇئا قىپتۇ . ئۇلۇغ زاتلاردىن بىرى بۇ دۇئادىن قۇسۇر تېپىپ مۇنداق دەپتۇ :
ـــ ھۆكۈما بولغان بىرى مۆھتەرەم ئادەمگە بۇنداق دۇئا قىلىش

ياراشمايدۇ . ھەيرانمەن ، بىر بىلىمدار قانداقچە بۇنداق دۇئا قىلغاندۇ ؟ فەرىدۇن ، زەھھاك ۋە جەمشىددەك ئىران پادىشاھلىرىدىن ئەجەبا قايسىسىنىڭ سەلتەنىتى زاۋال تاپمىغان ؟ ھېچكىم بۇ يەرگە باقي بولمىسا ، مەڭگۈ تۇرۇشنى تىلەش ھەم ئورۇنسىز ، مەنىسىز ، ھەم ئەقىلغا مۇۋاپىق ئەمەس .

دۇئا قىلغان ھۆكۈما ئۇنىڭغا دەپتۇ :

— بىلىملىك ئادەم مەنسىز سۆز قىلمايدۇ . مەن ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك ئۆمۈر تىلىمىدىم ، خەيرلىك ئىشلاردا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنى تىلىدىم . پادىشاھ ھەق يولىدىن ئايرىلمىسا ۋە توغرا سۆزنى ئاڭلىسا ، بۇ دۇنيادىن سەپەر قىلغاندىن كېيىن سەلتەنىتىنى يەنە بىر دۇنيادا قۇرىدۇ . ئۆلۈم بۇنداق كىشىدىن ھېچ نەرسىسىنى كەم قىلمايدۇ .

خەزىنىسى ، ھەربىي قوشۇنى ، شان ـ شەۋكىتى بولغان ، ياخشى ياشىغان ، تىلىكىگە نائىل بولغان ھۆكۈمدار ئىبادىتىدە دائىملىق ۋە ياخشى تەبىئەتلىك بولسا ، بۇ سائادەت مەڭگۈگە ئۇنىڭ دېگەنلىكتۇر .

مېنىڭ «سەلتەنىتىڭ زاۋال تاپمىسۇن» دەپ دۇئا قىلىشتىكى مەقسىتىم مانا شۇ .

گور پادىشاھى ھەققىدە بىر ھېكايە

گور① پادىشاھلىرىدىن بىرى خەلقىنىڭ ئېشەكلىرىنى مەجبۇرىي ئېلىپ ھاشارغا ئىشلىتىدىكەنۇ ، بىچارە ئۇلاغلارغا يەم ـ خەشەك بەرمەيدىكەن ، ئەمما ئۇلارغا ئېغىر يۈك ئارتىدىكەن . شۇ ۋەجىدىن ئېشەكلەر بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدىلا ئۆلىدىكەن .

پەسكەشنىڭ قارنى تويسا ، يوقسۇلغا دۇنيانى زىندان قىلار . ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان كىشىنىڭ ئۆيىنىڭ تېمى ئېگىز بولسا ، قوشنىسىنىڭ پەس تېمى ئۇستىگە ئەسكى ـ تۇسكىسىنى ئاتار ھەم

① گور — ئافغانىستاندىكى بىر ئۆلكىنىڭ نامى .

كىچىك تەرەت قىلار .

بۇ زالىم پادىشاھ بىر كۈنى شەھەردىن دالىغا شىكارغا چىقىپتۇ . ئۇ ئوۋ كەينىدىن ئات چاپتۇرۇپ يۈرۈپ ، كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشۈپ قاپتۇ ، ھەمراھلىرىدىنمۇ يىراقتا قېلىپ يولدىن ئادىشىپ كېتىپتۇ . ئامال قانچە ؟ يول بىلمىگەچكە ، كېچىسى مىڭ تەسلىكتە بىر يېزىغا ئۇلۇشۇڭاپتۇ .

ئۇ يېزىدا بىر ياشانغان بوۋاي بار ئىكەن ، بوۋاي قىلىنى قىرىق ياردىغان بىر ئادەم ئىكەن . ئۇ ئوغلىغا مۇنداق دەپتۇ :

ـــ ئەتە شەھەرگە بارىسەن ، ئېشىكىڭنى قويۇپ پىيادە بار . چۈنكى ، خۇدا بۇيرۇسا ، ئۆزىنى تەختتە ئەمەس ، تاۋۇتتا كۆرىدىغان ئىنى ئوڭمىغۇر پادىشاھ شەيتانغا قوللۇق قىلىش كەمىرىنى چىڭ باغلىغان . زۇلمىدىن خەلقنىڭ پەريادى پەلەككە يەتتى . بۇ گۇناھكار ۋە رەزىل ئەبلەخ ئاۋامنىڭ لەنىتـ نەپرىتىگە قېلىپ ، ئاغدۇرۇلۇپ جەھەننەمگە كەتمىگۈچە ، بۇ يۇرتتا ھېچكىم ئارام تاپالمايدۇ ۋە ھۇزۇرـ ھالاۋەت كۆرەلمەيدۇ . دەرۋەقە ، ئۇ سېنىڭ ئېشىكىڭنىمۇ تارتىۋالىدۇ .

ـــ جان ئاتا ، ـــ دەپتۇ ئوغلى ، ـــ يول ناھايىتى يىراق ۋە چاپالىق . پىيادە قانداق بارارمەن ؟ بىراق ئېشەكنىمۇ بەرگۈم يوق . شۇبھىسىز ، سېنىڭ چۈشەنچەڭ مېنىڭكىدىن يۇقىرى ۋە ئورۇنلۇق . ئۇنداقتا بىر تەدبىر تاپ ، بۇ دەردكە نېمە چارە بار ؟

ئاتىسى بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن دەپتۇ :

ـــ ئوغلۇم ، مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلىساڭ ، قولۇڭغا يوغان بىر تاش ئېلىپ ئېشەكـنىڭ باشـ كۆزى ۋە ئۇچىسىغا بىرنەچچىنى ئۇر . باشـ كۆزى قانسۇن ، دۈمبىسى يارىلانسۇن . بۇنداق يارىدار ئېشەكنى بەلكىم ئۇ پەسكەش پادىشاھ ياراتماس ۋە ئالماس . مەن بۇنى خىزىر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆگەندىم . بىر زامانىدا بىر زالىم ھۆكۈمدار بوپتىكەن . دېڭىزچىلارنىڭ كېمىلىرىنى مەجبۇرىي تارتىۋالىدىكەن . شۇ سەۋەبتىن يامان نام چىقارغانىكەن .

بىر كۈنى خىزىر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىر

كېمىگە ئولتۇرغانىكەن ، خىزىر ئەلەيھىسسالام پالتا بىلەن كېمىنىڭ ئۇ يەر بۇ يېرىنى چېپىۋېتىپتۇ . زالىم ھۆكۈمدارنىڭ ئادەملىرى كېمىنى تارتىۋالغىلى كەلگەندە ، ئۇنى ياراتماي ئالماي كېتىپتۇ . خىزىر ئەلەيھىسسالام كۆرۈنۈشتە يامان ئىش قىلغىنى بىلەن ، كېمىنى قۇتقۇزۇپ قاپتۇ .

ئوغلى ئاتىسىدىن بۇ تەدبىرنى ئاڭلاپ ، ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىپتۇ . ئاندىن ئاتىسى :

ــ ئەمدى ماڭساڭ بولىدۇ ، ــ دەپتۇ .

ئوغلى باش ـ كۆزى قانغان ، ئاقساق ئېشەك بىلەن يولۇچىلارغا قوشۇلۇپ ، زالىم پادىشاھقا لەنەت ۋە قارغىشلار ياغدۇرۇپ يولغا چىقىپتۇ .

يەنە بىر تەرەپتىن ، يېزىدا قالغان ئاتىسى ئاسمانغا قاراپ قوللىرىنى كۆتۈرۈپ مۇنداق دۇئا قىپتۇ :

«ئىلاھىم ! توغرا ئىنسانلار ئولتۇرۇپ ساڭا ئىبادەت قىلغان جايىنامىز ھۆرمىتىگە ، بۇ زالىمنىڭ پاجىئەلىك ئاقىۋىتىنى كۆرگۈچە ئۆمۈر بەرگەيسەن . ئۇنىڭ گۇمران بولغىنىنى كۆرمىسەم ، كۆزۈم ئوچۇق كەتكەي . »

زۇلۇم سالغۇچى ئەردىن ئايال ئۇستۇندۇر .

خەلققە زىيان سالىدىغان ئادەمدىن ئىت خەيرلىكتۇر .

يامانلىق قىلغان كىشىدىن بىر نامەرد ياخشىدۇر ، چۈنكى ئۇنىڭ يامانلىقى پەقەت ئۆزىگىلا تېگىدۇ .

شۇ چاغدا پادىشاھ يېزىدا ، ئۇچىسىدا ئېغىر يۈك بولسىمۇ ، توختىماي كېتىۋاتقان كۈچلۈك بىر ئېشەكنى كۆرۈپتۇ . لېكىن ، ئېشەكنىڭ ئىگىسى بولغان يىگىت قولىدىكى سۆڭەك پارچىسى بىلەن ئېشەكنى ئۇرۇشقا باشلاپتىكەن ، سۆڭەك ئېشەكنىڭ دۈمبىسىدە سۇنۇپ كېتىپتۇ .

پادىشاھ ئاچچىقلىنىپ دەپتۇ :

ــ ھەي يىگىت ، سەن بەكلا ھەددىڭدىن ئاشتىڭ . بۇ ھايۋاننىڭ ئاغزى بار تىلى يوق . نېمىشقا ئۇنى بۇنچىۋالا ئازابلايسەن ؟ كۈچلۈك

بولساڭ ، ئۆزۈڭنى كۆرسەتمەس ئۈچۈن كۈچۈڭنى ئاجىزلاردا سىنىما .

يىگىت پادىشاھنىڭ سۆزىنى ياقتۇرماي ئۈنىڭغا قوپاللىق قىپتۇ .

ــ مەن سېنىڭ ئېتىڭغا تەگدىمۇ ؟ ئۇرسام ئۆز ئېشىكىمنى ئۇردۇم ، ساڭا نېمە يوق ؟ مېنىڭ ئېشىكىمگە ۋە ئىشىمغا ئارىلاشماي يولۇڭغا مېڭىشىڭنى بىل . مەن بىكارغا بۇنداق قىلمىدىم ، سەن ئىشىڭ باش ـ ئايىغىنى بىلمەيسەن .

پادىشاھ يىگىتنىڭ جاۋابىنى قوپال ھېس قىلىپ :

ــ ئەمىسە ئەھۋالنى چۈشەندۈرگىن . قېنى ، ئىشىڭ ئەسلى قانداق ؟ مېنىڭچە سەن يا مەست ، يا سارىڭ ، ــ دەپتۇ .

ــ بولدى بەس ! ــ دەپتۇ يىگىت ، ــ خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ ؟ ھېچكىم ئۇنى يا مەست دېگىنى يوق ، يا سارىڭ... ئۇ نېمە ئۈچۈن بىرمۇنچە بىچارىلەر ئولتۇرغان كېمىنى چاپتى ؟

پادىشاھ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ ئەي زالىم ! خىزىر نېمىشقا شۇنداق قىلغانلىقىنى بىلەمسەن ؟ ئۇ دېڭىزلارغا خوجا بولۇۋالغان بىر زالىم پادىشاھ بار ئىدى ، كۆڭۈللەر ئۈنىڭ قورقۇنچىدىن غەم ـ قايغۇ دېڭىزى بولغانىدى ، خەلق ئۈنىڭ دەستىدىن داد ـ پەرياد قىلاتتى ، دۇنيا ئۈنىڭ دەستىدىن دېڭىز دولقۇنلىرىدەك دەرغەزەپكە كەلگەنىدى . زالىم ھۆكۈمدار كېمىنى تارتىۋالمىسۇن دەپ ، خىزىر كېمىنى چاپتى . بىر ياراملىق نەرسە ساق ھالدا دۇشمەن قولىغا ئۆتۈپ كەتكەندىن ، بۇزۇق ھالدا دوست قولىدا قالغىنى ياخشى .

ئەقىللىق يىگىت كۈلۈپ تۇرۇپ دەپتۇ :

ــ ھەببەللى ، سۆزۈمنى ئەمدى چۈشەندىڭ . مەن بۇ ئىشنى زالىم پادىشاھنىڭ ئەسكىلىكىدىن ئېشەكنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن قىلدىم . ئېشىكىم ساق ھالدا پادىشاھنىڭ ھاشارىسىغا ئىشلىگۈچە ، توكۇر بولۇپ ئۆز قولۇمدا قالغىنى ئەۋزەل .

بۇنداق دۆلەت ۋە سەلتەنەتكە مەڭ لەنەت . ھامىلدار ئايال مەلئۇن شەيتاندەك ئادەم تۇغقاندىن ، يىلان تۇغقىنى تۇزۇكتۇر .

زالىم بىلسۇنكى ، يوقسۇلغا ئەمەس ، ئۆزىگە يامانلىق قىلىدۇ . چۈنكى ، ئەتە ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنىڭ ھېسابى ئېلىنىدىغان كۈن ، مەزلۇم زالىمنىڭ ياقىسىغا ۋە ساقىلىغا ئېسىلىدۇ . مەزلۇم گۇناھلىرىنى ئۇ زالىمنىڭ بوينىغا ئارتىدۇ ، زالىم بولسا خجالەتچىلىكتىن بېشىنى كۆتۈرەلمەيدۇ .

بۇگۈن ئېشەك ئۇ زالىمنىڭ يۈكىنى كۆتۈرگىنى بىلەن ، ئەتە ئۇ زالىمنى ئۇ ئېشەكنىڭ يۈكىنى كۆتۈرىدۇ .

دۇنيادا ئەڭ بەختسىز كىم دەپ سورىسا ، بېرىلىدىغان جاۋاب مۇنداق : ئۆز راھەت - پاراغىتىنى باشقىلارغا ئەزىيەت قىلىش ئارقىلىق قولغا كەلتۈرگۈچىدۇر .

خۇشاللىقىنى خەلقنىڭ ئازاب - ئوقۇبىتىدىن ئىزدىگەن زالىم پەقەت مۇشۇ بەش كۈنلۈك دۇنيادا سۈرگەن كەيپ - ساپاسى بىلەنلا ياشايدۇ .

زۇلمى بىلەن كىشىلەرنى ئازاب - ئوقۇبەت ئۇيقۇسىغا چۆمدۈرگەن زالىمنىڭ كۆزى يۇمۇلۇپ ، قايتا باش كۆتۈرەلمىگىنى ناھايىتى خەيرلىكتۇر .

ھۆكۈمدار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ، ئۇن - تىن چىقارماي ئېتىنى باغلاپتۇ ۋە بېشىنى ئېگەرنىڭ توقۇمىغا قويۇپ يېتىپتۇ . ئۇ كېچىچە غەم - ئەندىشىدىن كۆز يۇمالماي ، يۇلتۇز ساناپ تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ .

سەھەردە تۇخۇلار چىللاشقا باشلىغاندا ، كېچىدىكى غەم - ئەندىشە ۋە پەرىشانلىقىنى ئۇنتۇپتۇ .

شىكارغا بىللە چىققان ھەمراھلىرى كېچىچە ئىزلەپ ئاخىر ھېلىقى يېزىغا كېلىپ تېپىپتۇ ۋە دەرھال ئاتلىرىدىن چۈشۈپ ، ئالدىغا كېلىپ باش ئېگىپ يۇزلىرىنى يەرگە سۈرۈپتۇ .

شۇ ئەسنادا ، ئۇ يەر ئادەم دېگىزىغا ئايلىنىپتۇ . ئۇلۇغلار ئولتۇرۇشۇپتۇ ، داستىخانلار سېلىنىپ ، زىياپەتلەر كەلتۈرۈلۈپتۇ .

ھەمسۆھبەت بولۇشۇپ كۆڭۈل ئېچىشىپتۇ . ئۇلارنىڭ ئىچىدە پادىشاھنىڭ كونا دوستلىرىدىن بىرى بولۇپ ، كېچە - كۈندۈز ئايرىلماس سەمىمىي بۇرادەرلەردىن ئىكەن . ئۇ مۇنداق دەپتۇ :

— پادىشاھىم ، كېچە يېزىلىقلار ئۆزلىرىگە قانداق ھۆرمەت كۆرسەتتى ؟ بىز ئىنتايىن ئەندىشە قىلىپ ، كېچىچە كىرپىك قاقمىدۇق .

ھۆكۈمدار كېچە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ئېيتماپتۇ ۋە ئاڭلىغان لەنەت ، قارغىشلارنى يوشۇرۇپ ، يېقىن دوستىنىڭ قۇلىقىغا پەقەت مۇنداق پىچىرلاپتۇ :

— كېچە ھېچكىم ئالدىمغا بىر توخۇ پاچىقىمۇ قويمىدى ، لېكىن ئېشەكنىڭ پاچىقى يېتىپ ئاشتى .

شارابنى كۆپ ئىچىپ مەست بولغان پادىشاھنىڭ ئەقلىگە كېچىدىكى يېزىلىق كەپتۇ - دە ، ئۇنى تېپىپ كېلىشكە ئەمر قىپتۇ . لەشكەرلەر ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ ، قولىنى باغلاپتۇ ۋە سۆرەپ دېگۈدەك ئەكەلگىنىچە تەختىنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ .

قارا نىيەت پادىشاھ ئۆتكۈر قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇۋاپتۇ . ئەجىلى توشقانلىقىنى بىلگەن يېزىلىق ھاياتتىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ ، غەزەپ بىلەن سۆزلەشكە باشلاپتۇ .

شۇ تاپتا قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن بۇ بىچارە «قەبرىدە ياتقىدەك ئۆيدە ياتقىلى بولماس» دېگەن ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ، دېگۈلۈكنى دەپ قورسىقىنى بوشىتىۋاپتۇ :

— ئەي ، پادىشاھ ، سېنى يامان دېگەن ، سېنىڭ زۇلمۇڭدىن پەريات قىلغان يالغۇز مەنلا ئەمەس . پۈتۈن خەلق سەندىن نارازى ، مېنى ئۆلتۈرۈش بىلەن بىرلا شىكايەتچىنى ئۆلتۈرگەن بولىسەن . ماڭا نېمىشقا ئاچچىقلىنىسەن ؟ مەن سېنىڭ يۈزۈڭگە ئېيتتىم . باشقىلار كەينىڭدىن دېيىشۋاتىدۇ . ماڭا يالغۇز مېنىڭ سۆزۈم ئېغىر كەلدىمۇ ؟ قولۇڭدىن كەلسە ، پۈتۈن خەلقنى ئۆلتۈرۈپ باقمامسەن ! سېنى ئەيىبلىشىم ئاچچىقىڭنى كەلتۈرۈپ قويغان بولسا ، ئەيىبلىنىش سەۋەبلىرىنى تۈگەت . زۇلۇم سالغانلىقىڭ

ئۇچۇن ، نامىڭنىڭ پۈرتلاردا ياخشىلىق بىلەن تىلغا ئېلىنىشىدىن ئۇمىد كۈتمە . سۆزلىرىمنى ھەزىم قىلالمىساڭ ، ئۇنداق ھەزىم بولمايدىغان ، ياخشى قارشى ئېلىنمايدىغان ئىشلارنى قىلما . خۇشاللىق بىلەن قارشى ئېلىنىشىڭنى ، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇشۇڭنى ئويلىساڭ ، بىرلا چارە بار ، ئۇ بولسىمۇ زۇلۇم يولىدىن قايتىش ، زۇلۇمدىن ۋاز كېچىشىڭدۇر .

ئۆمرۈمنىڭ پەقەت بەش كۈنلا قالغان بولسا ، بۇنىڭدىن ئارانئىككى كۈننى راھەت ئۆتكۈزۈشۈم مۇمكىن . بىراق ، مەن ئۆلۈپ كەتسەم ، زالىمۇ تىرىك قالمايدۇ ، ئۇمۇ ئۆلىدۇ ، ئاربىدىكى پەرق : زالىم ئۆلگەندىن كېيىن مەڭگۈ لەنەت بىلەن ياد ئېتىلىدۇ .

سېنىڭ رەھىمسىزلىكىڭ ۋەجىدىن مەزلۇملارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمىسە ، سەن قانداقمۇ ئۇخلىيالايسەن ؟

ساڭا ياخشى بىر نەسىھەت قىلاي . ئاڭلىساڭ ياخشى بولغىنى ، ئاڭلىمىساڭ پۇشايمان قىلىسەن .

بىر پادىشاھ قاچان خەلقىنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولسا ، مانا شۇ چاغدا كۆڭۈلگە ياقىدىغان بىر ئىنسان ھېسابلىنىدۇ . بولمىسا ، چىغىرىق چۆرىگەن قېرى مومايلار ئۇنى نەپرەت بىلەن تىلغا ئالغىنىدا ، رەسمىي سورۇندىكىلەرنىڭ پادىشاھنى ئالدىدا مەدھىيىلەشلىرىنىڭ ئەھمىيىتى نېمە !

ياشانغان يېزىلىق بۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقىنىدا بوينىنى چاپىدىغان قىلىچ بېشىنىڭ ئۈستىدە تەڭلىنىپ تۇراتتى . ئۇ جېنىنى تەقدىر ئوقىغا نىشان قىلغانىدى .

بۇ سۆزلەر بىلەن ھۆكۈمدار غەپلەت مەستلىكىدىن يېشىلىپتۇ . گويا بىر مۇبارەك پەرىشتە ئۇنىڭ قۇلىقىغا مۇنداق دەپ پىچىرلىغاندەك بوپتۇ :

«بۇ بوۋاينىڭ ياقىسىدىن قانلىق قولۇڭنى تارت . ئۇنى ئۆلتۈرسەڭ ، مىڭلىغان كىشىلەردىن بىرىنلا ئۆلتۈرگەن بولىسەن . بۇنىڭ نېمە پايدىسى ؟ »

پادىشاھ بېشىنى ياقىسى ئىچىگە تىقىپ ، ئالدىغا ئېگىشىپ خىيالغا چۆمۈپتۇ . كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ، «سېنى كەچۈردۈم» دەپتۇ ۋە بوۋاينىڭ قولىنى ئۆز قولى بىلەن بوشتىپ ، ئۇنى سۆيۈپ قۇچاقلاپتۇ ، ئۇنىڭغا ئوردىدىن ئورۇن بېرىپتۇ . يېزىلىقنىڭ ئۈمىد دەرىخى مېۋە بېرىپتۇ .

ياخشى ۋە ئەقىللىق كىشى توغرىلارنىڭ يولىدا ماڭىدۇ . ئەيىب ئىزدىگەن نادانىنىڭ كەينىدىن ماڭما ، ياخشى ئەخلاقنى ئەقىللىقلاردىن ئۆگەن .

يامان تەرەپلىرىڭ دوستۇڭغا غەلىتە كۆرۈنىدۇ . سېنى مەدھىيىلىگەنلەر ھەقىقىي دوستۇڭ بولۇشى ناتايىن . ئەسلىي دوستۇڭ سېنى ئەيىبلىگەنلەردۇر .

كېسەلگە شېكەر ئەمەس ، ئاچچىق دورا كېرەك . ئۇنىڭغا پايدا قىلىدىغىنى ئاچچىق دورىدۇر . كىشىگە ياخشى تەبىئەتلىك دوستلىرىدىن كۆرە ، دۈشمەنلىرى ئەيىبىنى تېخىمۇ ياخشى كۆرسىتىپ بېرىدۇ .

ھېچكىم ساڭا بۇنىڭدىنمۇ ياخشى نەسىھەت قىلمايدۇ ، ئەقلىڭ بولسا ساڭا بۇ ئىشارەت كۆپايىدۇر .

ئاببا‌سىي خەلىپىسى مەئمۇن بىلەن چۆرىسىنىڭ ھېكايىسى

مەئمۇن خەلىپە بولغىنىدا بىر چۆرە قىز سېتىۋالدى . ئۇ ئاي جامال بىر گۈزەل قىز ئىدى . بوي ـ تۇرقى زىلۋا ، نازكەرەشمىسى كىشىنى بىھوش قىلاتتى . يامغۇردىن كېيىنكى ھەسەن ـ ھۈسەندەك قاپقارا ئەگمە قاشلىرى سوپىلارنىمۇ مەست قىلاتتى .

بىر كېچە مەئمۇن بۇ نارەسىدىنىڭ قوينىغا كىرمەكچى بولۇۋىدى ، رەت قىلىندى . مەئمۇن غەزىپىدىن ئۇنىڭ كاللىسىنى ئۈزۈپ تاشلىماقچى بولدى .

ـــ مانا بېشىم ، چاپسىڭىز چېپىڭ . لېكىن ، مەن بىلەن بىر ئورۇندا ياتمەن دېمەڭ ، ـــ دېدى چۆرە قىز مەئمۇنغا .

مەئمۇن ئۇنىڭدىن :

ــ مەن ساڭا نېمە قىلدىم؟ يا سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئاغرىتتىممۇ ؟ مېنىڭ قەيسىرىمنى ياراتمايسەن ؟ ــ دەپ سورىغىنىدا ، چۆرە قىز مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ مېنى ئۆلتۈرسىڭىزمۇ ۋە بېشىمنى يېرىۋەتسىڭىزمۇ سىز بىلەن بىر ئورۇندا ياتمايمەن ، چۈنكى ئاغزىڭىز پۇرايدىكەن ، مەن ئۇنىڭغا چىدىيالمايمەن . قىلچ كىشىنى بىر چېپىپلا ئۆلتۈرىدۇ ، ئوقمۇ تېگىپلا جانىنى ئالىدۇ ، بىراق ئېغىز پۇرىقى كىشىنى ھەرئان ئۆلتۈرىدۇ .

بۇ سۆزلەرگە خەلىپىنىڭ ئىنتايىن ئاچچىقى كەلدى . كېچىچە ئويلاپ ، چارىسىنى ئىزدەپ كۆز يۇممىدى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە ، ھەر يۇرتنىڭ تېۋىپلىرىنى چاقىرتتى . ئۇلارنىڭ ھەربىرى بىلەن ھەر خىل مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆزلەشتى ۋە بۇ ئارىدا ھېچكىمگە سەزدۈرمەي ، ئېغىز پۇرىقىنى يوقىتىدىغان دورىنى ئۇقۇشۇپ ، ئۇنى ئىشلىتىش بىلەن ئېغىز پۇرىقىنى يوقاتتى .

دەسلەپ چۆرە قىزنىڭ سۆزىگە ئاچچىقلانغان مەئمۇن ئۇنىڭ ۋەجىدىن داۋالىنىپ ئېغىز پۇرىقىدىن قۇتۇلغىنىغا خۇشال بولدى ۋە : «چۆرە قىز دوستلۇق قىلدى ، ئۇ مېنىڭ ئەيىبىمنى ئوچۇق كۆرسەتىپ ، ياخشى قىلدى» دېدى .

ماڭغان يولۇڭدا تىكەن ياكى قۇدۇق بار دېگەن كىشى ساڭا ياخشىلىق قىلغان بولىدۇ . يولدىن ئاداشقان كىشىگە ماڭغان يولۇڭ توغرا دېيىش ئۇنىڭغا يامانلىق قىلغان بولىدۇ .

ئەيىبى يۇزىگە سېلىنمىغان ئادەم نادانلىق بىلەن كەمچىلىكىنى ئارتۇقچىلىق دەپ قارايدۇ .

سەقمۇنىيا[1] چۆپىگە ئېھتىياجى بولغان كىشىگە بال تاتلىق ، شېكەر شېرىن دېگىلى بولمايدۇ .

---

① سەقمۇنىيا ــ ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدىغان ناھايىتى ئاچچىق دورا ئۆسۈملۈكى .

بىر كۈنى بىر دورىگەر مۇنداق بىر گەپ قىلغانىدى :
«شىپا تاپماق ۋە ساقايماقنى خالىساڭ ، ئاچچىق دورا ئىچ .» پايدىلىق دورا ئىزدىسەڭ ، سەئدىنىڭ دوردەك نەسىھەتلىرىنى ئاڭلا ۋە شۇنداق قىل ، چۈنكى ، ئۇ تەجرىبە غەلۋىرىدىن ئۆتكەن ، بىلىم ئەلگىكى بىلەن تاسقالغان ۋە ھېكمەت ھەسلى بىلەن يۇغۇرۇلغان .

زالىم ھۆكۈمدار بىلەن دەرۋىشنىڭ ھېكايىسى

بىر دەرۋىشنىڭ پادىشاھ ھۇزۇرىدا توغرا سۆز قىلىشى پادىشاھنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ . پادىشاھ ئۇنىڭ ھەق سۆز قىلىشىنى ئۆزىگە قارشى چىقتى دەپ بىلىپ ، ئۆزىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنى تۈرمىگە سولىتىپتۇ .
دەرۋىشنىڭ دوستلىرىدىن بىرى ئۇنىڭغا خۇپىيانە :
— ھەي بۇرادەر ، سەن ئۇ گەپنى قىلمىساڭ بوپتىكەن ، — دەپتۇ . دەرۋىش ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :
— ئالىلاتائالانىڭ ئەمرىنى يەتكۈزۈش بىر ئىبادەتتۇر . زىنداندىن قورقمايمەن ، چۈنكى تۈرمە ئىشى بىر سائەتلىك ئىشتۇر .
تىڭچىلاردىن بىرى بۇ سۆزنى دەرھال پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ .
پادىشاھ كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ :
— بىر سائەتلىك دېدىمۇ ؟ ئۇنىڭ ئەقلىگە ھەيرانمەن . ئۇ تۈرمىدە ئۆلىدۇ .
پادىشاھنىڭ چاكارلىرىدىن بىرى بۇ سۆزنى دەرۋىشكە يەتكۈزۈپتۇ . بۇ چاغدا دەرۋىش مۇنداق دەپتۇ :
— ماڭا ۋاكالىتەن پادىشاھقا يەتكۈزۈپ قوي : مەن بۇنىڭدىن قايغۇرمايمەن ، سۆزۈمنى يەنە تەكرارلايمەن ، دۇنيا بىر سائەتلىكتۇر . مېنى قولۇمدىن تۇتۇپ تۇرمىدىن چىقارساڭ ۋە مەھبۇسلۇقتىن قۇتقۇزساڭمۇ خۇشال بولۇپ كەتمەيمەن ، كاللامنى ئالساڭمۇ ئەجەبلىنىپ كەتمەيمەن . سېنىڭ خەزىنەڭ بار ، ئەمرىڭ ھەممە يەردە ئۆتىدۇ . مەن بولسام بىئاراملىق ، قورقۇنچ ئىچىدە

ياشاۋاتقان بىر كىشىمەن . لېكىن ، ئۆلۈم دەرۋازىسىدىن كىرگىنىمىزدىلا باراۋەر بولىمىز . بۇ بەش كۈنلۈك دۇنياغا ۋە بۇ بەش كۈنلۈك سەلتەنەتكە كۆڭۈل بەرمە ۋە ئۇنىڭدىن ئۈمىد كۈتمە ، ئۆزۈڭنى خەلقنىڭ ئاھى بىلەن ئۆرتىمە . سەندىن كېيىنكىلەر سەندىنمۇ كۆپ يىغىپ ، توپلاپ زۇلۇملىرى بىلەن جاھاننى ئۆرتىدىيۇ ، ئاخىرىدا قانداق بولدى ؟

شۇنداق ياشىغىنكى ، ئۆلگىنىڭدىن كېيىنمۇ كىشىلەر سېنى خەير بىلەن ياد ئېتىشسۇن ، كەينىڭدىن لەنەتلىمىسۇن . ناچار ئادەتلەرنى ئوتتۇرىغا چىقارما ، بۇ ناچار ئادەتلەر ۋەجىدىن كېيىن لەنەت بىلەن ياد ئېتىلىسەن .

كۈچ - قۇدرەتلىك بىر كىشى قانچىلىك ئۆسۈپ كەتسىمۇ ، ھامىنى مازار توپىسى ئۇنى ئاستىغا ئالىدۇ...

ھەقىقەتنى بىلىدىغان ۋە تونۇيدىغان ئۇ دەرۋىشنىڭ بۇ سۆزلىرىمۇ پادىشاھقا يەتكۈزۈلۈپتۇ . پادىشاھ غەزەپلىنىپ :

ــ بۇ خۇنپەرنىڭ تىلىنى تۈۋىدىن يۇلۇۋېلىڭلار ، ــ دەپتۇ .

ــ بۇنىڭدىنمۇ قورقمايمەن ، ــ دەپتۇ دەرۋىش ، ــ تىلسىزلىققىمۇ پىسەنت قىلمايمەن ، چۈنكى جانابي ھەق ئىنسانىنىڭ ئىچىدىكىنى بىلىدۇ . يوقسۇللۇق چېكەي ، ھەقسىزلىق كۆرەي ، ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن ھېچ ئەھمىيىتى يوق . مۇھىمى ئاقىۋىتىمىنىڭ خەيرلىك بولۇشىدۇر .

بۇرادەر ! ئاقىۋىتىڭ ياخشى بولسا ، چەككەن قايغۇ - ھەسرەتلەر بەجايىكى تويدۇر .

ھېكايەت

بىر تەلەيسىز چېلىشچى بولۇپ ، ئۇ بىر چىشلەم نان تېپىپ يېيەلمىگۈدەك دەرىجىدە موھتاجلىقتا ئىدى . تارتقان قىينىچىلىقى تۇپەيلىدىن ئۆلەر ھالەتكە كېلىپ قالغانىدى . چېلىشچىلىققا تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرۈش مۇمكىن بولمىغاچقا ، بىر چىشلەم نان تېپىپ يېيىش ئۈچۈن دۇمبىسىدە لاي توشۇيتتى . بەختسىزلىكى تۇپەيلىدىن

چەكىكەن بۇ ئازاب ئۇنى ئىنتايىن غەمكىن قىلىپ قويغانىدى . باشقىلارنىڭ ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقىنىنى كۆرۈپ ئىچى قاينايتتى . ئارىلاپ بۇ پەرىشان ھالىغا يىغلايتتى ۋە ئۆز - ئۆزىگە مۇنداق دەيتتى :

بۇنىڭدىنمۇ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشنى كۆرگەن بارمىدۇ ؟ قانچىلىغان كىشىلەر بال شەربىتى ئىچىپ ، توخۇ ، قوزا گۆشى يەۋاتىدۇ . مەن بىچارە قۇرۇق نانغا زار . ئىنساپ بىلەن سوراپ باقاي ، مەن قىپيالىڭاچ يۈرەي - دە ، مۇشۇك جۇۋا كىيىۋالسۇن . بۇ توغرا بولامدۇ ؟

ئاھ خۇدا ، لاي توشۇۋاتقىنىمدا ، يەرگە كۆمۈلگەن بىر بايلىققا ئۇچراپ قالسام نېمە بولار ؟ پەلەك رەھىم قىلىپ ، قولۇمغا بىر خەزىنە كېلىپ قالسا... مۇرادىمغا يېتىپ ، كۆڭۈلدىكىدەك ياشىسام ۋە بۇ جاپا - مۇشەققەت توزىنىنى ئۇچامدىن سىلكىۋەتسەم...

چېلىشچى ئويلىمىغان يەردىن بىر كۇنى توپا قېزىۋېتىپ ، بىر جەسەتنىڭ چىرىپ چىشلىرى تۆكۈلگەن ئېچەك سۆڭىكىنى تېپىۋاپتۇ . ئۇ ئېچەك سۆڭىكى چېلىشچىغا مۇنداق نەسىھەت قىپتۇ :

بۇگۇنكى بۇ يوقسۇللۇقۇڭدىن خۇش بول . خاھ شېكەر يە ، خاھ جىگەر قېنى ئىچ ، ئەتە ئاغزىڭ ۋە ئېڭىكىڭ بۇ توپىنىڭ ئاستىدا ماڭا ئوخشاش بولىدۇ . ئۇنداقتا نېمە پەرقى بار ؟ زامانىنىڭ ساڭا بولغان بۇ مۇئامىلىسىگە خاپا بولۇپ كەتمە ، چۈنكى پەلەكنىڭ بۇ چاقى بىز بولمىساق تېخىمۇ كۆپ چۆرگىلەيدۇ .

ئېچەك سۆڭىكىنىڭ بۇ سۆھبىتى چېلىشچىغا تەسەللى بېرىپتۇ ، ئۇ ئۆز - ئۆزىگە مۇنداق دەپتۇ :

ھەي ئاڭسىز ، ئەقىلسىز ۋە تەدبىرسىز ئىنسان ، يوقلۇق يۇكىنى كۆتۈر ، ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرمە . بىر كىشى بېشىدا يۈك كۆتۈرسە ، يەنە بىرىنىڭ بېشى شان - شەۋكەت بىلەن كۆككە تاقاشسا ، ئەھۋاللىرى ئۆزگەرگەندە ، نە ئۇنىڭ بېشىدىكى يۈك ، نە يەنە بىرىنىڭ شان - شەۋكىتى قالمايدۇ . ھەر ئىككىسى ئالەمدىن كېتىدۇ . بۇ دۇنيادا نە خۇشاللىق ئەبەدىي ئەمەس ، نە غەم -

قايغۇ... پەقەت ئىككى نەرسىلا قالىدۇ ، ياخشىلىق بىلەن يامانلىق ۋە ياخشى نام بىلەن يامان نام .

ئەي پادىشاھ ، نە تاج قالماس ، نە تەخت . پەقەت ئىلتىپات ، ياخشىلىق ۋە خەير ـ ئېھسان قالار . سەلتەنىتىڭگە ، مەنسىپىڭگە يۆلەنمە ، دۇنياغا ۋە قول ئاستىڭدىكىلەرگە ئىشەنمە . سەندىن ئىلگىرى ساڭا ئوخشاش نۇرغۇنى بار ئىدى ، ئۇلار كەلدى ، كەتتى . سەندىن كېيىنمۇ كېلىدۇ ، كېتىدۇ ۋە سەپەر قىلىدۇ .

سەلتەنىتىڭنىڭ ئاغدۇرۇلماسلىقىنى ئويلىساڭ ، سەلتەنەت ۋە دۆلىتىڭ بىلەن بىللە دىنىڭنىمۇ ئويلا ، بەربىر تاشلاپ كېتىدىغان ئالتۇنلىرىڭنى چاچ . سەئىدىنىڭ ئالتۇنلىرى يوق ، لېكىن ئۇ ئۇنچە ـ مەرۋايىت چاچىدۇ .

نەسىھەت ئاڭلىمايدىغان كىشىگە ئېغىز جوراتماسلىق ھەققىدە بىر ھېكايە

بىر مەملىكەتكە بىر زالىم پادىشاھ ئىكەن . ئۇنىڭ دەۋرىدە خەلقنىڭ كۇنى تۇندەك قارا ئىكەن . ئۇنىڭ قورقۇنچىدىن كېچىلىرى خەلقە ئۇيقۇ ھارام ئىكەن . ئۇنىڭ دەستىدىن كۇن بويى ياخشى ئادەملەرنىڭ بېشى دەردلىك ئىكەن ، كېچىلىرى بولسا ئۇلار قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئۇنى قارغايدىكەن .

بىر كۇنى بىر توپ ئادەم شۇ چاغنىڭ شەيخىگە بېرىپ ئۇ زالىم ئۇستىدىن يىغلاپ شىكايەت قىلىشىپتۇ ۋە :

ـــ ئەي مۇبارەك شەيخ ! ئاشۇ پادىشاھنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغايسىز ۋە ئاللادىن قورق دېگەيسىز ، ـــ دېيىشىپتۇ .

ـــ ئۇنىڭ ئالدىدا مۇقەددەس ئاللانىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىش ئەپسۇسلىنارلىق ئەمەسمۇ ؟ ئۇ بۇنىڭغا لايىقمىدى ؟ ـــ دەپتۇ شەيخ ئۇلارغا .

ئۇستازىم ، بىر كىشىنى ھەقتىن ئايرىلغان كۆرسەڭ ، ئۇنىڭ يېنىدا ھەق سۆز قىلما . پەسكەش ئادەملەرگە ئىلىم ـ پەندىن سۆز

قىلىنسا ، ئىلىم - پەنگە ئۇۋال قىلىنغان بولىدۇ . ئۇلارغا بۇنداق گەپ قىلىش شورلۇق يەرگە ئۇرۇق سالغاندەك ، ھېچ ئۇنۇم بەرمەيدۇ .

بۇنداقلارغا نەسىھەت قىلىشنىڭ ھېچقانداق پايدىسى بولمىغاندىن باشقا ، سېنىمۇ رەنجىتىدۇ .

پادىشاھىم ، سېنىڭ ئادىتىڭ ھەق يولىدا مېڭىشتۇر . شۇڭا ، سېنىڭ ھۇزۇرۇڭدا ھەققە سېغىنغانلىقىڭ قەلبى راھەتتۇر .

ئەي پاك چۈشەنچىلىك ھۆكۈمدار ، سەن ئاللانىڭ ئادىمى ، سېنىڭ يېنىڭدا ھەق سۆزنىلا قىلىشقا بولىدۇ .

ئۇزۇكنىڭ كۆزىدىكى تامغىنىڭ بىر خۇسۇسىيىتى بار ، قاتتىق تاشقا باسسا چىقمايدۇ ، مومغا باسسا چىقىدۇ .

بىر زالىمنىڭ مەندىن ئاغرىنىشى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس ، چۈنكى ئۇ ئوغرى ، مەن بولسام كۆزەتچى . سەنمۇ ئىنسانىيلىق ۋە ئادىل بىر كۆزەتچى . ساڭا جانابىي ھەقنىڭ ھىمايىسى ۋە مۇھاپىزىتى كۆزەتچى بولسۇن .

سېنىڭ سايەڭدە ھۇزۇر ئىچىدە ياشاۋاتىمىز . بىزدىن مىننەتدارلىق تەلەپ قىلىشقا ھەقلىقسەن . لېكىن ، مىننەتدارلىق ۋە شۇكۇر پەقەت ھەقتائالاغا خاس . ئاللا سېنى خەلقە خىزمەت قىلىشقا مۇيەسسەر قىپتۇ ، باشقىلاردەك ئىشقا يارىماس قىلماپتۇ . ھەممە كىشى بۇ مۇسابىقە مەيدانىدا غەيرەت كۆرسىتىدۇ ، لېكىن دۆلەتنى ئىدارە قىلىش مۇسابىقىسىدە ھەممە كىشى ئۇتۇپ چىقالمايدۇ . دۆلەت توپىنى ھەممە كىشى ئويۇنيالمايدۇ . دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ھەممە كىشىنىڭ ئىشى ئەمەستۇر .

سەن جەننەتكە ئىشلەش بىلەن ئېرىشمەيدىغان ، ئاللا سېنى جەننەت ئەھلىنىڭ ئەخلاقى بىلەن يۇغۇردى .

كۆڭلۈڭ روشەن ۋە غەمدىن خالاس بولغاي . دۆلىتىڭ ھەمىشە مۇقىم ، قەدىمىڭ مۇستەھكەم ، دەرىجەڭ يۇقىرى بولغاي . ھاياتىڭ خۇش ، يۈرۈشۈڭ توغرا بولغاي . ئاللا ئىبادىتىڭنى ۋە دۇئايىڭنى قوبۇل قىلغاي .

هەربىي قوشۇننى ئىداره قىلىشنىڭ ئاساسلىرى

دۇشمەننى مادارا بىلەن قولغا كەلتۇرۇش مۇمكىن بولسا ، مادارا جەڭدىن ياخشىدۇر . كۆچ بىلەن دۇشمەننى يېڭىش مۇمكىن بولمىغاندا ، ئۇنىڭغا خۇش چىراي كۆرسىتىپ ، ئىغۋاگەرچىلىك ئىشىكىنى تاقا . دۇشمەندىن زىيانكەشلىك كېلىشىدىن قورقساڭ ، ئېھسان تىلسىمى بىلەن ئۇنىڭ ئاغزى ۋە تىلىنى باغلا .

دۇشمەنگە قارشى توساق ئورنىغا ئالتۇن چاچ ، چۇنكى ئېھسان ئۆتكۇر چىشنى ئۆتمەس قىلار .

كۆلكە چىراي ، تەدبىر بىلەن دۇنيانى يېڭىش مۇمكىن ، چىشلىيەلمىگەن قولنى سۆي .

دۇشمەننى سىلاپ ـ سىيپاپ ئۆزۈڭگە باغلاپ دوست قىل ، لېكىن پۇرسەت تېپىپ تېرىسىنى سوي .

رۇستەمنىڭ سىرتمىقىدىن ئىسفەندىيارمۇ قۇتۇلالمىغانىدى ، تەدبىر بىلەن قولغا چۈشتى .

دۇشمەن ئاز بولسىمۇ ئېھتىيات بىلەن ھەربكەت قىل ، چۇنكى تامچىلاردىن سەل ھاسىل بولغىنىنى كۆپ كۆردۇم .

مۇمكىنقەدەر دۇشمەنگە قاپاق تۇرمە ، چۇنكى ئاجىز بولسىمۇ دوست بولغىنى ياخشى .

بىرىنىڭ دۇشمىنى دوستىدىن كۆپ بولسا ، ئۇ چاغدا دۇشمەن كۈلۈپ ، دوست يىغلايدۇ .

نەشتەرگە مۇشت ئۇرغىلى بولمىغىنىدەك ، سەنمۇ ئۆزۈڭدىن كۆپ ئەسكىرى بولغان دۇشمەنگە ھۇجۇم قىلما .

ئەگەر رەقىبىڭ سەندىن ئاجىز ، سەن ئۇنىڭدىن كۈچلۈك بولساڭ ، ئۇنى بوزەك قىلىشقا قىزىقما ، چۇنكى زومىگەرلىك مەردلىك ھېسابلانمايدۇ . پىلدەك كۈچلۈك ، شىرىنىڭكىدەك پەنجىلىك[1] بولساڭمۇ ، يارىشىش جەڭدىن خەيرلىكتۇر .

① پەنجە —— يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئالدى پۇت ئالقىنى ۋە تىرنىقى .

تىنچلىق ئۇچۇن قىلىنغان پۈتۈن چارىلەر پايدا بەرمىسە ، ئۇ چاغدا قولۇڭغا قىلىچ ئېلىش ئەڭ توغرا ھەرىكەتتۇر ۋە دۇشمەن قېنىنى تۆكۈشمۇ ھالالدۇر .

لېكىن ، دۇشمەن ياراشىشنى خالىسا ، بويۇن تولغىما . جەزمەن جەڭ قىلماقچى بولسا ، ئۇ چاغدا ئېتىڭنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ ئۆزۈڭنى قاچۇرما . دۇشمەن جەڭ دەرۋازىسىنى تاقىسا ، سېنىڭ قەدىر ـ قىممىتىڭ ۋە ھەيۋىتىڭ ئون مىڭ ھەسسە ئارتىدۇ .

ئەگەر دۇشمەن جەڭگە ئاتلانسا ، ئاللا قىيامەت كۈنى سەندىن ھېساب ئالمايدۇ .

ئارىغا ئۆچمەنلىك چۈشسە ، ئۇ چاغدا دۇشمەن بىلەن جەڭ قىلىشقا ھازىرلان ، چۈنكى ئۆچمەنلىكى بار كىشىگە دوستلۇق ئىزھار قىلىش خاتادۇر .

پەسكەش رەزىلگە سىلىق ، چىرايلىق گەپ قىلساڭ ، ئۇنىڭ كىبىرى ، چوڭچىلىقى ئارتىدۇ . مانا ئۇ چاغدا باتۇر لەشكەرلەر بىلەن ئات سېلىپ ئۇ دۇشمەننىڭ كۆلىنى كۆككە سورۇۋەت .

تەجرىبىلىك ، ياشانغان ۋە بىلىملىك كىشىلەرنىڭ پىكرىدىن سىرتقا چىقما . تاملىرى تۆچتىن سوقۇلغان قورغانلارنى ياشلار قىلىچ بىلەن ، ياشانغانلار تەدبىرلىرى بىلەن گۈمران قىلىدۇ .

جەڭدە ئوتتۇرىدا بولساڭ ، قېچىشنىمۇ نەزەردە تۇت . غەلىبە كىمگە نېسىپ بولىدىغانلىقىنى كىم بىلىۋۇن .

دۇشمەن بىلەن ئېلىشىۋاتقاندا لەشكەرلەر تارمار قىلىنسا ، ئۆز بېشىڭغا ، جەڭنى داۋاملاشتۇرۇش ھەۋىسىگە بېرىلمە ، جېنىڭدىن ئايرىلىسەن . قوشۇننىڭ ئوڭ ۋە سول قانىتىدا بولساڭ ، ئوغرىلىقچە قېچىپ كەت ، ئوتتۇرىدا بولساڭ ، دۇشمەن كىيىمىنى كىيىۋال .

سېنىڭ ئادەملىرىڭ مىڭ كىشى ، دۇشمەن ئىككى يۈز كىشى بولسىمۇ ، كېچىدە دۇشمەن تۇيۇقىدا تۇرما ، چۈنكى كېچىدە ئىستېھكامدىن ھۇجۇم قىلغان ئەللىك پىيادە گويا بەش يۈز

ئاتلىقتەك يەر - جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ .

كىچىسى يول يۈرمەكچى بولساڭ ، ئالدى بىلەن ئىستىھكاملاردىن ساقلان .

دۈشمەن بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا بىر كۈنلۈك يول بولسا ، بۇ يەرگە چۈشۈپ چېدىر تىك . ئۇ سەندىن ئاۋۋال ھۇجۇمغا ئۆتسە ، ئەندىشە قىلما ، ئەفراسىياپ بولسىمۇ كاللىسىنى يانجى ، چۈنكى دۈشمەن ئۇ بىر كۈنلۈك يولنى ئېشىپ كەلگۈچە چارچاپ ھالىدىن كېتىدۇ . دەل شۇ چاغدا ، سەن ئۇ ھارغىن دۈشمەنگە ھۇجۇم قىل ، چۈنكى جاھىل دۈشمەن بۇ يولنى مېڭىپ چارچاش بىلەن ئۆزىگە زىيان سالىدۇ . سەن بۇ پۈرسەتتىن پايدىلانمىساڭ ، ئۆزۈڭگە دۈشمەنلىك قىلغان بولىسەن .

دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلغىنىڭدا ، دۈشمەن يېڭىلسە ، ئۇنىڭ بايرىقىنى يىقىت ، بايرىقى يىقىلسا ، قايتا بىر يەرگە توپلىنالمايدۇ .

دۈشمەن مەغلۇپ بولسا ، ئۇنى قوغلاپ يىراقتا كەتمە ۋە ئۆز مەركىزىڭدىن ، ئاساسىي كۈچۈڭدىن يىراقلاشما . ئۇ چاغدا قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلەمسەن ؟ سېنىڭ ئادەملىرىڭ ھەرقانچە بولسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ - دە ، دۈشمەن ئېتىلىپ كېلىپ قورشۇۋالىدۇ .

دۈشمەن مەغلۇپ قىلىنغاندا ، غەنىيمەتنى دەپ ، قوشۇن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭمىسۇن ، ئۇنداق بولمىسا پادىشاھ تايانچسىز قالىدۇ . پادىشاھ ھەربىي قوشۇنىنىڭ جېنىدۇر ، ئۇنى قوغداش دۈشمەننى قوغلاشتىن ئەۋزەلدۇر .

تىنچلىق چاغلىرىدا ئەسكەرنى ياخشى كۆتۈش ھەققىدە

بىر باتۇر جەڭچى ياكى لەشكەر باشلىقى ۋە ياكى بىر قەھرىمان قوشۇن چۈقان سېلىپ دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلسا ، ئۇنى ئۆستۈرۈش ۋە تەمىناتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك . بۇنداق قىلىنسا

ئىككىنچى قېتىم ئۆلۈمدىنمۇ باش تارتمايدۇ . ئالدىدىكى دۈشمەن يەجۈج بولسىمۇ ئۇنىڭدىن قورقمايدۇ .

تىنچلىق چاغلىرىدا ئەسكەرنى ياخشى كۆتۈش كېرەككى ، جەڭدە ئىشقا يارىسۇن . جەڭچىلەرنى بۇگۈن قەدىرلە ، بولمىسا دۈشمەن جەڭ دۈمبىقىنى چالغىلى تۇرغاندا ، ھۆرمىتىنى قىلىشنىڭ ھېچ پايدىسى يوق .

تىنچلىق چاغلاردا ياخشى كۆتۈلمىگەن لەشكەر جەڭ مەيدانىدا قانداقمۇ ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئاتسۇن ؟

دۈشمەن تاجاۋۇزىدىن مەملىكەتنى لەشكەر بىلەن ، لەشكەرنى بولسا پۇل بىلەن مۇھاپىزەت قىل . ئەل - يۇرتنى ۋە مال - مۈلۈكنى قوغدىغۇچىمۇ ئۇدۇر .

لەشكەرنىڭ كۆڭلى خۇرسەن ، قورسىقى توق بولسا ، دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كېلىدۇ ، غەلىبىسى جەزمەندۇر .

لەشكەر ئۆز بېشىنىڭ ئىدىيىسىنى ، يەنى خۇن ھەققىنى يەيدۇ . ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق تارتقۇزۇش ئىنساپسىزلىقتۇر...

پادىشاھ لەشكەرگە پۇل سەرپ قىلمايلى ، خەزىنە زايە كېتىدۇ دېسە ، لەشكەرمۇ : قىلىچقا ئۆزىمىزنى ئېتىپ جېنىمىزنى سېلىپ بەرمەيلى ، ئۇۋال بولىدۇ دەيدۇ .

بىر جەڭچىنىڭ قولى قىسقا بولۇپ يوقسۇللۇق ئىچىدە قىينالسا ، ئۇ جەڭدە قانداقمۇ قەھرىمانلىق كۆرسىتەلەيسۇن ؟

تەجرىبىلىك ئەر كىشىلەر ھەققىدە

ياۋ بىلەن جەڭ قىلىشقا جەسۇر ۋە باتۇر ئوغلانلارنى ئەۋەت ، شىرلار بىلەن ئېلىشىشقا شىرلارنى ئەۋەت .

قېرى بۆرىلەر ئوۋچى كېلىدۇ . شۇنداق ئىكەن كۆپنى كۆرگەن ، تەجرىبىلىك كىشىلەرنىڭ پىكىرلىرىدىن پايدىلان .

قىلىچ چاپقان قىلىچۋاز يىگىتلەردىن ئەنسىرىمە ، كۆپ بىلىدىغان قېرىلاردىن قورق .

پىللارنى يېقىتقان ، شىرلارنى يەرگە ئۇرغان يىگىتلەر قېرى

تۇلكىنىڭ ھېيلىگەرلىك ھېكايىسىنى بىلمەيدۇ .
جاھانكەچتى كىشىلەر ئاقىل كىلىدۇ ، چۈنكى ئۇلار ھاياتنىڭ ھەر خىل جىلۋىلىرىنى كۆرگەن ، ئىسسىق ـ سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن .
تەلەيلىك ۋە ئەقىللىق ياشلار چوڭلارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالىدۇ .
يۇرتنى بايلىقات بولسۇن دېسەڭ ، ئۇلۇغ ئىشلارنى يېڭى يېتىشكەنلەرگە تاپشۇرما .
كۆپ جەڭلەرگە قاتناشقان كىشىلەردىن باشقىسىنى لەشكەرگە باشچى قىلىپ تەينىلىمە .
چوڭ ئىشلارنى كىچىكلەرگە بەرمە ، چۈنكى سەندەل مۇشت بىلەن ئېزىلمەس .
خەلقنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ، لەشكەر باشقۇرۇش ئويۇنچۇق ئەمەس .
ئىش ۋاقتىدا پۈتسۇن ، ۋاقىت بىكار ئۆتمىسۇن دېسەڭ ، ئىش بىلمەسكە ئىش بەرمە . ئۇۋ ئىتى يولۋاستىنمۇ يانمايدۇ ، جەڭ كۆرمىگەن شىر تۇلكىدىنمۇ قاچىدۇ .
ئەركە چوڭ بولغان ئوغۇللار جەڭدىن قورقىدۇ .
ئۇۋ ئۇۋلاپ ، ئوغلاق تارتىپ چوڭ بولغان يىگىتلەر باتۇر بولىدۇ .
كەيپ ـ ساپا بىلەن ئۆتكەنلەر جەڭنى كۆرسە تاشلاپ قاچىدۇ .
ئىككى كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن ئاتقا مىنگەننى كىچىك بالىمۇ يېقىتالايدۇ .
جەڭدىن قاچقاننى ياۋ ئۆلتۈرمىسە ، سەن ئۆلتۈر . جەڭدىن باش تارتقاندىن زەيپانە ياخشىراقتۇر .

ھېكايەت

ئوغلىنىڭ جەڭگە ئاتلىنىشى ئۈچۈن ئوقدىنىنى ئاسقىنىنى كۆرگەن بىر پالۋان ئۇنىڭغا مۇنداق ياخشى گەپلەرنى قىلدى :

ئەگەر جەڭگاھتىن قىز بالىدەك قاچىدىغان بولساڭ ، ئۇ يەرگە بېرىپ جان تىكىپ ئېلىشىۋاتقان باتۇر يىگىتلەرنى نومۇسقا قالدۇرىسەن .

جەڭدىن قاچقان ئاتلىق لەشكەر ئۆزىنىلا ئەمەس ، پۈتۈن سەپداشلىرىنىمۇ ئۆلتۈرگەن بولىدۇ .

ھەقىقىي قەھرىمانلىق ئوخشاش جىنسلىق ، ئوخشاش تىلدا سۆزلىشىدىغان ، بىر داستىخاندا تاماق يەيدىغان ئىككى دوست ئارىسىدا نامايان بولىدۇ . جەڭنىڭ ئەڭ جىددىي پەيتىدە بۇلاردىن بىرى دۈشمەنگە ئەسىر چۈشسە ، يەنە بىرى ئۇنى تاشلاپ قېچىشقا تەمشەلمەيدۇ .

ئەگەر جەڭ قىلغان بىر قوشۇندا بۇ ئىدىيە ۋە ھەرىكەتنى كۆرمىسەڭ ، ئۇ يەردىن قېچىشنى غەنىيمەت بىل .

ئىختىساسلىقلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ھەققىدە

ئەي جەڭدە غەلىبە قىلماقچى بولغان شاھ ! ئىككى خىل كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئال ، ئۇلارنى خۇش قىل . بىرى لەشكەر ، يەنە بىرى بىلىملىك ئىختىساس ئىگىلىرى...

ئالىملار ، ئىختىساسلىقلار ۋە لەشكەرلەرنىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئالغان ھۆكۈمدارلار سەلتەنەتتىدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدۇ ۋە دۆلەتنى ياخشى ئىدارە قىلىدۇ .

ئىنسانلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئىككى ئارتۇقچىلىق بار . بىرىنچىسى ، قەلبىم ۋە ھۈنەر - سەنئەت ؛ ئىككىنچىسى ، قىلىچ تۇتالايدىغان بولۇش . بۇ ئىككى ئارتۇقچىلىققا ئىگە بولمىغانلار ۋە بۇ ئىككى ئارتۇقچىلىققا ئىگە بولغانلارنى تەقدىرلىمىگەن پادىشاھلار ئۆلۈپ كەتسە ، ئۇلارغا ھېچكىم ئېچىنمايدۇ .

سازەندىلەر كەينىدە يۈرمە . پادىشاھلار يۈرسە ئەگەر ئويۇن - كۈلكىدە بولالمايدۇ سەلتەنىتى ئىلكىدە .

دۈشمەن جەڭ ھازىرلىقى قىلىۋاتسا ، سېنىڭ كەيپ - ساپا سۈرۈشۈڭ ئوغۇل بالىلىق ئەمەس .

دۆلەتمەنلەرنىڭ ئويۇن - كۈلكە بىلەن مەشغۇل بولۇشى ياخشى ئەمەس ، چۈنكى ئويۇن - كۈلكە بىلەن دۆلىتى قولدىن كېتەر .

ھەر جەھەتتە دۈشمەندىن ساقلىنىش ھەققىدە

دۈشمەن ساڭا جەڭ ئېلان قىلغاندا ، ئۇنىڭدىن ۋە ئۇرۇشتىن قورق دېمەيمەن ، تىنچلىق دەۋرىدە ئۇنىڭدىن تېخىمۇ قورق دەيمەن .

چۈنكى ، نۇرغۇن كىشىلەر ئۇچرىدىكى ، ئۇلار كۈندۈزى تىنچلىق ئايىتى ئوقۇسىمۇ ، كېچىسى ئۇخلاۋاتقانلارغا ھۇجۇم قىلىدۇ .

يۇمشاق تۆشەك ئاياللارغا خاس ، ئوغۇل بالا ساۋۇت كىيىپ تۇپراقتا ياتار .

قىلىچ تۇتقان يىگىتلەر تۆشەكتە ياتقان ئايال كىشىدەك چېدىرىدا يالىڭاچ ياتماس .

دۈشمەن يوشۇرۇن تەييارلىنىپ ، تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا ئۆتەر . سەنمۇ ئۇنىڭدىن مەخپىي تەييارلان .

ئېھتىياتچان ھەربىكەت قىلىش ، ئۆزىنى قوغداش ئىشىنىڭ يولىنى بىلىدىغانلارنىڭ ئىشى . بۇنداق قوشۇن ئۇچۇن قاراۋۇل تۆمۇر قورغان .

دۈشمەننى ئەقىل بىلەن يوقىتىش ھەققىدە

يامانلىق ئويلىغان ، لېكىن بۇ يامانلىقنى قىلىشقا كۈچى يەتمىگەن ئىككى دۈشمەننىڭ ئارىسىدا ئۆزۈڭنى بىخەتەر دەپ قارىما . چۈنكى ، ئۇلار ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈۋالسا ، قىسقا قوللىرى ئۇزىرايدۇ .

بۇلاردىن بىرىنى ھىيلە بىلەن ئاۋارە قىل ، يەنە بىرىنىڭ ئانىسىنى يىغلات .

دۈشمەنلەردىن بىرى جاھىللىق قىلىپ تۇرۇۋالسا ، ئۇنىڭ قېىنىنى تۆك ھەمدە ئۇنىڭ دۈشمىنى بىلەن دوست بولغىنكى ،

كىيگەن كۆڭلىكى تېنىگە زىندان بولسۇن .
دۇشمەن ئىچىدە كېلىشەلمەسلىك چىقسا ، قىلىچىڭنى قىنىغا سال . بۆرىلەر بىر - بىرى بىلەن تالاشسا ، قويلار ئارام ئالىدۇ .
دۇشمەنلەر بىر - بىرى بىلەن غوۋغالاشسا ، سەنمۇ دوستلىرىڭ بىلەن خاتىرجەم ھەمسۆھبەت بول .

كېيىننى ئويلاپ ، دۇشمەنگە يېقىنچىلىق قىلىش ھەققىدە

جەڭ ئۇچۇن قىلىچىڭنى قولغا ئالغىنىڭدا ، ئاستىرتىن يارىشىش يولىنىمۇ ئىزدىگىن .
دۇبۇلغىلارنى پارقىرىتىپ قوشۇن تارتقان قوماندانلار بىر تەرەپتىن ئۇرۇشسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ئاستىرتىن يارىشىشنى ئىزدەيدۇ .
ئەسكەرلەرنىڭ كۆڭلىنى ئۇت ، لازىم تېپىلغاندا توپتەك ئايىغىڭغا يىقىلىپ ، ساڭا جېنىنى پىدا قىلىدۇ .
دۇشمەن قوماندانىدىن بىرى قولۇڭغا چۈشسە ، ئۇنى شۇئان ئۆلتۈرمە ، سەۋرلىك بول . چۈنكى ، سېنىڭ قوشۇنۇڭدىنمۇ بىر قوماندان دۇشمەنگە ئەسىر چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىن . سەن ئەسىر ئالغان دۇشمەن قوماندانىنى ئۆلتۈرسەڭ ، دۇشمەنمۇ ئەسىرگە چۈشكەن سېنىڭ قوماندانىڭنى ئۆلتۈرىدۇ - دە ، ئۇنى قايتا كۆرەلمەيسەن .
ئەسىرلەرگە ئازار بەرگەن ۋە زۇلۇم سالغان كىشى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆزىنىڭمۇ شۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى ئويلىشى ۋە ھازىردىن باشلاپ بېشىغا كېلىدىغان شۇ ئەھۋالنىڭ غېمىنى قىلىشى لازىم .
دۇشمەننىڭ مۆتىۋەرلىرىدىن بىرى ساڭا ئېگىلسە ۋە سەن ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلساڭ ، باشقىلىرىمۇ كېلىپ ساڭا ئېگىلىدۇ .
كۆڭۈل ئۇتۇش كېچىسى ھۇجۇم قىلىشتىن ياخشىدۇر .

يېقىنچىلىق قىلغان دۇشمەندىن هەزەر ئەيلەش هەققىدە

دۇشمىنىڭنىڭ تۇغقىنى ساڭا دوستلۇق قىلسا ، هېيلىسىدىن هەزەر ئەيلە ، ئېھتىيات قىل . چۈنكى ، دۇشمىنىڭ بىلەن تۇغقانچىلىقى ئېسىگە كەلسە ، كۆڭلىدە ساڭا بولغان ئۆچمەنلىكى كۈچىيىدۇ .

دۇشمىنىڭنىڭ شېرىن سۆزلىرىگە ئىشەنمە ، هەسەل ئىچىدە زەهەر يوق دېگىلى بولمايدۇ .

ئۆز دوستلىرىنىمۇ دۇشمەن دەپ بىلىپ ، ئېھتىيات بىلەن هەرىكەت قىلغان كىشى جېنىنى دۇشمەننىڭ شەررىدىن قۇتقۇزالمايدۇ .

هەممە كىشىنى يانچۇقچى دەپ قارىغان كىشى يانچۇقىدىكى ئۇنچە - مەرۋايىتنى ياخشى ساقلايدۇ .

ئەمرىگە قارشى چىققان لەشكەرنى ئىشقا قويما . چۈنكى ، ئەمرىنىڭ نېمىتىگە كۈيۈرلۈق قىلغان كىشىنىڭ هەرهالدا ساڭىمۇ نان كورلۇق قىلىدىغانلىقى ئۇنىڭ بۇ هەرىكىتىدىن مەلۇم . ئۇنداق لەشكەرنى يېڭىدىن خىزمىتىگە ئالساڭ ، ئۇنىڭ قەسىمى ۋە ۋەدىسىگە ئىشەنمە ، ئۇنى هەر دائىم مەخپىي كۆزىتىپ يۈر .

يېڭىدىن خىزمەتكە قويغان كىشىلەرنى بەك چىڭ تۇتما . يېپىنى بىرئاز ئۇزۇن قويۇپ ، بوش تۇت ، لېكىن ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتمە ، بولمىسا قايتا دىدارىنى كۆرەلمەيسەن .

دۇشمىنىڭنىڭ دۆلىتىنى ۋە قەلئەسىنى ئۇرۇش بىلەن ئالساڭ ، شەهەرلەرنى ئىداره قىلىشنى تۈرمىلەردىكى مەهبۇسلارغا تاپشۇر . چۈنكى ئۇلارنىڭ رايى قايتقان بولۇپ ، چىشلىرىنى زالىملارنىڭ بوغۇزىغا پاتۇرۇپ ئۇلارنىڭ قېنىنى ئىچىدۇ .

دۇشمەندىن ئالغان يەرنىڭ ئاهالىسىگە بۇرۇنقى خوجىسىدىن ياخشى مۇئامىله قىل . بۇنداق قىلساڭ ، دۇشمەن قايتا باش كۆتۈرگەنده ، ئۇنى ئالدى بىلەن شۇ ئاهاله دۇمبالايدۇ .

لېكىن ، ئۇلارغا ئەزىيەت قىلساڭ ، دۇشمەنگە شەھەرنىڭ دەرۋازىسىنى تاقىشىڭ بىكار ئاۋارىچىلىكتۇر . دەرۋازىلارنى بىكاردىن تاقىما ۋە دۇشمەنلەر دەرۋازىمىزغا يېتىپ كەلدى دېمە ، چۈنكى سىرتقى دۇشمەننىڭ شېرىكلىرى ئىچىڭدىكى يەرلىك ئاھالىدۇر .

ئۆز سىرىنى ساقلاش ھەققىدە

دۇشمەننىڭ بىلەن جەڭ قىلىشنى باشلاشتىن ئاۋۋال جەڭ پىلانى ، تەييارلىق ۋە چارە - تەدبىرلىرىڭنى مەخپىي تۇت .

سىرىڭنى ھەممىگە ئايان قىلما . بىر داستىخاندا تاماق يېگەن ئىككى دوستتىن بىرىنىڭ يەنە بىرى ئۇستىدىن جاسۇسلۇق قىلغانلىقىنى كۆپ ئۇچراتتىم .

ئىسكەندەر شەرققە يۈرۈش قىلغىنىدا چېدىرىنى غەرب تەرەپكە قۇردۇرغانىكەن .

بەھمەن[1] شەرقتە زابىلىستانغا[2] يۈرۈش قىلغىنىدا ، غەربكە بارمەن دەپ گەپ تارقاتقانىكەن .

ئۆزگىلەر مەقسىتىڭنى بىلسە ، يوللىرىڭدىن ۋاز كەچ ۋە تەدبىرىڭنى ئۆزگەرت .

باشقىلارغا ئۆچمەنلىك بىلەن جەڭ قىلىشتىن ئۇلارنى ئېھسان بىلەن ھۆكمۈڭ ئاستىغا ئېلىشىڭ تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ ؟

بىر ئىش ياخشىلىق بىلەن پۈتىدىغان بولسا ، غەزەپ - نەپرەتنىڭ لازىمى نېمە ؟

كۆڭلۈڭنىڭ رەنجىشىنى خالىمىساڭ ، رەنجىگەن كۆڭۈللەرنى رەنجىشتىن خالىي قىل .

لەشكەرلىرىڭنىڭلا كۆچلۈك بولۇشى كۇپايە قىلمايدۇ ، سەن ئاجىز كۆرگەن ياخشى ئادەملەردىنمۇ ياردەم ئال .

---

① بەھمەن —— قەدىمكى ئىران پادىشاھلىرىدىن بىرى .
② زابىلىستان —— ۋىلايەت نامى .

سەندىن ئۇمىد كۈتكەن ئاجىز - غېرىبلارنىڭ دۈئاسى باتۇرلارنىڭ بىلەكلىرىنىڭ كۈچىدىن ياخشىراق كۈچ بېرىدۇ .

ئاللانىڭ ياردىمىگە ئېرىشكەن كىشى فەرىدۇن ئىسىملىك ھۆكۈمدارغا قارشى چىقسىمۇ ، جەڭدە ئۇنى يېڭەلەيدۇ .

ئىككىنچى باب

ئېھسان ۋە ياخشىلىق ھەققىدە

ئەقىلىڭ بولسا مەنىگە ئېرىش ، چۈنكى قالىدىغىنى سۈرەت ئەمەس ، مەنىدۇر .

بىر كىشىدە بىلىم ، ئوچۇق قوللۇق ۋە ئاللا قورقۇنچى بولمىسا ، ئۇنىڭدا مەنە يوق ، سۈرەت بار دېگەنلىكتۇر ، يەنى ئۇ كىشى مەنىسىز قۇرۇق سۈرەتتىن ئىبارەتتۇر .

كىمنىڭ دەۋرىدە ئەل راھەت ياشاپ ، ھۆزۈرلىنىپ ئۇخلىسا ، ئۇ كىشىمۇ مازاردا تىنچ ياتار .

ئاخىرەت ھاياتىغا بۇ دۇنيادىكى ۋاقتىڭدا ئېرىش ۋە ئۇنى قولغا كەلتۈر . بۇ دۇنيادا ياشىغىنىڭدا ئاخىرەتلىكىڭنى ئويلا ۋە ئاخىرىتىڭ ئۈچۈن ئىزدەن . چۈنكى ، ئالەمدىن ئۆتكىنىڭدىن كېيىنلا ، ئەۋلادلىرىڭ نەپسانىيەتچىلىك بىلەن مىراس تالىشىپ ، سەن ئۈچۈن ھېچقانداق ياخشى ۋە خەيرلىك ئىش قىلمايدۇ .

بۇگۈن قولۇڭدا ئالتۇنمۇ بار ، نېمەتمۇ بار ، بىراق كۆزۈڭ يۇمۇلغاندىن كېيىن ھېچقايسىسى سېنىڭ ئەمەس .

ئازاب چەكمەسلىك ۋە كۆڭۈل راھەتلىكى ئىزدىسەڭ ، ئازاب چەككەن دىلى سۇنۇقلارنى ئېسىڭدە تۇت .

بۇگۈن خەزىنەڭ قولۇڭدا ئىكەن ، ئېھتىياجلىق يەرلەرگە ۋە تېگىشلىك كىشىلەرگە تارقىتىپ بەر ھەمدە تېز تارقات . چۈنكى ، ئەتە ئۇ خەزىنەڭنىڭ ئاچقۇچى قولۇڭدا ئەمەس .

ئاخىرەت ئۇزۇقىنى ئۆزۈڭ ئېلىپ كەت ، يەنى قىيامەت كۈنى ساڭا ئەسقاتىدىغان ياخشىلىق ۋە خەيرلىك ئىشلارنى بۇ دۇنيادىكى چېغىڭدا قىل . ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن خوتۇن ، بالا ـ چاقاڭدىن خەير ۋە ۋاپا كۈتمە .

ئوزۇق - تۇلۇكىنى ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتىدىغان كىشى ئۇنى ئۆزى تاپىدۇ ، دۇنياغا كېلىشىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇدۇر . شۇنداق قىلغاندا ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن بولىدۇ .

دۇمبەم قىچىشسا ئۇنى باشقا نەرسە ئەمەس ، بارمىقىم ئۇچىدىكى تىرنىقىم قاشلايدۇ .

بۇگۈن قولۇڭدا ، ئالقىنىڭدا نېمە بولسا ، بېرىدىغان يەرلەرگە ۋە موھتاجلارغا بېرىۋال ، ئۇنداق قىلمىساڭ ، ئەتە پۇشايمان بىلەن بارمىقىڭنى چىشلەيسەن .

يوقسۇللارنىڭ سىرىنى ساقلا . ئۇلارنىڭ قۇسۇرلىرىنى يېپىشقا تىرىشقىنىكى ، ئاللامۇ سېنىڭ قۇسۇرلىرىڭنى پەردىلىسۇن .

ئىشىكىڭگە بىر غېرىب بىچارە كېلىپ يېلىنسا ، ئۇنى نېسىۋىسىز قويما . سەنمۇ بىر كۈنى ئۆيمۇئۆي دوقۇرۇپ قالىسەن .

ئۇلۇغ ئادەم بىر كۈنى ئۆزىنىڭمۇ باشقىلارغا موھتاج بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ ، موھتاجلارغا ياردەم قولىنى سۇنىدۇ .

كۆڭلى سۇنۇق ، قەلبى يارا بولغانلارنىڭ ھالىنى سورا ، سەنمۇ بىر كۈنى شۇ ئەھۋالغا چۈشمەيمەن دېيەلمەيسەن .

نائىلاجلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىل . ئۆزۈڭنىڭمۇ بىر كۈنى ئامالسىز قېلىشىڭ مۇمكىنلىكىنى ئويلا .

سەن موھتاجلىقتا بولمىغىنىڭ ئۈچۈن بىرەيلەننىڭ ئىشىكىگە يېلىنىپ بارمايسەن . ئۇ ھالدا ئۆز كۈنۈڭگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن ئىشىكىڭگە كەلگەننى قوغلىما .

يېتىمنىڭ بېشىنى سىلاپ ھالىغا يېتىش ھەققىدە

يېتىمنىڭ بېشىنى سىلاپ قانات ئاستىڭغا ئال ، توپىسىنى قاق ۋە تىكىنىنى ئال .

يېتىملارنىڭ قانچىلىك ئاجىزلىقىنى ، يېتىم - يېسىرلىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيسەن . يىلتىزسىز دەرەخ كۆكلەپ مېۋە بېرەمدۇ ؟ بىر يېتىمنى بوينى قىسىلغان ، كۆڭلى يېرىم ھالەتتە

كۆرگىنىڭده ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆز بالاڭنى ئەركىلىتىپ سۆيمە .
يېتىم يىغلىسا كىم تەسەللى بەرگەي ، ئاچچىقلىسا كىم ئۆپكىسىنى باسقاي ۋە كىم خۇش كۆرگەي ؟ خۇدا ساقلاپ يېتىم يىغلىمىسۇن ، ئۇ يىغلىسا تىترەر ئەرشىئەلا .
يېتىمغا رەھىم قىلىپ كۆز يېشىنى ئېرتىپ قوي ، كىيىم ـ كېچىكى ۋە يۇز كۆزىدە چاڭ بولسا ، شەپقەت بىلەن سۈرتۈپ قوي .
ئاسرايدىغان ئاتىسى ئۆلگەن بولسا ، سەن پاناھىڭغا ئېلىپ ئاسراپ قوي .
ئاتام مېنى قۇچىقىغا ئالغىنىدا ، مەن ئۆزۈمنى تاجلىق شاھ دەپ بىلەتتىم . ئۇچامغا بىر چۈن قونسا ، ئۆيدىكىلەر ئازار يەيتتى ئاتامدىن .
بۇگۈن شۇنداق ھالدىمەنكى ، دۇشمەنلەر ئەسىرگە ئالسا ، يوقتۇر قۇتقۇزۇۋالىدىغان ھېچكىمىم .
بىلىمەن گۆدەكلەرنىڭ دەردىنى ، چۈشىنىمەن ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ، چۈنكى ئاتام ۋاپات بولغاندا مەنمۇ بىر گۆدەك ئىدىم .

يېتىم ـ يېسىرلارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە

بىر ئادەم بىر كۈنى بىر يېتىمنىڭ پۇتىغا كىرگەن تىكەننى چىقىرىۋېتىپتۇ . ئۇ ئادەم ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ، بىر كۈنى مەشھۇر سوپى سەدرىدىن چۈشىدە ئۇ ئادەمنىڭ جەننەتتە سەيلە قىلىپ يۈرۈپ : «بىر تىكەن ۋەجىدىن ماڭا شۇنچە چىرايلىق گۈللەر ئېچىلدى... » دەۋاتقىنىنى ئاڭلاپتۇ .
مۇمكىنقەدەر ھېسداشلىق قىلغىنكى ، جاپا ـ مۇشەققەتتە قالغىنىڭدا ساڭمۇ ھېسداشلىق قىلىدىغانلار چىقسۇن .
بىرىگە ياخشىلىق قىلغىنىڭدا ، مەن كاتتا ئادەم ، باشقىلار مەندىن تۆۋەن دەپ كۆرەڭلىمە ۋە ئۇنى خۇدا ئۇرۇپتۇ دېمە . چۈنكى ئۇ قىلچ تېخى قىنىغا كىرگىنى يوق ، سېنىمۇ ئۇرمايدۇ ئەمەس ،

ئەلۋەتتە .

سائادەتكە ، بايقاتلىقىغا مۇلارچە كىشىنىڭ دۇئا قىلغانلىقىنى كۆرگىنىڭدە ، جانابي ھەققە شۇكۇر قىل . ھېچكىمگە موھتاج ئەمەسسەن ، لېكىن نۇرغۇن كىشىلەر سېنىڭ قولۇڭغا قارايدۇ .

بىر كىتابتا «ياخشىلىق ئۇلۇغلارنىڭ ئادىتىدۇر» دېگەننى ئوقۇغانىدىم . ياق ، ياق ، ئەپۇ قىلىڭ ، خاتا دەپتىمەن . ياخشىلىق ئۇلۇغلارنىڭ ئادىتى ئەمەس ، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەخلاقىدۇر .

ھېكايەت

ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمانخانىسىغا بىر ھەپتە مېھمان كەلمەپتۇ . لېكىن ، ئۇ مۇبارەك پەيغەمبەر بەلكىم موھتاجلىقتا قالغان بىر مېھمان كېلىپ قالار دەپ كۈتۈپ ، ھەمىشە تاماق ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىدىكەن . ئاخىر مېھمان كەلمىگىنىنى كۆرۈپ ، مېھمان ئىزدەپ تاغ - دەريالاردىن ئېشىپتۇ .

ئاخىر ئۇ دالىدا چاچ - ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان بىر بوۋاينى كۆرۈپتۇ . ئۇنىڭغا ئىلتىپات قىلىپ ، ئۇلۇغ زاتلارنىڭ ئادىتى بويىچە :

— مەرھابا ، ئاتا ! بىزنىڭكىگە تاماقتا ئىلتىپات قىلغايلا ،— دەپ تەكلىپ قىپتۇ .

بوۋاي ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئەخلاقىنى بىلىدىغانلىقى ئۈچۈن تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ بىللە مېڭىپتۇ .

ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ مېھمانخانىسىدىكى كىشىلەر ھېلىقى ئاۋارە بوۋاينى ھۆرمەت - ئىززەت بىلەن قارشى ئاپتۇ .

داستىخان سېلىنىپ ، ھەممەيلەن تاماققا ئولتۇرغاندا ، كۆپچىلىك «بىسمىللا» دېگەن بولسىمۇ ، بوۋاينىڭ ئونچىقماي تۇرغىنىنى كۆرگەن ھەزرىتى ئىبراھىم :

— ئەي ياشانغان ئىنسان ، ياشانغانلار دىندا ئەستايىدىل كىشىلەتتى ، سەندە بۇ ھالىڭ زەررىسىنىمۇ كۆرمىدىم . نېمىشقا

بـــسـمـللاغا قوشۇلمىدىڭ؟ تاماققا قول ئۇزاتقاندا ئاللانى تىلغا ئېلىش، ئۇنىڭ مۇبارەك ۋە مۇقەددەس نامىنى زىكىر قىلىش شەرت ئەمەسمۇ؟ ـــ دەپتۇ.

بوۋاي مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ مەن ئاتەشپەرەس. بىزنىڭ تەرىقىمىزدە بۇنداق ئىش يوق. پىرىمدىن ئاڭلىمىدىم، باشقىچە ھەرىكەت قىلالمايمەن.

بـۇنـىـڭ بـىـلـەن ھـەزرىـتـى ئىبراھىم ئۇنىڭ مەجۇسىي[1] ئـىـكـەنلىكىنى ئۇقۇپ، دىنىمىزگە يات بولغان دىنسىزنىڭ پاك كىشىلەر ئارىسىدا ئورنى يوق دەپ، ئۇنى ھەيدىۋېتىپتۇ.

شۇئان جانابىي ھەق تەرىپىدىن جىبرىئىل كېلىپ ھەزرىتى ئىبراھىمغا ھۆرمەت بىلەن مۇنداق خىتاب قىپتۇ:

ئى ئىبراھىم! مەن ئۇ بوۋاينى يۈز يىل ياشىتىپ رىزقىنى بېرىۋاتىمەن، سەن بولساڭ ئۇنىڭدىن نەپرەتلەندىڭ ۋە بىر كاپام ئـاشـنـى ئـايـىدىڭ. ئۇ ئوتقا چوقۇنسا ساڭا نېمە زىيىنى؟ سەن ئۇنىڭدىن خەيرلىك قولۇڭنى نېمىشقا تارتىۋالدىڭ؟[2]...

ياخشىغۇ، يامانغۇ ئېھسان قىلىش ھەققىدە

ئېھسانىنى، ئىلتىپاتنى، ياخشىلىقنى بىر قاچا ئىچىگە سېلىپ ئاغزىنى دۇملەپ قويما ۋە ياخشىلىقىڭنى ئايما. ئۇ ئۇنداق، بۇ بۇنداق، بۇ ھېيلىگەر، ئۇ يالغانچى دېمە. چۈنكى، ئۇلار ئۆزلىرى زىيان تارتىۋاتىدۇ. دىن ۋە شەرىئەت رۇخسەت قىلمىسمۇ، دىنىنى دۇنياغا، ئىلىم ۋە ئەخلاقنى بىر چىشلەم نانغا ساتقان ئالىم مانا

---

① مەجۇسىي ـــ قەدىمكى ئىرانلىقلارنىڭ بىر خىل دىنى.

② بـۇ رىۋايەتنىڭ داۋامى مۇنداق: ھەزرىتى ئىبراھىم بۇ ئىلاھى نەسىھەت بىلەن ياشـانـغـان مـەجۇسىينى تېپىپ ئۇنىڭدىن ئۆزرە تىلىگەن. بوۋاي نېمە ئۈچۈن ئۆزرە تىلىگىنىنى سورىغان، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئەھۋالنى ئۇقتۇرغان. بۇنىڭ بىلەن بوۋاي: «ئىبراھىمنىڭ تەڭرىسى نېمىدېگەن ئۇلۇغ، دىنى نېمىدېگەن ئېسىل دىن» دەپ ھەق دىنگە كىرگەن.

بۇلارنى ئەرزىنىغىلا سېتىۋېتىدۇ . ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئالمايسەن ؟ ئەقىللىق كىشى بىر مالنى كىم ئەرزان ساتسا ئۇنىڭدىن ئالىدۇ .

تەقۋادار بىلەن نومۇسسىز ۋە يۇزسىز تىلەمچىنىڭ ھېكايىسى

كۆپ گەپ قىلىدىغان تىلى ئۇزۇن بىر ئادەم بىر كۈنى بىر تەقۋادارنىڭ ئالدىغا كېلىپ مۇنداق دېدى :

— مەن بىر پەسكەش ئەبلەخكە ئون دىرھەم قەرزدار ئىدىم . بۇ ئون دىرھەمنىڭ ھەربىرى ماڭا بىر پاتمانچە ئېغىر كېلىۋاتىدۇ . ئۇنىڭ دەستىدە گويا پانقاقا پېتىپ قېلىپ چىقالمايۋاتىمەن .

كېچىلىرى شۇ قەرزنى ئويلاپ كۆزلىرىمگە ئۇيقۇ كىرمەيدۇ . كۈندۈزلىرى ئۇ بىر كۆلەڭگىدەك كەينىمگە كىرىۋېلىپ ، قاتتىق گەپلەرنى قىلىپ پەرىشان كۆڭلۈمنى يارىلايدۇ .

ئۇ ئەبلەخ خۇددى ئانىسىدىن تۇغۇلغاندىلا ئاللا ئۇنىڭغا ئاشۇ ئون دىرھەم كۈمۈشتىن باشقا پۇل بەرمىگەندەك ، تولا كېلىپ بوسۇغامنى تېشىۋەتتى .

«ئېلىپ »نى كۆرسە «تاياق » دەيدىغان بۇ ساۋاتسىز ئەبلەخ تاڭ ئاتماستىن ئىشكىمنى قاقىدۇ .

ئويلايمەنكى ، بىر ھىممەتلىك چىقىپ ، مېنى بۇ تاش يۈرەك قەرز ئىگىسىدىن قۇتقۇزۇپ قويسىكەن . بىراق ، بۇنداق بىر خەيرىيەتپەرۋەرنى نەدىن تاپاي ؟

مۇبارەك تەقۋادار بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھامان قوللىرىنى چاپىنىنىڭ ئىككى يېڭىگە سېلىپ ، ئۇنىڭغا ئىككى تىللا ئېلىپ بەردى .

ھېلىقى ئادەم ئالتۇنلارنى قولىغا ئېلىپ ، كۈلگەن پېتى چىقىپ كەتتى .

ئۇ كەتكەندىن كېيىن ، ئۇ يەردىكىلەردىن بىرى مۇنداق دېدى :

— ئەي مۆھتەرەم ، ئۇستاز ، بۇ ئادەمنى تونۇمسىز ؟ بۇ گەپ

ئانىسى ھېيلىگەر ، نومۇسسىز ، يۈزسىز بىر تىلەمچىدۇر .
بۇ ئەبلەغ ئەركەك شىرغا يۈگەن سالىدۇ . ئەبۇ زەيد[1] گىمۇ نەپ بەرمەيدۇ .
بۇنى ئاڭلىغان تەقۋادار غەزەپ بىلەن دېدى :
— ئاغزىڭنى يۇم ، سۆزۈمگە قۇلاق سال . مېنىڭ چۈشەنگىنىمدەك ، ئېيتقىنى توغرا بولسا ، خەلقنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىدىم . سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسا ، مېنى ئالدىنىپتۇ دەپ قالما ، مەن ئۆز قەدىر - قىممىتىمنى ساقلىدىم .
ياخشىلارغا پۇل بەرسەڭ خەيرلىك ئىش قىلغان بولىسەن ، يامانلارغا پۇل بەرسەڭ ئۇلارنىڭ شەررىنى يوقاتقان بولىسەن .
بەختىيار كىم ؟ ئاقىللار بىلەن يېقىلىپ - قوپۇپ ئەۋلىيالارنىڭ ئەخلاقىنى ئۆگەنگەنلەردۇر .
سەنمۇ ئاقىل بولساڭ ، سەئدىنىڭ نەسىھەتلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلا . چۈنكى ، سەئدى باشقا شائىرلاردەك گۈزەللەرنىڭ قاش - كۆزلىرى ھەققىدە شېئىر يېزىش بىلەن ئاۋارە بولمايدۇ ، بەلكى ھېكمەتلىك نەزمىلەرنى يازىدۇ .

خەسىس بىلەن مەرد ھەققىدە ھېكايە

بىر كىشى ئالەمدىن ئۆتۈپ ، ئوغلىغا يۈز مىڭ تىللا قالغانىدى ، ئوغلى بۇ پۇلنى بېخىللاردەك چىڭ تۇتمىدى . ئۇنىڭ ئۆيىدىن مېھمان ، ئىشكىدىن يوقسۇل ئۈزۈلمىدى .
بۇ شەكىلدە ئۆز كۆڭلىنىمۇ خۇش قىلدى ، باشقىلارنىڭمۇ كۆڭلىنى ئالدى . ئاتىسىدەك ئالتۇننى كومزەكتە دۇملەپ ساقلىمىدى ، ئاتىسىدىن قالغانىنى يوقسۇللارغا بەردى ۋە يېگۈزدى .
بىرەيلەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

---

① ئەبۇ زەيد — مەشھۇر ئەرەب ئەدىبى ئەبۇ مۇھەممەد قاسىم ھاريرى (1054 — 1122) نىڭ «مۇقامىلار» ناملىق ئەللىك ھېكايىلىك ئەسىرىدىكى سۆز قابىلىيەتتە تەڭداشسىز ، لېكىن ھېيلىگەر ئابدال قەھرىمان .

ـــ ئەي قولى ئوچۇق مەرد ، قولۇڭدا بىر نەرسە قالمايدىغان بولدى . خۇدانىڭ ھەققىدە نېمە قىلىۋاتسەن ؟ بۇنداق قىلىۋەرسەڭ ئاخىرىدا ئۆزۈڭنى ۋەيران قىلىسەن . مۇنداق بىر ھېكايە بار ، بىلەمسەن ؟ قۇلاق سال :

ھېكايەت

ئاڭلىشىمچە بىر تەقۋادار ئوغلىغا دەپتۇ :

ـــ ئوغلۇم ، تۇرمۇشتا بويىتاق ئۆت . ئۆيۈڭدە بارىنى پېقىر ـ پۇقرالارغا تارقىتىپ بەر ، ئالىيجاناب بول .

ئوغلى يىراقنى كۆرىدىغان بالا ئىكەن ، ئاتىسىغا مۇنداق دەپتۇ :

ـــ جان ئاتا ، خامان يىلدا بىر قېتىم ئېلىنىدۇ ، ئۇنى بىر دەمدىلا كۆيدۈرۈۋېتىش ئوغۇل بالىلىق ئەمەس . قىينىچىلىققا چىدىيالمىساڭ ، بايلىقىڭنى چاغلىرىڭدا ھېساب بىلەن ئىش قىل .

تەمسىل

بىر كۈنى بىر دېھقان ئايال قىزىغا مۇنداق دەپتۇ :

ـــ قىزىم ، بارلىق كۈنلىرىڭدە يوقلۇق كۈنلىرىڭ ئۇچۇن يېمەكلىك ساقلا ، ئىدىش ، تولۇملارنى تولدۇرۇپ قوي ، چۈنكى يېزىمىزدىكى ساينىڭ سۈيى ھەمىشە ئاقمايدۇ .

بۇ دۇنيا بايلىقى بىلەن ئاخىرەتلىكنى ياخشى قىلىش ، ئالتۇن بىلەن ئارسلاننى تىز پۈكتۈرۈش مۇمكىن .

پۇلۇڭ بولمىسا مەھبۇبەڭنىڭ يېنىغا قۇرۇق قول بارما . تەڭگەڭ بولسا بار ۋە كەلتۇر .

قولۇڭ قۇرۇق بولسا مەھبۇبەڭنىڭ ئايىغىغا يۈز ـ كۆزۈڭنى سۈرسەڭمۇ پايدىسىز . ئالتۇنى بولغان كىشى دۆلەرنىڭ كۆزىنى ئويۇۋالالايدۇ ۋە ھەزرىتى سۇلايمانىنىڭ ئۆزۈكىنى ئوغرىلىغان

ساھرى جىننىمۇ[1] تۇزاقتا چۇشۇرەلەيدۇ .

يانچۇقۇڭ قۇرۇق بولسا دىلبەرلەرنىڭ ئەتراپىنى چۆرگىلىمە . ئۇلارنىڭ يېنىغا بارما ۋە يېقىنلاشما . چۈنكى ، پۇلى يوقنىڭ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ھېچقانداق قىممىتى يوق .

قۇرۇق قول بىلەن ھېچقانداق ئۇمىد ئەمەلگە ئاشمايدۇ . پۇل بولسا ، ئاق دۆڭ[2] نىڭمۇ كۆزىنى ئويۇۋالالايسەن .

پۇلۇڭنى بىراقلا دوستلىرىڭغا تۆكۈۋەتمە ، دۇشمەننىڭ شەررىنى ئويلا . قولۇڭدا بارىنى چېچىۋەتسەڭ ، ھاجىتىڭ چۈشكەندە ئىزدەپمۇ تاپالمايسەن .

پۇتۇن تىلەمچىلەرنى سەن تويدۇرالمايسەن ۋە ئۇلارنى سەمرىتەلمەيسەن . قورقمەنكى ، بۇ ۋەجىدىن ئۆزۈڭ جۇدەپ كېتىسەن .

ياخشىلىق ۋە خەيرلىك ئىشلارغا قىزىقمايدىغان ئادەم بۇ ھېكايە ۋە تەمسىللەرنى سۆزلەپ بەرگەنده ، مەرد يىگىتنىڭ تومۇرلىرىدىكى ھەممەت ۋە ئالىيجانابلىق قېنى قاينىپ ، ئۆزىنى ئەيىبلىگۈچىگە ئاچچىقى بىلەن دېدى :

— ھەي بىمەنە گەپ قىلمىدىغان ئادەم ، سېنىڭ سۆزلىرىڭ قۇرۇق جۆيلۇشتۇر . ئاتامنىڭ ئېيتىشچە ، مېنىڭ بۇگۈنكى بايلىقىم بوۋامدىن قالغىنى . ئۇلار يېمەي ـ ئىچمەي ساقلاپ ، ئالەمدىن ئۆتكەنده ، ھەسرەت بىلەن تاشلاپ كېتىپتىكەن .

ئۇ بايلىق بۇگۈن مېنىڭ قولۇمغا قالدى ۋە مەندىن ئوغلۇمغا مىراس قالمىدۇ . ئەگە مەن ئالەمدىن ئۆتكەنده تالان ـ تاراج بولۇپ ، كۈلى كۆككە سورۇلغاندىن كۆرە ، بۇگۈن خەلقە يېگۈزگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ !

يە ، ئىچ ، خەير ـ ئېھسان قىل . خەلقنىڭ راھىتى ئۈچۈن سەرپ قىل . باشقىلار ئۈچۈن نېمىدەپ ساقلايسەن ؟

---

① ساھرى جىننى — پۈتۈن جىنلەر قورقىدىغان ئىنتايىن سەت بىر دۆە بولۇپ ، ھەزرىتى سۈلايمانىنىڭ مۆھۈرلۈك ئۈزۈكىنى ئوغرىلىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ .

② «شاھنامە»دە تىلغا ئېلىنغان بىر دۆە .

ئەقللىق كىشىلەر دۇنياسىنى ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتىدۇ ، يەنى ياخشىلىق قىلىپ ساۋاب تاپىدۇ . پەسكەشلەر ۋە خەسىسلەر بولسا بايلىقىنىڭ ھەسرىتىنى چېكىپ بۇ يەرگە تاشلاپ كېتىدۇ .

ئەي جانجىگىرىم ! ئاخىرەتلىكىڭنى دۇنيا بىلەن سېتىۋالالىشىڭ مۇمكىن ئىكەن ، ئال ، بولمىسا كېيىن ھەسرەت چېكىسەن . پۇل - دۇنيا نېمىگە ئەسقاتىدىغانلىقىنى بىلەمسەن ؟ ئاخىرەت تاملىرىغا ئالتۇندىن ھەل بېرىشكە...

ھېلىقى خەسىسنىڭ ئوغلى ئۇنىڭ بايلىقىنى شۇنداق يېدى ۋە تارقاتتىكى ، ئۇ بايلىقتىن ھېچنېمە قالمىدى . ھالبۇكى ، ھەممە كىشى ئۇنى مۇنداق مەدھىيىلىدى :

ئاپىرىن ، ياخشى قىلدىڭ ، ئالىيجاناپلىق قىلدىڭ ، پۇلۇڭنى ھەق يولىدا سەرپ قىلدىڭ .

ئۇ بولسا بۇ سۆزلەردىن ئوڭايسىزلىنىپ بېشىنى ياقىسىنىڭ ئىچىگە تىقىۋېلىپ مۇنداق دېدى :

ـــ شۇنچە مەدھىيىلەنگۈدەك نېمە ئىش قىلالىدىم ؟ ئىنسان ئۆز ئىشىدىن ئۇمىد كۈتۈشى خاتادۇر . مەن ھەزرىتى ئاللانىڭ ئىلتىپاتىدىن ئۇمىد كۈتتۈم .

ماڭىدىغان يول بۇدۇر : ئىنسان ھەمىشە ياخشىلىق قىلىشى ۋە ئۆزىنى قۇسۇرلۇق دەپ قارىشى كېرەك .

شەيخىلەر كېچىچە ئىبادەت قىلىپ ، تاڭ ئاتقاندا باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ جايىنامازلىرىنى ئېلىۋېتىدۇ .

مەردلىرىنىڭ سۆزلىرىنى مەردلىك بىلەن ئاڭلا . سەئىدىدىن ئەمەس ، سۇھرەۋەردىدىن ئاڭلا . مېنىڭ يولباشچىم شاھابىددىن سۇھرەۋەردى كېمە بىلەن سەپەر قىلغان بىر كۈنى ماڭا مۇنداق ئىككى نەسىھەت قىلغانىدى :

بىرىنچى ، ئۇمىدسىزلەر بىلەن بىر يەردە بولما .

ئىككىنچى ، كىبىرلىك ۋە شەخسىيەتچى بولما .

ناھايىتى ياخشى بىلمەنكى ، ئۇ يولباشچىم جەھەننەم قورقۇنچىدىن بىر كېچە تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىيالمىدى ۋە ئەتىگەندە ماڭا :

ــ جەھەننەمگە يالغۇز مەنلا بېرىپ ، باشقىلار قۇتۇلۇپ قالىدىغاندەك قورقۇپ چىقتىم ، ــ دېدى .

ھېكايەت

بىر كۈنى بىر ئايال ئېرىگە مۇنداق شىكايەت قىپتۇ :

ــ بۇنىڭدىن كېيىن ناننى مەھەللىمىزدىكى ناۋايدىن ئالماي ، بۇغداي بازىرىدىن ئال ، چۈنكى بۇ ناۋاي بىزگە بۇغداي نېنى ئورنىغا ئارپا نېنى بېرىپتۇ . ئۇنىڭ دۇكىنىغا خېرىدار ئورنىغا چۈشۈن ئولۇشۇپتۇ . چۈشىنىڭ كۆپلۈكىدىن ناۋاينىڭ چىرايىنى كۆرگىلى بولمايدۇ .

ئېرى خوتۇنىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ، سۈكۈت قىلىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ :

ــ ئەي كۆزۈمنىڭ يورۇقى ، زامانغا ماسلىشايلى . باشقىسىدىن ئالماي ۋە باشقا يەرگە كەتمەي ، يەنلا مۇشۇ ناۋايدىن ئالايلى . چۈنكى ، بۇ ئادەم بىزگە ئىشىنىپ مەھەللىمىزدە بۇ ناۋايخانىنى ئاچتى . ئۇنىڭ تاپاۋىتىگە توسالغۇ بولۇش مەردلىك ئەمەس .

ئېسىل تەبىئەتلىك كىشىلەر ماڭغان يولدا ماڭايلى ، ئۆرە تۇرغانكەنسەن ، يىقىلىپ چۈشكەنلەرنىڭ قولىنى تۇت . ئاللانىڭ بەندىلىرى خېرىدارسىز دۇكاندىن سودا قىلىدۇ .

توغرىسىنى ئېيتقاندا ، مەرد ئادەم ئەزىزدۇر ۋە مەردلەرنىڭ پىرى شاھى مەردان ھەزرىتى ئەلىدۇر .

ئۆزىنى ماختىغان تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى

بىر تەقۋادار ھىجاز يولىدا ھەر قەدەمدە ئىككى رەكەت نامازئوقۇيدىكەن . ئۇ شۇ قەدەر ئىشتىياق بىلەن بۇ ھەق يولىنى

تۇتۇپتۇكى ، ئايىغىغا كىرگەن قامغاق تىكىنىنىمۇ چىقارمايدىكەن .
تەقۋادار بۇ يولدا كېتىۋېتىپ بىردىنلا مەغرۇرلىنىپ ئۆزىنى ماختاشقا باشلاپتۇ . ئالدىغا چىققان شەيتان ئۇنىڭغا :
ــ ھېچكىم سەندىن ياخشى ئىبادەت قىلمايدۇ . مۇشۇنچىلىك بولسا بولغىنى ، بۇنىڭدىن زىيادىسى زىيادە ... ــ دەپتۇ .
شەيتانىنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۇنىڭ كىبىرىسىنى ئاشۇرۇۋېتىپتۇ ۋە تۇيۇقسىز يول ئۈستىدىكى بىر قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىپتۇ . ھەقتائالانىڭ ئىلتىپاتى يەتمىسە ، قەيەردە بولسۇن يولدىن پۈتۈنلەي ئازدۇرۇۋېتىدۇ .
شۇ چاغدا غايىبتىن مۇنداق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ :
ــ ئەي مۇبارەك ئىنسان ! قىلغان ئىبادىتىڭ بىلەن ئاللانىڭ ھۇزۇرىدا بىر ئورۇنغا مۇيەسسەر بولدۇم ۋە شۇنىڭغا لايىق بىر ئىش قىلدىم دەپ ئويلىما . ياخشىلىق بىلەن بىر كۆڭۈلنى ئۈتۈش مىڭ رەكەت نامازدىنمۇ ياخشىدۇر .

بۇ مەنىدە يەنە بىر ھېكايە

چىن پادىشاھىنىڭ لەشكەر باشلىقىغا خوتۇنى مۇنداق دەپتۇ :
ــ ئەي مۇبارەك ئىنسان ! بالىلار ئويغاندى ، كۆزلىرى يولدا . ئۇلارنىڭ قارنى ئاچ ، قېنى ئورنۇڭدىن تۇرۇپ پادىشاھنىڭ ئاشخانىسىدىن بۇلارغا تاماق ئېلىپ كەل .
ئېرى دەپتۇ :
ــ قەدىرلىكىم ، پادىشاھ بۇگۈن روزا تۇتتى ، ئوردا ئاشخانىسىدا بۇگۈن تاماق ئېتىلمەيدۇ .
خوتۇنى ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا ۋېشىنى تۆۋەن سېلىپ دەپتۇ :
ــ ھۆكۈمدار بۇ بىھۇدە روزىدىن نېمە كۈتىدىكەن ؟ ئۇنىڭ ئىپتارى بالىلارنىڭ بايرىمى ، روزىسى بولسا ئاچلىق ماتىمى .
بۇ ئايال توغرا ئېيتاتتى . روزا تۇتمىسىمۇ ياخشىلىق قىلغان ، بىر كەمبەغەلنى تويدۇرغان روزا تۇتقاندىن ياخشىراق . بۇنداق قىلمىسا ، ئاۋارە بولۇشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ تامىقىڭنى ئۆزۈڭدىن

قىسمۇ ، كېيىن يەنە ئۆزۈڭ يەيسەن ؟ بۇ قانداق گەپ ؟
ئۆزى تەنها بىر بۇلۇڭغا كىرىۋېلىپ خىيال سۈرگەن نادانلار كۈپپارلىق بىلەن دىندارلىقنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىدۇ .
سۈمۈ پارقىرايدۇ ، ئەينەكمۇ... لېكىن بۇلارنىڭ پارقىراشلىرىنى پەرقلەندۈرۈش ۋە ئارىسىدىكى پەرقنى كۆرۈش لازىم .

ھېكايەت

بىر مەرد ئادەم بار ئىدى . ئۇ كىرىمىدىن زىيادە ئېھسان قىلاتتى . ئاللا روھى پەس بىر كىشىنى دۆلەتمەن قىلمىسۇن ۋە مەردىنمۇ دۆلەتسىز قىلمىسۇن . ئېسىل روھلۇق ، ھىممىتى ئۇستۇن كىشى مۇرادىغا كەم يېتىدۇ . ھالبۇكى ، ئېگىز يەردە سەل ئاقمايدۇ .
مانا بۇ قولى ئوچۇق كىشى بارلىقىدىن زىيادە ئېھسان قىلغانلىقى ئۈچۈن قىينىچىلىق تارتىۋاتاتتى .
بىر كۈنى قولى قىسقا بىر كىشى ئۇنىڭغا مۇنداق مەكتۇپ يازدى :
«ئەي ئېسىلزادە ، سېنىڭ ئاقىۋىتىڭ ياخشى بولغۇسى . قەرزدار بولغانلىقىم ئۈچۈن بىرقانچە كۈندىن بېرى تۇرمىدە يېتىۋاتىمەن . ماڭا بىرئاز پۇل يارەم قىل .»
تۇرمىدىكى ئادەم تەلەپ قىلغان پۇل مەردىنىڭ كۆزىگە كۆپ كۆرۈنمىدى . لېكىن ، قانداق قىلسۇنكى ، قولىدا پۇل يوق ئىدى . ئۇ مەھبۇسنىڭ قەرز ئىگىلىرىگە مۇنداق مەكتۇپ يوللىدى :
«ئەي ئالىيجانابلار ، شۇ بىچارىنىڭ ياقىسىدىن قولۇڭلارنى تارتىڭلار . ئۇنى تۇرمىدىن چىقارتىڭلار ، ئەگەر قاچسا مەن كېپىل .»
ئاندىن تۇرمىدىن چىققان قەرزدارنىڭ ئالدىغا بېرىپ مۇنداق دېدى :
ـــ قاراپ تۇرما ، بۇ شەھەردىن مۇمكىنقەدەر يىراققا قاچ .

قۇشقاچ قەپەسنىڭ ئىشىكى ئېچىلسا قاراپ تۇرامدۇ؟ خۇددى شۇنىڭدەك ئۇمۇ دەرھال شەھەردىن يىراقلا قاچتى. ئۇ بۆكسىنىڭ چۈشۈپ قالغىنىغا قارىماي شامالدەك يۈگۈرۈيتتى. ياق، ئۇنىڭ ئايىغىنىڭ توپىسىغا شامالمۇ يېتىشەلمەيتتى.

قەرز ئىگىلىرى بۇنى ئاڭلىغان ھامان ئۇنىڭغا كېپىل بولغان مەردىنى تۆتۈپ زىندانغا تاشلاتتى. چۈنكى، قەپەستىن قېچىپ كەتكەن قۇشنى تۇتقىلى بولمايتتى.

بۇ زات بىر مەزگىل تۇرمىدە ياتتى. نە بىر ئەرز يازمىدى، نە دەرد تۆكمىدى. لېكىن، كېچىلىرى ئۇخلىيالماي قىينىلاتتى. بىر كۈنى ئۇنىڭغا بىر تەقۋادار يولۇقۇپ:

— سېنى خەلقنىڭ ھەققىنى يېدى دەپ قارىمايمەن. مەن سېنى تونۇيمەن. نېمە ئۈچۈن تۇرمىگە چۈشتۇڭ؟ — دېدى.

مەھبۇس مۇنداق جاۋاب بەردى:

— ئەي مۇبارەك زات، مۆلچەرىڭ توغرا. ھېچكىمنىڭ پۇلىنى ياكى مېلىنى ھېيلە بىلەن يەۋالمىدىم. بىر بىچارىنى تۇرمىدىن قۇتقۇزۇپ قويۇش ئۈچۈن ئۆزۈم تۇرمىگە چۈشتۈم. باشقا ئامالىم يوق ئىدى، چۈنكى ئۇنىڭ ئازاب بىلەن قىينىلىشىنى ۋە ئۆزۈمنىڭ راھەت ياشىشىمنى توغرا تاپمىدىم.

زامانىلار ئۆتۈپ، ھېلىقى مەرد ئالەمدىن ئۆتتى. لېكىن، ياخشى نامى قالدى.

تۇپراقنىڭ تېگىدە جىسمى ئۆلسىمۇ، لېكىن روھى جەھەتتە ئۆلمىگەن كىشى روھى ئۆلۈپ جىسمى تىرىك بولغاندىن ئەۋزەلدۇر. تىرىك روھ قەتئىي ئۆلمەيدۇ.

ياخشىلارغا ۋە يامانلارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە

بىر كىشى چۆلدە بىر ئىتنى كۆردى. قارىسا ئۇ جانۋار ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلەر ھالەتكە كېلىپ قالغانىكەن.

ھېلىقى كىشى بېشىدىكى كۇلاھىنى چېلەك، سەللىسىنى

ئارغامچا قىلىپ ، ئۇ يەردىكى قۇدۇقتىن سۇ تارتىپ ئىتقا بەردى . بىچارە ئىت سۇنى ئىچىپ جانلاندى .

ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن ، جانابي ھەقنىڭ ھېلىقى ئادەمنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى .

دوستۇم ، زالىم بولساڭ ئاقىۋىتىڭنى ئويلا . ۋاپادار بول ، ياخشىلىق قىلىشقا ئادەتلەن ۋە بۇنى ئۆزۈڭگە كەسىپ دەپ قارا .

بىر ئىتقا قىلىنغان ياخشىلىق ئاللانىڭ ئالدىدا زايە كەتمىگەن يەردە ، ئادەمگە قىلىنغان ياخشىلىقنى زايە كېتىدۇ دەپ قارامسەن ؟

جانابىي ھەق ياخشىلىق ئىشىكىنى ھېچكىمگە ياپمايدۇ . قولۇڭدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىل .

بىر باينىڭ خەزىنىسىدىن بىر سەر ئالتۇن بېرىشى ، بىر كەمبەغەلنىڭ ئۆز ئەمگىكى بىلەن تاپقىنىدىن بەرگەن بىر مىسقال كۈمۈشچىلىكمۇ بولالمايدۇ .

ھەركىم ئۆز كۈچىگە تۇشلۇق يۈك كۆتۈرەلەيدۇ . چېكەتكىنىڭ پۇتى چۈمۈلىگە ئېغىر كېلىدۇ .

خەلق بىلەن ياخشى ئۆتۈش ، كەمتەر بولۇش ھەققىدە

ئاللا ئەتە سېنى قېيىن ـ قىستاققا ئالماسلىقى ئۈچۈن ، بۇگۈندىن باشلاپ خەلق بىلەن ياخشى ئۆت ، ئۇلارغا قۇلايلىق كۆرسەت ۋە سىلىق مۇئامىلە قىل .

ئاجىزلارنىڭ قولىدىن تۇتقانىنىڭ قولىنى ئەتە ئۆزى ئاجىزلاشقىنىدا تۇتىدىغانلار چىقىدۇ .

چاكىرىڭغا ، قول ئاستىڭدا ئىشلەيدىغانلارغا ئازارلاپ ئەمر بەرمە . سەن بۇگۈن ئەمر بەرگەن كىشى ئەتە ساڭا ئەمر بېرىدىغان ئورۇنغا چىقىشى مۇمكىن .

يۇقىرى مەرتىۋىدە بولغان مەزگىلىڭدە يوقسۇللارغا ۋە خەلقە زومىگەرلىك قىلما . چۈنكى ، شاھماتتا ۋەزىر بولغان پىشكىغا

ئوخشاش ، يوقسۇللارنىڭمۇ مەرتىۋىلىك ۋە مەنسەپدار بولغانلىقى كۆرۈلگەن .

مېنىڭ بۇ نەسىھىتىمنى ئاڭلا :
يىراقنى كۆرىدىغان كىشى ھېچكىمنىڭ قەلبىگە ئۆچمەنلىك ئۇرۇقى چاچمايدۇ .
خامان ئىگىسى باشاقچىنى قوغلىسا ، ئۆزى زىيان تارتىدۇ .
قول ئىلكىدە بار كىشى بىر نەرسىدىن قورقۇشى كېرەك ، ئۇ بولسىمۇ : ئاللا باينىڭ بايلىقىنى يوقسۇلغا ئېلىپ بېرىدۇ ۋە يوقسۇلنىڭ دەردىنى ئۇ بايغا يۈك قىلىپ ئارتىدۇ .
قانچىلىغان باي ۋە كۇچ - قۇۋۋەتلىك كىشىلەرنىڭ كېيىنكى چاغلاردا موھتاجلىققا چۈشكەنلىكى ۋە قانچىلىغان ئاجىزلارنىڭ كېيىنكى چاغلاردا تەلىيى كەلگەنلىكى كۆرۈلگەن .
بۇيرۇقۇڭ ئاستىدا ئىشلىگەنلەرنىڭ دىلىنى ئاغرىتما . ئېھتىمال ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سەنمۇ ئۇلارنىڭ بۇيرۇقى ئاستىدا ياشاشقا مەجبۇر بولۇپ قالىسەن .

بىچارىلەرگە رەھىم قىلىشنىڭ پايدىسى

بىر كەمبەغەل چىرايى سەت بىر باينىڭ ئالدىغا بېرىپ يوقسۇللۇقىدىن ھال ئېيتىپ يارەدەم تىلەپتۇ .
ئۇ كۆڭلى قارا باي بىچارە كەمبەغەلگە ئاز بولسىمۇ پۇل بەرمىگەنىنىڭ ئۈستىگە ئۇنى يوقال دەپ قوغلاپتۇ .
كەمبەغەل ئۇنىڭ قىلغان ھاقارىتىنى شۇنچىلىك ھار ئاپتۇكى ، يۈرىكىگە قان تولۇپتۇ ۋە خاپىلىقىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ دەپتۇ :
ـــ ھەيرانمەن ، مەن بولسام كەمبەغەل ، تەرىمنى تۇرسەم ئورۇنلۇق . لېكىن ، ئۇ نېمىگە تەرىنى تۇرىدىغاندۇ ؟ بىر كۈنى ئۆزىنىڭمۇ مۇشۇنداق كەمبەغەل بولۇپ قېلىشى مۇمكىنلىكىدىن قورقمامدىغاندۇ ؟
باي مالىيىغا :

ـــ بـــۇ ئەبلەخنى ھـاقارەتلـەپ دەرۋازىـدىن قـوغـلاپ چـىقـار ! ـــ دەپتۇ .

بـۇ بـاي ھەقتائالاغا شۈكۈر قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئىشلىرى تـەتـۈرىـگـە مېڭىپ بايلىقىدىن ئەسەر قالماپتۇ . ئۇمىد يۇلتۇزى قەلبىمنى قارا سىياھقا چىلاپ ئۇنىڭ پېشانىسىگە قاراپ بەختىنى يېزىپتۇ . بۇنىڭ بىلەن ئۇ سويۇلغان پىيازدەك يالىڭاچ قاپتۇ . نە مـېـلـى قـالـماپتۇ ، نە جېنى... تەقدىر ئۇنىڭ بېشىغا نامراتلىق تـوپىسىنى چېچىپتۇ . يانچۇقى تۆشۈك ، قاچىسى قۇرۇق قاپتۇ . قاقسەنەم قىزىل كۆزىنىڭ ئۆزى بوپتۇ .

ئۇنىڭ ھالى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ ، زادى تونۇغىلى بولمىغۇدەك بولۇپ قاپتۇ . بىر مەزگىل مۇشۇنداق ياشىغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ مالىيىنى بىر ئادەم سېتىۋاپتۇ . ئۇ ھەم مەرد ، ھەم روھى باي ۋە پاك ئەخلاقلىق كىشى ئىكەن .

ھـېـلـىـقـى باي پۇل ـ دۇنيا ، مال ـ مۈلۈككە قانچىلىك ھېرىسمەن بولسا ، بۇ مەرد يوقسۇللارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا ، ئۇلارغا يار ـ يۆلەك بولۇشقا شۇنچە ھېرىسمەن ئىكەن .

بىر كۈنى كەچقۇرۇن بۇ مەردنىڭ دەرۋازىسىنى بىر تىلەمچى قـېـقـىپتۇ . يوقسۇللۇقتىن قولى تۇتماس ، پۈتى باسماس بولۇپ قالغان بىر نامرات ئىكەن .

مەرد مالىيىغا :

ـــ ئۇ بىچارىنى رازى قىل ، نېمە تەلەپ قىلسا بەر ، ـــ دەپتۇ .

مـالاي داسـتـىـخاندىن بـىـر تـاۋاق ئاش ئېلىپ تىلەمچىگە بېرىـپـتـۇ ـ دە ، بىردىنلا پەريات قىلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ . ئۇ قايغۇلۇق ۋە پەرىشان ھالدا قايتىپ كىرگىنىدە مەرد ئۇنىڭدىن :

ـــ نـېـمە بولدۇڭ ، نېمىگە كۆز يېشى قىلدىڭ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ بۇ تىلەمچى ئۆز ۋاقتىدا باي ۋە مېنىڭ خوجايىنىم ئىدى . بۇ بەختسىز بوۋاينىڭ ھالى مېنى پەرىشان قىلىۋەتتى . يۈرىـكـىـم پارە ـ پارە بولدى . ئۇ ئۆز ۋاقتىدا كاتتا بايلىق ئىگىسى ئىدى...

بۇگۈن بولسا ئۆيمۇئۆي كىرىپ ئالىقان ئېچىپ يۈرۈپتۇ ، ــ دەپتۇ مالاي .

مەرد ئادەم ئاچچىق كۈلۈپ مۇنداق دەپتۇ :

ــ يىغلىما بالام ، زامان ھېچكىمگە زۇلۇم سالمايدۇ . بۇ ھېلىقى كەمبەغەللەرگە تەرىنى تۇرۇپ كۆزۈمدىن يوقال ، جەھەننەمگە كىرگەيسەن دەپ ھاقارەتلەپ مالىيىغا قوغلاتقان سودىگەر ئەمەسمۇ ؟ خۇداغا ئامانەت ، ئۇ ئاللاغىمۇ تەرىنى تۇرەتتى . ئۆز ۋاقتىدا مېنىمۇ ھاقارەتلەپ قوغلاتقانىدى ، ئاللا ماڭا يارەدەم قىلدى . مېنى ئۇنىڭ ئورنىغا ، ئۇنى مېنىڭ ئورنۇمغا قويدى .

ئاللانىڭ ھېكمىتى مانا شۇنداق . بىر ئىشكىنى تاقىسا ، ئۇلۇغلۇقى بىلەن يەنە بىر ئىشكىنى ئاچىدۇ .

قانچىلىغان يوقسۇل باي بولدى ، قانچە بايىنىڭ ئىشلىرى ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى .

ياخشى ئادەملەرنىڭ مۇئامىلىسى ھەققىدە ھېكايە

ياخشى ئادەم بولساڭ ، ساڭا ياخشى كىشىلەرنىڭ مۇئامىلىسى ھەققىدە سۆزلەپ بېرەي ، قۇلاق سال . ئۇلارنىڭ قانداق قىلغانلىقىنى ئۆگەن .

ئەبۇ بەكىر مۇھەممەد بىن ھالەف شىبلى ھەزرەتلىرى بىر بۇغدايچىنىڭ دۇكىنىدىن بىر خالتا بۇغداي ئېلىپ ، مۇرىسىگە ئارتىپ يېزىسىغا ئېلىپ كەتتى .

قارىسا بۇغداينىڭ ئىچىدە بىر چۈمۈلە پەرىشان ھالدا ئۇياق ـ بۇياققا چېپىپ يۈرەتتى .

شىبلى ھەزرەتلىرى چۈمۈلىنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ قالغانلىقىدىن بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، بۇ بايقۇشنى ئۆز ماكانىدىن ئايرىۋېتىپتىمەن دەپ ئەپسۇسلاندى ۋە شۇ ۋەجىدىن كىچىچە ئۇخلىيالمىدى . تاڭ ئېتىش بىلەنلا ئۇ چۈمۈلىنى ئۆز

جايغا ئاپىرىۋەتتى .

قەلبى پەرىشان بولغانلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى بۇ پەرىشانلىقتىن قۇتقۇزغىنىكى ، پەلەكمۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭنى پەرىشان قىلمىسۇن .

پاك نىيەتلىك فىرەۋىس نېمىدېگەن ياخشى ئېيتقان :

يەم توشۇغان چۈمۈلىگە ئازار بەرمە ، ئۇنىڭغىمۇ جان تاتلىق .

كۆڭلى قارا ۋە باغرى تاش بولما ، چۈمۈلىنىڭمۇ دىلىنى ئاغرىتما .

كۈچلۈك قولۇڭ بىلەن ئاجىزنىڭ بېشىغا ئۇرما ، بىر كۈنى چۈشۈپ قالسەن چۈمۈلىگە ئوخشاش ئۇنىڭ ئايىغىغا . پەرۋانە شامغا ئاشىق بولسىمۇ ، قىلمىدى شام ئۇنىڭغا ۋاپا .

ساڭا كۈچى يەتمەيدىغان نۇرغۇن كىشىلەر بار دەپ ، پەرەز قىلايلى ، لېكىن بىلىپ قويغىنكى ، سەندىن كۈچلۈكلەرمۇ كۆپتۇر .

ئالىيجانابلىق ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسى ھەققىدە

ئۇغۇلۇم ، خەير - ئېھسان قىل . ئىنسان ئېھسان بىلەن ، ۋەھشىي ھايۋان تۇزاق بىلەن ئوۋلىنىدۇ .

دۇشمەنلىرىڭنىڭ بويۇنلىرىنى ئىلتىپات كەمىرى بىلەن ئۆزۈڭگە شۇنداق چىڭ باغلىغىنكى ، قىلىچىمۇ ئۆتمىسۇن .

دۇشمەن ياخشىلىق كۆرسە ، ئۇنىڭدىن يامانلىق كەلمەس .

يامانلىق قىلمىغىنكى ، كېيىن دوستلىرىڭدىنمۇ يامانلىق كۆرىسەن ، چۈنكى يامان ئۇرۇقتىن ياخشى ھوسۇل ئالغىلى بولمايدۇ .

دوستۇڭغا قىيىنچىلىق تۇغدۇرساڭ ، تەكرار چىرايىڭغا قاراش ۋە دىدارىڭنى كۆرۈشنى خالىمايدۇ .

ئىنسان دۇشمەنلىرىگە ياخشى مۇئامىلە قىلسا ، ئۇزۇن ئۆتمەي دۇشمەنلىرى ئۇنىڭ بىلەن دوست بولىدۇ .

ئېهسان بىلەن كۆڭۈل ئۈتۈش ھەققىدە ھېكايە

يولدا كېتىۋاتقىنىمدا ئالدىمغا بىر ياش يىگىت چىقتى ، كەينىدىن بوينى تاسمىلىق ۋە تاسمىنىڭ بىر ئۇچى يىگىتنىڭ قولىدا ، بىر قولى ئەگىشىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭغا دېدىم :

ــ قوينى كەينىڭدىن ئەگەشتۈرگەن بۇ تاسما ، تاسمىنى قويۇۋەتسەڭ ، قولى كەينىڭدىن ئەگەشمەيدۇ .

مەن بۇ سۆزنى قىلىش بىلەنلا ، ھېلىقى يىگىت تاسمىنى قويۇۋەتتى . ئاندىن ئوڭغا ـ سولغا يۈگۈرۈشكە باشلىدى . قايىقا ماڭسا ، قويمۇ كەينىدىن يۈگۈرۈيتتى ، چۈنكى قولى ئۇ يىگىتنىڭ قولىدىن يەم يېگەنىدى .

بۇ ھال بىر مەزگىل شۇنداق داۋاملاشتى . كېيىن يىگىت مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ مۇنداق دېدى :

ــ قوينى مېنىڭ كەينىمدىن ئەگەشتۈرگەن تاسما ئەمەس ، ئۇنىڭغا بەرگەن يەم . بۇ ئىشلار مانا شۇنداق ، ئەي ئەقىللىق زات !

پىل كۆچلۈك ۋە ھەيۋەتلىك بىر ھايۋان بولسىمۇ ، ئىگىسىگە ھۇجۇم قىلمايدۇ ، چۈنكى ئۇنىڭدىن ئىلتىپات كۆرگەن .

ئەي ياخشى ئىنسان ! يامانلارغىمۇ ياخشىلىق قىل ، چۈنكى ئىتمۇ نېنىڭنى يېگىنى ئۈچۈن سېنى قوغدايدۇ .

يولۋاس دېگەن يىرتقۇچ ھايۋان بىر ـ ئىككى كۈن ئىگىسىنىڭ تۇزىنى يالىسا ، ئىگىسىگە چىشى ئۆتمەس بولارمىش .

ھېكايەت

بىر ئادەم بىر تۈلكىنى كۆرۈپتۇ . قارىسا ئۇ بايقۇشنىڭ نە قولى يوق ، نە ئايىغى . ھېلىقى ئادەم جانابى ھەققىگە قۇدرىتىگە ھەيران بولۇپ :

«بۇ جانىۋارنىڭ نە قولى ، نە ئايىغى يوق ئىكەن ، قانداق جان باقىدىغاندۇ» دەپ ئويلاپتۇ .

دەل شۇ چاغدا ، ئۇ يەردىن بۆرە ئوۋلىغان بىر شىر ئۆتۈپتۇ . شىر بۆرىنى يەپ تويۇپ ، تاشلاپ كەتكەن قالدۇقىنى تۈلكە يەپ تويۇپتۇ .

ھېيلىقى كىشى باشقا بىر كۈنى باشقا بىر پۈرسەت بىلەن تۈلكىنىڭ قارىنىنىڭ يەنە توقلۇقىنى كۆرۈپ مۇنداق دەپتۇ :

«تۈلكىنىڭ رىزقى ئۆزلۈكسىز كېلىدىكەن . شۇنداق ئىكەن ، ئاۋارە بولۇپ چۈمۈلىدەك ئىشلىشىمنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ رىزقىمنى كۈتەي . »

ئۇ بايقۇش كۈتۈپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ . كەلگەن ـ كەتكەن بولماپتۇ . يا بىر تونۇشى ئۇچرىماپتۇ ، يا بىر يات ئادەم... يەيدىغان نەرسە يوق ، ئورۇقلاپ بىر تېرە ، بىر ئۈستىخان بولۇپ قاپتۇ . سەۋر ـ تاقىتى تۈگەپ ، ئاجىزلاپ ئەقىل ـ ھوشىدىنمۇ ئېزىپتۇ .

ئۇنىڭ بۇ ھالى داۋاملىشىۋاتقاندا ، بىردىن ئۆزى تۇرىدىغان مەسچىتنىڭ مېھرابىدىن مۇنداق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ :

ـــ ئەي يامان ئويلىغان ئىنسان ! ئۆزۈڭنى چولاق تۈلكىنىڭ ئورنىغا قويما . ئورنۇڭدىن تۇر ، شىرەڭ يىرتقۇچ بول . شۇنداق تىرىشقىنىكى ، شىرغا ئوخشاش سەندىنمۇ ئېشىپ قالسۇن . ئاجىز تۈلكىدەك ئېشىپ قالغانىنى يېمە . شىرەڭ يەلكىسى يوغان تۇرۇپ ، ئامالسىز قالغان تۈلكىدەك ئولتۇرغان ئادەمدىن ئىت ياخشى .

رىزقىڭنى ئىشلەپ تاپ ، ئۆزۈڭمۇ يە ، باشقىلارغىمۇ يېگۈز . باشقىلاردىن ئېشىپ قالغانغا كۆز سالما . قولۇڭنىڭ كۈچى بىلەن ، يەنى غەيرەت قىلىپ تېپىۋالغان تاپ ۋە باشقىلارنىمۇ راھەتلەندۈر . پەسكەشلەردەك ئۇنىڭ ـ بۇنىڭ قولىغا قارىما .

ئەي يىگىت ! ئۆزۈڭنى چۈشۈرۈپ ، ۋاي ، يۆلەپ قوي دېمە ، ئەكسىچە پېقىر ـ پۇقرالارغا يار ـ يۆلەك بول .

ئاللا كىمگە ئىلتىپات قىلىدىغانلىقىنى بىلەمسەن ؟ خەلق كىمنىڭ سايىسىدە ھۆزۈر ـ ھالاۋەتكە ئېرىشسە ، ئاللا شۇنىڭغا ئېھسان ۋە ياخشىلىق قىلىدۇ .

قايسى باشتا مېڭە بولسا ، ئۇنداق كاللا ئېھسان قىلىشنى

ئويلايدۇ ۋە شۇنداق قىلىدۇ . پەسكەشلەرنىڭ ، ھەممەتسىز ۋە ئىنسانىيەتسىزلەرنىڭ بېشىدا بۇنداق مېڭە يوق . ئۇلارنىڭ كاللىسى قۇرۇق تېرىدىن باشقا نەرسە ئەمەستۇر .

ئاللانىڭ بەندىلىرىگە ياخشىلىق قىلغان كىشىلەر بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىققا مۇيەسسەر بولىدۇ .

بابەندقىس[1] يولىدا بىر تۆگىچى ئوغلىغا نېمىدېگەن ياخشى ئېيتقان :

ــ ئوغلۇم ، سەپەر ئۇزۇقۇڭنى ياخشىلار بىلەن بىللە يە ، نېمە ئۈچۈن ؟ ياخشىلار بۇرادىرىسىز تاماق يېمەيدۇ .

بېخىل تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى

بىرىنىڭ ماڭا ئېيتىپ بېرىشىچە ، رۇم شەھىرى ئەتراپىدىكى پاكىز مەھەللىلەرنىڭ بىرىدە مۇبارەك بىر زات بار ئىكەن . بىرنەچچە ساياھەتچى بىلەن بىللە مەزكۇر يۇرتقا ئۇنى يوقلاپ باردىم .

ئۇ مۇقەددەس زات بىزنى كۆرۈپ ، ئايرىم ـ ئايرىم باش ـ كۆزىمىز ۋە قولىمىزنى سۆيدى ، ئۆيگە باشلاپ ئىززەت ـ ئىكرام كۆرسەتتى .

قارىشىمچە ، بۇ شەيخ ناھايىتى باي بىر كىشى ئىكەن . ئالتۇنى ، يەر ـ زېمىنى ، خىزمەتچىلىرى ، مال ـ مۈلكى بار ئىكەن . لېكىن ، مېۋىسىز دەرەختەك ئىكەن . كەلگەنلەرگە ئوچۇق چىراي بىلەن ياخشى سۆزلەرنى قىلىپ بېرىپ ، قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق كۈتۈۋالىدىكەن ، ئۆيىدە قازان قاينىتامايدىكەن .

شەيخ كېچىنى تەسۋى تارتىپ ، ئىبادەت بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزىدىكەن . بىز بولساق ئاچلىقتىن ئۇخلىيالمىدۇق .

سەھەردە ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ يېنىمىزغا كىرىپ ، يەنە ئاخشامقىدەك ئادىتى بويىچە بىزنى سۆيۈشكە ۋە قۇرۇق ئىلتىپات

---

① بابەندقىس ـــ تۈركىستان تەرەپتىكى بىر چۆل .

ياغدۇرۇشقا باشلىدى .

ئارىمىزدا خۇش تەبىئەتلىك ، چوڭقۇر مەنىلىك نەپىس سۆزلەرنى قىلىدىغان بىرى بار ئىدى . ئۇ مۇنداق دېدى :

— ئەي ھەزرىتى شەيخ ، بىزگە بۇسە ئەمەس تۇشە[1] بەر . قۇرۇق ئىززەت بىلەن كەشىمىزنى توغرىلاپ قويغۇچە ، نان بېرىپ كەشىمىزنى بېشىمىزغا ئۇر . ئىنسان كۆڭلى ھەرگىزمۇ تاڭ ئاتقۇچە قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئىبادەت بىلەن ئەمەس ، بەلكى مۇشۇنداق قىلىش بىلەن ئۇتىدۇ .

ئۆلگەن قەلبىنى كېچىسى تىرىلدۇرۇشكە تىرىشقان شەيخلەرنىڭ موغۇل كۆزەتچىلىرىدىن نېمە پەرقى بار . ئۇلاردىمۇ يۇرەك يوق ، تاڭ ئاتقۇچە كۆز يۇمايدۇ .

مەردلىك ئالىيجانابلىقتىدۇر ، بولمىسا ، قۇرۇق سۆزلەر دۇمباقنىڭ داراڭلىغان ئاۋازىغا ئوخشايدۇ .

قىيامەت كۈنى جەننەتتە پەقەت دەۋانى قويۇپ مەنەگە ئەھمىيەت بەرگەنلەرنى كۆرسەن .

دەۋا مەنە بىلەن مۇكەممەللىشىدۇ ، ئۇنداق بولمىغاندا ، قۇرۇق گەپلەر جانسىز يۆلەنچۇكدۇر .

ھاتەم تايىنىڭ ھېكايىسى

ئاڭلىشىمچە ، مەردلىكى بىلەن مەشھۇر ھاتەم تايىنىڭ ئاتلىرى ئىچىدە بىر قارا تۇلپار بار ئىكەن .

بۇ تۇلپار ئۇچقۇرلۇقتا تاڭ شامىلىدەك ، كىشىنىشى گۈلدۇرمامىدەك ئىكەن . چاقماق بىلەن بەسلەشسە ، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتىدىكەن . سەلدەك ئېقىپ ، چۆل - سەھرالارنى ئاشىدىكەن ، شامالمۇ ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيدىكەن . كىمە سۇدا قانداق ئۈزسە ، ئۇمۇ چۆلدە شۇنداق يۈرىدىكەن ، شۇڭقارمۇ ئۇنىڭغا

---

① بۇسە — سۆيمەك . تۇشە — تاماق دېگەن سۆزنىڭ ئۆزگەرتىپ ئېيتىلىشى .

يېتىشەلمەيدىكەن .

هاتەم تايىنىڭ قولىنىڭ ئوچۇقلۇقى هەممە يۇرتقا تارقىلىپتۇ . ئۇنىڭ مەردلىكتە ، تۇلپارىنىڭ ئۇچقۇرلۇقتا تەڭدىشى يوقلۇقى رۇم شاهىغمۇ يېتىپتۇ .

رۇم شاهى مۇنداق دەپتۇ :

ـــ دەۋادا شاهىت بولمىسا ، كىشى خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ . سۆز بىلەن ئۇقتۇرماق تەس . ئىسپات بولۇش ۋە شاهىت دەلىل كۆرسىتىشى لازىم ، يەنى : مەن هاتەم تايىدىن ئاشۇ تۇلپارىنى سورايمەن . بەرسە مەردلىكى مەلۇم بولىدۇ ۋە شان ـ شەرىپى ئاشىدۇ ، بەرمىسە شۆھرىتى ئىچى كاۋاك دۇمباقىنىڭ ئاۋازىدەك دېگەن گەپ .

رۇم شاهى هاتەم تايىنىڭ يېنىغا قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئۇستا بىر ئەلچىنى ئون ئادەم بىلەن ئەۋەتىپتۇ .

ئۇلار بىر كېچىسى هاتەم تايى بار يەرگە يېرىپتۇ . ئۇ كېچە قارا بۇلۇتتەك قورقۇنچلۇق قاراڭغۇ ۋە يامغۇرلۇق بولۇپ ، گويا زېمىن ئۆلۈپ ، ئاسمان ئۇنىڭ ئۇستىگە دۇم كۆمتۇرۇلۇپ هازا تۇتقانىدەك ئىكەن . تاڭ شامىلى چىققاندىلا جاهان يېڭىدىن جانلىنىپتۇ .

ئەلچىلەر هاتەمنىڭ ئوردىسىغا يېتىپ كەلگىنىدە ، زىندەرۇد[1] دەرياسىغا يېتىپ بارغان چاغقاق كارۋانلاردەك راهەتكە چىقىپتۇ .

هاتەم تايى ئۇلارنىڭ شەرىپىگە كانتا زىياپەت بېرىپ ، يىلقا سويدۇرۇپتۇ ، تاتلىق ـ تۇرۇملارنى تۆكتۇرۇپتۇ ۋە ئوچۇم ـ ئوچۇم تىللا چېچىپتۇ .

بۇ كېچە شۇنداق ئۆتۈپتۇ . ئەتىسى ئەتىگەندە ئەلچىلەرنىڭ باشلىقى كېلىش سەۋەبىنى هاتەمگە ئۇقتۇرۇپتۇ . هاتەم هەيران بولۇپ ئەقلىنى يوقىتىپتۇ ۋە ئەپسۇسلىنىپ بارمىقىنى چىشلەپ مۇنداق دەپتۇ :

ـــ نېمىشقا كەلگەن ۋاقتىڭلاردىلا دېمىدىڭلار ؟ تۇلپارنى كېچە

---

① زىندەرۇد ـــ ئىسفاهاندىكى بىر دەريا .

سويدۇرۇپ سىلەرنىڭ شەرىپىگىلارغا كاۋاپ قىلدۇردۇم . چۈنكى ، كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر ، ئاسماندىن چىلەكلەپ يامغۇر يېغىپ ، يول - يوللاردا سەللەر ئاقتى ، ئوتلاققا بېرىپ ئات ئېلىپ كېلىش مۇمكىن بولمىدى . سىلەرنى ئاچ يانقۇزۇشنى شەرىپىمگە توغرا كۆرمىدىم . ماڭا تۇلپار بولمىسىمۇ سېخىيلىك كېرەك .

هاتەم ئۇلارغا پۇل ، كىيىم - كېچەك ۋە ئاتلارنى سوۋغات قىلىپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ .

ئەخلاق دېيىلگەن نەرسە يارىتىلىشتىندۇر . ئۇ كېيىن تاپقىلى بولمىدىغان نەرسە ئەمەس .

ئەلچىلەر قايتىپ كېلىپ ، رۇم شاھىغا ئەينى ئەھۋالنى يەتكۈزۈپتۇ . هاتەمنىڭ نامى ئۇ يەرگىمۇ تارقىلىپتۇ ۋە هەممە كىشى ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ .

هاتەم هەققىدە يالغۇز بۇ هېكايىنى ئاڭلاپ كۈپايە قىلما . ئۇنىڭغا دائىر يەنە بىر هېكايىمۇ بار ، ئۇنىمۇ ئاڭلا .

يەمەن پادىشاهى بىلەن هاتەم تايىنىڭ هېكايىسى

كىمدۇر بىرى ماڭا بۇ هېكايىنى ئېيتىپ بەردى :

يەمەندە بىر پادىشاه بار ئىكەن . ئۇ مەرد بولغىنى ئۈچۈن باشقا مەملىكەت هۆكۈمدارلىرىدىن ۋە ئۆزىدىن بۇرۇن يەمەندە سەلتەنەت سۈرگەن پادىشاهلاردىن ئالاهىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئىكەن . خەزىنىسىدىن خەير - ئېهسان قىلىشتا تەڭدىشى يوق ئىكەن . قولى يامغۇردەك پۇل چاچقاچقا ، ئۇنى مەردلىك بۇلۇتى دېسىمۇ ئەرزىيدىكەن .

بۇ پادىشاه ئۆزىنى دۇنيادا ئەڭ ئوچۇق قول دەپ بىلگەچكە ، هېچكىم ئۇنىڭ يېنىدا هاتەم تايىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمايدىكەن . ئەگەر تىلغا ئالسا ، ئىنتايىن ئاچچىقى كېلىدىكەن ۋە ئاچچىقى كېلىپلا قالماي ، مۇنداق دەيدىكەن :

«هاتەم دېگەن كىم ؟ ئۇ قانچىلىك ئادەم ئىكەن ؟ ئۇنى نېمانچە مەدھىيىلەپ كۆككە كۆتۈرۈپ كەتكۈلۈك ؟ ئۇنىڭ مەردلىكىدىن

نېمە چىقماقچى ؟ يا خەزىنىسى يوق ، يا سەلتەنىتى... ئەمر بەرگۈدەك بىر مەنسەپدارمۇ ئەمەس تېخى... »

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى ھاتەمنىڭ غۇرۇرىغا تېگىپتۇ .

بىر كۈنى يەمەن پادىشاھى كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ . سازەندە سازىنى قانداق سىلاپ ـ سىيپسا ، ئۇمۇ مېھمانلارنى شۇنداق ھۆرمەتلەپ تاماشا قىلدۇرۇپتۇ . لېكىن ، زىياپەتتە بولغانلاردىن بىرى قانداقتۇر ھاتەمنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئاپتىكەن ، يەنە بىرەيلەن ئۇنى ماختاشقا باشلاپتۇ .

ھۆكۈمدار ھەسەتخورلۇقى تۇپەيلى شۇ قەدەر ئاچچىقلىنىپ ئۆچمەنلىك قىپتۇكى ، ھاتەم دېگەن بۇ ئەبلەخ ھايات بولسا ، مېنىڭ نامىم تىلغا ئېلىنمايدۇ دەپ ، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە بىرىنى مەسئۇل قىپتۇ .

ھاتەم تايىنى ئۆلتۈرۈشكە مەسئۇل بولغان چاپارمەن يولغا چىقىپ ، ئۇنىڭدىن ـ بۇنىڭدىن سوراشتۇرۇپ ھاتەمنىڭ قەبىلىسى بار يەرگە بېرىپتۇ . لېكىن ، تېخى ئۇنىڭ ئۆيىنى تاپماستا ، يولدا نازاكەتلىك ۋە ھەممەتلىك بىر يىگىتنى ئۇچرىتىپتۇ . بۇ بىلىملىك ۋە ياخشى تەبىئەتلىك بىر يىگىت ئىكەن ، يەمەندەك يىراق يەردىن كەلگەن بۇ ھارغىن يولۇچىغا :

ـــ بۇگۈن ئاخشام مېنىڭ مېھمىنىم بولغايسىز ، ـــ دەپ ئۇنى ئۆيىگە باشلاپ بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا ھارغىنلىقىنى ئۇنتۇيدىغان دەرىجىدە ئىززەت ـ ئىكرام ۋە يېقىنچىلىق قىپتۇ ھەمدە ئۇنىڭدىن ياخشى كۈتەلمىدىم دەپ كەچۈرۈم سوراپتۇ . شۇنداق قىلىپ ، يامان نىيەت بىلەن كەلگەن بۇ كىشىنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە باغلاپتۇ .

مېھمان ئۇ كېچە ئۇ يەردە قونۇپ ، ئەتىسى ئەتىگەن تۇرۇپ يولىغا راۋان بولماقچى بوپتۇ . لېكىن ، ئۇ يىگىت مېھمانغا يالۋۇرۇپ بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ كېتىشىنى تەلەپ قىپتۇ . مېھمان ئۇنىڭغا :

ـــ تۇرغۇم بار ئىدى ، لېكىن تۇرالمايمەن ، مۇھىم ئىشىم بار ، ـــ دەپتۇ .

ـــ مېنى دوست بىلىپ ، ئىشىڭىزنى ماڭا ئېيتسىڭىز قىلىشىپ بېرىمەن ، ـــ دەپتۇ يىگىت جاۋابەن .

بۇنىڭ بىلەن مېھمان :

ـــ ئەي ئالىيجاناب ئېسىلزادە ، سۆزۈمگە قۇلاق سال . ياخشى نىيەتلىك بىر زات بولغىنىڭ ئۈچۈن سىر ساقلايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن . بۇ يەردە ھاتەم تايى دەيدىغان بىرى بارمىش . ئۇنى تونۇمسەن ؟ ئۇ ئەخلاقلىق ۋە قولى ئوچۇق ، ناھايىتى ياخشى بىر ئادەممىش . نېمە ئۈچۈندۇر ، خوجايىنىم بولغان يەمەن ھۆكۈمدارى مېنى ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئەۋەتتى . پادىشاھنىڭ ئۇنىڭغا بۇنداق ئۆچمەنلىك قىلىشىنىڭ سەۋەبى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن . ھۆكۈمدار مەندىن ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىشىمنى تەلەپ قىلدى . ۋەزىپەم ۋە مۇھىم ئىشىم مانا شۇ . ماڭا ئۇنى كۆرسىتىپ قويساڭ ، سەندىن مىننەتدار بولىمەن ، ـــ دەپتۇ .

مېھماننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان يىگىت سالماقلىق بىلەن :

ـــ سىز ئىزدىگەن ۋە كاللىسىنى ئالماقچى بولغان كىشى ، يەنى ھاتەم تايى مەن بولىمەن ! مانا بېشىم ، قىلىچىڭىزنى چېپىڭ . ھازىر كېچە ، بۇ ئىشنى ھازىرلا پۈتتۈرۈۋېلىڭ ، تاڭ ئاتسا ، قەبىلەمدىن سىزگە زىيان ـ زەخمەت كېلىدۇ ياكى مەقسىتىڭىزگە يېتەلمەي نائۈمىد بولىسىز ، ـــ دەپتۇ .

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ، بۇ تەسلىمچىلىكنى كۆرگەن مېھمان ھاياجانلىنىپ كېتىپتۇ ۋە ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ ، ھاتەمنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ ، ئۇنىڭ قول ـ پۇتلىرىنى سۆيۈپ كەچۈرۈم سوراپتۇ ۋە ئوقدان بىلەن قىلىچىنى تاشلاپ :

ـــ ساڭا قول تەگكۈزگۈچى بولسام ، ئەر كىشى ئەمەس ، بىر يامان خوتۇن كىشى بولۇپ كېتەي ، ـــ دەپتۇ .

ئۇلار قۇچاقلىشىپ بىر ـ بىرىنى سۆيۈشۈپ خوشلاشقاندىن كېيىن ، چاپارمەن يەمەنگە قاراپ يول ئاپتۇ .

ئۇ يەمەنگە يېتىپ بارغىنىدا ، ھۆكۈمدار ئالدىغا چىقىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قوشۇمىسىغا قاراپ ، ۋەزىپىنى ئورۇندىيالمىغىنىنى

چۇشىنىپ :

ــ قېنى ئېيتقىن ، قانداق بولدى ؟ خۇرجۇنۇڭدا ھاتەمنىڭ كاللىسى يوققۇ ؟ دېمەك ، ئۇ سەندىن ئۈستۈن كېلىپ ، ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەپسەن ـ دە ! ــ دەپتۇ .

چاپارمەن ئەھۋالنى مۇنداق بايان قىپتۇ :

ــ مەن ھاتەمنى ناھايىتى ئالىيجاناب كۆردۈم ۋە ئۆزۈمدىن ناھايىتى ئۈستۈن بىلدىم . ئۇنىڭ ئېسىللىكى ، باتۇرلۇقى ، ئىلتىپاتچىلىقى مېنى قايىل قىلدى . ئۇ مېنى ياخشى ئەخلاق قىلىچى بىلەن چاپتى...

بۇنىڭ بىلەن ھاتەمنىڭ مەردلىكى ئەتراپقا تارقىلىپتۇ . بۇ ۋەجدىن پادىشاھمۇ ھاتەمنى ماختاپ : «مەردلىكتە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغىنى يوقتۇر . شۆھرەت قازىنىشقا ھەقلىقتۇر . ئۇنىڭ ھەقىقىدە ئېيتىلغانلارنىڭ توغرىلىقىغا گەپ ئىشلىمەيدۇ» دەپ ، قايتىپ كەلگەن چاپارمىنىگە بىر قاچىدا لىق تىللا بېرىپتۇ .

ھاتەم تايىنىڭ قىزى ھەققىدە بىر ھېكايە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ھاتەم تايىنىڭ قەبىلىسى تېخى مۇسۇلمان بولمىغانىدى . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا لەشكەر يوللاپ ئەسىرگە ئېلىشنى ئەمر قىلدى .

ئەسىرلەر ئىچىدە بىر قىز :

ــ ئەي مۇسۇلمانلار ، مەن ھاتەم تايىنىڭ قىزى بولىمەن ، پەيغەمبىرىڭلار بىلەن كۆرۈشۈشنى تىلەيمەن ، ــ دېدى .

قىزنىڭ تەلىپى ئورۇندالغاندا ، ئۇ پەيغەمبىرىمىزگە :

ــ ئەي مۆھتەرەم زات ! مېنىڭ ئاتام ئېھسانكار ئادەم ئىدى ، ــ دېدى .

بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاتەمنىڭ قىزىنى قويۇۋېتىپ ، باشقا ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرۈشكە ئەمر قىلدى .

قىزنىڭ قول ـ ئايىغىنى بوشىتىپ ئەركىن قويۇۋەتتى . باشقىلار ئۆلتۈرۈلىدىغان چاغدا ، قىز ئۆلۈم جازاسىغا مەسئۇل

كىشىگە :

ــ مېنى قويۇۋېتىپ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە رازى ئەمەسمەن . مېنىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار ، ــ دېدى ۋە ھاتەم تايى قەبىلىسىنىڭ بېشىغا كەلگەن بۇ پالاكەتكە پەريات قىلىپ يىغلاشقا باشلىدى .

قىزنىڭ پەريادلىرىنى ئاڭلىغان روسۇللالا ئەسىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئەپۇ قىلدى ۋە مۇنداق دېدى :

ــ پاك نەسىلدىن قەتئىي خاتا چىقمايدۇ !

ئالىيجاناب ھاتەم تايىنىڭ ھېكايىسى ۋە ئىسلام پادىشاھى ئەبۇ بەكىر ئىبنى سەئد ئىبنى زەنگىنى خەير بىلەن ياد ئېتىش ھەققىدە

بىر بۇۋاي ھاتەم تايىنىڭ ئوتقىدىن[1] بىر چاڭگال شېكەر سوراپتۇ . ھاتەم ئۇنىڭغا بىر خالتا شېكەر ئەۋەتىپ بېرىپتۇ .

ھاتەمنىڭ خوتۇنى :

ــ بۇۋاي سورىغان بىر چاڭگال شېكەر ئۇنىڭغا يېتەتتى ، شۇنچىۋالا بېرىشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ بۇنىڭغا سەۋەب ۋە ھېكمەت نېمە ؟ ــ دەپ سورىغاندا ، ھاتەم كۈلۈپ كېتىپ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ ئەي ھاتەم قەبىلىسىنىڭ شەرەپلىك ئايالى ، راست دەيسەن ، ئۇ ئۆزىگە كېرەكلىك مىقدارىدا سورىدى . لېكىن ، ئۇنىڭغا ئۆزى سورىغانچىلىكلا بەرسەم ھاتەم تايى قەبىلىسىنىڭ ۋە خاندانىنىڭ ئالىيجانابلىقى نەدە قالىدۇ ؟

ئەبۇ بەكىر سەئد ئىبنى زەنگىدىن باشقا بۇ دۇنياغا ھاتەم تايىدەك مەرد بىر ئادەم ھەقىقەتەن كەلمىدى .

ئەبۇ بەكىر سەئد ئىبنى زەنگى شۇنداق ئېھسانكارىكى ،

---

① ئوتاق — كەڭ ۋە ئېگىز چىدىر ئۆي .

ھەرقانداق كىشىنىڭ يەنە ئېغىز ئېچىپ سورىشىغا ئورۇن قالدۇرمايدۇ . ئۇ ئۇلۇغ بىر ھىممەت ئىگىسىدۇر .

ئەي خەلقىنىڭ پاناھگاھى بولغان پادىشاھ ، كۆڭلۈڭ شاد بولغاي ، سېنىڭ تىرىشچانلىقىڭ بىلەن مۇسۇلمانلار بەختيار ، ئىسلام ئەللىرى مەمۇر بولغاي .

سېنىڭ ئادالىتىڭ سايىسىدە ئىران دىيارى يۇنان ۋە رۇم ئەللىرىنى ناھايىتى يىراقتا قالدۇردى .

ھاتەم تايى بولمىسا ، بۇگۈن جاھاندا ئۇنىڭ قەبىلىسىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنمايتتى ۋە بىر قۇلمۇ ئۇلارنى ياد ئەتمەيتتى .

ئۇ ئاتاقلىق زاتتىن پەقەت كىتابلاردا ياخشى بىر نامىلا قالدى ، سەندىن بولسا ياخشى نام ھەم ساۋاب قالغۇسى . چۈنكى ، ھاتەمنىڭ ئوچۇق قوللۇقى ، ئىنسانلار ئۈچۈن ئىشلىشى نام ۋە شۆھرەت قازىنىش ئۈچۈن ئىدى ، ھالبۇكى سەن ھەقىقەتەن ئاللا يولىدا ئىشلەۋاتىسەن .

قولۇڭدىن كېلىشچە ياخشىلىق قىل . سەندىن ياخشىلىق ، سەئىدىدىن بولسا تەلىم قالغۇسى .

بىر ھۆكۈمدارنىڭ سىلىق مۇئامىلىسى ھەققىدە

بىر ئادەمنىڭ ئېشىكى پاتقاقتا پېتىپ قالغانىدى ، خاپىلىقتىن ئۇ بايقۇشنىڭ يۈرىكىگە قان تولدى .

ئېشەك پاتقاقتا پاتقان يېر چۆل ئىدى . ھاۋا سوغۇق ئىدى . بىر ياقتىن يامغۇر يېغىپ ، سەللەر ئاقاتتى ، يەنە بىر ياقتىن ئۇيۇقنى قاراڭغۇچىلىق باسقانىدى .

ئېشەكنىڭ ئىگىسى ئىنتايىن بىئارام بولۇپ تاڭ ئاتقۇچە ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپ ، لەنەت قىلىپ قارغىش ياغدۇردى . ئۇ تىل سالمىغان نە دوست قالمىدى ، نە دۈشمەن ، نە پادىشاھ قالمىدى ، نە پۇقرا...

شۇ پەيتتە پادىشاھ تاسادىپىي ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالدى ، لېكىن ئۇنىڭغا دىققەت قىلمىدى ، يا

توختاپ تولۇق ئاڭلىمىدى ، يا جاۋاب بەرمەي ، ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قاراپ قويدى ۋە پەس ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى :

ــ ئېشىكى پاتقاقتا پېتىپ قالسا ، بۇنىڭدا مېنىڭ نېمە گۇناھىم بار . ئېشەكنى مەن پاتۇرۇپ قويمىسام ، ماڭا نېمىدەپ خاپا بولىدۇ ؟

قول ئاستىدىكىلەردىن بىرى :

ــ پادىشاھىم ، ئۇنىڭ كاللىسىنى چاپتۇرۇپ ، يەر يۈزىدىن يىلتىزىنى قومۇرغايسىز ، ــ دېگىنىدە ، ھۆكۈمدار بىرئاز ئويلىنىپ قالدى . قارىسا ، بۇ ئادەمنىڭ بېشى دەردتە ، ئېشىكى پاتقاقتا . ھاۋا سوغۇق ، ئەتراپ قاراڭغۇ ئىدى ، يامغۇر دەھشەتلىك يېغىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ بىچارە ياشانغان بىر ئادەم ئىدى . پادىشاھ ئۇنىڭ ھالىغا ئېچىنىپ غەزىپىنى بېسىۋالدى ۋە ئۇنىڭغا ئازراق تىللا بىلەن ئات ۋە كىيىم ـ كېچەك بەردى .

غەزەپلەنگەن چاغدا ئالىيجانابلىق نېمىدېگەن ياخشى ئىش !

بىر كىشى ھېلىقى بوۋايغا دېدى :

ــ ئەي ئەقىلسىز بوۋاي ، سەن پادىشاھنى قارغا ، ئۇ بۇنى ئاڭلىسۇنۇ ، سېنى ئۆلتۈرمىگەندىن باشقا ، خەير ـ ئېھسانداۋ بولسۇن . ئۆلۈمدىن قانداق قۇتۇلدۇڭ ؟ بۇ بىر مۆجىزە ئەمەسمۇ !

بوۋاي ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ بولدى ، بەس ! ئۇ چاغدا نېمە قىلغان ۋە نېمە دېگىنىمنىمۇ بىلمەيمەن . ئۆزىگە ئىگە بولمىغان بىرى نېمە قىلسا ۋە نېمە دېسە مەنمۇ ئۇنى قىلدىم ۋە دېدىم . ھۆكۈمدارغا كەلسەك ، ئۇمۇ ئۆزىگە يارىشا ئىش قىلىپ ، مېنى ئەپۇ قىلغاندىن باشقا ، ماڭا ئېھسانمۇ قىلدى .

يامانلىققا يامانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش ئاسان ، مەرد بولساڭ ، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىل .

ھېكايەت

كىبىر بىلەن مەست بولۇپ كەتكەن بىر كىشى ئۆزىگە باش

قويغان بىر كەمبەغەلنىڭ يۈزىگە ئىشكىنى ياپتى . بىچارە كەمبەغەل بىر بۇلۇڭغا بېرىپ ئولتۇرۇپ ، ئىچى قاينىپ ھەسرەت چېكىشكە باشلىدى .

بۇ كەمبەغەلنىڭ مەيۇس ۋە قايغۇلۇق ھالىنى ئاڭلىغان بىر ئەما سەۋەبىنى سورىدى . ئۇ ئادەم بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەردى . ئەما ئۇنىڭغا :

ـــ قايغۇرما ، ئاللا ئۇلۇغ . بۇگۈن كېچە ماڭا مېھمان بول ، ـــ دېدى .

بۇ تەسەللى بىلەن كەمبەغەلنىڭ كۆڭلى خۇش بولدى ۋە ئەمانىڭ ئۆيىدىكى تاماق بىلەن قورسىقى تويۇپ كۆڭلى راھەتلەندى ھەمدە «ئاللا كۆزلىرىڭنى ئاچقاي» دەپ دۇئا قىلدى .

كېچىسى ئەمانىڭ كۆزلىرىدىن بىرنەچچە تامچە ياش تامچىلىدى ، سەھەر ئويغىنىپ قارىسا كۆزلىرى ئېچىلىپ قاپتۇ .

بۇ خەۋەر شۇئان شەھەرگە يېتىپ كەلدى . كىبىرى بىلەن مەست بولۇپ ، ھېلىقى كەمبەغەلنى ئۆيىدىن قوغلىغان تاش يۈرەك ئەبلەخمۇ خەۋەر تېپىپ ئەمانىڭ يېنىغا كېلىپ :

ـــ ۋەقەنى ئېيت ، كۆزۈڭ قانداقچە ئېچىلدى ؟ مۇمكىن بولمايدىغان بۇ ئىش قانداق مۇمكىن بولدى ؟ دۇنيانى يورۇتقان بۇ نۇرنى ساڭا كىم بەردى ؟ كۆزلىرىڭنى كىم ئاچتى ؟ ـــ دەپ سوراپ كەتتى .

ئەما ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ ھەي زالىم ، سەن يىراقنى كۆرەلمەيدىغان چاكىنا ئىكەنسەن ، كاللاڭ قۇرۇق ئىكەن ، بىر پۇلغا يارىمايدىكەنسەن . دۆلەت قۇشىنى قويۇۋېتىپ ، ھۇۋقۇش بىلەن ھەپىلەشتىڭ ، مېنىڭ كۆزلىرىمنىڭ يېپىق ئىشكىنى سەن ئىشكىتىڭنى يۈزىگە ياپقان ھېلىقى كەمبەغەل ئاچتى .

ياخشىلار دەسسىگەن تۇپراق شۇنداق بىر دوربكى ، ئۇ كۆزلەرنى ئاچىدۇ ، ئۇ تۇپراقنى سۆيۈش كېرەك . بىراق ، كۆزى ئوچۇق بولغىنى بىلەن ، كۆڭۈل كۆزى يېپىق غاپىللار ئۇ تۇپراقنى ،

ئۇ دورىنى كۆرمەيدۇ . پەقەت ئۇنىڭ قىممىتىنى بىلىدىغانلارنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭ بىلەن روشەنلىشىدۇ .

كىبىر بىلەن مەست بولغان ئۇ ئەبلەخ ئەمانىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ، بارماقلىرىنى نادامەت بىلەن چىشلەپ مۇنداق دېدى :

ــ ئەپسۇس ، مەن ئۆزۈمگە قىلدىم . ئۇ كەمبەغەل بىر بەخت قۇشى ئىكەن ، ئۇ قۇشنى ئوۋلىيالماپتىمەن . سەن ئوۋلاپسەن ، مەن قولۇمغا كەلگەن دۆلەتنىڭ قەدرىنى بىلمەپتىمەن ، بۇ دۆلەت ساڭا نېسىپ بوپتۇ .

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۆزىنىڭ ھەسەت ۋە ھەسرىتىنى ئىسپاتلايتتى .

چىشىنى چاشقاندەك نەپسىگە قورال قىلغان كىشى دۆلەت قۇشىنى قانداقمۇ ئوۋلىيالىسۇن ؟

ئىككىلا كۆزى ئەما بولغانلىقى كۆزلىرى بىردىنلا ئېچىلىپ كېتىشى كارامەتتۇر . كارامەتلىك ئىككى مەنىسى بار : بىرى ، پەۋقۇلئاددە ئىش . يەنە بىرى ، ياخشىلىق ۋە ئېھسان .

ئومۇمىي خەلقنى نەزەردە تۇتۇش ھەققىدە

دىلكەش دېيىلمىدىغان ئاللانىڭ يېقىن بەندىسىگە يېقىنلىشىش ۋە ئۇنىڭغا باغلىنىش ئۈچۈن خەلقە خىزمەت قىلىش ۋە ياخشىلىق قىلىشتىن بىرەمگۇ يىراق تۇرما .

قۇشقاچ ، كەكلىك ۋە كەپتەرگە يەم بەر ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بېشىڭغا دۆلەت قۇشى قونىدۇ . ھەر تەرەپكە تىلەك ئوقى ئاتساڭ ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇلارنىڭ بىرى نىشانغا تېگىپ ، ئوۋىڭنى ئوۋلايسەن . بىرمۇنچە سەدەپنى ئاچساڭ ، بىر دانە مەرۋايىت ئالىسەن .

مۇنۇ ھېكايىنى ئاڭلاپ قوي :

بىر كارۋان بىر كۈنى ئوغلىنى يوقتىپ قويۇپتۇ . كېچىدە ئىزلەپ بارمىغان يېرى ، سورىمىغان ئۆيى قالماپتۇ ، ئۇچرىغانلىكى كىشىگە ئوغلۇممىكىن دەپ قاراپتۇ .

ئاخىر قاراڭغۇلۇقلار ئىچىدە بۇ كۆز نۇرىنى تېپىپ ئەكېلىپتۇ . قانداق تاپتىڭ دېگەنلەرگە مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

— ئالدىمغا كىم ئۇچرىسا ئوغلۇممىكىن دەپ يېنىغا باردىم . شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ ئاخىر تاپتىم .

دېمەك ، ئاللانىڭ يېقىن بەندىسىگە يېقىنلاشماقچى بولغانلار كۆنىلەرنىڭ بىرىدە ئىزدىگىنىمىزنى تاپمىز ، مەنزىلگە يېتىمىز دەپ ، ھەممە كىشىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرەيدۇ .

بۇنداق كىشىلەر كۆڭۈلنى ئوۋلاش ئۈچۈن بىرمۇنچە يۇكنى يۈكلەپ ، قىينىچىلىقلارغا چىدايدۇ ۋە بىر تال گۈل ئۈچۈن نۇرغۇن تىكەنلەرنىڭ ئازابىنى چېكىدۇ .

ھېكايەت

نەھشاب تۇزلەڭلىكىدىكى مەناھ دېگەن يەردە بىر شاھزادىنىڭ تاجىدىن بىر تال ياقۇت كېچىدە تاشلار ئارىسىغا چۈشۈپ كەتتى .

شاھ ئاتىسى ئۇنىڭغا :

— ئوغلۇم ، بۇ قاراڭغۇ كېچىدە قايىسى ياقۇت ، قايىسى تاش ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ . ئىزدىگىنىڭنى تاپالمايسەن . شۇڭا بۇ يەردىكى پۈتۈن تاشلارنى يىغىپ قويۇپ ، كۈندۈزى ئىزدىگىن ، — دېدى .

ياخشىلار بىلەن يامانلارمۇ بىر يەردە بولسا ئەنە شۇ ئاددىي تاش بىلەن ياقۇتتەك بولىدۇ .

ئىچى پاك بولغانلار بىلەن سۈتى بۈزۈق بولغانلار ، نادانلار بىلەن بىلىملىكلەر ئارىلىشىپ كەتسە ، بىر دىلكەشكە يېقىنلىشىش ۋە ئۇنىڭ مەنىۋىيىتىدىن پايدىلىنىش ئۈچۈن نادانلارنىڭ يۈكىگە چىدا ۋە جاپاسىنى چەك .

بىر گۈزەلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنىڭ خاتىرى ئۈچۈن كىشىنىڭ قانچە رەقىب بىلەن دۇشمەنلەشكىنىنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

ئاشىقنىڭ يۈرىكىگە قان تولسىمۇ ، ئۇ گۈلدەك تىكەننىڭ جاپاسىغا چىدىماستىن باش ـ كۆزىنى تىرمىلاپ يارىلىماي ، ئانارەك

كۆلۈپ تۇرىدۇ .

بىر كىشىنىڭ خاتىرى ئۈچۈن يۈز كىشىنىڭ جاپاسىنى چېكىپ ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرىشىڭ كېرەك .

ياخشىلار بىلەن يامانلار بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كېتىدۇ . ئاشقىلار ، مەجنۇن دېۋانىلار ، ئەھۋالىنى چۈشىنىدىغان دىلكەشلەر ، پەرىشان بولغان بېچارىلەر خەلقىنىڭ نەزىرىدە پەس كۆرۈلىدۇ ۋە كۆزگە ئىلىنمايدۇ . سەنمۇ ئۇلارنى ياقتۇرمايسەن ۋە ئۇلارغا ئېتىبار قىلمايسەن . لېكىن ، بىلىپ قويغىنكى ، جانابىي ھەقنىڭ ئېتىبار بېرىشى ۋە ياقتۇرۇشى ئۇلارغا كۆپايىدۇر .

سەن بىرىنى يامان دەپ ئويلىشىڭ مۇمكىن . لېكىن ، نەدىن بىلىسەن ، بەلكىم ئۇ بىر ئەۋلىيادۇر .

يوقسۇللۇق چەككەن ، ھاياتى ئېچىنىشلىق ئۆتكەن ، ئاچلىقنى تېتىغان نۇرغۇن كىشىلەر بارکى ، ئەتە ئېتەكلىرىنى سۆرەپ جەننەتكە كىرىشىدۇ .

ئەقلىڭ بولسا بۇگۈندىن باشلاپ شاھزادىنىڭ قولىنى سۆي ، ئەتە پادىشاھ بولغىنىدا سېنىمۇ ئۆستۇرگەي .

كەچ كۈزدە گۈل كۆچەتلىرىنى سۇندۇرۇپ ئوچاققا سالما ، باھاردا ساڭا پۇتۇن گۈزەللىكى بىلەن كۆرۈنگەي .

خەسىس ئاتا بىلەن بىئەدەپ ئوغۇلنىڭ ھېكايىسى

ئالتۇن - كۈمۈشلىرى كۆپ بىر باي بار ئىدى . بىراق ئۇ يا ئۆزى يېمەيتتى ، يا باشقىلارغا يېگۈزمەيتتى ، پۇل خەجلەشكە كۆزى قىيمايتتى .

كېچە - كۈندۈز ئەقىل - پىكرى ئالتۇن - كۈمۈش يىغىش ئىدى . ئالتۇن - كۈمۈش گويا ئۇنىڭ قولىدا ئەسىر ۋە مەھبۇس ئىدى .

ئوغلى ئاتىسىنى يوشۇرۇن كۆزىتىپ ، بىر كۈنى پۇللارنى قەيەرگە كۆمۈپ قويغىنىنى بىلىۋالدى ۋە ئۇ يەردىن ئېلىپ ، بۇزۇپ - چېچىپ كۈلىنى كۆككە سورۇپ ، پۇلنىڭ ئورنىغا بىر

تاش قويۇپ قويدى .

پۇل ئوغلىنىڭ بۇ قولىدىن كىرىپ ئۇ قولىدىن چىقىپ كەتتى . ئەمدى ئاتىسى بۆكىنى ساتقىلى بېرىپ ، كۆڭلىكىنى گۆرۈگە قويىدىغان ۋەيرانە بايغا ئايلىنىپ قالدى .

ئاتىسى غەم - قايغۇدا ياقىسىنى يىرتىپ يىغلىسا ، ئوغلى داپ داراڭلىغان ، ئېشەك ھاڭرىغان يەرلەردە كۆڭۈل ئېچىپ يۈرەتتى .

بىر كېچە ئاتىسى تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي پىغان چەكتى . ئوغلى بولسا ئەتىگەندە ئۇنىڭغا كۆلۈپ مۇنداق دېدى :

— ئاتا ، ئالتۇن يەپ - ئىچىش ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدۇ . كۆمۈپ قويسا ئالتۇننىڭ تاشتىن نېمە پەرقى بار ؟

ئەسلىدە ئالتۇن تاشتىن ئېلىنىدۇ . ئۇ كۆمۈپ قويۇشقا ئەمەس ، دوستلار بىلەن يەپ - ئىچىشكە ئىشلىتىلىدۇ .

ئالتۇن بايلىققا چوقۇنىدىغان ، پۇل - دۇنياغا ھېرىسمەن كىشىلەرنىڭ ئالقىنىدا خۇددى تاشنىڭ ئىچىدىكىدەك تۇرىدۇ .

بۇ پىخسىقلىق تۈپەيلىدىن قىينىچىلىق تارتقۇزغان ئائىلەڭ سېنىڭ ئۆلۈمۈڭنى تىلىسە ، ئۇنىڭغا كايىپ كەتمە . چۈنكى سەن چەشمار شارقىراتمىسىدەك ئەللىك گەز ئېگىزلىكتىن چۈشۈپ ھالاك بولمىغۇچە ، ئۇلارنىڭ قارنى تويمايدۇ .

ئالتۇننى ئاتىسى ، كۆمۈشنى پادىشاھى قىلىۋالغان خەسىس يەرگە كۆمۈلگەن بايلىق ئۈستىدە تۇڭلۇپ يېتىۋالغان يىلانغا ئوخشايدۇ . خەسىسنىڭ ئالتۇنلىرى ئۇزۇن يىللار كۆمۈلۈپ ياتىدۇ ، چۈنكى ئۇ ئۇنىڭ بېشىدا يىلاندەك يېتىپ ساقلايدۇ . قاچان ئەجەل تېشى بىلەن بېشى مىجىلسا ، شۇ چاغدا مىراسخورلار خەزىنىنى ئارامخۇدا بۆلۈشىدۇ .

چۈمۈلىدەك توپلىغان مېلىڭنى مازاردا قۇرت - قوڭغۇزلار سېنى يېيىشتىن ئاۋۋال يېيىشنى بىل !

سەئىدىنىڭ سۆزلىرى مىسال ۋە نەسىھەتتۇر ، ئۇنىڭغا قۇلاق سالساڭ ئەسقاتمىدۇ . ئۇنىڭغا بويۇن تولغىساڭ ، ئۆزۈڭگە قىلىسەن . چۈنكى ، بۇ تەلىملەر بىلەن دۆلەت ۋە سائادەتكە ئېرىشىسەن .

ئاز ياخشىلىققا كۆپ ئىنئام ھەققىدە
بىر ھېكايە

بىر يىگىت بىر كۈنى ئۆزىدىن پۇل سورىغان بىر بوۋايغا چارەك تىللا بەرگەنىدى . كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇ يىگىت قانداقتۇر بىر گۇناھ سادىر قىلىپ ، تۈتۈلۈپ پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەلتۈرۈلدى . پادىشاھ ئۇنى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلدى .

دارغا ئېسىلىدىغان كۈنى تۈرك ، ئىرانلىق بەگلەر ۋە پۇتۇن خالايىق توپلاندى . كۆرگۈچىلەر سېپىللارغا ، دەرۋازىلارغا ئولىشىۋالدى . جاللاتلار جىددىي تەييارلىق قىلىشۋاتاتتى ، خالايىقنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭى پەلەككە ياڭرىدى .

توساتتىن ، ئۆز ۋاقتىدا ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۆرگەن بوۋاي ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغان يىگىتنى قولى باغلاقلىق كۆرگىنىدە ، ئۇنىڭ بۇرۇن قىلغان ياخشىلىقىنى ئويلاپ ، ھازىرقى تۇرقىغا ئېچىنىدى ۋە ئۇنى قۇتقۇزۇۋېلىش ئۈچۈن بىر چارە ئىزدىدى ، بىردىنلا قوللىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق ۋارقىرىدى :

ـــ ۋاي ئىسىت ! ئېسىل تەبىئەتلىك مۇبارەك پادىشاھىمىز ئۆلدى ، دۇنيا يېتىم قالدى !

قىلىچلىرىنى پارقىرىتىپ ئەمر كۈتۈپ تۇرغان جاللاتلار ، ئۇ يەرگە يىغىلغان پۇتۇن خالايىق بوۋاينىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ يىغا ـ زارا قىلىشقا باشلىدى . ھەممە ئادەم ئۆزىنى كاچاتلاپ پەريات كۆتۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا قاراپ يۈگۈرۈشتى ، قارىسا پادىشاھ ساق ـ سالامەت تەختىدە ئولتۇرغۇدەك .

ھېلىقى يىگىتنى دارغا ئاسىدىغان مەيدان قۇرۇق قېلىپ ، يىگىت قېچىپ قۇتۇلدى . بوۋاي بولسا ئۆزى يالغۇز ئۇ يەردە قالغانىدى . ئۇ يالغان خەۋەر تارقاتتى دېگەن گۇناھ بىلەن تۈتۈلۈپ ، شۇئان پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ بېرىلدى .

پادىشاھ دەرغەزەپ بىلەن گۇلدۇرمامدەك گۇركىرەپ

سوربدی :

ـــ ماڭا ئوخشاش ياخشى ئەخلاقلىق ، ئادىل ۋە خەلقپەرۋەر پادىشاھنىڭ ئۆلۈمىنى نېمىگە ئارزۇ قىلدىڭ؟ ماڭا ئوخشاش دۇرۇس ھۆكۈمدارنىڭ ئۆلۈمى خەلقنى زىيانلىق ئەمەسمۇ؟ مېنىڭ ئۆلۈمۈمدىن خەلقنە نېمە پايدا بار؟ سەن ئۆلۈمۈمنى نېمىشقا تىلىدىڭ؟ ئېيتقىنا قېنى؟

غەيرەتلىك بوۋاي پاساھەت بىلەن مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ ئەي پادىشاھىم ، پۈتۈن جاھان سېنىڭ قۇلۇڭدۇر . مېنىڭ يالغاندىن پادىشاھ ئۆلدى دېگىنىمگە پادىشاھىم ئۆلگىنى يوق ، ئەكسىچە بىر جان قۇتۇلۇپ قالدى .

ھۆكۈمدار بۇ ۋەقەدىن رازى بولۇپ بوۋاينى كەچۈرۈم قىلدى .

ئۆلۈمدىن قۇتۇلغان يىگىت جېنىنىڭ بارچە يۈگۈرۈپ ، يىقىلىپ ـ قوپۇپ كېتىۋاتقىنىدا ، جازا مەيدانىدا بولغانلاردىن بىرى ئۇنىڭدىن :

ـــ يائاللا ! قانداق قىلىپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالدىڭ؟ ـــ دەپ سوربدى . يىگىت ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ ئېڭىشكىن ، قۇلىقىڭغا دەي : بىر تىللانىڭ تۆتتىن بىرى بىلەن .

يەرگە ئۇرۇق تېرىغانلار قېينىلىپ قالغان چاغلىردا ئۇنىڭ ھوسۇلىنى يېيىش ئۈچۈن تېرىيدۇ . بىر بۇغداي دېنىچىلىك سەدىقە چوڭ بالا ـ قازانىڭ ئالدىنى ئالىدۇ . ئاڭلىسام ئۇجنى[1] ئۆلتۈرگەنمۇ بىر كالتەك ئىكەن...

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە : «سەدىقە بالانى يەيدۇ» دېگەن .

بۇ يەردە ئەبۇ بەكىر سەئد زەنگى پادىشاھلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن

---

① ئۇج ئىبنى ئۇنۇق ـــ ھەزرىتى مۇسانى ۋە ئۇنىڭ قوۋمىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن بېشىنىڭ ئۈستىدە تاغدەك بىر خادا تاشنى كۆتۈرگەن ئەپسانىۋى گەۋدىگە ئىگە ئېگىز بويلۇق بىر دېۋە . ھەزرىتى مۇسا ئاللانىڭ ۋەھيىسى بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ھاسىسى بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپتىكەن .

دۇشمەن ئايغىنى كۆرەلمەيسەن .

پادىشاھىم ، ھەممە كىشى ، ھەممە يەر سەن بىلەن خۇرسەن ، جاھانىنى ئىلكىڭگە ئالغىنكى ، سەن بىلەن سۆيۈنگەي . سېنىڭ سەلتەنەت دەۋرىڭدە ھېچكىم ھېچكىمگە ئەزىيەت قىلمايدۇ ، ھېچكىمنىڭ ھېچكىم ئۈستىدىن شىكايىتى يوق ، چىمەنلىكتىكى گۈللەرمۇ تىكەننىڭ دەردىنى تارتمايدۇ .

سەن يەر يۈزىدە ھەقتائالانىڭ ئىلتىپاتىنىڭ كۆلەڭگىسى ، مۇھەممەت مۇستاپا (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) دەك ئالەمگە رەھمەت ياغدۇرغۇچىسەن . سېنىڭ قەدرىڭنى بىلمەيدىغانلار بولسا ، ئۇنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بار··· قەدىر كېچىسىمۇ مەلۇم ئەمەس .①

ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاخىرەتتىكى ئىنئامى ھەققىدە ھېكايەت

بىر كىشى چۈشىدە مەھشەر قىيامەتنى كۆرۈپتۇ . ئۇ يەردە قۇياشنىڭ ھارارىتىدىن يەر مىستەك قىزىرىپ كەتكەنمىش . ئىنسانلارنىڭ داد ـ پەريادى پەلەككە يېتىپتۇ . ئىسسىقنىڭ تەسىرىدە مېڭىلىرى پورۇقلاپ قاينايدىكەن .

شۇ ئەسنادا ، مەھشەر ئەھلىدىن بىرى باشقا بىر يەردىكى بىر كۆلەڭگىدە جەننەت كىيىمىنى كىيىپ ئولتۇرارمىش .

چۈش كۆرگەن كىشى جەننەت كىيىمىنى كىيىپ كۆلەڭگىدە ئولتۇرغان كىشىدىن سوراپتۇ :

ـــ ھەي ، تۇرغان يېرىگە زىننەت بەرگەن كىشى ! ساڭا كىم شاپائەت قىلدى . قانداق ئىش سەۋەب بولۇپ ، سەن بۇ مەرتىۋىگە قانداق ئېرىشتىڭ ؟

ھېلىقى كىشى مۇنداق دەپتۇ :

ـــ ئۇ دۇنيادىكى ۋاقتىمدا ئۆيۈمنىڭ ئالدىدا بىر بارلىق بار

---

① رامىزاننىڭ 27 ـ كېچىسى قەدىر كېچىسى دەپ ئېتىراپ قىلىنغان بولسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە قەدىر كېچىسى رامىزاننىڭ قايسى كېچىسى ئىكەنلىكى زادى مەلۇم ئەمەس .

ئىدى . بىر كۈنى ئاللانىڭ ئەۋلىيالىرىدىن بىرى كېلىپ بۇ باراڭدا ئۇخلىغانىدى . قىيامەت بولغاندا ، ئۇ زات كېلىپ جانابىي ھەققىنى : ئەي ئاللا ! مەن ھايات ۋاقتىمدا بۇنىڭ بارىڭدا ئۇخلاپ ئارام ئالغانىدىم . بۇ قۇلۇڭنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلغايسەن ، دەپ تەلەپ قىلدى . دېمەكچى ، دەل ئۇمىدسىزلىككە چۈشكەن ۋاقتىمدا بۇ زات ياردەم قىلدى . ئاللا ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ ، مېنى ئەپۇ قىلىپ ، ماڭا بۇ يەرنى ئېھسان قىلدى .

ئەمدى مەنمۇ بۇ چۈشتىن ئىلھام ئېلىپ دەيمەنكى :

شىرازدا ھۆكۈم سۈرگەن پادىشاھ ھەققىدە خۇش خەۋەر بېرىمەن . خەلق ئۇنىڭ ھىممىتى سايىسىدە راھەتكە چىقىپ ھۇزۇر - ھالاۋەتكە ئېرىشىپ ، ئۇنىڭ نېمەت داستىخىنىدا ئولتۇرىدۇ .

مەرد ئادەم مېۋىلىك دەرەختۇر . نامەرد تاغدىكى ئوتۇنغا ئوخشايدۇ .

قۇرۇپ ئوتۇن بولغان دەرەخنى كىشىلەر يىلتىزىدىن قومۇرۇۋېتىدۇ . لېكىن ، مېۋىلىك دەرەخنى كىمۇ قومۇرۇۋەتسۇن ؟

ئەي مېۋىلىك دەرەخ بولغان داڭلىق ھۆكۈمدار ، كۆپ ياشا ، چۈنكى سەن ھەم مېۋە ، ھەم سايە بېرىسەن .

ھۆكۈمدارنىڭ ماھارەت ۋە سىياسەتلىرى ھەققىدە

ئېھسان ھەققىدە نۇرغۇن سۆزلىدۇق . لېكىن ، ھەممە كىشىگە ئېھسان قىلىشمۇ ئانچە توغرا ئەمەس .

زالىمنىڭ قېنىنى ئىچ ، مېلىنى مۇسادىرە قىل ، زىيانلىق قۇشنىڭ قانىتى سۇنۇق بولغىنى ناھايىتى ياخشى .

دوستۇڭ بىلەن سوقۇشقان ئادەمنىڭ قولىغا تاش - توقماق بەرگىلى بولامدۇ ؟

تىكەن ئۇنگەن يىلتىزنى قومۇرۇپ تاشلا . مېۋە بېرىدىغان دەرەخنى پەرۋىش قىل .

چوڭ مەنسەپ ۋە مەرتىۋىلەرنى كىچىكلەرگە ، قاپاق تۇرمەيدىغانلارغا بەر .

قەيەردە بىر زالىم بولسا ، ئۇنىڭغا رەھىم قىلما ، چۈنكى زالىمغا رەھىم قىلىش خەلققە زۇلۇم قىلىش دېمەكتۇر .

دۇنيانى ئۆرتىگەن زالىمنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرۈپ ، ئوچىقىنى بۇز . پۇتۇن خەلق كۆيگۈچە بىر كىشى گۇمران بولسۇن .

ئوغرى ـ قاراقچىلارغا رەھىم قىلغان ئۆز قولى بىلەن كارۋاننى ئۇرغان بولىدۇ .

زالىمنىڭ كاللىسىنى ئال . زالىمغا زۇلۇم بىلەن تاقابىل تۇرۇپ ، ھەددىنى بىلدۇرۇش ئادالەتنىڭ نەق ئۆزىدۇر .

ئېھسانىنى لايىق كىشىگە قىلىش ھەققىدە بىر ئەر ـ خوتۇننىڭ ھېكايىسى

بىر كىشى ئۆيىنىڭ تورۇسىغا ئۇۋا سالغان ھەرىدىن ئەندىشە قىلىپ ئۇۋىنى چۇۋۇۋەتمەكچى بولدى . خوتۇنى ئۇنىڭغا :

ــ ۋاي خۇدايىمەي ! ئۇ بىچارىلەرنىڭ ئۇۋىسىنى نېمىشقا چۇۋۇۋېتىسىز ؟ ــ دېدى .

ئۇ كىشى ئىشىغا كەتكەن بىر كۈنى ھەرىلەر خوتۇنىغا ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى چېقىۋالدى .

ئەقىلسىز ئايال ئۇياق ـ بۇياققا قېچىپ ، دەرۋازىغا يۇگۈردى ، تامغا چىقىۋالدى ۋە كوچىغا چىقىپ ، ئۆلىدىغان بولدۇم دەپ ۋارقىراپ ـ جارقىرىدى .

ئېرى ئۆيگە كىرىپ ئەھۋالنى كۆرۈپ ، خوتۇنىغا :

ــ ھېچكىمگە تەرىكنى تۇرمە . گۇناھ ئۆزۈكىدە ، بىچارىلەرنى ئۆلتۇرمە دەپ ۋارقىرىغان ئۆزۈڭ ئەمەسمۇ ؟ ــ دېدى .

يامانلارغا ياخشىلىق قىلىنسا ، يامانلىق ئەۋج ئالىدۇ . بىر كىشى خەلقنى رەنجىتىشنى ئويلىسا ، دەرھال ئۆتكۈر قىلىچ بىلەن ئۇ كاللىنى تېنىدىن جۇدا قىل .

ئىتنىڭ ئالدىغا داستىخان سالغان بارمۇ ؟ ئالدىغا بىر پارچە

سۆڭەك تاشلاپ بەرسەڭ بولغىنى ، ئۇنىڭ لايىقى شۇ .

سەھرالىق بوۋاي :

«تەپكەك ھايۋانىنىڭ يۈكى ئېغىر بولسۇن» دەپ نېمىدېگەن ياخشى ئېيتقان .

كۆزەتچى رەھىمدىل بولسا ، ئوغرىنىڭ قورقۇنچىدىن كېچىلىرى ھېچكىم خاتىرجەم ئۇخلىيالمايدۇ .

جەڭ مەيدانىدا نەيزە قومۇشى شېكەر قومۇشىدىن يۇز مەڭ ھەسسە پايدىلىقتۇر .

ھەممە كىشى ئېھسانغا لايىق ئەمەس : بەزىلىرىگە پۇل ئېھسان قىلىسەن ، بەزىلىرىنىڭ قۇلقىنى سوزىسەن .

مۇشۇكنى ئەركىلەتسەڭ ، كەپتەرنى بوغىدۇ ، بۆرىنى باقساڭ ، ئۆزۈڭنى يەيدۇ .

بىنانىڭ ئۇلى مۇستەھكەم بولمىسا ، ئۇستىگە قەۋەت چىقارما ، چىقارساڭ ئۆرۈلۈپ چۈشۈشىدىن قورق .

ھېكايەت

بەھرام گۇر ئىسمىلىك ساسانىيە ھۆكۈمدارى بىر كۈنى ئاتلىق دالىدا سەيلە قىلىپ يۈرگىنىدە ، ئات ئۇنى يەرگە يېقىتىۋەتتى . بۇ چاغدا بەھرام :

ــ يىلقىلار ئىچىدىن شۇنداق بىر ئات كەلتۈرۈڭلاركى ، چىچاڭلىغان چاغدا ئۇنى باشقۇرۇش مۇمكىن بولسۇن ، ــ دېدى .

ئوغلۇم ، دەجلە دەرياسىغا توسما ياسىماقچى بولساڭ ، سۈيى ئازايغان چاغدا ياسا ، چۈنكى دەريا تاشقاندا ياسىيالمايسەن .

يامان بۆرە قاپقانغا چۈشكەن ھامان ئۇنى ئۆلتۈر . شۇنداق قىلمىساڭ ، قويلىرىڭدىن ئۇمىدىڭنى ئۈز .

مەلئۇن شەيتان سەجدە قىلمايدۇ ، يامان ئادەمدىنمۇ ياخشىلىق كەلمەيدۇ .

يامانلىقنى ئويلىغان قارا نىيەتلىك ئادەمگە مەنسەپ ، مەرتىۋە

ۋە پۈرسەت بەرمە . دۇشمەننىڭ زىنداندا ، دۇنيانىڭ بولسا قەپەستە بولغىنى ياخشى .[1]

يىلانىڭ بېشى تېشىڭنىڭ ئاستىغا كەلگەنىكەن ، يانجۇەت . كېيىن كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرىمەن دەپ بىپەرۋالىق قىلما .

كاتىپ خائىنلىققا ئۆتسە قولىنى كەس .

مەملىكەتنى ئىدارە قىلىشقا مەسئۇل قىلغان كىشىڭ يامان قانۇن چىقارسا ۋە ئوتتۇرىغا قويسا ، ئۇنىڭ مەقسىتى بۇ دۇنيادا سېنى نابۇت قىلىش ، ئاخىرەتتىمۇ سېنى ئوتقا تاشلاشتۇر . شۇڭا ، ئۇنى ئەقىللىق دەپ ئىش بېشىغا قويما . ئەمەلىيەتتە ئۇ بەختسىزنىڭ بىرىدۇر...

سەئىدىنىڭ سۆزلىرى مەملىكەتنىڭ ۋە خەلقنىڭ پايدىسىغا بولغىنى ئۈچۈن ، ياخشى ئادەملەر ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئەمەل قىلىدۇ .

---

① سۇلايمان ئەلەيھىسسالام مۆھۈرلۈك ئۈزۈكىنى ئوغرىلىغان ساھىرى جىننى ئىسىملىك دۇنىنى قەپەسكە سولاپ قويغان .

ئۇچىنچى باب

ھەقىقىي مۇھەببەت ، ۋەلىيلەرنىڭ يولى ۋە ئۇلارغا مۇھەببەت ھەققىدە

ئىشق دەردىدە مەجنۇن بولغان ھەق ئاشىقلىرىغا خۇشلۇق يوقتۇر . ئۇلارغا دەردمۇ ، دەۋامۇ بىردۇر...

بۇنداق كىشىلەر سۇلتان بولۇشتىن ھەقنىڭ ۋىسالىنى ئۇمىد قىلغان دېۋانە بولۇشنى ئەۋزەل بىلىدۇ .

ئاشىقلار تىنماي ئەلەم شارابى ئىچىدۇ . بۇ شاراب نەقەدەر ئاچچىق بولسىمۇ ئۇنى چىقارماي سەۋر قىلىدۇ .

شاراب كەيپىنىڭ كەينىدىن خۇمار دەردى باردۇر . گۇل پادىشاھىنىڭ يېنىدا قورال تۇتقان تىكەن باردۇر .

دوست قولىدىن كەلگەن ئاچچىق نەرسە كىشىگە قانداق تاتلىق بىلىنسە ، جانابىي ھەقنى زىكرى قىلىپ (تىلغا ئېلىپ) قىلىنغان سەۋرمۇ ئىنسانغا ئاچچىق كەلمەيدۇ .

دوستىغا ئەسىر بولغان ئاشىق كىشەندىن قۇتۇلۇشنى ئويلىمايدۇ .

ئاشىقلار تەركىدۇنيا ئالىمىنىڭ سۇلتانىدۇر ، لېكىن خەلق ئىچىدە دېۋانىدۇر . ئۇلار مەنزىلنى بىلىدىغان ، لېكىن ئىزلىرىنى يىتتۈرۈپ قويغان يول باشلىغۇچىلاردۇر .

ئۇلار مالامەت چېكىدۇ ، مەشۇقلىرىنىڭ مەپتۇنلىرىدۇر . مەستخۇش تۆگىگە يۈكى يېنىك بىلىنىدۇ ، ئۇ ئىتتىك ماڭىدۇ .

باشقىلار ئۇلارنىڭ ئالىمىگە قانداقمۇ يول تاپالىسۇن ؟ ئەلۋەتتە تاپالمايدۇ ، چۈنكى ئۇلار زۇلمەت ئىچىدىكى ئابىھاياتقا ئوخشايدۇ .

ئۇلارنىڭ ئىچى مەسچىتى ئەقسادەك① گۈمبەزلەر بىلەن تولغان . لېكىن ، تاملىرىنىڭ سىرتىنى خاراب ھالدا تاشلۇۋەتكەن .

ئاشقلار پىلە قۇرتىدەك ئۇچىسىنى يىپەك بىلەن قاپلىمايدۇ . پەرۋانىدەك ئۆزىنى ئوتقا ئېتىپ كۆيدۈ . سۆيگۈنى يېنىدا بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلارنى ئىزدەيدۇ . ئۇلار دەريا بويىدا بولسىمۇ ، لەۋلىرى ئۇسسۇزلۇقتىن قۇرۇپ يېرىلىپ كەتكەن .

ئۇلار سۇ ئىچمەيدۇ . سۇ ئىچىشكە قادىر ئەمەس دېمەيمەن . نىل دەرياسىنىڭ بويىدا بولسىمۇ ، ئىچكەنسېرى ئۇسسۇزلۇقى قانمايدۇ .

كىنايىلىك مۇھەببەت ھەققىدە

ساڭا ئوخشاش سۇ ۋە توپىدىن يارىتىلغان بىر كىشىنىڭ مۇھەببەت سەۋدايى سەۋر - تاقەتتىن ئېلىپ قېچىپ ، كۆڭلۈڭدىكى ھۆزۈرنى ئىشغال قىلىۋالىدۇ . ئويغاق بولساڭ ، مەشۇقۇڭنىڭ مەڭزىدىكى مەڭگە قاراپ مەپتۇن بولىسەن . ئۇخلىغان چېغىڭدا بولسا كۆز ئالدىڭغا كېلىۋالىدۇ .

ئۇنىڭ ئايىغىغا بېشىڭنى شۇنداق سەمىمىي سادىقلىق بىلەن قويىسەنكى ، كۆزۈڭگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيدۇ ، جاھاندىن يېگانە بولىسەن .

مەشۇقۇڭنىڭ نەزىرىدە ئالتۇنۇڭنىڭ ھېچ قىممىتى بولمىسا ، سېنىڭ ئالدىڭدا ئالتۇن بىلەن تۇپراق ئوخشاشتۇر .

قەلبىڭدە باشقا بىر دىلبەرگە ئورۇن قالمىغانلىقتىن ، ئۇنىڭدىن باشقىسى بىلەن كۆرۈشەلمەيسەن .

كۆزۈڭ ئوچۇق ئىكەن ، ئۇنىڭ ئورنى سېنىڭ كۆزۈڭدىدۇر . كۆزۈڭنى يۇمغىنىڭدا بولسا قەلبىڭدە كۆرىسەن .

سەت بولۇشتىن قورقمايسەن ، بىر دەقىقە ئايرىلىشقىمۇ قىيمايسەن ، سەۋر - تاقەت قىلالمايسەن .

---

① مەسچىتى ئەقسا —— ئېرۇسالېمدىكى مەشھۇر ئىبادەتخانا .

مەشۇقۇڭ جېنىڭنى سورىسىمۇ «ئال» دەيسەن ، كاللاڭنى قىلچ بىلەن چاپمەن دېسىمۇ ، بېشىڭنى ئېگىپ بېرىسەن .

ھەقىقىي مۇھەببەت ھەققىدە

كىنايىلىك (ھەقىقىي بولمىغان) مۇھەببەت سېنى شۇ قەدەر مەپتۇن قىلسا ، ساڭا شۇ دەرىجىدە ھۆكمىنى ئۆتكۈزسە ، ھەقىقىي مۇھەببەت سېنى قانداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويار ؟

مەنە دېگىزغا چۆككەن تەرىقەت ئەھلىنىڭ ھالىغا ھەيران بولامسەن ؟ ھەيران بولما !...

ھەقىقىي ئاشىقلار جانان سەۋدايى بىلەن جاندىن ۋە ھەببىنى زىكىر قىلىش (سۆيگۈنىنى ياد ئېتىش) بىلەن دۇنيادىن ۋاز كەچكەن كىشىلەردۇر .

ئۇلار پەقەت ئاللانى زىكىر قىلىدۇ ۋە ئۇنى ياد ئېتىش ئۈچۈن ئۆزىنى پىنھانغا ئالىدۇ . مەي تۇتقان ساقىينىڭ گۈزەللىكى ئۇلارنى شۇنداق مەست قىلىدۇكى ، شارابقا ئېھتىياجى قالمىغانلىقتىن ئۇنى تۆكۈۋېتىدۇ .

ھېچكىم ئۇلارنىڭ دەردىنى بىلمىگەنلىكتىن دەردلىرىگە دەۋا تېپىش مۇمكىن ئەمەس .

«مەن رەببىڭ ئەمەسمۇ ؟» دېگەن خىتاب ئۇلارنىڭ قۇلىقىدا ھازىرغىچە جاراڭلىماقتا ۋە يەنە «شۇنداق !» دەپ ھايajانلانماقتا .

ئۇلار تەركىدۇنيا بولۇۋېلىپ ھېچ ئىش قىلمىغاندەك كۆرۈنىدۇ . ھالبۇكى ، پۈتۈن جاھان ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇرى ئاستىدىدۇر .

ئۇلار تۇيراقتەك كەمتەردۇر ، لېكىن نەپسىلىرى ئوتلۇق ۋە تەسىرلىك ، دۇئالىرى ئاللا ئالدىدا ئىجابەتتۇر .

بىر چۇقان سالسا ، تاغنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ . بىر قېتىم ئاھ ئۇرسا ، بىر شەھەرنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىدۇ .

شامالدەك كۆزگە كۆرۈنمەس ، لېكىن سۇرئەتلىكتۇر . تاشتەك

ئاۋازسىز ، لېكىن ئاللاغا تەسبىھ (ھەمدۇسانا) ئوقۇيدۇ .
سەھەرلەردە شۇ قەدەر يىغلايدۇكى ، كۆز ياشلىرى ئۇلارنىڭ ئۇيقۇ سۇرمىلىرىنى يۇيۇپ چىقىرىۋېتىدۇ .
كېچىلىرى نەپىس دۇلدۇللىرىنى ئۆلگۈچە چاپتۇرسىمۇ ، ئەتىگەنلىكى بەك كېچىكىپ قالدۇق دەپ ، ۋارقىراپ ئەپسۇسلىنىدۇ ۋە ھەيرانلىقتا كېچە بىلەن كۈندۈزنى پەرقلەندۈرەلمەيدۇ .
ئۇلار مەنۇبىيەت ئەھلى ۋە ئەربابى بولغانلىقتىن ، تەڭرىنىڭ گۈزەللىكىگە شۇ قەدەر مايىل ۋە مەپتۇنكى ، ھېچبىر گۈزەلنىڭ چىرايىنىڭ گۈزەللىكى بىلەن كارى بولمايدۇ .
ئۇلار تېرىنىڭ گۈزەللىكىگە ئەھمىيەت بەرمەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل باغلىمايدۇ . تېرىگە ، چىشقا ئەھمىيەت بەرگەن ۋە كۆڭۈل باغلىغانلار ئەخمەق بولۇپ ئىچى كاۋاك قوۋزاقتا ئوخشايدۇ .
تەنھالىقنىڭ ساپ شارابىنى ئىچكەن كىشى ھەر ئىككى دۇنيانى ئۇنتۇپ كېتىدۇ .

نامرات يىگىت بىلەن مەلىكىنىڭ ھېكايىسى

نامرات يىگىت پادىشاھنىڭ قىزىغا كۆڭۈل بېرىپتۇ . ھەمىشە ئۇ مەلىكىنىڭ ئوردىسى ئەتراپىدىن ۋە بارغان جايلىرىدىن كېتەلمەي ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى ئۈمىد قىلىدىكەن ۋە ئۇنى خىيالىدىن چىقىرالمايدىكەن .
مەلىكە ئۆتىدىغان يولدا نىشان تېشىدەك تىكلىپ ، پىلدەك ئېتىنىڭ يېنىدىن ئايرىلمايدىكەن .[1]
نامرات يىگىتنىڭ يۈرىكىگە قان تولۇپتۇ . ئۇ شۇ قەدەر يىغلايدىكەنكى ، كۆز يېشى ئاياغلىرىدا سەل بولۇپ ئېقىپتۇ .
ئۇنى كۆرەلمىگەن رەقىبلىرى ئۇنىڭ پادىشاھنىڭ قىزىغا كۆيۈپ قالغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ ، مەلىكىنىڭ يېنىغا قايتا يولىماسلىقى ھەققىدە تەنبىھ بېرىپتۇ .

① شاھمات تاشلىرىنى تىزغاندا پىل ھەمىشە ئاتنىڭ يېنىغا قويۇلىدۇ .

يىگىت بىر مەزگىل ئۇ يەرگە بارماپتۇ . كېيىن ئۇ دىلبەرنى ئەسلەپ يەنە بېرىپ ، مەلىكە تۇرىدىغان مەھەللىنىڭ بېشىدا تىكلىنىپ تۇرۇپتۇ .

ــ بىز ساڭا بۇ يەرگە كەلگۈچى بولما دەپ تەنبىھ بەرمىدۇقمۇ ! ــ دەپ ، ئۇنى تازا دۇمبالاپتۇ مەلىكىنىڭ چاكىرى .

يىگىت ئۇ يەردىن كېتىپتۇ ، لېكىن سەۋر قىلالماپتۇ . شىرنىدىن قوغلانغان چۈشەندەك ، قوغلۇۋەتسە تەكرار كېلىۋېرىپتۇ . بىرى ئۇنىڭغا :

ــ ھەي نومۇسسىز ئابدال تاش ـ توقماقتا چىداملىق ئوخشىمامسەن ! ــ دەپتۇ .

يىگىت مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ بۇ جاپا ماڭا مەشۇقۇمدىن كېلىۋاتىدۇ . بىر كىشىنىڭ دوستىدىن ناله قىلىشى ياخشى ئەمەس . ئۇ مېنى سۆيسۇن ـ سۆيمىسۇن ، دوست ياكى دۇشمەن بولسۇن ، مەن ئۇنى سۆيىمەن ـ دە . ئۇنىڭسىز سەۋر قىلالمايمەن . نە سەۋر قىلىشقا تاقىتىم يوق ، نە كۈرەش قىلىشقا . نە بۇ يەردە تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولالمايمەن ، نە تاشلاپ كېتەلمەيمەن .

ماڭا ، سېنىڭ كاللاڭنى كېسىپ چىدىرنىڭ بېشىغا ئېسىش ئۈچۈن قوزۇق ياسايمىز دېسىمۇ ، يەنە ئۇنىڭدىن ۋاز كېچەلمەيمەن ۋە ئۇ بولغان يەردىن قايتىپ كېتەلمەيمەن .

پەرۋانە ئۆزىنى شامغا ئۇرۇپ كۆيدۇ ۋە دوستىنىڭ ئايىغىدا جان بېرىدۇ . بۇنداق ئۆلۈم تىرىك ھالدا شامنىڭ كۆلەڭگىسىدە يېتىشتىن ياخشىراق...

ھېلىقى كىشى بىلەن يىگىت ئارىسىدىكى سۆھبەت مۇنداق داۋاملىشىپتۇ :

ــ خوپ ، مەلىكە قولىغا كالتەك ئېلىپ بېشىڭغا ئۇرسا ياكى ئۇرماقچى بولسا قانداق قىلىسەن ؟

ــ كالتەك توپىدەك ئۇنىڭ ئايىغىغا چۈشمەن .

ــ قولىغا قىلىچ ئېلىپ كاللاڭنى ئالماقچى بولسىچۇ ؟

ـــ بۇ ئاياىدىغان نەرسىمۇ؟ كاللامنىڭ نېمە قىممىتى بار؟ دەرۋەقە مېنىڭ بېشىمدىن خەۋىرىمۇ يوق. بېشىمدا تاج بارمۇ ياكى پالتىمۇ، بىلمەيمەن.

مېنى سەۋرسىز دەپ ئەيىبلىمە. ئاشىق سەۋر قىلالمايدۇ. ئاشىق بىلەن سەۋر بىر يەردە تۇرالمايدۇ.

ھەزرىتى ياقۇبدەك كۆزلىرىمگە قارا سۇ چۈشسە، يۈسۈپنى كۆرۈشتىن ئۈمىدىمنى ئۈزمەيمەن.

بىرىگە ئاشىق بولغان كىشى ئۇنىڭ ھەرقانداق جاپاسىدىن ئاغرىنمايدۇ...

بىر كۈنى بۇ يىگىت مەلىكىنىڭ ئۈزەنگىسىنى سۆيدى. مەلىكىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ تىزگىنىنى باشقا ياققا بۇرىدى.

يىگىت كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

ـــ سۇلتانىم، تىزگىنىڭنى بۇرىما. سۇلتان بولغان كىشى ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق تىزگىن بۇرىمايدۇ. سەن بولساڭ، مەن يوق.

مەندە بىرەر كەمچىلىك بولسا، گۇناھ مەندە ئەمەس سەندە. غۇرۇرۇمدىن ئەسەر قالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۈزەڭگەڭگە قول ئۇزاتتىم. مەن ئىسمىم ۋە مۇرادىم ھەققىدە بىر قېلەم ئۇردۇم... مېنى ئاشۇ شەھلا كۆزلىرىڭ ئوق بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈردۇ. شۇڭا، مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قىلىچ چېپىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟

قومۇشلۇققا ئوت قويۇۋەت. نە قۇرۇقى قالماس، نە ھۆلى...

مۇھەببەت ئەھلىنىڭ ئۆزىدىن كېچىشى ھەققىدە ھېكايە

بىر ناخشىچى بىر سورۇندا بىر ياخشى ناخشا ئېيتىپتۇ. بۇ ناخشا ئۇ يەردىكى بىر پەرىگە يېقىپ قاپتۇ ۋە پەرى ئۇسسۇلغا

چۇشۇپتۇ .

پەرى ئۇسسۇل ئويناۋاتقىنىدا ئېتىكى شامغا تېگىپ كۆيۈپ كېتىپتۇ .

ئۇسسۇلچى بۇنىڭغا خاپا بولۇپ تېرىكىپتۇ ، لېكىن ئۇ بىھۇدە ئاچچىقلىنىپتۇ ، چۈنكى ئۇنىڭ ئېتىكىنى كۆيدۈرگەن شام ئەمەس ، ئۇ گۈزەلنىڭ ئېتىكى ئەتراپىدىكى ئاشقلارنىڭ يۈرىكىدىكى ئاتەش ئىدى .

سورۇندىكى ئاشقلاردىن بىرى مۇنداق دەپتۇ :

ــ گـۈزىلىم ! ئاتەش سېنىڭ ئېتىكىڭنى ، لېكىن مېنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى كۆيدۈردى .

ئاشقىنىڭ بۇ سۆزى خاتادۇر . چۈنكى ئۇ ئۆزىنى دېمەكچى بولىدۇ . ھەقىقىي ئاشقىتا ئۆزۈمچىلىك بولمايدۇ .

ئەي ئاشىق ! ئەگەر سەن راستتىن ئاشىق بولساڭ ، ئۆزۈڭ ھەققىدە گەپ قىلما ، بولمىسا شېرىك كەلتۈرگۈچى بولىسەن .

ئىشتىياق ۋە مۇھەببەت ھەققىدە ھېكايە

ئۆز ۋاقتىدا بىلىملىك بىر بوۋايدىن ئاڭلىغانىدىم :

بىـر يـىـگـىـت ئېسىنى يوقتىپ ، چۆللەرگە باش ئېلىپ كېتىپتۇ .

ئۇنىڭ ھەسرىتىدىن ئاتىسىنىڭ گېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمەپتۇ ۋە كۆزى ئۇيقۇغا بارماپتۇ .

يىگىتنى تونۇيدىغانلار ئۇنى ئەيىبلەپتۇ . يىگىت ئۇلارغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

«ياربىم مېنى ئۆز ئادىمى دەپ بىلگەن كۈندىن بېرى ، باشقا بىـرى بـىـلەن ئاشنالىقىم قالمىدى . ئۇ ماڭا گۈزەل چىرايىنى كۆرسەتكەن كۈندىن بېرى ، مەن كۆرگەن پۈتۈن نەرسىلەر مەن ئۈچۈن بىر خىيال بولدى . »

ئاشقىلىق ۋە ئىشتىياق بىلەن ئەلدىن يۈز ئۆرۈپ چۆللەرگە

كـــەتكـــەن يـــاكـــى تەركـــدۇنيا بولغان كىشى ئىنسانلىقتىن چىقمىدى ـ دە...

ئـۇلار ، يەنى ھەق ئاشقىلىرى پەلەكنىڭ ، كۆك ئاسمانىنىڭ ئـاسـتىدا ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە تارقالغان كىشىلەردۇر . خالىسانىڭ ئـۇلارنـى مـەخـلـۇق دەپ ، خـالـىسانىڭ پەرىشتە دەپ ئاتا . ئۇلار پەرىشتىلەردەك ھەمىشە ئاللانى زىكىر قىلىدۇ ، كېيىن كېچە ـ كۈندۈز يىرتقۇچ ھايۋانلاردەك ئىنسانلاردىن قاچىدۇ .

ئۇلارنىڭ بىلەكلىرى كۈچلۈك ، قـوللىرى قىسقا ، ئـەقىللىق مەجنۇنلاردۇر ۋە كاللىسى جايىدا مەستلەردۇر . بەزىدە بىر بۇلۇڭدا راھـەت ئـولـتـۇرۇپ جۇڭلىرىنى يامايدۇ ، بەزىدە بىر سورۇندا ھوشىنى يوقتىپ جۇڭلىرىنى كۆيدۈرۈۋېتىدۇ .

ئۇلار نە ئۆزىنى ئويلىمايدۇ ، نە بىرىدىن قورقمايدۇ . ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ پىكرى پەرىشاندۇر . نەسىھەتلەرگە قۇلاقلىرى گاستۇر . غاز دېڭىزدا چۆكمەيدۇ . سەمەندەر[1] ئوت ئازابىنى بىلمەيدۇ .

ئۇلارنىڭ قوللىرى قۇرۇق ، لېكىن ئىچى كەڭ ۋە كۆڭۈللىرى توقتۇر . چۆللەردىن ئۆتىدۇ ، لېكىن كارۋان بىلەن ئەمەس ، ئۆزى تەنھادۇر .

خـەلـق ئـۆزىـنى ياقتۇرسۇن دېگەننى ئويلىمايدۇ . چۈنكى ، ھەقتائالا ئۇلارنى ياقتۇرىدۇ ۋە بۇ ئۇلارغا كۈپايىدۇر .

ئۇلار ئاللانىڭ نەزىرىدىن مەخپىي ۋە يىراق بىر توپ ئەزىزلەر ۋە سۆيۈملۈك ئاللانىڭ قۇللىرىدۇر . تونلىرىنىڭ ئىچىگە زۇننار[2] باغلايدىغانلاردىن ئەمەستۇر .

ئۇلار ئۈزۈم كۆچىتىدەك مېۋىلىك ۋە كۆلەڭگىلىكتۇر . بىزگە ئوخشاش تېشى تەقۋادار ، ئىچى ئىككى يۈزلىمە ئەمەستۇر .

بـۇنـداقـلار مـەرۋايـىـت قـولـۇلسىدەك باشلىرىنى ئىچىگە تىقىۋالغان بولۇپ ، دېڭىزدەك كۆپۈك پەيدا قىلمايدۇ .

سەن ئەقىللىق بولساڭ ، ئىككى يۈزلىمىلەردىن قورق ۋە قاچ ،

---

① سەمەندەر —— رىۋايەتلەردىكى ئوتتا ياشايدىغان بىر خىل مەخلۇق .

② زۇننار —— خرىستىئان راھىبلىرىنىڭ كەمىرى .

چۈنكى ئۇلار ئادەم قىياپەتلىك شەيتاندۇر .
ئادەم پەقەت تېرە بىلەن ئۇستىخاندىنلا ئىبارەت بولسىمۇ ، ھەممىلا تەندە مەنىۋى روھ يوقتۇر .
پادىشاھ قۇللارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋالغان ئەمەس . ھەممە دەرۋىشلەرنىڭ قۇراق جەندىسىنىڭ ئىچىدە ھايات قەلب بولمايدۇ . ھەربىر شەبنەم دانىسى ئۇنچە بولسىدى ، بازار ئۇنچە ـ مەۋايىت بىلەن تولۇپ كەتكەن بولاتتى .
بۇلار سېھىرگەرلەردەك ئۆزلىرىگە ياغاچتىن ياسالغان ئاياغ تاقىمايدۇ . چۈنكى ، ياسالغان ئاياغ تېيىلىپ كەتسە يىقىلىپ چۈشىدۇ .
بۇنداقلار «رەببىمنىڭ كىمى» دېيىلگەندە «رەببىم ئاللا» دېگەنلەر بولۇپ ، ئۇ يەردە ئىچكەن بىر يۇتۇم مەي بىلەن قىيامەتكىچە مەستتۇر . ئۇلار قىلىچ ئاستىدا قالسىمۇ ، غايىلىرىدىن قايتمايدۇ . چۈنكى ، ئاشىق بىلەن قورقۇش قۇشقاچ بىلەن تاشقا ئوخشايدۇ .

ئۆزىنى يوقىتىشنىڭ غەلىبىسى ۋە ئاشىقنىڭ سەلتەنىتى ھەققىدە

بىر ئاشىقنىڭ سەمەرقەندتە بىر مەشۇقى بار ئىدى . ئۇ شۇ قەدەر شېرىن سۆز قىلاتتىكى ، ئاغزىدىن سۆز ئورنىغا گويا بال تامىتتى ، گۈزەللىكتە ئاي بىلەن كۈن بىكار قالاتتى ، جىلۋىسى بىلەن سوپىلىقنىڭ ئۇلىنى غۇلىتاتتى .
ئاللا ئۇنى شۇ قەدەر چەكسىز گۈزەل ياراتقانىدىكى ، گويا ئۇنىڭ مەرھەمىتىدىن نازىل بولغان بىر ئايەت ئىدى .
ئۇ گۈزەل يولدا ماڭسا ، ھەممە كۆزلەر ئۇنىڭغا تىكىلەتتى . ئۇنى سۆيگەنلەر ئۇنىڭغا جېنىنى پىدا قىلىشقا تەييار ئىدى . ئاشىقى بىر كۈنى ئۇنىڭ چىرايىغا مەخپىي قارىدى . مەشۇقى بۇنى سېزىپ خاپا بولغان ھالدا :
ـــ ھەي ئار ـ نومۇسسىز ، كەينىمدە يەنە قانچىلىك ئەگىشىپ يۈرىسەن . مەن سېنىڭ تۇزىقىڭغا چۈشىدىغان قۇش ئەمەس . يەنە

كـەينىمدە ئەگىشىپ يۈرگىنىڭنى كۆرسەم ، ھېچ رەھىم قىلماي دۈشمەنلىك كاللىسىنى چاپقاندەك ، قىلىچىم بىلەن بېشىڭنى تېنىڭدىن جۈدا قىلىمەن . كەينىمدىن يوقال ! ـــ دېدى .

ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان بىرى ئاشىققا مۇنداق دەپ يوللۇق نەسىھەت قىلدى :

ـــ كاللاڭغا پەخەس بول . بۇ ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئىشتىن ۋاز كېچىپ ، ئۆزۈڭگە ماقۇل بولىدىغان بىرىنى تاپ . بۇ ئىشقا مۇۋەپپەق بولۇشۇڭغا ئىشەنمەيمەن . ئاللا كۆرسەتمىسۇن ، كېيىن كۆڭۈلنى دەپ بېشىڭ كېتىدۇ .

ھەقىقىي ئاشىق بۇ ئاچچىق نەسىھەتكە يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ قويۇۋەت ، مېنى قىلىچى بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرۈۋەتسۇن ، كاللامنى ئېلىپ تاشلىۋەتسۇن ، ئۇ چاغدا دوستۇمۇ ، دۈشمىنىمۇ : «بۇ ئاشىق مەشۇقىنىڭ قىلىچى بىلەن ئۆلتۈرۈلۈپتۇ» دەيدۇ .

ئەزىزىم ، مەن ئۇنىڭ كەينىدىن چىقمايمەن . ئۇ زالىمغا ئېيتىڭلار ، مېنى قانچىلىك خورلىسا خورلىسۇن...

سەن مېنى توۋا قىل دەيسەن ، بۇ سۆزلىرىڭ ئۈچۈن سەن توۋا قىل . ماڭا ئارىلاشما ، مەن ئۇنى سۆيىمەن . مېنى نېمە قىلسا قىلسۇن ، خالىسا قېنىمنىمۇ تۆكسۇن . بۇ مەن ئۈچۈن ياخشى ئىش !... ئۇنىڭ ئىشقى ئوتى مېنى ھەر كېچە كۆيدۈرىدۇ . تاڭ شامالىرى ماڭا ئۇنىڭ ھىدىنى كەلتۈرىدۇ . مەن بۇ ھىد بىلەن ياشايمەن . بۇگۈن ئۇنىڭ كەينىدە جان بەرسەم ، مەھشەردە ئۆيۈمنى ئۇنىڭ يېنىغا سالىمەن .

سەۋدا جېڭىدە كۈچۈڭنىڭ يېتىشىچە بەرداشلىق بەر . قارا ، مېنى كۆرمەيۋاتامسەن ؟ سەئدىنى ئىشىق ئوتى ئۆلتۈرگەن ، لېكىن ئۇ ھاياتتۇر .

ھېكايەت

ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلەي ، دەپ قالغان بىر كىشى :

— سۇ ئىچىدە ئۆلگەن كىشى نېمىدېگەن بەختىيار ، — دېگەنىدى ، ئەقلى كەم بىرى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

— غەلىتە سۆز قىلدىڭ . بەربىر ئۆلىدىكەنسەن ، خاھ سۇغا قېتىپ ئۆل ، خاھ لەۋلىرىڭ قاغجىراپ ئۆل ، ھەر ئىككىلىسى ئوخشاش ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭ نېمە پەرقى بار ؟

ئۇسساپ كەتكەن كىشى ئۇنىڭغا دېدى :

— جېنىم چىققۇچە سۇغا قېتىۋالمامدىمەن ۋە لەۋلىرىمنى ھېچبولمىغاندا ، بۇ ئازرۇ بىلەن نەمدىۋالمامدىمەن ؟

ئۇسسىغان كىشى سۇدا تۇنجۇققان كىشىنىڭ سۇغا قانىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۆلسە ، چوڭقۇر كۆلگە چۈشكەندەك بولىدۇ .

ئاشىق بولساڭ ، مەشۇقۇڭنىڭ پېشىنى تۇت . مەشۇقۇڭ ساڭا جېنىڭنى بەر دېسە ، ئۇنىڭغا ئال دەپ دەرھال بەر .

يوقلۇق جەھەننەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن بارلىق ۋە راھەتلىك جەننەتنىگە بارالايسەن .

ئىشىنىڭ بېشىدا دېھقانلار قېيىنچىلىق تارتىدۇ . لېكىن ، خامان ئالغاندا شېرىن كۈلكىسىنى كۈلۈۋالىدۇ .

ئاشقلار سورۇنىدا ئاخىرقى قەدەھنى كىم كۆتۈرسە ، مۇرادىغا يېتىۋالىدۇ .

سەۋر ۋە چىدام ھەققىدە ھېكايە

كۆرۈنۈشتە كەمبەغەل ، ئەمەلىيەتتە ئېھسانپەرۋەر ، كۆرۈنۈشتە گادای ، ئەمەلىيەتتە شاھ بولغان دانىشمەنلەردىن نەقىل قىلىنغان بىر ھېكايە بار :

بىر سەھەر بىر بوۋاي تىلەمچىلىك قىلىپ بىر مەسچىتنىڭ دەرۋازىسىغا بېرىپتۇ .

مەسچىتتىكىلەردىن بىرى ئۇنىڭغا :

— ئاتا ، بۇ يەر كىشىلەرنىڭ ئۆيى ئەمەس ، بۇ يەردە

تۇرماڭ ، ــ دەپتۇ .
بوۋاي ئۇنىڭدىن :
ــ ئۇنداقتا ، بۇ كىمنىڭ ئۆيى ۋە نېمە قىلىدىغان ئۆي ، ئىشىكىگە كېلىپ تىلىگەنلەرگە بىر نەرسە بەرمەمدۇ ؟ ــ دەپ سوراپتۇ .
ــ بولدى ، بەس ! خاتا گەپ قىلدىڭىز . بۇ ئۆينىڭ ئىگىسى ھەممىمىزنىڭ ئىگىمىز ۋە پەرۋەردىگارىمىزدۇر ، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى .
بۇ سۆز بىلەن بوۋاي مېھرابقا ۋە ئاسما چىراغلارغا قاراپ ، چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ مۇنداق نالە قىپتۇ :
بۇ يەردىن كېتىپ تىلىكىمگە ئېرىشەلمىسەم ، ماڭا ئۇۋال بولىدۇ . بۇگۈنگىچە ھېچ يەردىن قۇرۇق قول قايتمىدىم . جانابىي ھەقنىڭ ئىشىكىدىن قانداقمۇ قۇرۇق قايتىمەن ؟ بۇ يەردىن قۇرۇق قول قايتمايدىغانلىقىمنى بىلگەچكە ، ئۆتۈنۈش قولۇمنى بۇ يەردە ئاچىمەن ۋە تەلەپ قولۇمنى بۇ يەردە ئۇزىتىمەن .
بۇ بوۋاي بۇ مەسچىتتە بىر يىلچە تۇرۇپ ، ھەمىشە قولىنى كۆتۈرۈپ ئاللاغا مۇناجات قىپتۇ .
بىر كېچە ئۆمرىنىڭ ئايىغى ئازگالغا چۈشۈپ ، ئاجىزلىقتىن يۇرىكى سېلىشقا باشلاپتۇ .
سەھەردە بىرەيلەن شام يېقىپ ئۇنىڭ بېشىغا بېرىپ قارىسا ، كېچىچە يېنىپ ، تاڭغا يېقىن تۇگەي دەپ قالغان شامدەك ، تىنىقى تۇمۇشۇقىدىلا قاپتۇ . لېكىن ، شۇنداق بولسىمۇ بوۋاينىڭ لەۋلىرىدىن : «سېخىي ئاللانىڭ ئىشىكىنى كىم قاقسا ئېچىلىدۇ» دېگەن سۆز چۈشمەپتۇ .
بىر نەرسە تىلەيدىغانلار سەۋرلىك ۋە چىداملىق بولۇشى كېرەك . زەرگەرلەرنى كۆرمىدىڭمۇ ۋە ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟ ئۇلار كۈنلەرنىڭ بىرىدە مىسنى ئالتۇن قىلىش ئۈچۈن قارا تۇپراققا قانچىلىغان تىللالارنى تۆككەندۇ .
تىللا بىر نەرسە سېتىۋېلىشقا سەرپ قىلىنىدۇ . ئاشقىڭنىڭ

ۋسالىدىنمۇ ياخشى نېمە ئالماقچىسەن؟

بىر دىلبەرگە ئاچچىقلانساڭ ئۇنى تاشلا، سېنى رەنجىتمەيدىغان باشقا بىرىنى قولغا كەلتۇر.

سوغۇق چىراي دىلبەر بىلەن ياشاپ ۋاقتىڭنى زايە قىلما. ئۇنىڭ ئوتىنى تاتلىق ۋە سوغۇق باشقا بىر ئىچىملىك بىلەن ئۆچۈر.

لېكىن، دىلبىرىڭ تەڭداشسىز گۈزەل بولسا، ئەھمىيەتسىز رەنجىشلەر ۋەجىدىن ئۇنى تاشلىۋەتمە.

ئۇنىڭسىز ياشىيالايدىغانلىقىڭغا ئىشەنگەن دىلبەرنى تاشلىغىن - دە، ئۇنىڭسىز ياشىيالمايدىغانلىقىڭغا ئىشەنگەن دىلبەر بىلەن ياشا. ئەگەر ئۇ نازلىنىپ، جاپا قىلسىمۇ چىدا ۋە بەرداشلىق بەر.

ئەيىبلەشتىن قورقمايدىغان ۋە جەسۇر - جاپادىن ئەندىشە قىلمايدىغان ئاشىقنىڭ ھېكايىسى

ياشانغان بىر تەرىقەت شەيخى تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي، پۈتۈن كېچىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزەتتى ۋە سەھەردە قوللىرىنى كۆتۈرۈپ جانابي ھەقتىن ھاجىتىنى تىلەيتتى. شۇ چاغدا غايىبتىن شەيخنىڭ قۇلىقىغا مۇنداق بىر ئاۋاز كەپتۇ:

«بار، ئىشىڭنى قىل، تەلىپىڭ قوبۇل بولمايدۇ. خالىساڭ ئىززەت - نەپسىڭنى بۇزۇپ بۇ يەردىن كەت، خالىساڭ يالۋۇرۇپ تۇرىۋەر.»

ئەتىسى كېچە يەنە ئۇخلىماي ئىبادەت بىلەنلا تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. بۇ قېتىم مۇرىتلىرىدىن بىرى: «بىكاردىن نېمىگە دۇئا قىلىۋاتىسىز؟ قاراپ تۇرۇڭ، دۇئايىڭىز قوبۇل بولمايدۇ» دەپتۇ.

ياشانغان شەيخ كۆزلىرىدىن قانلىق ياشلار تۆكۈپ ھەسرەت بىلەن مۇرىتىغا دەپتۇ:

ــ ئوغلۇم، بۇ ئىشكىتىن ياخشىراق بىر ئىشىك كۆرگەن

بولسام ، بۇ يەردىن ئۇمىد ئۈزۈپ ئۇ يەرگە مۇراجىئەت قىلاتتىم . ئۇ مەندىن تىزگىننى بۇرىغىنى بىلەن ، قولۇمنى ئېگىرنىڭ قۇيرۇقىدىن تارتىۋالىدۇ دېمە .

تىلەمچى بىر ئىشكىتىن تىلىگىنىگە ئېرىشەلمەي قايتقىنىدا يەنە بىر ئىشىك بولسا ، ھېچ ئەندىشە قىلمايدۇ ، يەنە بىرىگە بارىدۇ . بىراق ئۇنداق ئىشىكمۇ يوق··· غايىبتىن ئاڭلانغان ئاۋازدىن مەلۇم بولۇشچە ، ماڭا بۇ يەردە يول يوق ئىكەن . لېكىن ، باشقا بىر يەرگىمۇ يولۇم يوق···

شەيخ بۇ سۆزنى قىلغاندىن كېيىن سەجدىگە باش قويۇپتۇ . شۇ چاغدا ، قۇلىقىغا مۇنداق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ :

«مۇڭاپىق بىر ھۇنەر ۋە ماھارىتى بولمىغانلىقى بىلەن بىللە ، بىزدىن باشقا پاناھلىنىدىغان يەرنى بىلمەيدىكەن . شۇڭا ، دۇئا ۋە تەلىپىنى ئىجابەت قىلدۇق . »

ھېكايە

نىشابۇر شەھىرىدە بىر كىشى بار ئىكەن . بىر كۈنى خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇماي ياتقان ئوغلىغا مۇنداق دەپتۇ :

— ئوغلۇم ، شۇنى بىلىگىنكى ، بۇ دۇنيادا ھېچكىم تىرىشماستىن بىرەر مەرتىۋىگە ئېرىشەلمەيدۇ . تىرىشمايدىغان يوقسۇلغا بارلىق بىلەن يوقلۇقمۇ ئوخشاش . پۇل تېپىشقا ئىنتىل ، زىيانىدىن قورق . ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزۈپ ، ئىشلىمەي بىكار يۈرگەنلەر ۋە پۇل تاپمىغانلار ئۆزىگىمۇ ، باشقىلارغىمۇ پايدا يەتكۈزمەيدۇ .

سەۋر ۋە سەۋر قىلغىلى بولمايدىغان جاپا ھەققىدە ھېكايە

بىر يېڭى كېلىن ئۆزىگە مۇھەببەت ۋە شەپقەت كۆرسەتمىگەن

ئېرىدىن بىر بوۋايغا شىكايەت قىلىپ بەردى :

ــ ئېرىم بىلەن ھاياتىمنىڭ بۇنداق ئېچىنىشلىق ئۆتۈشى راۋامىدۇ ؟ بۇ كوچىدا بىزگە ئوخشاش باشقا ئائىلىلەرمۇ بار . ھەممەيلەن ئەرلىرى بىلەن ئىنتايىن ئىناق ئۆتۈۋاتىدۇ . ئۇلار بىر جان ـ بىر تەندەك بىر ـ بىرىگە ئامراق ، مېھرىبان ، توي قىلغان كۈنىمىزدىن بېرى ئېرىمنىڭ ماڭا بىر قېتىممۇ چىراي ئېچىپ كۈلۈپ باققىنىنى كۆرمىدىم .

بوۋاي بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا مۇنداق مۇڭاپىق ۋە ياخشى جاۋاب بەردى :

ــ ئېرىڭگە كۆڭلۈڭ بولسا ، ئېغىرىنى كۆتۈر ۋە سەۋر قىل ! كىشىنىڭ تەڭدىشى تېپىلمايدىغان بىر دوستىنى قولدىن چىقىرىپ قويۇشى گۇناھ بولىدۇ . ئۇنىڭ يوقلۇقىغا چىدىيالمىساڭ ، قېيىناپ ئايرىلىشىڭ ئۆز جېنىڭ بىلەن ئويناشقانلىقتۇر .

شۇنى ئويلىغىنكى ، قۇل ئىكەنسەن ، ئاللانىڭ ئەمرىگە بويسۇن ، چۈنكى ئۇنىڭدەك تەڭرى يوقتۇر ۋە بولمايدۇ .

ھېكايەت

بىرەيلەن قۇلىنى ساتماقچى بولۇپ دەللالغا بەرگەنىدى . بىچارە قۇل يىغلاپ تۇرۇپ خوجايىنىغا دېدى :

ــ سىز مەندىن ياخشىراق مىڭلارچە قۇل تېپىشىڭىز مۇمكىن ، لېكىن مەن سىزدەك بىر خوجايىننى نەدىن تاپىمەن ؟

ھېكايەت

مەرۋە شەھىرىدە قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن بىر دوختۇر بار ئىكەن . ئۇ كۆڭۈللەر باغچىسىدىكى بىر سەرۋى ئىكەن ، قانچىلىغان كۆڭۈللەر ئۇنىڭ دەردىدە يارا ئىكەن . لېكىن ، ئۇنىڭ بۇ يارىلاردىن خەۋىرى يوق ئىكەن . ئۇنىڭ خۇمار كۆزلىرى قانچىلىغان قىزلارنى

خەستە قىلغانىكەن ، لېكىن ئۇنىڭ بۇ خەستىلەردىن خەۋىرى يوق ئىكەن .

ئۇنىڭ ئاشىقلىرىدىن دەردلىك بىر ئىگە ـ چاقسىز قىز ماڭا شۇنداق دېدى :

ـــ مەن كېسەل . شۇبھىسىزكى ، كېسەللەر ساقىيىشنى ئويلايدۇ ، لېكىن مەن ساقىيىشنى خالىمايمەن ، چۈنكى ساقىيىپ كەتسەم ، دوختۇر مېنى داۋالىغىلى كەلمەيدۇ .

مۇھەببەت دېگەن مانا شۇ . ئەڭ كۈچلۈك ، ئەڭ ئەقىللىقلارنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ . سەۋدا بىر قېتىم ئەقلىنىڭ قۇلىقىنى تولغاپ قويىدىكەن ، ئۇ باش قايتا ئەقلىگە كەلمەيدۇ .

ئاشىقنىڭ ئەقىل بىلەن غەلىبە قىلىشى ھەققىدە

بىر يىگىت شىر بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن ئۆزىگە تۆمۈر قول ياستىپ ، قولىغا كىيىپ شىرغا ئېتىلدى .

شىر ئۇنىڭغا چاڭگال سېلىپ ئۆزىگە تارتىپ بېسىۋالدى . يىگىت شىرنى يېڭىشكە ئامالسىز قالدى .

ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن بىرى :

ـــ نېمىدەپ ئۇنداق خوتۇن كىشىدەك ياتىسەن ؟ سېنىڭمۇ تۆمۈر قولۇڭ بارغۇ ، ئۇرساڭ بولمامدۇ ! ـــ دېدى .

ـــ شىرغا بۇنداق قول كار قىلمايدىكەن ، ئۇنى يېڭىشكە كۆزۈم يەتمىدى ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى يىگىت .

دېمەك ، ئىشق شىر بولسا ، ئەقىل تۆمۈر قولغا ئوخشايدۇ . ئەقىل ئىشق ئالدىدا ھەمىشە ئاجىز ۋە مەغلۇپتۇر .

سەن شىرنىڭ چاڭگىلىدا خوتۇن كىشىگە ئوخشايسەن ، شۇڭا تۆمۈر قولۇڭ نېمىگە يارىسۇن ؟

ئىشق ھۆكۈم سۈرگەن يەردە ئەقىل تىلغا ئېلىنمايدۇ . كالتەككە توپ قانداق ئويۇنچۇق بولسا ، ئەقىلمۇ ئىشقىغا شۇنداق ئەسىردۇر .

ھېكايەت

بىر يىگىتكە تاغىسىنىڭ قىزىنى نىكاھلاپتۇ . يىگىتمۇ ، قىزمۇ ئىنتايىن گۈزەل ئىكەن ، يىگىت قۇياش بولسا ، قىز ئاي ئىكەن . قىز چىقىشقاق ، يىگىت بولسا جېدەلخور ئىكەن . ھەر ئىككىسىنىڭ سۈرىتى گۈزەل ، لېكىن مىجەزى گۈزىلى يالغۇز قىز ئىكەن .

قىز ئۆي - ئوچىقىنى ، كېلەچىكىنى ئويلايدىكەن ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن تىرىشىدىكەن . ئۇ ئۆزىنى ئۆيىگە ۋە ئېرىگە باغلاپتۇ ، يىگىت بولسا ئاللادىن : «ئۆلسەممۇ ئۇنىڭدىن قۇتۇلسام» دەپ تىلەيدىكەن .

ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان يۇرت ئاقساقىلى يىگىتنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا :

ــ خوتۇنۇڭنى كۆڭلۈڭ خالىمىسا ، يۇز قوي ھەققى - مېھرىنى بېرىپ ئۇنى قويۇۋەت ! ــ دەپتۇ .

يىگىت بۇنىڭغا خۇشال بولۇپ :

ــ ھېلىغۇ يۇز قوي ئىكەن ، بۇ بويۇنتۇرۇقتىن قۇتۇلىدىغانلا بولسام ، مىڭ قوي بەرسەممۇ بېرەي ، ــ دەپتۇ .

بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان قىز يۇز - كۆزىنى تاتىلاپ ، قان يىغلاپ پەرياد قىلىپ :

ــ مەن ئېرىمنى ياخشى كۆرىمەن ، ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن . يۇز قوي ئەمەس ، يۇز مىڭ قوي بەرسىمۇ ئايرىلمايمەن ، ــ دەپتۇ .

بۇ ماجىراغا كۆزقاراش بۇدۇر :

سېنى ئاشىقىڭدىن قانداق نەرسە ۋاز كەچتۇرسە ، ئەسلىي سۆيىدىغىنىڭ مانا شۇ .

ھېكايەت

بىر كىشى ئەقىل - ھوشىنى يوقاتقان بىرىدىن يازمىچە مۇنداق

سوراپتۇ :
ـــ جەننەتنى خالامسەن ، جەھەننەمنىمۇ ؟
ـــ بـۇنـى مـەندىن سورىما . ئۇ (ھەقتائالا) ماڭا نېمىنى بۇيرۇسا ، مەن شۇنى خالايمەن ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئۇ .

مەجنۇننىڭ لەيلىگە بولغان ھەقىقي مۇھەببىتى

بىرى مەجنۇندىن سورىدى :
ـــ ئەي ياخشى ئەخلاقلىق ئىلىم ئەھلى ، نېمىشقا لەيلىنىڭ يېنىغا كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىڭ ؟ لەيلىگە بولغان مۇھەببىتىڭدىن ئەسەر قالمىدىمۇ ؟ يا بولمىسا باشقا يار تەرەپكە يول سالدىڭمۇ ؟
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان مەجنۇن يىغلاپ تۇرۇپ دېدى :
ـــ مەن بىلەن ئېيتىشما ، مېنىڭ دەردىم ئۆزۈمگە يېتىپ ئاشىدۇ . يەنە مېنىڭ يارامغا تۇز سەپمە . ھاياتتا بولۇر ئىكەن جۇدالىق . جۇدالىققا چىداش ۋە سەۋرلىك بولۇش مۇھەببەتنىڭ سۇسلىشىشىغا سەۋدانىڭ تۇگىشىگە ۋاستىچى بولمايدۇ .
ھېلىقى كىشى ئەمدى ئۇنىڭغا :
ـــ ئەي ۋاپادار ۋە ساپ ئەخلاقلىق مەجنۇن ، مەن لەيلىنىڭ يۇرتىغا بارىمەن ، بىرەر گېپىڭ بولسا ئېيت ، يەتكۈزۈپ قويايي ، ـــ دېدى .
مەجنۇن ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :
ـــ لەيلىنىڭ يېنىدا مېنىڭ ئىسمىمنى چىقارما ۋە مەن تۇغرۇلۇق گەپ قىلما . ئۇ بار يەردە مېنىڭ گېپىم بولۇش ئەھمىيەتسىز . چۈنكى ، مەن ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى بىلەن مەۋجۇت ، ئۇنىڭدىن باشقا مېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇم يوقتۇر .

ھېكايەت

بىر كىشى خەزىنىلىك سۇلتان مەھمۇدنى مۇنداق تەنقىدلىدى :

ـــ غەلىتە ئىش ! ئەيازنىڭ بىرەر گۈزەللىكى يوق ، سۇلتان مەھمۇد ئۇنىڭ نېمىسىنى ياخشى كۆرىدىغاندۇ ؟ گۈلنىڭ پۇرىقى ۋە رەڭگى بولمىسا ، ئۇنىڭ سەۋداسىدا تەلپۈنگەن بۇلبۇلغا ھەيرانمەن .

بىرەيلەن ئەھۋالنى سۇلتان مەھمۇدقا ئۇقتۇردى . سۇلتاننىڭ جېنى سقىلىپ دېدى :

ـــ ھوي ! مەن ئەيازنىڭ بوي ـ تۇرقى ، رەڭگىرويىغا ئەمەس ، ئەخلاقىغا خۇشتار .

ئاڭلىشىمچە ، بىر تۆگە بىر تار كېچىكتىن ئۆتۈۋېتىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ . ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ساندۇق يەرگە چۈشۈپ چېقىلىپتۇ . ساندۇقتا ئۇنچە ـ مەرۋايىت بار ئىكەن ، ئۇلارمۇ چېچىلىپ كېتىپتۇ .

سۇلتان مەھمۇد :

ـــ ئولجا كەتتى ، كىم ئالسا ئالسۇن ! ـــ دەپ ئېتىنى قامچىلاپ ئىتتىك ئۆتۈپ كېتىپتۇ .

سۇلتاننىڭ «ئولجا» دېگەن سۆزى بىلەن ئەتراپىدىكىلەر ئۇنى تاشلاپ ، ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى بۇلاشقا چۈشۈپتۇ . سۇلتاننىڭ يېنىدا يالغۇز ئەياز ئىسمىلىك چۆرە قىز قاپتۇ .

سۇلتان مەھمۇد يېنىدا يالغۇز ئەيازنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭدىن :

ـــ ئەي جان دىلدىن سۆيگىنىم ، ئۇ ئولجىدىن نېمە ئېلىپ كەلدىڭ ؟ ـــ دەپ سوراپتىكەن ، ئەياز :

ـــ ھېچ نەرسە ئېلىپ كەلمىدىم . چۈنكى ، مەن ئۇلارغا قوشۇلماي ، سىزنىڭ كەينىڭىزدىن كەلدىم . ئۇ نېمەتلەر مېنى سىزگە خىزمەت قىلىشتىن ۋاز كەچتۈرمىدى ، ـــ دەپتۇ .

يېقىنلىق ئىزدىسەڭ ، نېمەتنى بەرگۈچىنى ئۇنتۇپ ، نېمەت بىلەن مەشغۇل بولما .

ئەۋلىيا ئاللادىن پەقەت ئاللانى تەلەپ قىلىدۇ . ئۇنىڭدىن باشقا نەرسە تىلىشى تەرىقەتكە زىتتۇر .

دوستۇڭدىن ئېھسان كۈتسەڭ ، دوستۇڭنى ئەمەس ، ئۆزۈڭنى ئويلايسەن دېگەن سۆز . ئاغزىڭ خىرىس بىلەن ئوچۇق بولسا ،

قۇلىقىڭغا غايىبتىن بىر سىر كىرمەيدۇ . ھەقىقەت ياسداق بىر سارايغا ، ھاۋايى ـ ھەۋەس بولسا توپا ـ چاڭغا ئوخشايدۇ . بىلىسەنكى ، توپا ـ چاڭ كۆتۈرۈلسە ، كۆز ساق بولسمۇ بىر نەرسىنى كۆرەلمەيدۇ .

ھېكايەت

بىر تەرىقەت شەيخى بىلەن فارياب شەھىرىدىن غەربكە قاراپ تاسادىپىي سايادەتكە چىقتۇق . ئالدىمىزغا بىر دەريا ئۇچرىدى .

ئۇنىڭدىن ئۆتۈش ئۇچۇن كېمىگە چۈشۈشكە توغرا كېلەتتى . بۇنىڭ ئۇچۇن خېلى كۆپ پۇل بېرىشىمىز كېرەك ئىدى .

مەن كېمىچىنىڭ تەلەپ قىلغىنىنى بېرىپ كېمىگە چىقتىم . لېكىن ، ھېلىقى ياشانغان شەيخ قېلىپ قالدى . دەرۋەقە ، مەندىمۇ شۇنچىلىكلا پۇل بار ئىدى .

بۇرادىرىم ۋە يولدىشىم كېمىگە چۈشەلمىگىنى ئۇچۇن خاپىلىقتا يىغلۇەتتىم . شەيخ مېنىڭ يىغلىغىنىمنى كۆرۈپ قاقاقلاپ كۈلۈپ :

ـــ ئەي ئەقىللىق بوۋاي ، مەن ئۇچۇن بىئارام بولما . كېمىنى ماڭدۇرغان ئاللا مېنىمۇ ماڭدۇرار ، ـــ دېدى .

ھەقىقەتەن شۇنداق بولدى . قارىسام ، سۇ ئۇستىگە جايىنامازنى سېلىپ شۇنىڭدا كېلىۋېتىپتۇ .

راست كۆردۈمۇ يالغانمۇ ؟ ئوڭۇمۇ چۈشۈمۇ ؟ بۇ ھال مېنى چۆچۈتتى . تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىيالمىدىم . تاڭ ئاتقاندا شەيخ ماڭا دېدى :

ـــ ئەي شەپقەتلىك بۇرادەر ، سىلەرنى كېمە ، مېنى بولسا ئاللا ئېلىپ كەلدى .

نېمە ئۇچۇن جاھىللار ئەۋلىيانىڭ سۇ ئۇستىدە ماڭىدىغانلىقى ۋە ئوتتا كۆيمەيدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدۇ ؟ ئوتتىن خەۋىرى بولمىغان بالىنى شەپقەتلىك ئانىسى قانداق قوغدىسا ، ئاللا ئاشقىلىرىنىمۇ

كېچە - كۈندۈز شۇنداق قوغدايدۇ .
ھەقتائالا ئىبراھىمنى ئوتنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن ۋە سېۋەتكە سېلىپ نىل دەرياسىغا تاشلانغان ھەزرىتى مۇسانى سۇغا چۆكۈپ كېتىشتىن ساقلىغان .
دەجلە چوڭ دەريا بولسىمۇ ، سۇ ئۈزۈشنى ياخشى بىلىدىغان ئادەمنىڭ قولىدىكى بالا قورقمايدۇ .
سېنىڭ قۇرۇقلۇقتىمۇ ئېتىكىڭ ھۆل تۈرسا ، دەريادا قانداق ماڭالايسەن ؟

ئاللانىڭ بارلىقى ئالدىدا پۈتۈن مەۋجۇداتنىڭ پانىيلىقى ھەققىدە

ئەقىل يولى ئەگرى - توقاي ۋە مۇرەككەپتۇر . بىلىملىكلەرگە ئاللادىن باشقا نەرسە يوقتۇر .
ھەقىقەتنى تونۇيدىغان ، ئۆزىنى ئاللاغا ئاتىغان قۇللار مۇشۇنداق چۈشىنىدۇ . قىياسچىلار بولسا بۇ سۆزگە نارازى بولۇپ :
ـــ ئاللادىن باشقا بىرى بولمىسا ، بۇ ئاسمان ، زېمىن ، ئادەم ، ھايۋانلار نېمە ؟ ـــ دەيدۇ .
ئەي ئەقىللىق دوست ، بۇنى ياخشى سوراپسەن . ساڭا شۇنداق جاۋاب بېرەيكى ، ياقتۇرۇپ قالغىن :
چۆللەر ، دېڭىزلار ، تاغلار ، ئاسمان - زېمىنلار ، جىنلار ، ئىنسانلار ، شەيتانلار ۋە پەرىشتىلەر ، قىسقىسى ، پۈتۈن مەۋجۇداتلار ۋە مەۋجۇت بولغان نەرسىلەر ئاللاغا نىسبەتەن مەۋجۇتلۇق سۈپىتى بىرلىشكە لايىق بولمىغان نەرسىلەردۇر . ئاللاغا نىسبەتەن مانا بۇلارنىڭ نېمە قىممىتى بار ؟
سېنىڭ نەزىرىڭدە دولقۇنلانغان دېڭىز ئىنتايىن كاتتا ، كۆكتە پارلىغان قۇياش ئىنتايىن ئېگىز . لېكىن ، بۇلارغا باھا بەرگەنلەر مەنىۋى ئالەمگە باھا بېرەلمەيدۇ . ئەمەلىيەتتە مەنىۋى ئالەمنىڭ ئېگىسىگە نىسبەتەن ئۇ يوغان قۇياش بىر زەررىدىن ، يەتتە دېڭىز

بىر تامچىدىن باشقا نەرسە ئەمەس .

ئىززەت ۋە ئۇلۇغلۇق يالغۇز ئۆزىگىلا خاس بولغان جانابىي ھەق تۇغ كۆتۈرسە ، پۈتۈن جاھان بېشىنى يوقلۇق ياقىسىغا تىقىدۇ ، سەن مەۋجۇت دەپ ئويلىغان ئۇ نەرسىلەر يوق بولىدۇ .

يېزا غوجىدارى بىلەن پادىشاھ لەشكىرىنىڭ ھېكايىسى

بىر يېزا غوجىدارى ئوغلى بىلەن يولدا كېتىۋاتقىنىدا ، پادىشاھنى مۇھاپىزەت قىلىپ كېتىۋاتقان خاس قوشۇننىڭ لەشكەرلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى .

ئوغۇل قارىسا ھەربىي ئەمەلدارلار ، لەشكەرلەر... قىلىچلار ، پالتىلار ، قالقانلار ، تونلار ، ئالتۇن كەمەرلەر... قوللىرىدا ئوقيا تۇتقان ئوۋچىلار ، ئوق خالتىلىرىنى ئېسىۋالغان مەرگەنلەر... بىرىنىڭ ئۇچىسىدا يىپەك بەقەسەم تون ، يەنە بىرىنىڭ بېشىدا كۆركەم كۆلاھلار...

ئوغۇلنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسى بىردىنلا ئەرزىمەس بىرنېمە بولۇپ قالدى . چۈنكى ، ئاتىسى بۇ شان ـ شەۋكەت ۋە داغدۇغىنى كۆرۈپ ، قورقۇنچتىن رەڭگى ئۆچۈپ بىر بۇلۇڭغا مۆكۈۋالغانىدى .

ئوغلى ئاتىسىغا دېدى :

ـــ ئاتا ، سەن يېزىنىڭ كاتتىۋېشى ۋە ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغى ئەمەسمىدىڭ ؟ بىردىنلا ساڭا نېمە بولدى ؟ گويا جېنىڭدىن ئۈمىد ئۈزگەندەك بولۇپ قالدىڭغۇ ؟ نېمىشقا بۇنداق تال چۈشتەك تىترەيسەن ؟

ئاتىسى ئوغلىغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ شۇنداق ، مەن يېزىنىڭ كاتتىۋېشى ۋە چوڭى ، لېكىن مېنىڭ چوڭلۇقۇم يېزىمىزغا نىسبەتەندۇر .

سۇلتاننىڭ ھۆزۈرىدىكى ئۇلۇغلار قاتتىق قورقۇنچ ئىچىدىدۇر . ئەي غاپىل ، سەن بولساڭ بۇنىڭدىن خەۋەرسىز . ھازىر يېزىدىسەن ، ئۆزۈڭنى كاتتا چاغلاپ ، ئۆزۈڭگە دەرىجە بېرىپ يۇرۇۋاتسەن .

چىرايلىق گەپ قىلمىغانلار سەئدى ئۇنىڭغا دائىر بىرەر تەمسىل كەلتۈرمىسۇن دەپ زۇۋان سۇرمەيدۇ .

ھېكايەت

چوقۇم كۆرگەن بولۇشۇڭ كېرەك ، كېچىلىرى تاغلاردا ، باغلاردا ئوتتەك پارقىرايدىغان بىر ھاشارات بار ، ئۇ بولسىمۇ پەرۋانە .

بىراۋ ئۇنىڭغا :

ــ ھەي جانىۋار ، نېمىشقا كۈندۈزلىرى مەيدانغا چىقمايسەن ۋە كۆرۈنمەيسەن ؟ ــ دەپتۇ .

پەرۋانە ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ مەن كېچە ـ كۈندۈز دالىدا يۇرىمەن ، يوشۇرۇنمايمەن ، مۆكۈۋالمايمەن . پەقەت شۇنداق خۇسۇسىيىتىم بارکى ، قۇياشنىڭ ئالدىدا كۆرۈنمەيمەن .

بۇ نېمىدىگەن ئاقىلانە جاۋاب ـ ھە !

ھېكايەت

شام ۋىلايىتىدىكى باغلىق بىر شەھەردە بىر ماجىرا بوپتۇ . بىر بوۋاينى ناھەق ھالدا گۇناھ سادىر قىلغان مۇشۇ ئادەم دەپ تۈتۈپ كېتىپ كىشەنلەپ قويۇپتۇ .

شۇ چاغدا ، ھېلىقى بىچارە بوۋاينىڭ دېگەن بۇ سۆزى قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ :

«پادىشاھىم ئەمر قىلمىغان بولسا ، مېنى تۈتۈپ باغلاپ قويۇش

كىمنىڭ ھەددى ؟ ماڭا جاپا قىلغان دۇشمەننىمۇ دوست بىلىشىم كېرەك ، چۈنكى ، بىلىمەنكى ، بۇنى ماڭا دوستۇم قىلدى . يا ئىززەت ، مەرتىۋە ۋە يا تۆتۈپ كېتىپ خورلاش . مانا بۇلارنى مەن ئەلىدىن ، ۋەلىدىن ئەمەس ، ئاللادىن دەپ بىلىمەن . »

ئەي ئاقىل ! كېسەل بولۇپ قالساڭ قورقما ، دوختۇر ساڭا ئاچچىق دورا بېرىدۇ...

دوختۇرنىڭ قولىدىن چىققان ھەممە نەرسىنى يېگەن بىمار دوختۇرىدىنمۇ ياخشى بىلەمدۇ ؟

بىر كىشى (ئاللا رەھمەت قىلسۇن) سەئدى ئىبنى زەنگىنى ئۇ ساق ۋاقتىدا ۋە پادىشاھ ۋاقتىدا ماختاپ مەدھىيىلىگەنىدى ، سەئدى ئىبنى زەنگى مەمنۇن بولغان ھالدا ئۇنىڭغا پۇل ، كىيىم - كېچەك ۋە قابىلىيىتىگە يارىشا خىزمەت بەردى .

بۇ كىشى ئۆزىگە بېرىلگەن تىللانىڭ ئۈستىدە « ئاللا كۈپايە » دېگەن يېزىقنى كۆرۈپ قالتىنىق ھاياجانلىنىپ شۇئان تىللانى تاشلاپ ، ھەدىيە قىلىنغان كىيىم - كېچەكنى يېشۈېتىپ ، خىزمەتتىنمۇ ۋاز كېچىپ چۆلگە كەتتى .

چۆلدە بىر دوستى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

ــ ھوي ، بۇ نېمە ئىش ، ساڭا نېمە بولدى ؟ قانداقچە بىردىنلا ئۆزگىرىپ كەتتىڭ ؟ ھۆكۈمدارنىڭ ھۇزۇرىدا ئۇچ قېتىم يەرنى سۆيمىگەنمىدىڭ ؟ ئەمدى نېمە ئۈچۈن نېمەتنى نېرى ئىتتىرىسەن ؟

ئۇ كىشى كۈلۈپ كېتىپ مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئىلگىرى پادىشاھنىڭ غەزىپىدىن قورقۇپ ، ئېھسانىدىن ئۈمىد قىلىپ تال چۈشتەك تىترىگەنىدىم . لېكىن ، « ئاللا كۈپايە » دېگەن يېزىق ماڭا شۇنداق كۈچ ۋە خاتىرجەملىك ئاتا قىلدىكى ، كۆزۈمگە نە پادىشاھ كۆرۈنمىدى ، نە پۇل...

ھېكايەت

بىر كىشى ماڭا ئوخشاش ، بىر گۈزەلگە ئەسىر بولۇپ قالدى .

قاندىقتۇر ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرالمىدى . شۇ ۋەجىدىن ھەممە كىشى ئۇنىڭغا لەنەت نەزىرى بىلەن قاراشتى .

ئۇ ئالاق ـ پىكىرلىك كىشى بولسىمۇ ، خەلق ئۇنى سارالاق دەپ داۋراڭ قىلىشاتتى .

ئۇ دوستىنى دەپ دۇشمەندىن جاپا كۆرەتتى . دوست بەرگەن زەھەر ئۇنىڭغا ئەڭ كۈچلۈك زەھەر قايتۇرغۇچىدەك بىلىنەتتى .

دوستلىرى ئۇنىڭ گەجگىسىگە شاپىلاق بىلەن ئۇرسا ، ئۇ تەۋەككۈل بىلەن بېشىنى ئالدىغا ئېڭىشتۇرەتتى .

مەشۇقىنىڭ خىيالى ئۇنىڭ كاللىسىنى شۇنداق چۈلغۇالغاندىكى ، گويا مېڭىسى كاللىسىدىن چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك بولاتتى . دېڭىزغا چۆككەنىڭ يامغۇردىن خەۋىرى بولمىغىنىدەك ، دوستلىرىنىڭ ئۆزىنى ئەيىبلىشىنى بىلمەيتتى ، بىلسىمۇ قۇلاق سالمايتتى ، ئېتىبار قىلمايتتى .

كۆڭۈل ئايىغى تاشقا تەگكەن ئار ـ نومۇسنى ئويلىماس .

بىر كېچە چۈشىدە شەيتان پەردەڭ بىر قىز شەكلىگە كىرىپ ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ .

سەھەردە ئۇ بامدات نامىزىدىن ئىلگىرى غۇسۇل قىلىشقا توغرا كەلگەنلىكىنى بىلدى . دوستلىرىدىن ھېچكىم ئۇنىڭ يۇيۇنۇشىغا سەۋەب بولغان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيتتى . ئۇ سۇ بويىغا باردى . قىش پەسلى بولۇپ ، سۇ توڭلاپ كەتكەنكەن ، شۇنداقتىمۇ مۇزنى چوقۇپ سۇغا چۈشتى .

بىرەيلەن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ :

ـــ بۇ قەھرىتان قىشتا سوغۇق سۇغا چۈشسەڭ ئۆلىسەن ، بۇ نېمە قىلغىنىڭ ؟ ـــ دېدى .

ئىنساپلىق ئاشىق يىگىت مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ دوستۇم ، بەس ، مېنى ئەيىبلىمە . بىرقانچە كۈندىن بېرى بىر قىز كۆڭلۈمنى رام قىلىۋالدى . بۇ سەۋدا تۈپەيلىدىن شۇنداق بىر ھالغا كەلدىمكى ، ئېيتىشقا تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ . كۆڭلۈم سۆيگەن بىر قىز ئۇچۇن شۇنچە ئازابقا چىدايمەن ۋە جاپا چېكىمەنۇ ،

مېنى توپىدىن يارانقان ، قۇدرىتى بىلەن ماڭا جان بەرگەن جانابىي ھەقىقىي ئەمرلىرىنى تەس بولسىمۇ ئورۇندىيالمامدىمەن؟ ئۇ ئاللانىڭ ئېھسان ۋە نېمەتلىرى بىلەن ياشاۋاتىمىز ، بۇنىڭدا ھەيران بولغۇدەك نېمە بار؟

دەرۋىشلەرنىڭ ساماسى ھەققىدە

ئاشىق بولساڭ كىبىرىڭنى تاشلا ، ئۇنداق بولمىسا بېرىپ ئىشىڭنى قىل . بۇ ئىشنىڭ ساڭا نېمە كېرىكى؟

مۇھەببەتنىڭ سېنى كۆيدۇرۇشىدىن ، ئۆلتۈرۈشىدىن قورقما ، مۇھەببەت سېنى ھالاك قىلسا ، مەڭگۈلۈك بولىسەن .

ئۇرۇق ۋە داننىڭ ئۈستىنى توپا ياپمىسا ، ئۇلار بىخلىمايدۇ ۋە ئۇنۇپ كۆكلىمەيدۇ .

سېنى كىبىرىڭدىن قۇتقۇزىدىغان نەرسە سېنى ھەققە ئاشنا قىلىدۇ . سەندە مەنمەنلىك ئىدىيىسى بولسا ، ئۆزۈڭگە يول تاپالمايسەن . بۇ سۆزۈمنى پەقەت كىبىرىدىن ۋاز كەچكەنلەر چۈشىنىدۇ .

ناخشىچى بىلەن سازەندىنىڭ ھاجىتى نېمە؟ سەن ئاشىق بولساڭ ، ئىشقىنىڭ نېمىلىكىنى بىلسەڭ ، ھايۋانلار ماڭغاندا ئاياغلىرىدىن چىققان ئاۋازمۇ ساڭا نەغمىدۇر .

ئاشىقنىڭ يېنىدا چۈن قانات قاقسىمۇ ، ئاشىق ئېسىنى يوقتىپ قولىنى بېشىغا ئۇرىدۇ . ئاشىققا تېز پەدىمۇ ، ئاستا پەدىمۇ كېرەك ئەمەس ، بىرەر قۇش سايرىسىمۇ يىغلايدۇ .

دۇنيا تۇگىمەس نەغمىگە تولغان ، لېكىن ئۇنى ھەممە قۇلاق ئاڭلىيالمايدۇ .

ئاشىقلار بوستاندا سۇ چىغرىقىنىڭ ئاۋازىدىنمۇ ھاياجانغا كېلىدۇ ۋە چىغرىقتەك غىڭشىپ يىغلايدۇ .

ئاشىقلار ھەرقانداق نەرسىگە يائاللا دەپ بېشىنى ئىچىگە تىقىدۇ . پەقەت سەۋرگە ماجالى قالمىغاندا ، ياقا يىرتىپ پەريات قىلىدۇ .

ئۆزىدىن كەچكەن ، ئۆزىنى يوقاتقان مەستلەردەك بولۇپ قالغان دەرۋىشنى ئەيىبلىمە . ئۇ مۇھەببەت دېگىزىغا چۈشكەنلىكى ئۈچۈن تۇرالمايدۇ .

سامانىڭ ھەقىقىي مەنىسى ھەققىدە

ئەي قېرىنداش ، ساما دېگەن نېمە دەپ سورىساڭ ، ئۇنى چۈشىنىدىغانىڭ كىملىكىنى بىلمىگۈچە ، قانچىلىك قابىلىيىتى بارلىقىنى چۈشەنمىگۈچە ، سامانىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتمايمەن ، چۈشەندۈرمەيمەن .

بىر كىشى ساما سېلىۋېتىپ ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا ھاۋادا ئۇچسا ، پەرىشتىلەرمۇ ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلىدۇ . ئۇنداق بولماي ، ئەگەر بۇ كىشى ئويۇنچى ياكى قىزىقچى بولسا ، روھىدىكى شەيتان كۈچىيىدۇ .

شەھۋەتپەرەس ساما ئەھلى بولالمايدۇ . يېقىملىق ئاۋاز ئۇخلاۋاتقان كىشىنى ئويغىتىدۇ ، قاتتىق مەستنى ئويغىتالمايدۇ .

تاڭ شامىلى گۈللەرنى ئاچىدۇ . لېكىن ، ئوتۇن بىلەن كارى يوق... ئوتۇنغا پالتا لازىمدۇر .

جاھان يېقىملىق ئاۋاز ، مۇڭلۇق ساز ، گۈزەل چىراي ۋە چىرايلىق كۆزلەر بىلەن تولغان ؛ مۇھەببەت مەستانىلىك ۋە ھاياجان بىلەن تولغان . لېكىن ، ئەمالار نېمىنى كۆرەلىسۇن ؟

ئەرەبنىڭ ياڭراق ئاۋاز بىلەن ئېيتقان مۇقاملىرى قۇلىقىغا خۇشياقماقان تۆگىنىڭ قانداق ھاياجانلىنىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن ؟

تۆگىلەرمۇ بۇنداق يېقىملىق ئاۋازلارغا خۇشال بولغان يەردە ئادەم خۇشال بولمىسا ، ئۇ ئادەم ئەمەس ئېشەكتۇر .

ھېكايەت

لەۋلىرىدىن بال تامىدىغان بىر ياش نەي ئۆگىنىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ناۋاسى قەلبلەرنى نەيگە ئوخشاش ئاتەشتە كۆيدۈرۈپ

داغلايتتى .

ئاتسى بىرنەچچە قېتىم ئۇنىڭغا ۋارقىراپ - جارقىرىغان ۋە غەزەپلىنىپ نېيىنى ئوتقا تاشلىۋەتكەندى .

لېكىن ، بىر كېچە ئوغلىنىڭ چېلىۋاتقان نېيىنى ئاڭلىغان ئاتسى تەسىرلىنىپ ئۆزىدىن كەچكەندى .

ئاتسى بۇ ھالغا چۈشكىنىدە مۇنداق دېدى :

«مەن نەينى بىرنەچچە قېتىم ئوتقا تاشلىغانىدىم ، لېكىن بۇ قېتىم نەي مېنى ئوتتا كۆيدۈردى .»

ئاشقلارنىڭ ، مۇھەببەت مەستانىلىرىنىڭ ساما سالغاندا ، نېمە ئۈچۈن قوللىرىنى سىلكىيدىغانلىقىنى بىلمەيسەن .

مەن ئېيتاي سەن ئاڭلا :

ئاشىقلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە ئاللا تەرىپىدىن بىر ئىشىك ئېچىلىدۇ . ئۇنىڭ زوق - شوقىدا قوللىرىنى كائىناتتىن سىلكىيدۇ ۋە كائىناتنى تەرك ئەتكەنلىكىنى قوللىرىنىڭ ھەركىتى بىلەن ئوقتۇرىدۇ .

ئۇلارنىڭ دوستىنى ئەسلەپ ئوينىغان ئۇسسۇلى ھالالدۇر . چۈنكى ئۇلار ئۇسسۇل ئوينىغاندا باشتىن - ئاخىر روھ بولىدۇ .

پەرەز قىلايلى ، بىرىنچى دەرىجىلىك سۇ ئۈزگۈچى سۇ ئۈزگەندە ، قول - پۇتلىرىنى خالىغانچە ھەركەتلەندۈرۈش ئۈچۈن يالىڭاچلىنىشى كېرەك .

شۇ ۋەجىدىن ئار - نومۇس ، رىيا تونىنى يېشىپ تاشلا ، چۈنكى سۇغا كىيىمى بىلەن چۈشكەن كىشى ئۈزۈشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ .

دۇنيا ئالاقىسى ھەقىقىي ۋىسالغا توسالغۇدۇر . مەشۇقىغا ئېرىشىش ، ئاللاغا يېقىنلىشىش ، ئۇ دەرىجىگە يېتىش ، ئۇنىڭغا نائىل بولۇش ئۈچۈن دۇنيا بىلەن ئالاقىلىرىنى ئۈزۈش لازىمدۇر .

پەرۋانىنىڭ شامغا بولغان رىياسىز مۇھەببىتى ھەققىدە ھېكايە

بىرى پەرۋانىگە مۇنداق دېدى :

ـــ ئەي قاناتلىرى توزغاقتەك يۇمران ھاشارات ، سەن ئۆزۈڭگە لايىق بىر دوست تۇت . شۇنداق بىر يولدا مېڭىپ ، شۇنداق يول تۇتقىنكى ، بىرئاز بولسىمۇ ئۇمىدۋار بولالايسەن . سەن قانداق ، شام قانداق ؟ سەن قەيەردە ، شامنى سۆيۈش قەيەردە ؟ سەمەندەر ئەمەسسەن . ئوتنىڭ ئەتراپىدا پىرقىرىما . ئىنسان ئاۋۋال ئۆزىنى بىلىشى ، باتۇرلۇقنى دەڭسەپ كۆرۈشى ، ئۇنىڭدىن كېيىن جەڭگە ئاتلىنىشى لازىم .

شەپەرەڭگە قارىغىنا ، قۇياشتىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ كۈندۈزلىرى كۆرۈنمەي ، كېچىلىرى تاشقىرىغا چىقىدۇ ، تۆمۈر تىرناقلىق (يەنى ئۆزى تەڭ كېلەلمەيدىغان) كىشى بىلەن جەڭ قىلىش نادانلىق ، ئۆزىنى چاغلىماسلىق .

دۇشمەن ئىكەنلىكىنى بىلگەن بىرى بىلەن دوست بولۇش ئاقىلانىلىك ئەمەس .

ئەي پەرۋانە ، كىم ساڭا شامنى دەپ ناھەق ۋە بىھۇدە ئۆلگەنلىكىڭ ئۈچۈن ياخشى قىپسەن دېسۇن ؟

بىر تىلەمچى پادىشاھنىڭ قىزىنى سورىسا ، بۇ بىمەنىلىكتۇر . ئۇ گەجگىسىگە كالتەك يەيدۇ .

بىر سورۇندا شام يانغاندا ، پادىشاھلارمۇ يۇزلىرىنى ئۇنىڭغا بۇرايدۇ . ئەھۋال شۇنداق ئىكەن ، شام ساڭا ، ساڭا ئوخشاش ئاشىققا يۇز بېرەمدۇ ؟

ئالدىدا شۇنچە پادىشاھلار ، ئۇلۇغلار تۇرغان يەردە ساڭا ئوخشاش بىر قۇرۇق قولغا ئىلتىپات قىلامدۇ ؟ مەن بۇنىڭغا ئىشەنمەيمەن .

شام ھەممە كىشىگە نازاكەت ، مۇلايىملىق ، لېكىن ساڭا خاپىلىق كۆرسىتىدۇ ، چۈنكى سەن بولساڭ بىچارە .

قەلبى ئوتلۇق پەرۋانە ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ ئەي قىزىق ئادەم ! سەن كۈلكىلىك سۆزلەرنى قىلىۋاتىسەن . لېكىن ، ئىش كۈلكىلىك ئەمەس . شام مېنى كۆيدۈرسە ، بۇنىڭ نېمە كارايىتى ؟ كۆيسەم نېمە بوپتۇ . قەلبىمدە ئىبراھىمنىڭ ئوتى بار . نەمرۇتنىڭ ئوتى ئىبراھىمغا قانداق بىر

گۈلزار بولسا ، شامنىڭ ئوتىمۇ مەن ئۈچۈن بىر گۈلىستاندۇر .
كۆڭۈل جاننىڭ پىشىنى تارتمايدۇ ، جاننىڭ مۇھەببىتى جاننىڭ ياقىسىغا يېپىشىدۇ .
مەن ئۆز خاھىشىم بىلەن ئۆزۈمنى ئوتقا ئاتمايمەن . بوينۇمدىكى مۇھەببەت زەنجىرى مېنى ئوتقا ئىتتىرىدۇ . شامنىڭ ئوتىغا ئېرىشكەن ھامان كۆيمەيمەن ، ئۇ مېنى يىراقتىكى ۋاقىتسىلا كۆيدۈرگەنىدى .
يار گۈزەللىك ۋە سۆيۈلۈش ئېھتىياجىدىن خالىغىنىنى قىلىدۇ . ئۇنىڭغا : ئۇنداق قىلما ، گۈناھ بولىدۇ دېگىلى بولمايدۇ .
مەن يارىمنى سۆيگىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭ ئايىغىدا جان بېرىشكە ھازىرمەن . ئارزۇيۇم شۇدۇر ، ئىشتىياقىمۇ شۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر . جان مېنىڭ ئەمەسمۇ ؟ كىم بۇنىڭغا توسالغۇ بولالىسۇن ؟
دوست مەۋجۇت ئىكەن ، ماڭا مەۋجۇتلۇق ياراشمايدۇ . مانا شۇنىڭ ئۈچۈن جان بېرىمەن ، تىلەيمەنكى ، پەقەت ئۇ مەۋجۇت بولسۇن .
يارىم گۈزەلدۇر ، زوقۇمنى كەلتۈرىدۇ . تىلەيمەنكى ، مەن كۆيگەندە چىققان يالقۇن ئۇنىڭغا تۇتىشىپ ، ئۇنىڭ يورۇقىغا قوشۇلسۇن ۋە ئۇنىڭ نۇرىنى كۈچەيتسۇن .
ئەي ماڭا تەلىم بەرگۈچى ! سەن مېنى كەت ، ئۆزۈڭگە لايىق بىرىنى تاپ ، ئۇنى دوست قىل دېدىڭ .
بۇ نەسىھەتنىڭ ماڭا ھېچقانداق پايدىسى يوق . ئاشىققا نەسىھەت قىلىش چايان چاققان كىشىگە يىغلىما ، پەريات قىلما دېگەنگە ئوخشاش .
كىتابلاردا چوڭقۇر مەنىلىك بىر سۆز بار : «مۇھەببەت ئوتتۇر ، نەسىھەت يەلدۇر .»
يەل ئوتنى يالقۇنلىتىدۇ . يولۋاسنى قانچە ئۇرساڭ ، ئۇ شۇنچە تەرسالىشىپ خىرىسى ئاشىدۇ .
ئەي نەسىھەتچى ! سەن ماڭا يامانلىق قىلىۋاتىسەن .

تـــلـــەيـــمـەنكى ، يۈزۈمنى ئوتلۇق يەردىن ئوتسىز سوغۇق يەرگە قارىتاي .

ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ ، ساڭا بىر نەسىھەت قىلاي ، قۇلاق سال .
ھەمىشە ئۆزۈڭدىن ياخشىسىنى ئىزدە . ئۆزۈڭگە ئوخشاشلار بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ۋاقتىڭنى زايە قىلىش دېگەنلىكتۇر .
ئۆزىگە ئوخشاشلارنىڭ كەينىدىن پەقەت ئۆزىنى ماختايدىغانلار ماڭىدۇ . خەتەرلىك يەرلەرگە بولسا پەقەت مەستلەر بارىدۇ .
ھـالـبـۇكـى ، مەن مۇھەببەتكە بېرىلگىنىمدە ئۇنىڭ پۈتۈن بالايىئاپەتلىرىنىمۇ ئويلىدىم . بېشىمنى قولتۇقۇمغا قىسىپ بۇ يولغا كىردىم .
سادىق ئاشىق بولساڭ جېنىڭدىن كەچ ، جېنىدىن كېچىشكە قىيمىغانلار ئۆزىنى چوڭ تۇتىدىغان قورقۇنچاقلاردۇر ۋە مەشۇقىغا ئەمەس ، ئۆزىگە ئاشىقتۇر .
كـۇنـلـەرنىڭ بىرىدە ئەجەل يوشۇرۇن كېلىپ مېنى ئېلىپ كېتىدۇ . شۇنداق ئىكەن ، مېنى نازلىق مەشۇقۇم ئۆلتۈرسە تېخىمۇ يـاخـشـى ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىدا ئۆيناپ - كۈلۈپ جان بېرىمەن .
ئۆلۈم ھەقتۇر ۋە پېشانىگە يېزىلغاندۇر . جاناننى دەپ ، ئۇنىڭ قولىدا ۋە ئالدىدا ئۆلۈش تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ ؟
بەربىر ئۆلۈپ كېتىسەن . يارنىڭ ئايىغىدا جان بېرىش تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ ؟

شامنىڭ پەرۋانە بىلەن سۆھبىتى

ئـېسىمدىن زادى چىقمايدۇ . بىر كېچە كۆزلىرىمدىن ئۇيقۇ قـېـچـىپ ، زادى ئۇخلىيالمىغانىدىم ، پەرۋانىنىڭ شامغا مۇنداق دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدىم :
ـــ ئەي مەشۇقۇم ! مەنغۇ ئاشىق ، كۆيسەمۇ ئورۇنلۇق ، سەن

نېمىشقا كۆيسەن يىغلاپ ؟

ــ ئەي بىچارە ئاشىقىم ! مېنىڭ كۆيۈشۈم ۋە يىغلىشىمنىڭ سەۋەبى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن ؟

مېنىڭ شېرىن ھەسىلىم بار ئىدى[1] ، مېنى ئۇنىڭدىن ئايرىۋەتتى . شېرىنىم ناھەق قولۇمدىن تارتىۋېلىندى . شۇڭا ، پەرھادتەك بېشىمدىن ئوت چىقىدۇ . كېچىلەرنى يورۇقان يورۇقۇمغا قارىماي ، ئىچىمنى كۆيدۈرگەن ئوتقا قارا .

شام بۇ سۆزلەرنى قىلغىنىدا سارغايغان مەڭزىلىرىدىن كۆز ياشلىرى سەلدەك تۆكۈلەتتى .

شام سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ پەرۋانىگە دېدى :

ــ ئەي پەرۋانە ! ئەي ئىشق دەۋاچىسى ! ئىشق سېنىڭ ئىشىڭ ئەمەس . ئۇ بىر قۇرۇق دەۋادىن ئىبارەت . سەندە نە سەۋر يوق ، نە چىدام ـ غەيرەت .

سەن كىچىككىنە ئوت يالقۇنىنى كۆرسەڭ كۆيۈپ تۈگىشىسەن ، مەن بولسام كۆيۈپ تۈگىگۈچە تىك تۇرىمەن ۋە بەرداشلىق بېرىمەن . ئىشق ئوتى سېنىڭ پەقەت قانىتىڭنى ، مېنىڭ بولسا پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى باشتىن ـ ئاياغ كۆيدۈرىدۇ .

سەئدىمۇ شامغا ئوخشاش تېشى پارقىراپ تۇرغىنى بىلەن ئىچى كۆيۈپ تۇرىدۇ .

كېچە ئۆتۈپ تاڭ ئاتقانىدى . پەرى چىراي بىر خىزمەتچى كېلىپ شامنى ئۆچۈردى .

بىچارە شام ئىسىنى پۈرقىراتقان ھالدا :

ــ مۇھەببەتنىڭ ئاقىۋىتى مانا مۇشۇ ، ــ دەپ جان بەردى .

مۇھەببەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولساڭ : ئۆلۈش ئارقىلىق كۆيۈشتىن قۇتۇلۇشتۇر...

مەشۇقىنىڭ قولى بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن ئاشىقنىڭ قەبرىسىگە بېرىپمۇ يىغلىما ، ئەكسىچە ، خۇشال بولۇپ مۇنداق دېگىن :

---

① شام ــ چاۋاماي ۋە بال مومىدىن ياسىلىدۇ .

«ئۇ نېمىدېگەن بەختلىك ! مەشۇقىنىڭ كۆڭلىگە ياققانلىقى ئۈچۈن مەشۇقى ئۇنى ئۆلتۈردى .»

ئاشىق بولسا ئۇ دەردتىن قۇتۇلۇشقا تىرىشما . پەقەت سەئدىگە ئوخشاش غەرەزسىز ، بەدەلسىز ئاشىق بول .

ئاشىق بىر پىدائىي دېمەكتۇر . پىدائىي غايىسىگە يەتمىگۈچە ، ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشمىغۇچە بېشىغا تاش ۋە ئوق ياغسىمۇ جەڭدىن قايتمايدۇ . ئاشىقمۇ مانا شۇنداقتۇر .

مەن ساڭا دېگىزغا چۈشمە دېمىدىم . چۈشىدىغان بولسا ، توپانغىمۇ بەرداشلىق بەر دېمەكچىمەن .

تۆتىنچى باب

كەمتەرلىك ھەققىدە

ئەي ئىنسان ! ئاللا سېنى توپىدىن يارالتتى ، شۇڭا سەن كەمتەر بول . ئۇتتەك ئاچ كۆز ، تەرسا بولما ۋە دۇنيانى ئۆرتىمە .

قورقۇنچلۇق ئوت يالقۇنى ئۇلغىيىپ كۆتۈرۈلگەندە ، تۈپراق ئاجىزلىقى بىلەن كەمتەرلىكىنى كۆرسەتتى .

ئوت شۇنداق كۆتۈرۈلگەنلىكى ، يەنى كىبىرلەنگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن مەلئۇن شەيتان يارىتىلدى . تۈپراق كەمتەرلىك كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئادەم يارىتىلدى .

يۇقىرىدىكى مەنىگە دائىر بىر ھېكايە

بۇلۇتتىن دېڭىزغا بىر تامچە سۇ تامچىدى . تامچە دېڭىزنىڭ چوڭلۇقى ۋە كەڭلىكىنى كۆرۈپ خجالەت بولدى ۋە مۇنداق دېدى :

ــ دېڭىز تۇرغان يەردە مەن كىم ئىدىم ؟ راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇ بار دېيىلگەندە ، مەن يوق ئىكەنمەن .

سۇ تامچىسى مەرۋايىتنى پەس كۆرگەنلىكتىن سەدەپ (مەرۋايىت قۇلۇلسى) ئۇنى باغرىغا بېسىپ پەپلەپ يېتىشتۇردى ۋە پەلەك ئۇنى شۇنداق ئەزىز قىلدىكى ، پادىشاھلارنىڭ تاجىسىغا لايىق ئۇنچە ـ مەرۋايىت بولدى . شۇنداق ، تامچە ئۆزىنى پەس كۆرگەنلىكى ئۈچۈن يۇكسەلدى ، يوقلۇق ئىشىكىنى قاققانلىقى ئۈچۈن بار بولدى .

شۇ مەنىگە دائىر يەنە بىر ھېكايە

بىر كۈنى رۇم دىيارىنىڭ بىر پورتىغا دېڭىز يولى بىلەن

كەلگەن بىر يىگىت چىقتى . بۇ ئەقىللىق بىر ياش ئىدى ۋە بىر ياخشى يۇرتتىن كەلگەنىدى . ئۇ ياشنى شۇنداق ئەقىللىق كۆرگەن ۋە ياخشى يۇرتتىن كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان يەرلىك ئامما ئۇنى ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ ياخشى كۈتۈۋالدى .

بىر كۈنى تەقۋادارلارنىڭ ئاقساقىلى بولغان شەيخ ئۇ ياشقا :

ــ مەسچىتنى توپا بېسىپ كېتىپتۇ . ئۇ يەر - بۇ يېرىدە ئىخلات - چاۋا دۆۋىلىنىپ كېتىپتۇ ، بېرىپ ئۇنى تازىلىۋەت ، ــ دېدى .

يىگىت بۇ سۆزنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ ئۇ يەردىن يوقاپ كەتتى ، ئۇنى قايتا كۆرگەن كىشى بولمىدى .

شەيخ ۋە مۇرتىلىرى :

ــ بۇ ياشنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدىكەن ، ئىش كەلسىمۇ ئىشلەشتىن قاچىدىكەن ، ــ دېيىشتى .

بىر كۈنى شەيخنىڭ خىزمەتكارلىرىدىن بىرى ئۇنى ئۇچرىتىپ مۇنداق دېدى :

ــ سەن ياخشى ئىش قىلمىدىڭ . ماختانچاق ئىكەنسەن ، كىشىلەرنىڭ خىزمەت ۋە ئىش قىلىش بىلەن كۆتۈرۈلۈپ بىر ئورۇن ۋە مەرتىۋە ئىگىسى بولىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن ؟

ئەقىل ، بىلىم ۋە پەزىلەت ئىگىسى بولغان ياش يىگىت يىغلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئەي تەقۋادار دوستۇم ! مەن شەيخ ھەزرەتلىرىدىن ئەمر ئېلىپلا ، سۇپۇرۇپ تازىلاش ئۈچۈن مەسچىتكە باردىم . لېكىن ، قارىسام مەسچىت پاك - پاكىز ئىكەن ، چاڭ - توزان ياكى ئەخلەت دېگەن نەرسە كۆرمىدىم . ئۇ يەردە مەينەت دېسە مەن مەينەت ئىكەنمەن . مەسچىت پاكىز بولۇشى ئۈچۈن مەن تازىلىنىشىم كېرەك ئىكەن...

دېمەك ، تەقۋادار ئۈچۈن ئەسلىي تەرىقەت مانا بۇ . تەقۋادار ئۆزىنى ئاجىز ۋە پەس كۆرۈشى كېرەك .

يۇقىرى ئۆرلىمەكچى بولغان كىشى كەمتەر بولۇشى كېرەك . ئۇلۇغلۇق تېمىغا چىقىش ئۈچۈن كەمتەرلىكتىن باشقا شوتا يوق .

ئەقىل ۋە ھەقىقىي ئىلىم - ئېرپان ئىگىسى بولغان كىشى مېۋىلىك كۆچەت شاخلىرىدەك كەمتەر بولىدۇ .

بايەزىدى بەستامىنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە

بىر ھېيت كۈنى سەھەردە بايەزىدى بەستامى مۇنچىدا يۇيۇنۇپ چىقىپ كوچىدا كېتىۋاتقىنىدا ، بىر ئۆيدىن ئۇنىڭ بېشىغا بىر داس كۈل تۆكۈلۈپتۇ .

يېڭىلا مۇنچىدىن چىققان ئۇ مۇبارەك زاتنىڭ ئۇستۇبشى كۈلگە مىلىنىپ كېتىپتۇ .

لېكىن ، بەستامى ھەزرەتلىرى قولىنى يۇزىگە سۈرتۈپ ئاللاغا شۈكۈر قىپتۇ ۋە ئۆز - ئۆزىگە مۇنداق دەپتۇ :

«ئەي بەستامى ! مەن ئونقا لايىق ، كۈل تۆكۈلدى دەپ خاپا بولمەنمۇ ؟ »

ئۇلۇغ ئادەملەر مانا شۇنداق بولىدۇ . ئۇلۇغلۇقمۇ مانا شۇدۇر . ئۇلار ئۆزلىرىنى كۆرمەيدۇ ۋە ئۆزلىرىگە قارىمايدۇ . ئۆزىنى كۆرىدىغان ، ئۆزىگە قارايدىغان كىشى ھەقىقاتالانى كۆرەلمەيدۇ .

ئۇلۇغلۇق مەغرۇر بولۇش ، ئۆزىنى چوڭ چاغلاش ئەمەستۇر . قۇرۇق گەپ بىلەن ئۇلۇغلۇق بولمايدۇ .

كەمتەرلىك سېنىڭ دەرىجەڭنى ئۆستۈرىدۇ ، كىبىر بولسا سېنى يەردىن يەرگە ئۇرىدۇ .

سۆرۈن چىراي ، تەرسا ۋە مەغرۇر كىشى بوينى بىلەن يىقىلىدۇ . ئۇلۇغلۇق ئىزدىسەڭ ، بېشىڭنى تىك تۇتما .

كىبىرنىڭ ئاقىۋىتى ، كەمتەرلىكنىڭ بەرىكىتى

دۇنياسىغا ئىشەنگەن كىشىدىن دىندارلىق ئىزدىمە . ئۆزىنى كۆرىدىغان كىشى ئاللانى كۆرەلمەيدۇ .

ئۇلۇغلۇق ئىزدىسەك، پەسكەشلەرگە ئوخشاش ھېچكىمگە ھاقارەت نەزىرى بىلەن قارىما.

ئەقىللىق كىشى ئۇلۇغلۇقنىڭ كىنىر بىلەن قولغا كېلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ.

ئەگەر خەلق سېنىڭ مىجەزىڭنى ياقتۇرسا، بۇنىڭدىنمۇ چوڭ، يۇقىرى مەرتىۋە ۋە دەرىجە بولمايدۇ.

ئىنساپ قىل! بىرى كېلىپ ساڭا كىنىرلىك قىلسا، سەن ئۇنى ئۇلۇغ بىلەمسەن ۋە ئۇنىڭغا ئۇلۇغ دېگەن نەزەر بىلەن قارامسەن؟

يۇقىرى دەرىجىگە ئېرىشكىنىڭدە، ئەقىللىق بولساڭ ئاجىزلارغا كۈلمە. چۈنكى، قانچىلىغان مەرتىۋە ئىگىلىرىنىڭ غۇلاپ چۈشكەنلىكى ۋە سەن پەس كۆرگەن ئاجىزلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئورنىغا چىققانلىقى كۆپ ئۇچرىغان.

بىرەر كەمچىلىكىڭ يوق، پاك ئادەمسەن دەپ پەرەز قىلايلى، لېكىن كەمچىلىكىم بولغانلىقى ئۈچۈن ماڭا ھاقارەت قىلما.

بىرى كەئىبىنىڭ ھالقىسىنى تۈتىدۇ، يەنە بىرى مەيخانىغا بېرىپ مەست بولىدۇ. ئەگەر جانابىي ھەق ئۇ مەستنى توغرا يولغا باشلىسا كىم توسالغۇ بولسۇن؟ ۋە يەنە ئۇ ئۇلۇغ ئاللا بىر ئەمەلدارنى ئورنىدىن قوغلاپ چۈشۈرۈۋەتسە، ئۇنى يەنە بۇرۇنقى ئورنىغا كىم چىقىرالىسۇن؟

يا ئۇ ئەمەلدار ئەمىلىگە ئىشىنىشى كېرەك ۋە يا ئۇ مەست توۋا ئىشكىدىن ئۇمىدىنى ئۈزۈشى كېرەك.

ھەزرىتى ئىيسا بىلەن ماختانچاق بىر دىندارنىڭ ۋە پۇشايمان قىلغان بىر گۇناھكارنىڭ ھېكايىسى

ئىيسا پەيغەمبەر زامانىدا ھاياتىنى نادانلىق ۋە ئالا قاناتلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن رەھىمسىز، شەپقەتسىز، گۇناھ سادىر قىلىشتا ناھايىتى جۈرئەتلىك بىر كىشى بار ئىكەن. ئۇ مادىدي ۋە مەنىۋى

جەھەتتە ئىنتايىن يىرگىنچلىك بىر ئەبلەخ ئىكەنكى ، شەيتانمۇ ئۇنىڭدىن خجالەت ئىكەن .

ئۇ بىكار تەلەپ بولۇپ ، ھاياتىدا ھېچكىمگە ئارام بەرمىگەنىكەن .

كاللىسى كىبىر بىلەن تولغان ، لېكىن ئەقىلدىن مەھرۇم ئىكەن . قارنى ھارام تاماق بىلەن تولغان ، يامان يوللاردا يۈرۈپ ، يامان ئىشلار بىلەن بۇلغانغان ، يامانلىقتىن قارا يۇز بولغانىكەن . نە باشقىلاردەك توغرا يولغا ماڭمىغان ئايىغى ، نە ئادەم سىياقى نەسىھەت ئاڭلايدىغان قۇلىقى يوق ئىكەن .

ھەممە كىشى ئۇنىڭدىن نەپرەت بىلەن قاچىدىكەن . يېڭى چىقىقان ئايدەك ھەركىم ئۇنى يىراقتىن بىر - بىرىگە كۆرسىتىشىدىكەن .

ئويۇن - تاماشىغا بەكمۇ بېرىلىپ كەتكەن (يەنى ئۆمرىنى نابۇت قىلغان) ، بىر دان ئارپىچىلىك بولسىمۇ ياخشى نام قازانمىغانىكەن .

شۇ قەدەر كۆپ يامانلىق قىلغانىكەنكى ، گۇناھ دەپتىرى توشۇپ كەتكەنىكەن .

بۇ گۇناھكار توك بويۇن بولۇپ ، كەيپ - ساپا ، شەھۋەتپەرەسلىككە بېرىلگەنىكەن . كېچە - كۈندۈز غەپلەت ئىچىدە يا مەست ، يا ئۇيقۇدىن باش كۆتۈرمەيدىكەن .

ھەزرىتى ئىيسا بىر كۈنى چۆلدە كېتىۋېتىپ بىر دىندارنىڭ ھۇجرىسىغا يولۇقۇپتۇ . خەلقتىن يىراقلىشىپ ، خىلۋەت جايغا بېرىۋالغان تەقۋادار ئىيسا پەيغەمبەرنى كۆرۈپلا تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان جايىدىن يەرگە چۈشۈپ ، ئىيسا پەيغەمبەرنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ بېشىنى يەرگە قويۇپتۇ .

ھېلىقى گۇناھكار بۇلارنى يىراقتىن كۆرۈپ ، خۇددى پەرۋانىنىڭ يىراقتىن يورۇقلۇققا قارىغىنىدەك ئۇلارغا قاراپتۇ .

كەمبەغەل بايىنىڭ قولىغا قانداق قارىسا ، بۇمۇ ئۇلارغا شۇنداق قاراپ ھەم خىجالەت بوپتۇ ، ھەم ھەسرەت بىلەن ئۇلارنى

كۆزىتىپتۇ .

ئىچى ئېچىشىپ ، غەپلەت بىلەن كەچۈرگەن كېچە - كۈندۈزلىرى ئۇچۇن ئەپسۇسلۇق بىلەن ئۆزرە تىلەپتۇ ۋە كۆزلىرىدىن بۇلۇتتەك ياش تۆكۈپ مۇنداق دەپتۇ :

— ئۆمرۈم زايە كەتتى . ياخشىلىق بابىدىن ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدىم . ھېچكىم ماڭا ئوخشاش بولمىسۇن ۋە ئاللا ھېچبىر قۇلىنى مېنىڭ ئەھۋالىمغا چۈشۈرمىسۇن . مېنىڭ ياشىغىنىمدىن ئۆلۈشۈم خەيرلىكتۇر .

بالىلىق يېشىدا ئۆلۈپ كەتكەنلەر بۇ دۇنيادىن قۇتۇلغانلىقى ئۈچۇن نەقەدەر بەختلىك ! چۇنكى ئۇلار ئۆمۇر كۆرۈپ گۇناھ سادىر قىلىپ خجالەت بولمىدى .

ئەي دۇنيانى يارانقان ئۇلۇغ ئاللا ! گۇناھلىرىمنى ئەپۇ قىل ! كەچۈرمىسەڭ بۇ گۇناھلار ماڭا يامان دوستتۇر ، ۋاپاسىز يولداشتۇر...

گۇناھكار خجالەتچىلىكتىن بېشىنى ئېگىپ ھۆڭگىرەك ئېتىپ يىغلاپتۇ ، پەرياد قىپتۇ ۋە : «ئىلاھىم مەدەت بەرگەيسەن ، يار - يۆلەك بولغايسەن ، سەن يىقىلغانلارنىڭ قولىدىن تۇتقۇچىسەن ! » دەپتۇ .

بۇ گۇناھكار بۇ خىلۋەت جايدا كۆزلىرىنى ياشلاپ بۇنداق يىغلاۋاتقىنىدا ، يەنە بىر تەرەپتىن ھېلىقى تەقۋادارمۇ مەغرۇرلانغان ھالدا يىراقتىن ئۇنىڭغا قاراپ ، قوشۇمىسىنى تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ :

«بۇ بەختسىز ۋە جاھىل ئەبلەخ بىزگە نېمىگە قارايدۇ ؟ ۋە بىزنى يىراقتىن نېمىگە كۆزىتىدۇ ؟ بىرەر ۋەقە چىقارماقچىمۇ نېمە ؟ ياكى يېنىمىزغا كەلمەكچى بولۇۋاتامدۇ ؟ قايسى يۈزى بىلەن كېلىدۇ ؟ ئۇ بوغۇزىغچە گۇناھقا پېتىپ ، ئۆمرىنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتتى . نە ياخشىلىق قىلىدى ، نە خەيرلىك ئىش قىلىدى . مەسھ ۋە مەن بىلەن كۆرۈشمەكچىمىكەن ؟ ئىلاھىم ، جەھەننەمگە كەتكەي . ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىمەن ۋە يىرگىنىمەن ، گۇناھى بەلكىم ماڭىمۇ يۇقار . شۇنىڭ ئۈچۇن ، ئەي ئاللاھىم ، ئەتە

مەھشەر كۈنى مېنى ئۇنىڭ بىلەن بىر يەرگە قويما.»

دەل بۇ چاغدا جانابي ھەقتىن ئىيسا پەيغەمبەرگە مۇنداق بىر ۋەھيي كەپتۇ:

«بۇ ئىككى قۇلۇمدىن بىرى ئالىم، يەنە بىرى جاھىل. مەن ھەر ئىككىلىسىنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدىم. بۇ گۇناھكار ئۆمرىنى زايە قىپتۇ، بىراق يىغلاپ تۇرۇپ ماڭا يېلىندى. بىر كىشى ئۆزىنى ئاجىز كۆرۈپ ئالدىمغا كەلسە، ئۇنى ئىلتىپات، ياخشىلىق ۋە ئېھسانىمدىن مەھرۇم قىلمايمەن. ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرىمەن، ئۇنى ھۆرمەت، ئىكرام بىلەن جەننىتىمگە كىرگۈزىمەن.

تەقۋادارغا كەلسەك، قىيامەتتە ئۇ گۇناھكار بىلەن بىر يەردە بولۇشنى خالىمايدىكەن، ھېچ ئەنسىرىمىسۇن، ئۇ بوۋاينى جەننەتكە ۋە گۇناھكارنى بولسا جەھەننەمگە كىرگۈزىمەن.

گۇناھكارنىڭ جىگىرى گۇناھ بىلەن، دەرد بىلەن قان بولدى. تەقۋادار بولسا ئىبادىتىگە تايياندى... تەقۋادار بىلىشى كېرەككى، مېنىڭ ئالدىمدا بىچارىلىك مەغرۇرلۇق ۋە ماختانچاقلىقتىن ياخشىدۇر.»

كىمنىڭ كىيىم - كېچىكى، ئېچ كىيىملىرى، ئۇستۇبشى پاكىز، لېكىن ئەخلاقى پاسكىنا بولسا، ئۇنىڭغا جەھەننەمنىڭ ئىشىكىنى ئېچىش ئۈچۈن ئاچقۇچ لازىم ئەمەس. جەھەننەمنىڭ ئاچقۇچى ئۇنىڭ بولمىغۇر ئەخلاقىدۇر.

ئالىلاتائالانىڭ بوسۇغىسىدا ئاجىزلىق، بىچارىلىك ئۆز ئىبادىتىگە تايىنىپ مەغرۇرلىنىشتىن ياخشىدۇر.

مەرد بولسا مەردلىكتىن ئېغىز ئاچما. ھەممە چەۋەندا توپنى پۈتلىيالمايدۇ.

ئۆزۈڭنى ياخشىلاردىن ھېسابلىساڭ ياخشى ئەمەسسەن. ئاللانىڭ يېقىن كىشىلىرىدە ئۆزۈمچىلىك دەۋاسى بولمايدۇ.

ئۆزىدە پىستىگە ئوخشاش مېغىزى بار دەپ قارىغان كىشى پىياز پوستىدەك قەۋەت - قەۋەت شۆپۈك بولۇپ چىقىدۇ.

كىبىر بىلەن قىلىنغان ئىبادەت ئەسقاتمايدۇ ، شۇڭا كىبىرنى تاشلا ۋە ئىبادەتتە كەمچىلىكسىم بار دەپ ئۆزرە تىلە .

ھەق ئالدىدا ياخشى ، خەلق ئالدىدا يامان بولغان كىشى ئىبادىتىدىن پايدا كۆرەلمەيدۇ .

ئاللا ئالدىدا بەختسىز ھاراقكەشنىڭ ، ئاشقىنىڭ ، دەرۋىشنىڭ ۋە ئىبادەت ئۇچۇن ئۆزىنى قىينىغان دىندارنىڭ پەرقى يوقتۇر . ئاللا نە بىرىنىڭ گۇناھىدىن زىيان تارتمايدۇ ، نە يەنە بىرىنىڭ ئىبادىتىدىن پايدا كۆرمەيدۇ .

تۇغرىلىق ۋە پاكلىق ، ئىبادەت ۋە تەقۋادارلىققا تىرىش . لېكىن ، مۇھەممەد مۇستاپانىڭ قىلغىنىدىن ئارتۇق قىلما . ھەددىدىن زىيادە ئاقلىق ياكى قارىلىق ئىزدىمە (زىيادە مەسۇم بولۇپمۇ كەتمە ، زىيادە گۇناھكارمۇ بولما) !

ئەقىللىق كىشىلەردىن پادىكار سۆز قالدۇ ، شۇ ۋەجىدىن سەئدىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى يادىڭدا تۇت :

ئاللادىن قورققان گۇناھكار ئىبادىتىگە ئىشەنگەن تەقۋادار دىن ياخشىدۇر .

نامرات ئالىم بىلەن مەغرۇر قازىنىڭ ھېكايىسى

نامرات ۋە ئەسكى چاپانلىق بىر شەرئەت ئۆلىماسى قازىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ ئالىملار قاتارىدا ئولتۇردى .

قازى ئۇنىڭغا سوغۇق قاراپ قويدى . بۇنىڭ بىلەن ، قازىنىڭ ئادىمى ئۇنى چاپىنىنىڭ يېڭىدىن تارتىپ :

ـــ بۇ يەرنىڭ ئالىي ئورۇن ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن . بۇ سەن ئولتۇرىدىغان يەر ئەمەس . ئورنۇڭدىن تۇرۇپ يا پەگاھقا چۇشۇپ ئولتۇر ، يا ئۆرە تۇر ياكى چىقىپ كەت ، ـــ دېدى .

ھەممە كىشى سورۇننىڭ تۆرىگە لايىق بولمايدۇ . شەرەپ پەزىلەت بىلەن ، قەدىر ـ قىممەت مەرتىۋە بىلەندۇر . بۇگۇنكى بۇ ئەجالەتچىلىكىڭ سەن ئۇچۇن يېتەرلىك جازا بولسۇن .

كىم دەرىجىسىنى بىلىپ تۆۋەندە ئولتۇرسا ، ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرغۇزۇلۇپ ، تېخىمۇ پەگاھقا ئولتۇرغۇزۇلۇش بىلەن ھاقارەتكە ئۇچرىمايدۇ .

چوڭلارنىڭ ئورنىدا ئولتۇرۇشقا جۇرئەت قىلما ! بىلىكىڭدە قۇۋۋەت ، قولۇڭدا قۇدرەت بولمىسا شىر بولۇۋالما .

دەرۋىش قىياپەتلىك شەرىئەت ئۆلىماسى تەلىيىنىڭ ئۆزىگە يار بولمىغانلىقىنى كۆرگىنىدە ، بىر ئوتلۇق ئاھ چېكىپ ، ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرۇپ پەگاھقا بېرىپ ئولتۇردى .

شۇ چاغدا ، ئۇ يەردىكى ئۆلىمالار بىر شەرىئەت ھۆكمى ئۈستىدە مۇزاكىرە باشلىدى . ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ تالاش - تارتىش مۇنازىرە شەكلىنى ئالدى . «ھەئە» «ياق» «شۇنداق» «ئۇنداق ئەمەس» دېيىشىپ دەتالاش قىلىشتى .

مۇنازىرە خوراز سوقۇشى شەكلىنى ئالدى . ئۇلاردىن بىرى بىكاردىن - بىكار غەزىپىدىن مەستكە ئوخشاش ئۆزىدىن كەچكەندى ، يەنە بىرى ئاچچىقىدا قوللىرىنى يەرگە ئۇراتتى .

ئەھۋال مۇرەككەپلىشىپ ، بىر باشقا چىقالمىغۇدەك ھالەتكە يەتكەندە ، پەگاھنىڭ بېشىدا ئولتۇرغان ھېلىقى ئەسكى چاپانلىق ئۆلىما ئورنىدىن تۇرۇپ شىردەك ھۆركىرەپ ، گۈلدۈرمامىدەك ئاۋاز بىلەن دېدى :

ــ ئەي قۇرئان كەرىمنى تەبلىغ قىلىشقا ، شەرىئەت ھۆكمىنى تارقىتىشقا مەسئۇل شەرىئەت ئەربابلىرى ! دېمەكچى بولغانلىرىڭلارنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن كۆچلۈك ۋە ئورۇنلۇق دەلىللەر كېرەك . بويۇن تومۇرلىرىڭلارنى كۆپتۈرۈش ھۆججەت بولالمايدۇ . مېنىڭ سۆزۈمنىمۇ ئاڭلاپ قويغايسىلەر . بۇ ھەقتە مېنىڭمۇ ئاتىدىغان توپىم بار .

بۇنىڭ بىلەن باشقا ئۆلىمالار :

ــ مەرھەمەت ، ياخشى بىر ئىشنى بىلسەڭ ئېيتىپ باق ، ــ دېيىشتى .

ئۆلىما مەسىلىنى چوڭقۇر ، ئەتراپلىق ئۇقتۇردى ۋە

مەسلىنىڭ روھىنى مەلۇم قىلدى . سۆزلىرىنى ئۇزۇكنىڭ كۆزىگە نەقىش ئويغاندەك ، كۆڭۈللەرگە تىزىپ قويدى . دەۋا ھەل بولدى .

سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ئۆلىمانىڭ ئەقلى ۋە ئىلمىگە ئاپىرىن ئوقۇشتى .

ئۆلىما سۆزنى ئات چاپتۇرغاندەك ، شۇنداق چاپتۇردىكى ، قازى پاتقاقتا پېتىپ قالغان ئېشەكتەك ئورنىدىن تۇرالماي قالدى .

قازى ئۇنىڭ ئىلمى ۋە پەزىلىتىنى ماختاپ ، تونى بىلەن سەللىسىنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىش ئۈچۈن خىزمەتكارىغا بېرىپ مۇنداق دېدى :

ــ ئىنتايىن تەسىرلەندىم ۋە كۆڭلۈم يېرىم ، ئەپسۇس . دەسلەپ سىزنىڭ قەدرىڭىزنى بىلمەپتۇق ، كەلگىنىڭىزدە قەدەم تەشرىپ قىلغىنىڭىزغا تەشەككۇر ئېيتىشىمىز كېرەك ئىكەن . بىراق... سىزنى بۇ مەرتىۋىڭىز بىلەن مۇناسىپ ئورۇنغا ئولتۇرغۇزۇشىمىز لازىم ئىدى ، پەگاھدا ئولتۇرۇپ قالدىڭىز...

قازىنىڭ ئىلتىپاتىنى كۆرگەن مۇلازىم دەرھال ئۆلىمانىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ ، دەسلەپ قىلغان مۇئامىلىسى ۋە سۆزلىرى ئۈچۈن ئەپۇ سورىدى ۋە ئىلتىپاتلار ياغدۇرۇپ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشتى . قازى سۇنغان سەللىنى ئۆلىمانىڭ بېشىغا كىيدۈرمەكچى بولدى .

ئۆلىما قولى بىلەن ئىتتىرىپ مۇنداق دېدى :

ــ توختا ، قولۇڭنى تارت ، ئۇ سەللىنىڭ كېرىكى يوق . ئۇنى بېشىمغا يۆگىۋالسام ماڭا كىبىر كىرىدۇ . مەنمەنلىك دەۋاسى قىلىمەن . ئەتە ئەسكى چاپانلىق بىرىنى كۆرسەم ئۇنى پەس كۆرىمەن . خەلق ماڭا «ئۇلۇغ زات» «جاناب» «كاتتا ئەرباب» دېگەندەك لەقەملەرنى قويغانسېرى مەن ئۇلارنى يامان كۆرىمەن .

سۇ ئالتۇن پىيالىدە ياكى ھېجىر تاۋاقتا بولسۇن ، ئۇنىڭ نېمە پەرقى بار ؟ پاكىز بولسىلا بولغىنى... كونۇبرتنىڭ قانداق بولۇشى ئىچىدىكى خەتنىڭ ماھىيىتىنى ئۆزگەرتمەيدۇ ـ دە !...

ئىنسانىنىڭ بېشىغا سەللە ئەمەس ، ئەقىل ۋە مېڭە لازىم . باش

يوغىنىغان بىلەن ئىنسان يوغان بولمايدۇ . سۇ قاپقى يوغان بولغىنى بىلەن ئىچى قۇرۇق .

بۇنداق سەللە ساقلا يارىشار ، ئەي مۇبارەك جاناب !

سەللىسى بىلەن ساقىلىغا قاراپ باھا بەرمە ، سەللە پاختىدۇر ، ساقال بولسا بىر تۇتام كوكات...

سۆلىتى ئادەمدەك كۆرۈنگەنلەر جانسىز ھەيكەلدەك تۇرۇپ گەپ قىلماسلىقى كېرەك .

بورا قومۇشى ئېگىز بولسىمۇ ، شېكەر قومۇشىنىڭ ئالاھىدىلىكى ئۆزىگە كۈپايە .

ئىنسان ئۆزىگە ھۈنەر ۋە ئىلىمگە يارىشا ئورۇن ئىزدىشى كېرەك . زۇھەل يۇلتۇزىدەك ئېگىز ، لېكىن بەختسىز بولما . ئەقلىڭ ۋە ھىممىتىڭ شۇنچە ئاز ئىكەن ، يۈزلەرچە قۇل - چاكىرىڭ بولسىمۇ ، سېنى يەنىلا ھېچكىم ئادەم دېمەيدۇ .

تەمسىلىك ھېكايە

بىر بىلىمسىز پاتقاق ئىچىدىن ئۇلاغلارغا ئېسىلىدىغان بىر مارجان تېپىۋاپتۇ . نادانلىقىدىن ئۇنى قىممەتلىك تاش ۋە زىبۇزىننەت دەپ يىپەك رەختكە يۆگەپ ساقلاپتۇ .

مارجان ئۇنىڭغا دەپتۇ :

— ساراڭمۇ سەن ؟ مەن ھايۋانلارغا ئېسىلىدىغان مارجان . ساتسا بەش تىيىنگە يارىمايدىغان تۇرسام ، يىپەك رەختكە يۆگەپ ساقلىغىنىڭ نېمىسى ؟

تېزەكچى قوڭغۇز گۈلزارلىقتا ياشىسىمۇ يەنىلا تېزەكچى قوڭغۇزدۇر .

باي بايلىقى بىلەن ئۇلۇغلۇق ۋە ياخشىلىق تاپالمايدۇ . ئېشەككە شايى - ئەتلەستىن يوپۇق ياپسىمۇ يەنىلا ئېشەكتۇر .

ئۆلىما بۇ سۆزلىرى بىلەن كۆڭلىدىكى ئۆچمەنلىككە بىرئاز تەسەللى بېرىپ خاتىرجەم بوپتۇ .

غەزەپلەنگەن كىشى قاتتىق ۋە ئاچچىق سۆزلەيدۇ . دۇشمىنىڭ

يىقىلىپ چۈشسە بوشاڭلىق قىلما . قولۇڭدىن كەلسە دۈشمىنىڭنىڭ مېڭىسىنى چۈۋۈپ كۆڭلۈڭدىكى ئاچچىقىڭنى چىقار .

ئۆلمانىڭ بۇ قاتتىق ئەيىبلەشلىرى ئالدىدا قازىنىڭ ھالى خاراب بولۇپ : «بۇگۈن مەن ئۇچۇن قىيامەت كۈنى بولدى» دېدى ۋە ئۆلمانىڭ مەلۇماتى ئالدىدا ھەيران بولۇپ ، بارمىقىنى چىشلىگىنىچە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپلا قالدى .

ئۆلما مەسلىنى ھەل قىلىپ ، ئىچىدىكى دەردنى چىقارغان سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن سورۇندىن چىقىپ كەتتى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ھېچكىم كۆرمىدى .

ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، سورۇندا ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆتۈرۈلدى :

— بۇ ئەدەپسىز ئەبلەخ قەيەردىن پەيدا بولدى؟ قەيەردىن كەلدى؟ قەيەرگە كەتتى؟ — دېيىشتى ئۇلار .

بۇنىڭ بىلەن مۇلازىملار ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇ يەر - بۇ يەرگە قاتراپ ، ئۇنىڭدىن - بۇنىڭدىن سوراشتى . ئۇنى كۆرگەن - بىلگەن ھېچكىم چىقمىدى . سورىغان كىشىلەر ، بىز سەئىدىدىن باشقا بۇنداق شېرىن سۆزلۈك كىشىنى بىلمەيمىز ، دېيىشتى .

ئاچچىق ھەقىقەتلەرنى بۇنداق شېرىن قىلىپ سۆزلىگەن ئۇ كىشىگە مىڭلارچە ئاپىرىن !

شاھزادىنىڭ توۋا قىلىشى ھەققىدە ھېكايە

گەنجە شەھىرىدە بىر شاھزادە بار ئىدى ، تاغلارغا ، تاشلارغا ھۆكمى ئۆتەتتى . ئەمما ، ئۇ جۇڭاينىمەك ھەمىشە مەست يۇرىدىغان ئىپلاس ۋە زالىم ئىدى .

بىر كۈنى بۇ مەست كاللا قولىدا بىر شىشە شاراب تۇتقان ھالدا گالدى - گۇلدۇڭ ناخشا توۋلاپ مەسچىتكە كىرىپ كەلدى .

مەسچىتنىڭ چوڭلارغا مەخسۇس ئورنىدا پاك قەلبلىك ، شېرىن سۆزلۈك بىر تەقۋادار ئۆلما ئولتۇرۇپ جامائەتكە ۋەز ئېيتىۋاتاتتى .

ئىنسان يا ئالىم بولۇپ ۋەز ئېيتىشى ياكى ئالىملارنىڭ ۋەز - نەسىھەتىنى ئاڭلىشى كېرەك...

شاھزادىنىڭ بۇنداق مەست ھالدا مەسچىتكە كىرىپ ئۇ يەرنىڭ پاكلىقىغا نۇقسان كەلتۈرۈشى ، ئۇ يەردىكى ئەزىز ۋە مۇھتەرەم كىشىلەرگە ھۆرمەتسىزلىك قىلىشى ھەممە كىشىنى يىرگەندۈردى ، لېكىن پادىشاھلار ئاللانىڭ ئەمرىگە زىت ئىش قىلسا ، كىم ئۇلارغا : «بۇ ئىش دىنغا ماس كەلمەيدۇ» دېگەن سۆزنى قىلالىسۇن ؟

سامساقنىڭ پۇرىقى گۈلنىڭ پۇرىقىنى ، دۇمباقنىڭ ئاۋازى سازنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كېتىدۇ .

دىنغا ماس كەلمەيدىغان ئىشنى قول بىلەن ئوڭشاش مۇمكىن بولسا ، قول - پۇتسىزلاردەك ئولتۇرۇش دۇرۇس ئەمەستۇر . ئەگەر قولۇڭدا قۇۋۋەت بولمىسا ، تىل بىلەن توسۇشقا تىرىشىشىڭ لازىم . نۇرغۇن يامانلىقلارنى نەسىھەت بىلەن تۈگىتىش مۇمكىندۇر . بۇمۇ بولمىسا ، ئۇ چاغدا يارانلار سەممىي ھىممەت بىلەن ئوڭشاشقا تىرىشىدۇ .

مەسچىتتىكى جامائەتتىن بىرى بۇ ئەھۋالغا چىداپ تۇرالمىدى . ئورنىدىن تۇرۇپ ۋەز ئېيتقۇچىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ئۇنىڭ ئالدىدا بېشىنى يەرگە قويۇپ مۇنداق يېلىندى :

— ئەي ئالىم ۋە تەقۋادار زات ! بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ . ئۆزلىرى بۇ مەست شاھزادىگە بەددۇئا قىلغايلا . ئالىم ۋە تەقۋادارلارنىڭ قەلبىدىن چىققان بىر پىغان يەتمىش قىلىچ ۋە پالتىدىن كۈچلۈكتۇر .

ۋەز ئېيتقۇچى ياشانغان ، كۆپنى كۆرگەن ، مول تەجرىبىلىك ئالىم ئىدى . قوللىرىنى كۆتۈرۈپ مۇنداق دۇئا قىلدى :

«ئەي ئاسمان - زېمىننى ياراتقان ئاللا ! بۇ بالىنىڭ كەيپى جايىدا ، سەن ئۇنىڭ كەيپىنى بۇزما ، تەلىيى بار . زامان ئۇنىڭ كۆڭلىگە يارىشا كېتىۋاتىدۇ .»

بۇ دۇئانى ئاڭلىغانلاردىن بىرى دېدى :

— ئەي توغرىلىقنى كۆرسەتكۈچى ! بۇ قانداق دۇئا ؟ بۇنداق

يامان ئادەمگە قانداقچە ياخشىلىق تىلەيدىلا ؟ يامانغا ياخشىلىق تىلەش پۈتۈن شەھەر خەلقىگە يامانلىق قىلىش دېمەكتۇر . بۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش ئەمەسمۇ ؟

ئەقىللىق ۋە يىراقنى كۆرىدىغان ۋەز ئېيتقۇچى ئۇنىڭ ئېتىرازىغا قارىتا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ مېنىڭ مۇنداق سۆزلىشىمدىكى ھېكمەتنى ۋە نېمە دېمەكچى بولغانلىقىمنى چۈشىنەلمەيسەن . مەن ئاللادىن ئۇنىڭغا توۋا قىلدىم ، مەقسىتىمنى ئىنچىكە ۋە چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ ئۇقتۇردۇم . بۇنداق دېيىشىم ئۇنىڭغا بىر خىل مەسخىرىدۇر . سەت مىجەزدىن ۋاز كەچكەن كىشى جەننەتكە كىرىدۇ ۋە ئەبەدىي ھاياتقا ئېرىشىدۇ . شاراب بەرگەن خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر بولسا بەش كۈنلۈكتۇر . ئۇنىڭدىن بىر نەرسە قالماي ئۆتۈپ كېتىدۇ . ئۇ تاشلانسا ، كىشىگە ئەبەدىي خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر نېسىپ بولىدۇ .

ۋەز ئېيتقان مۇبارەك زاتنىڭ بۇ ئېسىل سۆزلىرىنى ئۇ يەردىكىلەردىن بىرى شاھزادىگە يەتكۈزدى .

تەقۋادارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ كۆزلىرىدىن بۇلۇتتەك ياش تۆكۈلدى ۋە يۈزىدىن سەلدەك ئېقىشقا باشلىدى . توۋا قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدا شۇنداق قىزغىن ئارزۇ قوزغالدىكى ، قەلبىنى ئۆرتىدى . خىجالەتتىن بېشىنى يەردىن كۆتۈرەلمىدى . كېيىن بىر ئادەمنىڭ ۋاستىسى بىلەن تەقۋادارغا :

«مالال كۆرمەي قەدەمۇ تەشرىپ قىلغايلا ، توغرا يولنى ئىدراك قىلالمىغان بېشىمنى ئايىغىلىرى ئاستىغا قويۇپ توۋا قىلاي» دېگەن خەۋەرنى يوللىدى .

تەلىم بەرگۈچى ئالىم ئوردىغا باردى . ھۆرمەت قاراۋۇللىرى بىلەن ئوردا مۇھاپىزەتچىلىرى ئىككى رەت بولۇپ تىزىلىپ ، تەقۋادار زاتقا ھۆرمەت بىلەن سالام بەردى .

تەقۋادار سارايغا كىرگەندىن كېيىن ئەتراپقا قاراپ ، شاھزادىنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئوڭ ـ سول تەرەپلىرىدە نېمىنى كۆردى دېمەمسىز ؟ ئوتتۇرىدا قەنت ـ گىزەك ، نازۇنېمەت ، شام ،

شاراب... ۋە ھەر خىل يېمەكلىكلەر مول ئىدى. لېكىن، ئۇ يەردىكىلەر تۇگەشكەن بولۇپ، بىرى ئۆزىنى يوقاتقان، بىرى شىركەيپ، يەنە بىرى بولسا، قولىدا شاراب كوزىسىنى تۇتقان ھالدا نەزم ئوقۇيتتى...

بىر ياندا سازەندىلەر ساز چېلىپ، ناخشچىلار ناخشا ئېيتاتتى. بىر تەرەپتىن ساقىي: «ئىچىڭلار، سالامەتلىك ئۈچۈن، خوشە...» دەپ توۋلايتتى.

لەئەل رەڭلىك شاراب بىرنەچچەيلەننى مەست قىلىۋەتكەن، سازەندىلەرنىڭ بېشى سازىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ كەتكەن، گۈزەل جاناننىڭ كۆزىدىن باشقا يار - بۇرادەرلەرنىڭ ھەممىسى بىر چەتكە چىقىپ كۆزلىرىنى يۇمغانىدى.

داپ بىلەن چاڭ جىمىپ قېلىپ، يالغۇز نەي ئارىلاپ غىڭشىپ قويۇاتتى.

شاھزادىنىڭ ئەمرى بىلەن مېۋە قاچىسى، شاراب كوزىسى ۋە سازلارنىڭ ھەممىسى چېقىلدى. قىزغىن كەيپىيات بۇزۇلدى. سازلارنىڭ تارلىرى ئۈزۈلۈپ، ناخشچىلارنىڭمۇ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. شاراب ئامبىرىدىكى كۈپلەرنى پاچاقلاپ، كوزىلار چېقىۋېتىلدى. غاز بويۇن شاراب چەينەكلىرىنىڭ بويۇنلىرى ئۈزۈلدى، ئىچىدىكى شارابلار غازنىڭ قېنىدەك تۆكۈلۈپ، دەريا بولۇپ ئاقتى.

شاراب كۈپى توققۇز ئايلىق ھامىلىدار خوتۇننىڭ قورسىقىدەك ئىدى، شۇ چاغدا ئاي - كۈنى توشمايلا بىر قىز بالا[1] تاشلىۋەتتى.

شاراب تۇلۇمىنىڭ قارىنىنى كىندىكىگىچە يېرىشتى. بۇ ئېچىنىشلىق ھالدىن قەدەھلەرنىڭ كۆزلىرىگە قان يېغلىدى. ياقۇت رەڭلىك شاراب بىلەن بويالغان يەردىكى خىشلارنى يۇيۇپ تازىلاشقا كۆزى يەتمەي قومۇرۇپ قىرىپ تازىلىغاندىن كېيىن يېڭىۋاشتىن تىزىلدى.

ئەۋرەزنىڭ ئۇ كۈنكى ئىنتايىن مەستلىكىگە ھەيران بولماڭ،

---

① شارابنى «ئۈزۈم قىزى» دەيتتى.

چۈنكى يەرگە تۆكۈلگەن شۇنچە كۆپ شارابنى ئۇ ئىچتى .
قوۋۇزنى كىم قولىغا ئالسا ، داپقا ئوخشاش گەجگىسىگە ئۇرۇلاتتى .
بىر بۇزغۇنچىنىڭ مۇرىسىدە چاڭ كۆرۈلسە ، خالايىق ئۇنىڭ قۇلقىنى بۇراپ سوزاتتى .
خۇلاسە شۇكى : بىر ياقتىن كىببر ، يەنە بىر ياقتىن شاراب بىللەن مەست بولغان شاھزادە ئۇ مۆھتەرەم زاتنىڭ تەلىم ۋە دۇئالىرى بىلەن ياشانغانلاردەك ئىبادەتكە بېرىلدى .
ھالبۇكى ، بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئاتىسى ئۇنىڭغا قانچە قېتىملاپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ ، ياخشى ئادەم بول ، ياخشى ئىشلارنى قىل ، بۇ پەيلىگدىن يان دېگەن بولسىمۇ ، ئاتىسىنىڭ نە تەھدىتلىرى ، نە بەرگەن جازالىرى كار قىلمىغاندى . ئۇ قېنىغا سىڭىپ كەتكەن ئادەتلىرىدىن قۇتۇلالمىغان ۋە تەربىيىنىمۇ قوبۇل قىلمىغاندى .
ھەتتا بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىر تەقۋادار بۇ تەلۋىلىكلىرىڭنى تاشلا دېسە ، ئۇنى ساق قويمايتتى ، ئەدىپىنى بېرەتتى .
ھۇۋلىغان شىر ئېلىشىشتىن قاچماس ، يولۋاس ئۆتكۈر قىلىچتىن قورقماس . ياخشى مۇئامىلە بىلەن دۇشمەننىڭ تېرىسىنى سويۇۋالغىلى بولىدۇ ، يامان مۇئامىلە دوستنى دۇشمەن قىلىپ قويىدۇ .
تۆمۈرچىنىڭ سەندىلىدەك قاتتىق يۈزلۈك كىشى جەزمەن بېشىغا بازغان يەيدۇ .
باشلىقىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە قوپال بولما ، ئۇ قوپاللاشسا ، سەن ئۇنىڭدىن تۆۋەن تۇر .
چوڭ ـ كىچىك ھەممەيلەنگە ياخشى مىجەزلىك بول .
مۇلايىم ھەرىكەت قىلساڭ ، كەمبەغەل ساڭا باغلىنىدۇ ، بايمۇ ساڭا كەمتەرلىك قىلىدۇ .
مۇۋەپپەقىيەت شېرىن سۆز بىلەن مۇمكىن بولىدۇ . ئاچچىق سۆز ۋە قاتتىق مۇئامىلە ھەمىشە يامان قارشى ئېلىنىدۇ ۋە يامان نەتىجە بېرىدۇ .

سەن شېرىن سۆزلۈكنى سەئدىدىن ئۆگەن . قىلىقسىز ئادەمگە ئېيتقىنكى ، قىلىقسىزلىقى بىلەن ئۆلسۇن !

سەييارە بال ساتقۇچىنىڭ ھېكايىسى

شېرىن سۆزلۈك ئوچۇق چىراي بىر يىگىت بال ساتاتتى . ئېغىزلار ئۇنىڭ بالى بىلەن تاتلىقلىشاتتى ، كۆڭۈللەر ئۇنىڭ ئوچۇق چىراي ۋە شېرىن سۆزىدىن ھۇزۇرلىناتتى .

بەستلىك بۇ سەييارە بالچىنىڭ خېرىدارلىرى چۈشىنىمۇ كۆپ ئىدى . بال ئورنىدا زەھەر ساتسىمۇ خېرىدارلىرى كېمىمپ قالمايتتى . كىشىلەر زەھەرنىمۇ ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىپ بالدەك يېيىشەتتى .

بىر توڭ قاپاق ئۇ يىگىتنىڭ بال سېتىشىغا ، خېرىدارلىرىنىڭ كۆپلۈكىگە ۋە تاپاۋىتىگە ھەسەت قىلىپ ، ئۆزىمۇ بال ساتماقچى بولدى . ئەتىسىدىن باشلاپلا مەھەللىمۇمەھەللە ، كوچىمۇكوچا بال ساتىمەن دەپ ئايلىنىپ يۈردى . ئامال قانچە ، ئۇنىڭ بالىنى ئالىدىغان خېرىدار بۇياقتا تۇرسۇن ، چۈشىنىمۇ قونمىدى .

توڭ قاپاق كەچتە بىر تىينىلىكمۇ سودا قىلالماي ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ ، تېرىككەن ھالدا بىر بۇلۇڭغا بېرىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ بۇ ھالى گۇناھىدىن قورققان جىنايەتچىگە ، ھېيت كۈنى مەيۇسلەنگەن مەھبۇسقا ئوخشايتتى .

خوتۇنى چاقچاق قىلىپ : «قاپىقى يامان ئادەمنىڭ ھەسلى ئاچچىق بولىدۇ» دېدى .

سەت قىلىق كىشىنى جەھەننەمگە ئېلىپ بارىدۇ ، ياخشى مىجەز بولسا جەننەتتىن چىقمايدۇ .

ئېرىقتىن ئىسسىپ قالغان سۇنى ئىچكىنكى ، قاپىقى يامان ئادەمنىڭ قولىدىن شەربەت بولسىمۇ ئىچمە .

قاپاقلىرى مۇشتۇمدەك تۇرۇلگەن كىشىنىڭ نېنىنى يېيىش ھارامدۇر .

ئەپەندى ، تەرسالىق بىلەن ئىشىكنى تۆيۈق يولغا كىرگۈزمە ،

چۈنكى تەرسا ئادەملەر ھەمىشە بەختسىز بولىدۇ .
ئالتۇن - كۈمۈشۈڭ ياكى باشقا ھېچ نەرسەڭ بولمىسا ، سەئدىگە ئوخشاش شېرىن سۆزۈڭمۇ يوقمۇ ؟

ھېكايەت

بىر ئەدەپسىز مەست پاك قەلبلىك ، ئەقللىق ، تەربىيە كۆرگەن بىر كىشىنىڭ ياقىسىنى سقىپ بىر كاچات ئۇرۇپتۇ .
پاك ، ياخشى تەبىئەتلىك بۇ كىشى ئۇ قارا كۆڭۈل مەستنىڭ ئەلىمنى ئېچىدە بىلىپتۇ . ئۇنىڭ بۇ سەت ھەرىكىتىدىن خۇشال بولۇپ ، ئۇنىڭغا مۇشت قايتۇرماپتۇ .
بىر كىشى ئۇنىڭغا :
— سەن ئەركەك ئەمەسمۇ ؟ بۇنداق ھەددىنى بىلمەيدىغان بىلىمسىز ئەبلەخنىڭ بۇ ھەرىكىتىگە چىداپ تۇرۇش ئەپسۇسلىنارلىق ئىش ، — دەپتۇ .
ئۇ پاك ۋە ئالىيجاناب زات مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :
— قايتا بۇنداق گەپ قىلما . كاللىسىدا شىر بىلەن ئېلىشىش پىلانىنى قۇرغان بىلمىسىز ۋە تەبىئەتسىز مەست كىشىلەرنىڭ ياقىسىنى يىرتىدۇ . كاللىسى جايىدا كىشىگە بولسا ، ئۇنداق بىلىمسىز مەستنىڭ ياقىسىغا قول تەگكۈزۈش ۋە ئۇنىڭغا تېگىشمۇ ياراشمايدۇ .
كەسىپ ۋە ئىلىم ئەھلى ، ئەپەندى روھلۇق كىشىلەر شۇنداق ياشايدۇكى ، بىرىدىن ئەزىيەت كۆرسىمۇ ئۇنىڭغا شەپقەت ۋە ياخشىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ .

مەرد كىشىلەرنىڭ ئىززەت - نەپسى ھەققىدە

قىردا ئولتۇرىدىغان بىر كىشىنىڭ پۇتىنى ئىت چىشلىۋالدى . شۇنداق قاتتىق چىشلىدىكى ، ئىتنىڭ چىشلىرىدىن قان تامچىدى . بىچارە ئادەم پۇتىنىڭ ئاغرىقىدىن ياتالماي قالغانىدى ، كىچىك

قىزى ئاتىسىغا چاقچاق قىلىپ :
ـــ دادا ، سىزنىڭ چىشىڭىز يوقمىدى ؟ سىزمۇ ئۇنىڭ پۇتىنى چىشلىۋالسىڭىز بولمامدۇ ؟ ـــ دېدى .
ئاتىسى پۇتىنىڭ ئاغرىقىغا چىدىماي يىغلاپ تۇرۇپ دېدى :
ـــ بالام ، توغرا ، مېنىڭمۇ چىشلىرىم بار ۋە ئىتنىڭ پۇتىنى چىشلەشكىمۇ كۈچۈم يېتىدۇ ، بىراق چىشلىرىمنىڭ ئىتقا تېگىشىگە كۆڭلۈم ئۇنمىدى . كاللامنى قىلىچ بىلەن چاپسىمۇ ، ئىتنىڭ پۇتىغا چىشىمنى تەگكۈزمەيمەن .
ئىنسان نامەردلەرگە يامانلىق قىلىشى مۇمكىن ، بىراق ئىنسان ئىتلىق قىلالمايدۇ . ئىنسان ئىنساندۇر ، ئىت بولسا ئىت .

ياخشى تەبىئەتلىك خوجايىن بىلەن يامان تەبىئەتلىك قۇلنىڭ ھېكايىسى

ھۇنەر ۋە بىلىمى بىلەن دۇنيادا شۆھرەت قازانغان بىر زات بار ئىدى ، قۇلى بولسا ئەكسىچە يامان تەبىئەتلىك بىر ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ چىرايىدىن كىشىنىڭ قۇسقۇسى كېلەتتى . ئەجدىھادەك چىشلىرىدىن زەھەر تامىتتى . ئۇ شەھەردە سەتلىكتە ئۇنىڭدىن ئۆتىدىغىنى يوق ئىدى . قولتۇقىنىڭ سېسىقلىقىغا چىدىغىلى بولمايتتى .
تاماق ئەتسە قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ كېتەتتى . لېكىن ، داستىخاندا خوجايىنى بىلەن بىللە ئولتۇراتتى . خوجايىننىڭ نېنىنى يېگەن ، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرغان بولسىمۇ ، خوجايىنى : «ۋاي ، ئۆلىدىغان بولدۇم ، بىر يۇتۇم سۇ بەر » دېسىمۇ بەرمەيتتى . ئۇنىڭغا نە سۆز تەسىر قىلمايتتى ، نە تاياق ... بۇ ۋەجدىن كېچە ـ كۈندۈز ئۆيدە قىيا ـ چىيا ئۇزۇلمەيتتى .
بەزىدە ئەخلەت ـ چاۋىنى يولغا تۆكەتتى ، بەزىدە توخۇ ـ تۇماننى قۇدۇقتا ئاتاتتى . چىرايىدىن ۋەھشىيلىك بىلىنىپ تۇراتتى . بىرەر ئىشقا بۇيرۇلسا ۋاقتىدا پۈتتۈرمەيتتى .
خوجايىننىڭ بۇرادەرلىرىدىن بىرى دېدى :

— بۇرادەر ، خۇدا ھەققىدە بۇ ئادەمدىن نېمىنى كۆتىسەن ؟ سەن ئېچىمۇ ، تېشىمۇ مەينەت بۇ ئەبلەخنىڭ نېمىسىنى ياقتۇرۇپ قالدىڭ ؟ تەربىيىسىنىمۇ ، ھۇنىرىنىمۇ ياكى جامالىنىمۇ ؟ ئۇنىڭدا بۇ ئۇچىدىن بىرىمۇ يوق . ئىتتىك بازارغا ئاچقىپ ساتسا ئون پۇلغا يارىمايدىغان بۇ ئەبلەخنى نېمىگە تۇتۇپ تۇرىسەن ؟ قويۇۋەت ، نەگە بارسا بارسۇن . بىر قۇل سودىگىرىگە بىكارغا ئالسىمۇ بېرىۋەت . يەنە سەن ئۇتىسەن ، ئۇنىڭ ئورنىغا مەن ساڭا ھەم گۈزەل يۇزلۇك ، ھەم ياخشى خۇيلۇق بىرىنى تېپىپ بېرىمەن .

ئۇ زات كۈلۈپ تۇرۇپ دوستىغا مۇناق جاۋاب بەردى :

— دېگەنلىرىڭ توغرا ، قوبۇل قىلىمەن . ئۇ بىر سەت ئەبلەخ ، لېكىن ئۇنىڭ ۋەجىدىن مېنىڭ مىجەزىم ياخشىلىنىدۇ . مەن ئۇنىڭ نامۇۋاپىق تەرەپلىرىگە چىداشقا كۆنسەم ، باشقىلارنىڭ جاپاسى ماڭا ئېغىر كەلمەيدۇ ، كىشىلەرنىڭ جەبىر - جاپاسىغا بەرداشلىق بېرەلەيمەن .

بۇ بەرداشلىق زەھەرگە ئوخشاش بولۇپ ، كىشىنىڭ تەبىئىتىگە ئورۇنلاشسا ھەسەل بولىدۇ .

مەرۋۇق كەرھى[1] بىلەن بىمار مېھمانىنىڭ ھېكايىسى

بىر كىشى شۆھرەت ئارزۇسىنى تاشلىمىغۇچە ، خىيالىدىن چىقارمىغۇچە مەرۋۇق كەرھىنىڭ يولىغا كىرمەسۇن ۋە ئۇ يولدا ماڭمىسۇن .

بىر كۈنى مەرۋۇق كەرھىگە ئۆلەي دەپ قالغان بىر بىمارنى ئېلىپ كەپتۇ . بىمارنىڭ چاچلىرى تۆكۈلۈپ ، چىرايىنىڭ رەڭگى كەتكەن ، مەڭزىلىرى سارغىيىپ ، جېنى تېنىگە قىل بىلەن ئېسىپ قويغاندەك ئۇزۇلۇپ چۈشەي دەپ قالغانىكەن .

---

① مەرۋۇق كەرھى — بۇرۇنقى ئۇلۇغ ئۆۋلىيالاردىن بىرى بولۇپ ، باغداد يېنىدىكى «كەرھ» دېگەن يېزىدا تۇغۇلۇپ ، ھىجرىيە 200 - يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن .

مەرۇف كەرھى بىمارنى ئورۇنغا يانقۇزۇپ بېشىغا ياستۇق قويۇپ ، ئۇستىگە يوتقان يېپىپ ئارام ئالدۇرۇپتۇ . لېكىن ، بىمار ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ .

تاڭ ئاتقۇچە نە بىمار ئۇخلىماپتۇ ، نە مەرۇف كەرھى بىلەن ئۆيىدىكىلەر كۆز يۇمماپتۇ .

بىمار ئەسكى مىجەز بىر ئادەم بولۇپ ، ئۆزى ئۆلەلمەي تۇرغاندا ، ئۆيىدىكىلەرنى ئاھانەتلىك سۆزلەر بىلەن ئۆلتۇرۇشكە تىرىشىپتۇ .

ھەممە كىشىنى ھەقىقەتەن بىئارام قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆيىدىكىلەر بىر - بىرلەپ قېچىپ كېتىپتۇ . ئۆيدە پەقەت مەرۇف كەرھى بىلەن خوتۇنى ۋە بىمار ئۇچەيلەنلا قاپتۇ .

مەرۇف كەرھى ئۇنىڭ تەلەپ - ئارزۇلىرىنى ئورۇنداشقا تىرىشىپتۇ . لېكىن ، ئۇيقۇسىز قالغانلىقى ئۈچۈن بىر كېچىسى بەرداشلىق بېرەلمەي ئۇيقۇغا كېتىپتۇ . ئۇنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا بېرىشى بىلەنلا ، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن بىمار بىرمۇنچە ھەزىل - چاقچاقلارنى باشلاپ ، ۋارقىراپ مۇنداق دەپتۇ :

«ئاللا بۇ مەينەت دەرۋىشلەرنى يوقاتسۇن . ئۇلارغا مىڭ لەنەت . ئۇلارنىڭ قارىماققا نامى ئۇلۇغ ، ئەمەلىيەتتە ساختا شۆھرەت بىلەن ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ . ھەممە ئىشى پو . پاكىز كىيىنىۋالسىمۇ ، قەلبى پاسكىنا ، ئېتىقادىمۇ شۇنداق... سوپىلىق قىلىپ خەلقنى ئالدايدۇ . مانا بۇمۇ قارىنىنى تويدۇرۇپلا ئۇيقۇغا كەتتى . ماڭا ئوخشاش بىچارە بىمارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمەيۋاتقانلىقىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن ؟ »

شۇ سۆزلەر بىلەن ئويغىنىپ كەتكەن مەرۇف كەرھى بۇ ئەيىبلەش ۋە ئاچچىق سۆزلەرنى ئىچىگە يۇتۇپتۇ ، لېكىن ئاياللار خاپىسىدا بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئاياللاردىن بىرى مەرۇف كەرھىگە مەخپىي ھالدا دەپتۇ :

ـــ بۇ بىمارنىڭ نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانسىز . ئۇنىڭغا دەك ، بۇ يەردىن كەتسۇن . قەيەردە ئۆلسە ئۆلسۇن . ياخشىلىقنى

بىلىدىغانلارغا ياخشىلىق قىلىش كېرەك . بۇنداقلارغا قىلىنغان ياخشىلىق يامانلىقتۇر . ئەمدى ئۇنى ئۆيدە ياتقۇزۇش توغرا ئەمەس . پەسكەش ئادەمنىڭ بېشىغا ياستۇق قويۇش دۇرۇس ئەمەس . زالىمنىڭ بېشى تاش ئۈستىدە بولسۇن . يامانلارغا ياخشىلىق قىلىش شورلۇق يەرگە كۆچەت تىككەندەك ئىشتۇر . مەن سىزگە كېشىلەرگە ياخشىلىق قىلماڭ دېمەيمەن . يامانلارغا ياخشىلىق قىلماڭ ، قوپاللارغا يۇمشاقلىق ، بوشاڭلىق قىلماڭ دېمەكچىمەن . ئىتنىڭ دۇمبىسىنى مۇشۇكنىڭكىگە ئوخشاش سىلاشقا بولامدۇ ؟ راستىنى ئېيتقاندا ، ھەقنى تونۇيدىغان ، قەدىر بىلگەن ئىت رەھمەت ئېيتىشنى بىلمىگەن ئادەمدىن خەيرلىك ۋە ئۈستۇندۇر .

پەسكەش ئادەمگە پايدىلىق سۇ بېرىش مۇز ئۈستىگە مۇكاپات يازغانغا ئوخشاش . بۇنداقلارغا زادى ھېسداشلىق قىلماڭ . مەن ئۆمرۈمدە بۇنىڭدەك نان كور ، تەرسا ۋە ئەسكى ئادەمنى كۆرمىدىم .

مەرۇف كەرھىگە بۇ سۆزلەرنى قىلغان ئايالنىڭ سۆزلىرى تۇگىگەندە ، ئۇ مۇبارەك زات ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

ـــ خانىم ، ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئۆزۈڭنى ئۇپراتما . ئۇنىڭ كۆڭۈلسىز سۆزلىرى ماڭا ياقىدۇ . سەنمۇ ماڭا ئوخشاش ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ياقتۇر . ئەسلىي ماھارەت بۇنداق ئادەملەرنىڭ جاپاسىغا چىداشتۇر . كۆرمىدىڭمۇ ، ھەمىشە ئازاب ئىچىدە قىينىلىپ ئۇخلىيالمايۋاتىدۇ .

ئۆزۈڭنى ساغلام ۋە كۈچلۈك كۆرگەن چاغلىرىڭدا ، كېسەللەر ۋە ئاجىزلارنىڭ ھالىغا يېتىپ ، ئۇلارنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش ۋە ئۇلارنىڭ جاپاسىغا چىداش ئارقىلىق شۈكۈر قىلىشىڭ كېرەك .

ھەيكەلگە ئوخشاش پەقەت قۇرۇق سۈرەتتىن ئىبارەت بولساڭ ، ئۆلگەن چېغىڭدا جىسمىڭغا ئوخشاش ئىسمىڭمۇ ئۆلىدۇ . لېكىن ، ياخشىلىق كۆچىتىنى پەرۋىش قىلىپ ئۇنى يېتىشتۇرسەڭ ، جەزمەن مېۋىسىنى يەيسەن .

كەرھ شەھىرىدە ناھايىتى كۆپ قەبرە بارلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

لېكىن ، مەرۇق كەرھىنىڭ قەبرىسىدىن مەشھۇرى يوق .
بىلىمسىزلەر ئۇلۇغلۇقنى مەغرۇرلۇقتا دەپ قارايدۇ . ئەسلىي ئۇلۇغلۇقنىڭ كەمتەرلىكتە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ .

تەربىيىسىزلىك ئالدىدا ئۇلۇغلارنىڭ سەۋر - تاقىتى ھەققىدە ھېكايە

ئاچ كۆز ۋە نومۇسسىز بىر تىلەمچى ئاللانىڭ يېقىن بەندىلىرىدىن بولغان بىر زاتتىن پۇل تىلىدى . بۇ زاتنىڭ ئۇ كۈنى پۇلى يوق ئىدى ، ئەگەر پۇلى بولسا ھەرگىز ئايىمايتتى .
تىلەمچى ئۇ مۆھتەرەم زاتتىن بىر نەرسە ئالالماي ، تەلەتىنى تۇرۇپ ئۇ يەردىن چىقىپ كەتتى ۋە ئۇ مەھەللىدە ئۇ توغرۇلۇق مۇنداق گەپ تارقاتتى :
«بۇ شەيخىلەر ئاۋازى چىقمايدىغان چايانلارغا ۋە ياماق جەندىلىرى ئېچىدە يىرتقۇچ يولۋاسلارغا ئوخشايدۇ . مۇشۇكتەك تىزلىرىنى مەيدىسىگە قويۇۋېلىپ ، ھەممە ئىشقا تەۋەككۇل قىلىدىغانەك كۆرۈنىدۇ . لېكىن ، قوللىرىغا بىر ئۇۋ كىرسە ، ئۇنىڭغا ئىتتەك ئېتىلىپ ھۇجۇم قىلىدۇ .
ئۆيلىرىدە ئۇۋ ئوۋلىيالمىغاچقا ، رىيا دۇكانلىرىنى مەسچىت يېنىدا ئاچىدۇ . شىر يۈرەك باتۇرلار كارۋانلارنىڭ ئالدىنى توسىدۇ ، لېكىن كىيىم - كېچەكلىرىنى بۇلار سالدۇرۇۋالىدۇ .
جەندىلىرىگە ئاق ، قارا ياماقلارنى سالىدۇ ، لېكىن ئۇنىڭغا زىت پۇل - دۇنيا يىغىدۇ . ئۇلار بۇغداي ئورنىغا ئارپا سېتىپ ، خەلقنى ئالدايدىغان ساختىپەز ئالدامچىلاردۇر .
ئىبادەت قىلغاندا ، قېرى ئادەملەردەك ھالسىزلىقىنى كۆرسىتىپ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيدۇ . لېكىن ، ساما سېلىپ ، ھاياجانلىنىپ ئۆزىنى يوقتىشقا كەلگەندە ، ياشلاردەك تېتىكلىشىپ كېتىدۇ . كۆرۈنۈشى قوناق شېخىدەك ئورۇق ، لېكىن

تويمغۇرلۇقتا مۇسانىڭ ھاسسىغا ئوخشايدۇ .[1]

ئۇلارنىڭ نە ئىلمى يوق ، نە تەقۋادارلىقى... ئۇلار دىننى سۈيىئىستېمال قىلىپ دۇنيانى يەيدىغان كىشىلەردۇر . سىرتىغا يولۇاس تېرىسىدەك ياماق جەندە كىيىدۇ ، لېكىن خوتۇنلىرىغا ھەبەش رەختىدىن كەمزۇل تىكتۇرىدۇ .

ئۇلاردا سۈننەت نامىدا پەقەت ئىككى نەرسە بار : بىرى ، ئەتىگەنلىك ئۇيقۇ ، يەنە بىرى بولسا زولۇق تاماق .

ئاشقازىنى تىلەمچىنىڭ ئالا خۇرجۇنىدەك ئاغزىغىچە لىق تولغان .

مەنمۇ تەرىقەت ئەھلىدىن بولغاچقا ، ئۆزۈمگە تېگىپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ھەققىدە بۇنىڭدىن زىيادە بىر نەرسە دېمەيمەن... »

تىلەمچى بىرمۇنچە تۆھمەت خاراكتېرلىك سۆزلەرنى قىلدى . ئۇ كەمچىلىك ئىزدىگەچكە ياخشىلىقنى كۆرمەيتتى ، شەرەپسىز كىشى باشقىلارنىڭ خۇسۇسىيىتىگە ئەھمىيەت بەرسۇنمۇ ؟

شەيخنىڭ مۇرىتلىرىدىن بىرى تىلەمچىنىڭ بۇ ھەزىللىرىنى ئاڭلىدى ۋە شەيخكە بېرىپ بىر - بىرلەپ ئۇقتۇردى . راستىنى ئېيتقاندا ، مۇرىت ئاقىلانە ھەرىكەتتە بولمىدى ۋە ياخشى ئىش قىلمىدى . چۈنكى ، ياماندەم كەينىمدىن سۆز قىلغان بولۇشى مۇمكىن . ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ماڭا يەتكۈزگەن كىشى ئۇنىڭدىنمۇ يامان يەتكۈزگەنىدى . بىرىنچىسى بىر ئوق ئېتىپتۇ ، لېكىن ئاتقان ئوقى بەدىنىمگە تەگمەي يەرگە چۈشۈپتۇ . ئىككىنچىسى بولسا يەرگە چۈشكەن ئوقنى ئېلىپ كۆكرىكىمگە سانجىپتۇ .

شەيخ ھەزرەتلىرى مۇرىتىدىن بۇ خەۋەرنى ئالغاندىن كېيىن ، كۈلۈپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى :

— بۇ ئېيتقانلىرىڭ ھېچقانچە ئىش ئەمەس . تېخىمۇ

---

[1] پىرئەۋلىيانىڭ سېھىرگەرلىرى بىرمۇنچە يېپ ۋە كالتەكلەرنى يىلان قىلىپ كۆرسەتكەندە ، مۇسا ئەلەيھىسسالام ھاسىسىنى يەرگە تاشلىغان ۋە يىلان ھالىغا كەلگەن ھاسا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى يۇتۇۋالغانمىش .

ئەھمىيەتلىك ۋە چوڭ ئىش بولسا ئۇنى ئېيت .

ئۇنىڭ مېنى يامانلاپ قىلغان سۆزلىرى مېنىڭ يامانلىقلىرىمدىن ئازدۇر . ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى مېنىڭ يامانلىقلىرىمنىڭ يۈزدىن بىرىچىلىكتۇر . ئۇ ، بۇ سۆزلەرنى تەخمىنەن ئېيتقان . مەن بولسام قەتئىي بىلمەن . ئۇ مەن بىلەن بۇ يىل تونۇشتى . مېنىڭ يەتمىش يىللىق كەمچىلىكلىرىمنى نەدىن بىلسۇن ؟ مېنىڭ دۇنيادىكى يامانلىقلىرىمنى ھەزرىتى ئاللا بىلىدۇ ، بىرگە ئۆزۈم بىلىمەن...

شۇنداقتىمۇ ئۇ پاك قەلبلىك كىشى ئىكەن ، كەمچىلىكلىرىمنىڭ ھەممىسىنى شۇنچىلىك دەپ قاراپتۇ . قىيامەت كۈنى گۇناھلىرىم ئۈچۈن شاھىتىم ئۇ بولسا ، مەن جەھەننەمگە ئەمەس ، چوقۇم جەننەتكە كىرگۈدەكمەن . ئىشىم ئىشتۇر ، مەندە جەھەننەم قورقۇنچى يوقتۇر .

ئەي مېنىڭ كەمچىلىكلىرىمنى ئىزدىگەن كىشى ، كېلىپ مەندىن سورا ، گۇناھلىرىمنىڭ تىزىمىنى ساڭا ئۆزۈم بېرەي...

ھەقىقىي تەقۋادارلار ھەمىشە بالا ـ قازا ئوقىغا نىشان بولغانىدى . ئۇلار كۈلاھىنى تاشلىۋېتىپ ، روھىي تاجنى كىيگەنلەردۇر .

تەقۋادارلار ئۆزىنى بىلمەسلەرنىڭ ۋە تەربىيىسىزلەرنىڭ غەزىپىگە تايىنىدىغان كىشىلەردۇر . سەنمۇ تەقۋادار بولماقچى بولساڭ ، قويۇپ بەر ، تېرەڭنى سويسۇن . چۈنكى ، تەقۋادارلارنىڭ توپىسىدىن كومزەك ياسالسا ، خەلق ئۇنى چالما ـ كېسەك قىلىپ چاقىدۇ .

دەرۋىشلەرنىڭ ئەدەپسىزلىكى ۋە پادىشاھلارنىڭ سەۋرلىرى ھەققىدە ھېكايە

شام پادىشاھلىرىدىن مەلىك سالىھ ھەر كۈنى ئەتىگەندە ، ئۆزىنى ئاشكارىلىماي قۇلى بىلەن بىللە ئوردىسىدىن چىقىپ ،

ئەرەب شەكلىدە يۇزىنىڭ تۆۋەن قىسمىنى نىقابلاپ ، بازارلارنى ئايلىنىپ ، ھەر يەرگە بېرىپ ، يۇرتىنىڭ ، خەلقىنىڭ ھال - ئەھۋالىنى ئىگىلەيتتى .

بۇ ھۆكۈمدار يوقسۇللارغا قانات ياپاتتى . بۇنداق تەبىئەتلىك ئادەم ياخشى ئادەم دېمەكتۇر .

بىر كۈنى مەلىك سالىھ يەنە شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگىنىدە ، بىر مەسچىتتە ئىككى يوقسۇلنىڭ پەرىشان ھالدا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتقانلىقىنى كۆردى . قىش پەسلى ھاۋا ئىنتايىن سوغۇق بولغاچقا ، بىچارىلەرنىڭ ئۇيقۇسى كەلمەيتتى ، پاقا ۋە يىلانلاردەك كۈن نۇرىنى ئويلىشاتتى .

مەلىك سالىھ ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىغا قۇلاق سالدى . ئۇلارنىڭ بىرى يەنە بىرىگە مۇنداق دەۋاتاتتى :

— قىيامەت كۈنى كاتتا سوئال - سوراق بولىدۇ . ئەگەر كەيپ - ساپا ، ئويۇن - تاماشا ، ئىش - ئىشرەت ئىچىدە ياشىغان مەغرۇر ، ھاكاۋۇر پادىشاھلارنىڭمۇ بىزگە ئوخشاش بىچارىلەر بىلەن بىللە جەننەتكە كىرىدىغانلىقىنى ئاڭلىسام ، مەن مازارىمدىن بېشىمنىمۇ چىقارمايمەن .

جەننەت بىزنىڭ ماكانىمىز . غەم - قايغۇ زەنجىرى ئۇ ھۆكۈمدارلارنىڭ ئەمەس ، بۇگۈن بىزنىڭ پۇتىمىزدا .

ئەزىزىم ، سەن پۇتۇن ھاياتىڭدا بۇ پادىشاھلاردىن نېمە ياخشىلىق كۆردۇڭ ؟ بۇ دۇنيادا يۇرەكلىرىمىزنى ئۆرتىگىنى يەتمىگەندەك ، ئاخىرەتتىمۇ ئۇلارنىڭ ئازابىنى ۋە ئېغىرچىلىقىنى تارتامدۇق ؟ ئەگەر ئۇ كۈنى مەلىك سالىھ جەننەتنىڭ بوسۇغىسىغا يېقىن كېلىدىغان بولسا ، كەشىم بىلەن ئۇرۇپ كاللىسىنى يارىمەن...

مەلىك سالىھ يوقسۇلنىڭ بۇرادىرىگە دېگەن بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، ئۇ يەردە ئارتۇقچە تۇرۇشنى لايىق كۆرمىدى . ئۇ يەردىن چىقىپ يەنە بىردەم ئايلاندى . كۈن چىقىپ ، چىراغ يورۇقىغا ئوخشاش ، ئۇخلاۋاتقانلارنىڭ كۆزلىرىنى ئاچتى .

ھۆكۈمدار ئوردىسىغا قايتىپ كېلىپلا ھېلىقى ئىككى يوقسۇل

دەرۋىشنى چاقىرتتى . ئۇ ھەيۋەت بىلەن تەختىدە ئولتۇردى . شۇنىڭ بىلەن بىللە كەمتەرلىككە دىققەت قىلىپ ، ئۇلارغا ھۆرمەت كۆرسەتتى ۋە ئورۇن كۆرسىتىپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى . ئۇلارغا مەردلىك يامغۇرى ياغدۇردى . خورلىنىش ، پەس كۆرۈلۈش چاڭ ـ توزىنىنى سىلكىپ تازىلىدى .

ئۇ ئىككى دەرۋىش بۇگۇنگىچە بېشىدىن كەچۈرگەن قار ـ يامغۇر ، ئىسسىق ـ سوغۇق مۇشەققەتلىرىدىن كېيىن ئەمدى ئوردىنىڭ شۆھرەتلىك خادىملىرى بىلەن بىللە ئولتۇراتتى .

كېچىلىرى يالاڭ ـ يالىڭاچ مۇزلاپ تاڭ ئاتقۇزغان بۇ ئىككى يوقسۇل بۇرادەر ئەمدى كىيىملىرىنى ئارچا ياغىچىنىڭ ئىسرىقىدا خۇشبۇي قىلاتتى .

ئۇلاردىن بىرى ئاستاغىنا پادىشاھتىن سورىدى :

ــ ئەي پۇتۇن جاھان ئۆزىگە تەئەللۇق ، قۇلىقى ھالقىلىق چۆرىلىرى بولغان ھۆكۈمدار ! ئۇلۇغ ئادەم بولۇش ئۈچۈن ئىنساندا ئارتۇقچىلىقلار بولۇشى كېرەك ، بىزلەرنى بۇ مەرتىۋىگە چىقارغۇدەك بىزدە قانداق ئارتۇقچىلىق كۆردىڭىز ؟

پادىشاھ بۇ سوئال ئالدىدا گۇلدەك ئېچىلىپ كۇلدى ۋە ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ مەن شان ـ شۆھرىتىگە ئىشىنىپ يوقسۇللاردىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىلەردىن ئەمەسمەن . سەنمۇ ماڭا قارىتا ئەكسىچە ئىش قىلما . جەننەتتە مەن بىلەن غوۋغالاشما . مەن بۇگۈن كېلىشىش ، ئەپلىشىش ، ماسلىشىش ئىشىكىنى ئاچتىم ، سەنمۇ ئەتە مېنىڭ يۈزۈمگە جەننەتنىڭ ئىشىكىنى يېپىۋالما .

تەلىيىڭ بولسا مۇنداق قىلارسەن : شەرەپ لازىم بولسا يوقسۇللارنىڭ قولىنى تۇتارسەن . بۇگۈن مۇھەببەت ئۇرۇقىنى تېرىمىغان كىشى ئەتە تۇبا دەرىخىنىڭ[1] مېۋىسىنى يېيەلمەيدۇ . مۇھەببىتىڭ بولمىسا ، سائادەت ئىزدىمە . سائادەت توپى ھىممەت كالتىكى بىلەن ئۇرۇلىدۇ .

---

① تۇبا دەرىخى ــ جەننەتتە بولىدىغان دەرەخ .

سەن ئاغزىڭغىچە مەنمەنلىك دەۋاسى سۈيى بىلەن تولغان ئاسما چىراغقا ئوخشايسەن . سەندە مۇھەببەت يوق . سورۇنلارنى بولسا پەقەت قەلبىدە شامنىڭ ھارارىتى بولغانلار يورۇتىدۇ .

ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنىڭ ھەممىدىن مەھرۇملۇقى ھەققىدە ھېكايە

بىر شەخسنىڭ ئىلمىي نۇجۇمدىن[1] بىرئاز بىلىمى بار ئىدى . لېكىن ئۆزىنى ناھايىتى چوڭ مۇنەججىم دەپ بىلگەچكە ، كاللىسى كىبىر بىلەن مەست ئىدى .

بۇ شەخس ئۆزۈن يول يۈرۈپ گۈشيارنىڭ[2] يېنىغا كەلدى . ئۇ تېخىمۇ چوڭ نەرسىلەرنى ئۆگىنىشنى خالايتتى ، بىراق ئۆزىنى ئىنتايىن چوڭ چاغلايتتى .

ئۇ بىر مەزگىل گۈشيارنىڭ يېنىدا تۇردى . لېكىن ، گۈشيار ئۇنىڭغا بىر نەرسە ئۆگىتىشنى خالىمىدى . ئاخىر ھېچ نەرسە ئۆگەنمەي ، كەلگەن يېرىگە قايتماقچى بولغاندا ، كاتتا ئالىم گۈشيار ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

— سەن ئۆزۈڭنى ئەقىل ۋە بىلىمگە تولغان دەپ قارايسەن . تولغان تاغار قايتا تولدۇرىلامدۇ ؟ كىبىر بىلەن تولغانسەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن كېتىۋاتىسەن . كاللاڭدىن ئۇ قۇرۇق دەۋالارنى ، مەغرۇرلۇقنى چىقىرىۋەت . قۇرۇق كەلسەڭ تولۇپ قايتىسەن .

سەئىدگە ئوخشاش بارلىقىڭنى تەرك ئېتىپ ، ئۇپۇقلارغا يول ئالغىنىڭ ، ئاندىن بىلىم بىلەن تولغان ھالدا قايتىسەن .

قۇللارنىڭ ياخشىلىقنى بىلىشى ۋە مۇلايىملىقى ھەققىدە ھېكايە

بىر قۇلنىڭ ئاچچىق تۇتۇپ پادىشاھىدىن قېچىپ كەتتى ،

---

① نۇجۇم — ئاستىرونومىيە .

② گۈشيار — ئىرانلىق مەشھۇر مۇنەججىم ۋە پەيلاسوپ .

پادىشاھ قول ئاستىدىكىلەرگە ئۇنى تېز تۇتۇپ كېلىڭلار دەپ ئەمر بەردى . ئۇلار ئۇنى ئىزلەپ ھېچ يەردىن تاپالمىدى .

كېيىن قۇلنىڭ ئاچچىقى يېنىپ ئۆزلۇكىدىن قايتىپ كەلدى .

بۇ قېتىم پادىشاھ جاللاتقا : بۇ ئەبلەخنىڭ كاللىسىنى ئال ، دەپ ئەمر بەردى .

رەھىمسىز ۋە قان ئىچەر جاللات چاڭقىغان ئادەمنىڭ تىلىگە ئوخشاش خەنجىرىنى چىقاردى .

دەل شۇ ئەسنادا ، قۇل يالىلىق قەلبىدىن چىققان مۇنۇ سۆزلەرنى قىلدى :

ئىلاھىم ! مەن پادىشاھقا قېنىمنى بېرىشكە رازى . نەچچە يىللاردىن بېرى ئۇنىڭ نېمىتى بىلەن چوڭ بولدۇم ، ئېھسانى بىلەن ياشىدىم . ئۇنىڭ سايىسىدە دوستلىرىمنىڭ كۆتكىنىدەك تۇرمۇش كەچۈردۈم ، كۈن كۆردۈم ۋە ۋاقتىمنى خۇش ئۆتكۈزدۈم .

ئىلاھىم ! ئەمدى پادىشاھىم مېنىڭ قېنىم ئۈچۈن بالا ـ قازاغا مۇپتىلا بولمىغاي ۋە دۈشمەنلىرى خۇشال بولمىغاي...

قۇلنىڭ بۇ سۆزلىرى بىلەن ھۆكۈمدارنىڭ ئاچچىقى ياندى ، تەسەللى تېپىپ غەزىپى بېسىلدى ۋە ئۇنىڭ باش ـ كۆزىگە سۆيدى . ئۇنىڭغا دۈمباق بىلەن تۇغ بەردى . ئۇنى بەگ قىلدى . ياۋاشلىقى بىلەن زامانە ئۇنى قورقۇنچلۇق ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ ، بۇ مەرتىۋىگە ئېرىشتۈردى .

بۇ قىسسەدىن خۇلاسە مۇنداق :

سىلىق سۆز كىشىلەرنىڭ غەزەپ ئوتىغا قارشى سوغۇق سۇنىڭ رولىنى ئويناىدۇ .

دوستۇم ! جاھىل ۋە تەرسا دۈشمىنىڭگىمۇ سىلىق مۇئامىلە قىل ، چۈنكى مۇلايىملىق ئۆتكۈر قىلىچنى ئۆتمەس قىلىدۇ .

قىلىچقا ۋە ئوققا قارشى يۇز قەۋەت يىپەكتىن تىكىلگەن تون كىيىشكىنىنى كۆرمىدىڭمۇ[1] .

---

① قىلىچ يىپەكنى ئاسانلىقچە كېسەلمىگەچكە ، بۇرۇن قەۋەت ـ قەۋەت يىپەك رەختتىن ساۋۇت قىلىدىكەن .

كەمتەرلىك ۋە يېلىنىش ھەققىدە بىر ھېكايە

بىر تەقۋادار ياماق جەندىسىنى كىيىپ بىر خارابىزارلىقتا ئولتۇراتتى . بىر كىشى ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا ، قۇلىقىغا بىر ئىتنىڭ ھاۋشىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇ كىشى ئۆز - ئۆزىگە :

«بۇ يەردە ئىت نېمە قىلىدىغاندۇ ؟ بىلىشىمچە ، بۇ يەردە تۇغرا - دۇرۇس ۋە ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بىر دەرۋىش بار ئىدى . بۇ ئىتنىڭ ئاۋازى نەدىن كەلدى ؟ » دەپ ، ئىزدەشكە باشلىدى . خارابىزارلىقنىڭ ئالدى - كەينىنى ئارىلاپ چىقتى . ئىتنىڭ ئىز - دېرىكى يوق ، ھېلىقى تەقۋادار زادىتىن باشقا ھېچكىمنى كۆرمىدى .

ئۇ كىشى خارابىزارلىققا دائىر سىرنى بىلىش ئۈچۈن قىلغان تىرىشچانلىقىدىن خىجالەت بولۇپ كەينىگە قايتتى .

تەقۋادار بۇ كىشىنىڭ ئاياغ تۇۋىشىنى ئاڭلاپ ، ئىچكىرىدىن :

— كىمسەن ؟ ئىشكىتە نېمە قىلىپ تۇرىسەن ؟ ئىچكىرىگە كىرگىن ، — دېدى .

ھېلىقى كىشى ئىچكىرىگە كىردى . تەقۋادار ئۇنىڭغا :

— كۆزۈمنىڭ نۇرى ! بۇ يەردە ئىت بار ئىكەن دەپ قالما ، ئىتتەك ھاۋشىغان مەن . جانلىقلار ئىچىدە ئىتتىنمۇ كەمتەر ھايۋانىنى كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن مەنمۇ بېشىمدىكى كىبىر ۋە پىكىرنى بىر ياقتا قايرىپ قويۇپ ، ئاللانىڭ ئىشىكىدە ئىتتەك ھاۋشىقا باشلىدىم ، — دېدى .

يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشمەكچى بولساڭ ، ئۇ يەرگە كەمتەرلىك بىلەن چىقالايسەن . كىچىك پېئىللىقلار بۇنىڭ سايىسىدە ئاللانىڭ ئالدىدا ئېتىبار قازىنىدۇ .

سەل ھەيۋەت بىلەن ئاققاچقا ، باشتىن - ئاياغ دوملاپ كېتىدۇ . شەبنەم تامچىسى بولسا كىچىك ۋە ئاجىز بولغاچقا ، قۇياش ئۇنى سۆيگۈ بىلەن ئېگىز ئاسمانغا چىقىرىدۇ .

هاتەمى ئاسەمنىڭ گاسلىقىنىڭ سىرى
ھەققىدە ھېكايە

«ئاسەم» دېگەن ئەرەبچە سۆز «گاس» دېگەن مەنىنى بىلدۈرسىمۇ ، ئەسلىدە ھاتەم[1] گاس ئەمەس ئىدى .

بىر كۈنى ئەتىگەندە ، ئۆمۈچۈك بىر بۇلۇڭغا تورنى توقۇپ قويۇپ ئوۋنى كۈتۈپ تۇراتتى . تورنى تاتلىق - تۇرۇم دەپ قالغان چۈۋىن ئۇنىڭغا ئىلىنىپ قېلىپ ۋىزىلداشقا باشلىدى . دەرۋەقە چۈۋىنلەرنى ئۆمۈچۈكنىڭ بۇ ھېيلىسىلا ئالدىيالايدۇ . ھاتەم چۈۋىننىڭ ۋىزىلدىشىنى ئاڭلاپ ئىبرەت بىلەن دېدى :

— ئەي ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن تورغا چۈشكەن جانىۋار ، بىكاردىن ۋىزىلدىما ، سەۋر قىل . ھەممە يەردە ھەسەل بىلەن شېكەر بولمايدۇ ، چەت - ياقا ، بۇلۇڭ - پۈچقاقلاردا مۇنداق تۇزاقلارمۇ بار .

ھاتەمنىڭ يېنىدىكىلەردىن بىرى دېدى :

— ئەي ھەق يولىدىكى ئادەم ! مەن بۇ ئىشتىن ھەيران . چۈۋىننىڭ پەريادى بىزنىڭ قۇلىقىمىزغىمۇ تەستە ئاڭلاندى ، سەن قانداق ئاڭلىدىڭ ؟ ئەمدى سېنى قاناقمۇ گاس دەيمىز ؟

— ئەي ئاقىل ! — دېدى ھاتەم كۈلۈپ تۇرۇپ ، — باتىل (ئاساسسىز) سۆزلەرنى ئاڭلاشتىن گاس بولۇش تېخىمۇ ياخشى . يېقىن دوستلىرىم ھەر دائىم ياخشىلىقىمنى ئېيتىپ ، كەمچىلىكىمنى يوشۇرىدۇ . بۇنداق كېتىۋەرسە ماختانچاقلاردىن بىرى بولۇپ قالغۇدەكمەن . كىشىلەرگە ئۆزۈمنى گاس دەپ تونۇشتۇردۇم ، ئۇلار مېنى گاس دەپ قارىشىپ ، ياخشىلىقىمنىمۇ ، يامانلىقىمنىمۇ دېيىشۋەرسۇن ، ئۇ چاغدا مەن يامانلىق

---

① ھاتەمى ئاسەم — مەشھۇر ئۆلىما ۋە تەقۋادار بولۇپ ، بەلخىدە تۇغۇلغان . ھىجرىيە 237 - يىلى ۋاپات بولغان . ناھايىتى كۆپ ھېكمەتلىك سۆزلەر ، دىنىي نەسىھەتلەرنى قالدۇرغان . ئۇ يەنە كەمتەرلىكى بىلەن مەشھۇر .

تەرەپلىرىمنى بىلىپ ، ئۇلارنى تۇزىتىمەن . شۇنداق قىلىپ يامان خۇيلىرىمنى تاشلاشقا تىرىشىمەن .

مەدھىيە يېپى بىلەن قۇدۇققا چۈشمە ، ھاتەمدەك گاس بول ، ئۆز كەمچىلىكلىرىڭنى ئۆز قۇلىقىڭ بىلەن ئاڭلا .

سەئىدىنىڭ سۆزىگە قۇلاق يوپۇرغان بەختىيار بولمايدۇ ۋە ئامانلىق يولىنى تاپالمايدۇ . مەندىنمۇ ياخشىراق نەسىھەتچىگە ئېھتىياجىڭ بولسا ، ھالىڭغا ۋاي . مەندىن كېيىن ھالىڭ نېچۈك بولىدىكىنتاڭ ...

زاھىت بىلەن ئوغرىنىڭ ھېكايىسى

تەبىرىز تەرەپتە مۆھتەرەم بىر زات بار ئىدى ، كېچىلىرى ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇچە ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولاتتى .

بۇ زات بىر كېچە بىر ئوغرىنى ئۇچراتتى . ئۇ قولىدىكى تاننى بىرنەچچە يەردىن سىرتماق قىلىپ بىر ئۆينىڭ تېمىغا ئىلىنىدۇرۇشقا ھەپىلىشۋاتاتتى . ئۇ زات دەرھال «ۋاي ئوغرى» دەپ ۋارقىراپ خەلقنى ئويغاتتى . شۇئان ئۇ يەردىكى ئاھالە قوللىرىغا كالتەك ـ توقماق ئېلىشىپ دۈپۈرلەپ سىرتقا يۈگۈرۈشتى .

نامەرد ئوغرى خەلقنىڭ ۋارقىراپ ـ جارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ خەۋپنى سەزدى ـ دە ، دەرھال قېچىپ كەتتى .

ئوغرىنىڭ بۇنداق قۇرۇق قول قايتىشىغا كۆڭلى رازى بولمىغان ھېلىقى مۇبارەك زاتنىڭ يۈرىكى شامدەك ئېرىدى . تۇن قاراڭغۇسىدا ئۆيدىن چىقىپ ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى . ئاخىر ئۇنى تېپىپ مۇنداق دېدى :

ـــ ئەزىزىم ، مەن سېنىڭ دوستۇڭ . سېنى بۇرۇندىن تونۇيمەن . سەندەك ئەركەك ، ساڭا ئوخشاش مەرد ۋە باتۇرنى كۆرمىدىم . باتۇرلۇق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : بىرى ، مەردانە جەڭ قىلىش . يەنە بىرى ، خەتەرلىك يەردىن قېچىپ ئۆزىنى قۇتقۇزۇش . بۇ ئىككى ئارتۇقچىلىقىڭ ھەر ئىككىلىسى سەندە بار . شۇڭا ، سەن مېنىڭ ئۇستازىم ھېسابلىنىسەن . ئىسمىڭنى ئېيت ، مەن ساڭا يول

كۆرسىتەي ۋە سېنى مەن بىلمىدىغان ۋە تونۇيدىغان بىر يەرگە ئېلىپ بارای . ئۇ يەر پاكار بىر ئۆيدۇر . ئىشكى چاك يېپىق . مۆلچەرلىشىمچە ، ئىچىدە ھېچكىم يوق . ئىككى خىشنى ئۈستى - ئۈستىگە قويۇپ ، يا سەن مېنىڭ مۇرەمگە دەسسەپ ، ياكى مەن سېنىڭ مۇرەڭگە دەسسەپ ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن ، قولۇڭغا نېمە چىقسا شۇنى ئال . بۇ ، قۇرۇق قول قايتىشتىن ياخشىراق .

دىندار ئۇغرىنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالدى ، ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلدى ، ئۈستىلىق بىلەن ئۇنى ئىشەندۈردى ۋە ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ باردى . دىندار ئۇغرىنىڭ مۇرىسىگە دەسسەپ تامدىن ھويلىغا كىرىپ ، قولىغا چىققانىنى ئوغرىغا تاشلاپ بېرىپ ، دەرھال قاچ ، دېدى .

ئوغرى ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن دىندار تامدا تۇرۇپ :

— ۋاي ئوغرى ! چاپسان بولۇڭلار ، — دەپ چۇقان سالدى .

ئوغرى ئۆي ئىگىسى ئويغىنىپ قالغان بولسا كېرەك ، دەپ ئويلاپ ئالغان نەرسىلىرىنى قولتۇقىغا قىسىپ قاچتى .

پاك قەلبلىك دىندار ئوغرىنى مەقسىتىگە يەتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن كۆڭلى خۇشال ئىدى . ھېچكىم ئىچ ئاغرىتمايدىغان ئوغرىغا ئۇ زات مەرھەمەت قىلدى .

بۇنداق ئىشلارغا ھەيران بولماسلىق كېرەك . ئەقىللىق ۋە ئەخلاقلىق كىشىلەر يامانلارغىمۇ ياخشىلىق قىلىدۇ . يامانلار ياخشىلىققا لايىق بولمىسىمۇ ، ياخشىلارنىڭ سايىسىدە ئۇلارمۇ ياشايدۇ ۋە كۈن كەچۈرۈپ كېتىدۇ .

دوست ئۈچۈن دۈشمەننىڭ جاپاسىغا چىداش ھەققىدە ھېكايە

سەئدىگە ئوخشاش پاك قەلبلىك بىر ئادەم بىر گۈزەلگە ئاشىق بولۇپ قالغان گۈناھى ئۈچۈن رەقىبلىرىدىن تىل - ئاھانەت ئاڭلاپ ئازار يەيتتى ۋە توپقا ئوخشاش كالتەكتىن قۇتۇلالمايتتى . بىچارە

ئاشق رەقىبلىرىگە قاپاقمۇ تۇرەلمەيتتى . ئۇلارنىڭ غەزەپ ـ نەپرەت ۋە زۇلۇملىرىنى چاقچاققا ئايلاندۇرۇۋەتمەكتىن باشقا ئامالى يوق ئىدى . دوستلىرىدىن بىرى ئۇنى تەنقىدلەپ دېدى :

ـــ ھەي ئاشىق ، سەندە خىجالەت بولۇش دېگەن نەرسە يوقمۇ ؟ شۇنچە تىل ـ ئاھانەت ، سەت مۇئامىلىلەرگە پىسەنت قىلمايسەن ۋە پەسكەشلەرنىڭ ھاقارەتلىرىگە يول قويۇۋاتسەن . دۇشمەننىڭ خاتالىرىنى ئەپۇ قىلغىلى بولمايدۇ . كېيىن ئۇلار سېنى ، بۇ ئەبلەختە ئەرلىك غۇرۇرى يوق ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلارنىڭ بىرى دەيدۇ...

ئاشىق ئۇنىڭغا ئالتۇنغا بەرگۈسىز بۇ ئېسىل سۆز بىلەن جاۋاب بەردى :

ـــ كۆڭلۈم يارنىڭ ئىشقىغا شۇ قەدەر ۋە شۇ دەرىجىدە تولغانكى ، قىل سىغمايدۇ .

ھېكايەت

بىر بىلىمدار بىرى بىلەن غوۋغالىشىۋاتقاندا ، مەشھۇر بەھلۇل[1] تاسادىپىي ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ئۆز ـ ئۆزىگە شۇنداق دەپتۇ :

بۇ ئادەم راستىتىن بىلىملىك بولسا ، دوستىنى تونۇسا ، دۇشمىنى بىلەن سەن ـ پەن دېيىشكە ۋاقىت چىقىرالمايتتى .

لوقمان ھەكىمنىڭ سەۋر ـ تاقىتى ھەققىدە ھېكايە

لوقمان ھەكىم قارا تەنلىك ئىكەن . بىر كۈنى بىر يەردىن

---

① بەھلۇلى دانا ـــ ھارۇن رەشىدنىڭ ئىنىسى ئىكەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ . ئۇنىڭ ھارۇن رەشىد بىلەن بولغان سەرگۈزەشتىلىرى مەشھۇر . ئۇ ھىجرىيە 190 ـ يىلى ۋاپات بولغان .

ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا بىرى ئۇنى قاچقان قۇلىغا ئوخشىتىپ ياقىسىغا ئېسىلىۋاپتۇ ۋە نەق بىر يىل قاتتىق ئىشلىتىپ ، ئۆزىگە ئۆي سالدۇرۇپتۇ . بىر يىلدىن كېيىن ، يەنى ئۆي پۈتكەندە ، قاچقان قۇل پۇشايمان قىلىپ قايتىپ كەپتۇ .

ھېلىقى كىشى لوقمان ھەكىمگە ھەقسىزلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن قورقۇپ ، ئايىغىغا يىقىلىپ ئەپۇ سوراپتۇ .

لوقمان ھەكىم كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ :

ـــ ئەپۇ سورىغىنىڭنىڭ نېمە پايدىسى بار ؟ سەن ماڭا بىر يىل قان يۇتتۇردۇڭ . قىلغان ئازارلىرىڭ ، چەكتۈرگەن جەبىر ـ جاپايىڭ بىر ـ ئىككى ئېغىز ئۆزرە تىلەش بىلەن بىردەمدىلا قانداقمۇ كۆڭلۈمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتسۇن ؟ بىراق مەن سېنى يەنىلا ئەپۇ قىلىمەن . چۈنكى ، سەن مېنى ئىشلىتىپ ئۆزۈڭگە ئۆي سالدۇرۇۋالدىڭ ، بۇ سېنىڭ پايدىڭ . بۇ جەريانىدا مەنمۇ نۇرغۇن تەجرىبە ۋە بىلىم ئالدىم ، بۇ مېنىڭ پايدامدۇر .

مېنىڭمۇ قۇللىرىم بار . بەزىدە ئۇلارنى ئېغىر ئىشقا سالاتتىم . سېنىڭ يېنىڭدا نەق بىر يىل بىكارغا ئىشلەش بىلەن جاپا ۋە ئەزىيەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلدىم ، ئەمدى ئۇلارغا مۇشەققەت چەكتۈرمەيمەن .

چوڭلارنىڭ جاپاسىنى چەكمىگەننىڭ كىچىكلەرگە ئىچى ئاغرىمايدۇ ۋە ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلمايدۇ . چوڭلارنىڭ سۆزلىرى ساڭا ئېغىر كەلسە ، قول ئاستىدىكىلەرگە ئەزىيەت قىلما...

باغدادلىق جۈنەيدنىڭ كەمتەرلىكى

باغدادلىق جۈنەيد بىر كۈنى سەنئان چۆلىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، بىر ئوۋ ئىتىنى ئۇچرىتىپتۇ . قارىسا ئۇنىڭ چىشلىرى تۆكۈلۈپ ، ئارسلانلارغا ھۇجۇم قىلىدىغان ئاياغلىرىنىڭ پەنجىسىدە قۇۋۋەت قالماپتۇ ، ياۋاشلاپ قېرى تۈلكىگە ئوخشاپ قاپتۇ .

بىر چاغلاردا ياۋا ئۆكۈز ، بۇغا ـ مارالالارنى قوغلاپ ئارام

بەرمەيدىغان بايقۇش مانا ئەمدى قوي - ئۆچكىلەردىنمۇ پەشۋا يەيدىغان ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ .

باغدادلىق جۇنەيد ئۇنىڭ بىچارە ھالىنى كۆرۈپ ، ئۆز تامىقىدىن بىرئاز بۆلۈپ بېرىپتۇ ۋە يىغلاپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ :

«ئىككىمىزدىن قايسىمىزنىڭ ئەتىسى ياخشىراق بولاركىن ؟ ئەھۋالدىن قارىغاندا ، بۈگۈن مەن سەندىن ياخشىراق . بىراق ، ئەتەم نامەلۇم . تەقدىرىم قانداق بولىدىغانلىقى ۋە بېشىمغا قانداق ئىشلار كېلىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن ؟ ئەگەر ئىماندىن تېيىپ كەتمىسەم ، بېشىمغا جانابىي ھەقنىڭ ئەپۇ تاجىنى كىيىمەن . لېكىن ، مەرىپەت لىباسى ئۇچامدىن چۈشۈپ كەتسە ، سەندىن تۆۋەن بولىمەن . چۈنكى ، ئىت قانچىلىك ياماقلىق بىلەن تىلغا ئېلىنىشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇ ئۆلگەندە يامان ئادەملەرگە ئوخشاش جەھەننەمگە كىرمەيدۇ . »

ئەي سەئدى ! ھەق يولىنىڭ كارۋانلىرى ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتمايدىغانلىقى ، مەنمەنلىك دەۋاسىدا بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن ، شەرەپ بىلەن پەرىشتىلەردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ .

بىلىمدار بىلەن سازەندىنىڭ ھېكايىسى

بىر سازەندە كېچىسى مەست ھالدا چالغۇ ئەسۋابىنى قولتۇقلاپ كېتىۋېتىپ بىر تەقۋادارغا ئۇچراپ قالدى . ئۇ مەستلىكتە چالغۇ ئەسۋابىنى تەقۋادارنىڭ بېشىغا بىرنى ئۇرۇپ چېقىۋەتتى .

ئەتىسى تەقۋادار ھېلىقى تاش يۈرەك سازەندىگە ئازراق كۈمۈش تەڭگە ئاپىرىپ بېرىپ دېدى :

— تۈنۈگۈن كېچە مەست بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ھەم چالغۇ ئەسۋابىڭنى چاقتىڭ ھەم مېنىڭ بېشىمنى يارىدىڭ . بېشىمنىڭ يارىسى ساقىيىپ قالدى ، چالغۇ ئەسۋابىڭنى ئوڭشاشقا پۇل كېرەك ، پۇل بولمىسا ئوڭشىتالمايسەن...

مۇشۇنداق ئىشلار ۋەجىدىن كىشىلەر بىلىمدارلارنى بېشىدا كۆتۈرىدۇ .

يامان تەبىئەتلىك ، ئوسال خۇيلۇق كىشىلەرنىڭ جاپالىرىغا مەردلەرنىڭ سەۋرلىرى ھەققىدە ھېكايە

ۋاھىش[1] ئېگىزلىكىدە ئۇلۇغلاردىن بىرى خىلۋەت جايغا كىرىۋېلىپ رىيازەت[2] چېكىپتۇ . بۇ زات خەلقە تىلەمچىلىك قولىنى ئۇزىتمىدىغان ، جەندىسى بىلەن دەرۋىشلىكىنى كۆرسىتىدىغانلاردىن ئەمەس ئىكەن ، ھەقىقىي دىندار ۋە تەقۋادار بىر زات ئىكەن .

ئۇنىڭغا بەخت ئىشكى ئېچىلغان بولسىمۇ ئۆز ئىشكى باشقىلارغا تاقالغانىكەن .

بىر كۈنى ئەقىلسىز ، لېكىن تىلى ئۇزۇنلاردىن بىرى ئۇ زات ئۇستىدىن مۇنداق سەت گەپلەرنى قىلىشقا باشلاپتۇ :

«ھەي خالايىق ، بۇ ئادەمنىڭ ھېيلىسىگە ئالدىنىپ قالماڭلار . بۇ سۇلايمانىنىڭ ئورنىغا چىقىۋالغان جىن ـ ئالۋاستىغا ئوخشايدۇ . بۇ ۋە بۇنىڭغا ئوخشاشلار مەھەللىنىڭ چاشقانلىرىنى ئۇۋلاش ئۈچۈن تەرەت ئالغاندەك يۇزلىرىنى يۇغان مۇشۇكلەرگە ئوخشايدۇ . ئۇلار ئىچى كاۋاك دۇمباقنىڭ ئاۋازى يىراقلارغا ئاڭلىنىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، شۆھرەت ئۈچۈن رىيازەت چېكىدۇ . »

بۇ يامان ئادەم مانا شۇنداق تۆھمەت ۋە بوھتانلار بىلەن ئەر ـ ئاياللارنى ئەتراپىغا توپلاپ توختىماي ئۇ مۇبارەك زاتنىڭ ئۇستىدىن شىكايەت قىپتۇ .

بۇنى ئاڭلىغان زات يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دۇئا قىپتۇ :

«ئەي ئاللا ، بۇ ئادەمنىڭ گېپى يالغان بولسا ، ئۇنىڭغا ، توغرا بولسا ماڭا توۋا قىلىشنى نېسىپ قىلغايسەن . بۇ ھالدىن ۋە ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن مەنۇنمەن ، چۈنكى ئۇ ماڭا كەمچىلىكلىرىمنى

① ۋاھىش —— بەك ئەتراپىدىكى قەدىمىي شەھەر .

② رىيازەت چېكىش —— دۇنيا نېمەت ، راھەت ۋە لەززەتلىرىدىن ئۆزىنى مەھرۇم قىلىش ، نەپسىنى يېغىش مەنىسىدە .

بىلدۇرۇپ قويدى .»

ئەزىزىم ، دۇشمەندىن بىرەر سۆز ئاڭلىغىنىڭدا ، ئەگەر ئۇنىڭ دېگىنىدەك بولساڭ ، ئۇمىدسىزلىنىپ كەتمە . ئۇنداق بولمىساڭ ، ئىشىڭنى قىلىۋەر ۋە «دېسەڭ دەۋەر» دە .

بىر كالۇا ئىپارنى سېسىق پۇرايدىكەن دېسە ، تېرىكمە ، چۈنكى ئۇنىڭ بىمەنە سۆز ئىكەنلىكى ئاشكارا .

ئەگەر پىيازنى شۇنداق دېسە ، ھەئە ، شۇنداق دەپ تەستىقلا ، ئەقلىسىزلىق قىلىپ نارازى بولما .

ئوچۇق پىكىرلىك ۋە ئەقىللىق كىشى دۇشمەنلىرىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاش ئۈچۈن ، كۆچىلاردا تۇمار ساتىدىغان ساختا ئەپسۇنچىلاردىن تىل باغلايدىغان تۇمار ئالمايدۇ ، چۈنكى ئۇ ئۇنىڭ سېھىرگەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئالدانمايدۇ .

خەلقتىن يىراقلىشىپ ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولغان كىشى ئۆزىگە قارىتا يامان نىيەتلىكلەرنىڭ تىللىرىنى باغلايدىغان تۇرسا ، تۇمارنىڭ ۋە ئەپسۇنچىلىقنىڭ نېمە ھاجىتى ؟

سەن ياخشى ھەرىكەت قىلىدىغان بىر كىشى بولغىنىكى ، يامانلىقنى ئويلىغانلار كەمچىلىكلىرىڭنى تاپالمىسۇن ۋە دېيەلمىسۇن .

دۇشمەننىڭ سۆزى ئېغىر كەلسە دىققەت قىل . ئۇ سەندە قانداق كەمچىلىك تاپقان ۋە قانداق گۇناھىڭنى ئىگىلىگەن بولسا ، ئۇنى قايتا تەكرارلىما .

ھەقىقىي دوستۇم كىم ، بىلەمسەن ؟

كەمچىلىكىمنى يۈزۈمگە ئېيتقان كىشى !

خەلىپە ئەلىنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە

بىر كۈنى بىر كىشى ئۆزىگە دۇچ كەلگەن زور بىر مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ھەزرىتى ئەلىگە مۇراجىئەت قىلدى .

شەھەرلەرنى ئىشغال قىلغان ، دۇشمەنلەرنى بويسۇندۇرغان ۋە ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغان ئۇ ئەمىر بۇ خۇسۇستىكى بىلىم ۋە

چۇشەنچىنى ئوتتۇرىغا قويدى .

— ئى ئەبۇل ھەسەن ! مېنىڭچە بۇ قېيىن مەسىلىنىڭ جاۋابى سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك ئەمەس ، — دېدى ئۇ مەجلىستە بولغانلاردىن بىرى .

خەلىپە بۇ كىشىنىڭ نارازىلىقىغا زادى خاپا بولمىدى . ئىلىمى ، كامالەت ۋە پەزىلىتى ھەممىگە مەلۇم بولغان ھەيدەر[1] ھەزرەتلىرى :

— خوپ ، بۇنىڭدىنمۇ ياخشى ئەھۋالنى بىلسەڭ ئېيتقىن ، — دېدى .

ھېلىقى كىشى بىلگىنىنى ئېيتتى ۋە مەسىلىنى تېخىمۇ ياخشى ھەل قىلىش چارىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى .

ھەقنى ئېتىراپ قىلىش ئۇلۇغلۇقتۇر . كۇننى لاي بىلەن سۇۋۇغىلى بولمايدۇ .

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ ئۇ جاۋابقا قايىل بولدى ۋە ئۇ يەردىكى جامائەتكە خىتاب بىلەن :

— مەن يېڭىلىپتىمەن . خاتالاشماسلىق پەقەت ئاللاغا خاستۇر . بۇ زات مەندىن ياخشى ئېيتتى ، — دېدى .

بۇنداق بىر نارازىلىقنىڭ شۇنداق ئۇلۇغ بىر مەرتىۋە ئىگىسىگە قىلىنغانلىقىنى ئويلا... ئۇ تەكەببۇر بولسا ئىدى ، ھېلىقى كىشىنىڭ يۇزىگە قارىمايلا قالماي ، ئۇنى ئۇلۇغلارنىڭ ھۇزۇرىدا گەپ قىلىشقا نېمە ھەددىڭ دەپ قوغلاپ چىقىراتتى ، ھەتتا ئادەملىرىگە بۇيرۇق بېرىپ ئەدەپلەيتتى .

دوستۇم ! كىمنىڭ بېشىدا ئۇلۇغلۇق ، كىبىر شامىلى چىقىپ تۇرسا ، ئۇ ھەقنى ، ھەقىقەتنى ئاڭلايدۇ دەپ ئويلىما .

بۇنداقلار ئىلىمدىن زېرىكىدۇ ، نەسىھەتتىن نومۇس قىلىدۇ . يامغۇر ھەرقانچە ياغسىمۇ ، تاش ئۇستىدە گۇل ئۇنمەس .

سەندە پەزىلەت دېگىنىنىڭ ئۇنچىلىرى بولسا ، ئۇنى كىبىرسىز

---

① ھەيدەر — ئارسلان مەنسىدە بولۇپ ، ھەزرىتى ئەلىنىڭ لەقەملىرىدىن بىرى .

ۋە مەغرۇرلۇق دەۋاسى بولمىغان كىشىلەرنىڭ ئايىغىغا چاچ . قارىغىنا ! گۈل - چېچەكلەر پۈتۈنلەي ئاشۇ كەمتەر قارا تۇپراقتا ئۇنىدۇ .

ئۆز نەزىرىدىن چۈشمىگەن باشقىلارنىڭ نەزىرىگە ئىلىنماس .

ئەي ھېكمەت ئىگىسى ! ئېتەك - ئېتەك ئۇنچە - مەرۋايىتلىرىڭنى كىبىر بىلەن تولغان كىشىلەرگە چاچما .

ئۆزۈڭنى ماختىما ، سېنى باشقىلار ماختىسۇن . ئۆزۈڭنى مەدھىيىلىسەڭ ، باشقىلاردىن مەدھىيە كۈتمە .

خەلىپە ئۆمەرنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە

قىستاڭ بىر يەردە ، ھەزرىتى ئۆمەر تاسادىپىي بىر كەمبەغەلنىڭ پۈتىغا دەسسۈپتۇ . ئۇ بىچارىنىڭ پۈتى بەك ئاغرىپ كېتىپتۇ . بىراق ، پۈتىنى دەسسىگەن خەلىپە ئۆمەر ئىكەنلىكىنى بىلمەپتۇ .

جېنى ئاغرىغان كىشى دوستى بىلەن دۈشمىنىنى ئايرىپ ئولتۇرمايدۇ . ھېلىقى بىچارە جان ئاچچىقى بىلەن ھەزرىتى ئۆمەرگە :

— كۆزۈڭ قارىغۇمۇ ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ .

خەلىپە ئۆمەر :

— قارىغۇ ئەمەسمەن ، بىلمەي دەسسەپ ساپتىمەن ، كەمچىلىكىمنى ئەپۇ قىل ، — دەپتۇ .

ئەقىللىق كىشى كىچىك پېئىل بولىدۇ . مېۋىسى بولۇق كۆچەت بېشىنى يەرگە ئېگىدۇ .

ئەزىزىم ! ھېساب ئىلىنىدىغان كۈندىن قورقساڭ ، سەندىن قورقىدىغانلارنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈر .

ئەي نامەرد ! قول ئاستىدىكىلەرگە زۇلۇم قىلما ، چۈنكى سېنىڭ قولۇڭنىڭ ئۈستىدىمۇ قول بار ، بۇنى ياخشى بىل ۋە ئۇنتۇما .

ياخشى تەبىئەتلىك بولۇشنىڭ پايدىسى ھەققىدە ھېكايە

ئەخلاقى ناھايىتى ياخشى بىر كىشى ھايات ۋاقتىدا يامانلار ھەققىدىمۇ ياخشى گەپ قىلىدىكەن ۋە ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولىدىكەن . ئۆلگەندىن كېيىن بىر دوستى ئۇنى چۈشىدە كۆرۈپ ، ئۇلۇمۇدىن كېيىن بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ماڭا سۆزلەپ بەر ، دەپتۇ .

ئۆلگەن زات كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

— مەن ھاياتىمدا ھېچكىمگە يامان مۇئامىلىدە بولمىغانلىقىم ئۈچۈن ، بۇ يەردىمۇ ماڭا يامان مۇئامىلە قىلىنمىدى .

زۇننۇن مىسرى[1] ۋە ئۇنىڭ كەمتەرلىكى ھەققىدە ھېكايە

رىۋايەت قىلىنىشچە ، بىر يىلى نىل دەرياسى تاشماپتۇ . خەلقنىڭ بىر قىسمى يامغۇر تەلەپ قىلىش ئۈچۈن تاغلارغا چىقىپ ئاللاغا يېلىنىپ يىغا - زار قىلىشىپتۇ . لېكىن ، يەنىلا يامغۇر ياغماپتۇ . پەقەت كۆك يۈزىنىڭ كۆزلىرى ياشلىنىپتۇ (شەبنەم چۈشۈپتۇ) .

بىر كىشى زۇننۇن مىسرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ :

— خەلق ئىنتايىن قىينىلىپ كەتتى . بۇ ئاجىز ئىنسانلار ئۈچۈن بىر دۇئا قىلسىلا . ئاللا دوست تۇتقان قۇللىرىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلار ، — دەپتۇ .

بۇ مۇراجىئەتتىن ئۆزىنى قاچۇرغان زۇننۇن مەدىيەن شەھىرىگە قېچىپ كېتىپتۇ . ئۇ كېتىپ يىگىرمە كۈندىن كېيىن يامغۇر

---

① زۇننۇن مىسرى — ئۇلۇغ ئەۋلىيالاردىن بولۇپ ، ئەسلىي ئىسمى سەۋبان . مىسىردا سوپىلىق يولىنى دەسلەپ ئاچقان زات . ئۇنىڭ ھېكمەت ۋە ۋەز - نەسىھەتلىرى مەشھۇردۇر . ھىجرىيە 245 - يىلى ۋاپات بولغان .

يېغىپ ، كۆللەر سۇغا تولۇپتۇ .

ياشانغان زۇننۇن بۇ خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەنلا مەدىيەندىن مىسىرغا قايتىپ كەپتۇ .

سەممىي دوستلىرىدىن بىر بىلىمدار ئۇنىڭدىن مەخپىي ھالدا :

ــ خەلق سەندىن دۇئا تەلەپ قىلسا ، سەن مەدىيەن شەھىرىگە كەتتىڭ ، بۇنىڭدا نېمە ھېكمەت بار ؟ ــ دەپ سوراپتۇ .

زۇننۇن مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ــ ئاڭلىشىمچە ، ئەينى زامانىدا يامانلارنىڭ يامانلىقى تۇپەيلىدىن قۇشلار ، چۈمۈلىلەر ۋە ياۋايى ھايۋانلارنىڭ رىزىقلىرى كېمىيىپ كېتىدىكەن... خەلقنى تەنقىد قىلىپ كۆرسەم ، ئۆزۈمدىن باشقا گۇناھكار يوق ئىكەن... چۈشەندىمكى ، بۇ قۇرغاقچىلىق ، قېيىنچىلىق ۋە خەلقنىڭ ئازابى مېنىڭ ۋەجىمدىن ئىكەن . ياخشىلىق ئىشىكى مېنىڭ يامانلىقىمدىن تاقىلىپتۇ . شۇڭا ، خەلقنى تارچىلىقتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئۆلارنىڭ ئازىسىدىن كەتتىم...

دوستۇم ، كىشىلەرنى ھۆرمەت قىل ، ئۇلۇغلۇق شۇنىڭغا موھتاج . ھېچكىمنى ئۆزۈڭدىن يامان ۋە پەس كۆرمە ، ئۇلۇغلار شۇنداق قىلىدۇ .

سەن ئۆزۈڭنى ئەرزىمەس دەپ قارىمىغۇچە ، كىشىلەر ئالدىدا ئەزىز بولالمايسەن . ئۆزىنى تۆۋەن تۇتقان ئۇلۇغدۇر ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇلۇغلۇققا مۇيەسسەر بولىدۇ .

بۇ جاھاندا ئەڭ پاك قۇل ئەڭ ئاددىي بىر قۇلنىڭ ئايىغىدىكى توپا بولغان كىشىدۇر .

ئەي قەبرەم ئالدىغا كەلگەن زىيارەتچىلەر ! ئەزىزلەرنىڭ قەبرىلىرى ئۈچۈن دېمەكچى بولغان بۇ سۆزلىرىمنى ئېسىڭلاردا تۇتۇڭلار :

سەئدى توپىغا ئايلانسا نېمە بوپتۇ ، ئۇ ھايات چېغىدىمۇ تۇپراق ئىدى . سەئدى شامالدەك دۇنيانى كەزدى ، لېكىن ئاخىرىدا ئۆزىنى قارا تۇپراققا بەردى . ئۆزۈن ئۆتمەي تۇپراق ئۇنى يەپ تۈگىتىدۇ ۋە شامالار توپىسىنى يەنە جاھانغا سورۇيدۇ .

مەنە گۈلىستانى ئېچىلدى ، لېكىن ھېچبىر بۈلبۈل سەئدىدەك خۇش ئاۋازدا سايرىمىدى . بۈنداق بۈلبۈل ئۆلگىنىدە قەبرىسىدىن گۈل ئۈنمىسە ھەيران بولىمەن .

بەشىنچى باب

رازىلىق ھەققىدە

بىر كىچە پىكىر - ھېكمەت شامىنى يېقىپ ، يېزىقچىلىق چىرىغىنى ياندۇرغانىدىم . بىر سۆزمەن سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ «ئاجايىپ ! ئاپىرىن ! » دېيىشتىن باشقا گەپ تاپالمىدى . ھەسەتخورلۇقى تۇپەيلى كىچىككىنە بولسىمۇ قۇسۇر تېپىشقا تىرىشتى . ئۇنىڭ مەندىن تاپقان كەمچىلىكى مۇنداق ئىدى :

«سەئىدىنىڭ سۆز قابىلىيىتى ئۇستۇن ، بىلىمى يۇقىرى . بىراق ، بۇلار پەقەت پەرىزكارلىق ، تەقۋادارلىق ، سوپىلىق ۋە تەرىقەتكە دائىر دۇر . ئۇنىڭدا باتۇرلۇق ، قىلىچ - قالقانغا دائىر نەرسىلەر يوق . بۇ ھەقتە گەپ قىلىش باشقىلارغا خاس··· »

ئۇ بىلمەيدۇكى ، بىزنىڭ ھېچكىم بىلەن جېڭىمىز يوق··· جەڭچى بولسام ئىدىم ، جەڭلەرنى تەسۋىرلەيتتىم . بۇ خۇسۇستا نۇتۇق ۋە يېزىقچىلىق مەن ئۈچۈن ھېچقانچە ئىش ئەمەس ئىدى .

ھەي ھەسەتخور ! خالىساڭ كەل ، ئىككىمىز ئېلىشىپ باقايلى ، ياۋنىڭ كاللىسىنى ساينىڭ تېشى قىلايلى .

سۆز قىلىچىنى چاپسام ، سۆز دۇنياسىنى ئۆزۈمگە جەلپ قىلىشىمۇ قولۇمدىن كېلىدۇ .

تەقدىرگە تەن بېرىش ھەققىدە

سائادەت قولىنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئېلىشىش ، ئۇرۇشۇش بىلەن ئەمەس ، ئاللانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن قولغا كېلىدۇ . ئۇلۇغ تەڭرى خالىمىسا ، بەخت قەھرىمانلىق بىلەن قولغا كەلمەيدۇ .

چۈمۈلە ئاجىز بىچارە بولغىنى بىلەن ئاچ قالمايدۇ ، شىر

پەنجىسى كۆچلۈك بولغىنى ئۇچۇن ھەمىشە توق بولالمايدۇ .
پەلەككە قول يەتكۈزۈپ چاقىنىڭ ئايلىنىشىنى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس ، شۇ ۋەجىدىن ئۇنىڭ ئايلىنىشىغا ماسلىشىش كېرەك .
ئەگەر ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش پىشانەڭگە پۈتۈلگەن بولسا ، سېنى يىلانمۇ چاقمايدۇ ، شىرمۇ تالمايدۇ ، قىلىچمۇ چاپمايدۇ...
ھاياتلىقتىن نېسىۋەڭ قالمىغان بولسا ، نېمىلا قىلساڭ پايدىسىز . زەھەر قايتۈرغۇچمۇ زەھەر بولۇپ سېنى ئۆلتۈرىدۇ . ھالبۇكى ، رۇستەمنىڭ بۇ دۇنيادا يەيدىغان رىزقى قالمىغاچقا ، شاگاد[1] ئۇنىڭ كۈلىنى كۆككە سورىدى .

ئىسفاھانلىق[2] پالۋاننىڭ ھېكايىسى

ئىسفاھاندا جېدەلخور ، ھېيلىگەر ، گەپدان بىر دوستۇم بار ئىدى ، خەنجىرىدىن قان تېمىپ تۇراتتى ، قولىدا دۇشمەننىڭ يۈرىكى كاۋاپتەك كۆيەتتى .
بىر كۈنمۇ ئۇقدىنىنى ئاسمىغانلىقىنى ۋە ئوقىنىڭ پولات ئۇچىدىن ئوق ئۈزۈلمىگەنلىكىنى كۆرگەن كىشى يوق ئىدى .
بۇقىدەك كۈچلۈك ئىدى ، ئۇنىڭ دەھشىتىدىن شىرمۇ دىر - دىر تىترەيتتى .
ئۇنىڭ ئوقلىرى ئەڭ قاتتىق قالقانلارنمۇ شۇنداق ئاسان تېشىۋېتەتتىكى ، تىكەنمۇ گۈل يوپۇرمىقىنى ئۇنداق ئاسان تېشەلمەيدۇ . توقمىقى تەگكەن كاللا خېمىرەدەك ئېزىلەتتى .
قارلىغاچ چېكەتكە توپىغا قانداق كىرسە ، ئۇمۇ دۇشمەن ئارىسىغا شۇنداق كىرەتتى . ئادەم ئۆلتۈرۈش ئۇنىڭغا قۇشقاچ

① شاگاد —— زالوغلۇق رۇستەمنىڭ ئىنىسى . رۇستەمنىڭ دۇشمەنلىرى ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىگەچكە ، ئىنتايىن ئاجىز ۋە ۋەجىك كىشى بولغان ئىنىسى شاگادنى قولغا كەلتۈرۈپ ، ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن رۇستەمنى ئۆلتۈرگەن .
② ئىسفاھان —— ئىراندىكى بىر شەھەر .

ئۆلتۈرگەندەكلا بىر ئىش ئىدى . فەرىدۇنغا ئېتىلسا ، ئۇنىڭ قىلىچ چېپىشىغا پۇرسەت بەرمەيتتى . ئۇنىڭ چاڭگىلىدا شىرلارمۇ ئاجىز كېلىگەنىدى ، چۈنكى تىرناقلىرى شىرلارنىڭ مېڭىسىنى چۈۋۈۋېتەتتى .

كۆچلۈك بىر پالۋاننى بەلۋېغىدىن تۇتۇپ ھاۋاغا كۆتۈرگىنىدە ، ئەگەر ئۇ تاغ بولسا ئورنىدىن يۇلۇۋالاتتى . ساۋۇتلۇق ئاتلىق ئەسكەرنىڭ كاللىسىغا بىر پالتا چاپسا ، ئۇنى ئىككى پارچە قىلىۋېتەتتى .

باتۇرلۇق ، مەردانىلىكتە دۇنيادا تەڭدىشى يوق ئىدى .

ئىسفاھاندا بولغان چېغىمدا ، ئۇ بىر مىنۇتمۇ مېنى يېنىدىن ئايرىمايتتى . چۈنكى ، تەبىئەتلىك ئادەم توغرا كىشىلەرنى ياخشى كۆرەتتى .

بىر ۋاقىت كېلىپ ، ئىسفاھاندا رىزقىم ئۈزۈلدى . ئۇ يەردىن خوشلىشىپ سەپەرگە ئاتلاندىم . تەقدىر مېنى ئىراق ۋە شامغا ئېلىپ كەتتى . مۇبارەك شامنىڭ ھاۋاسى ماڭا ناھايىتى ياقتى . بۇ يەردىمۇ بىر مۇددەت تۇرۇپ قالدىم . بەزىدە راھەت ياشىدىم ، بەزىدە قىيىنچىلىق تارتتىم ، بەزىدە ئۈمىدلەندىم ، بەزىدە چۆچۈپمۇ قالدىم .

شۇنداق قىلىپ شامدىمۇ كۈنۈم تولدى . ئۆز ئۆيۈمنى سېغىنىپ شىرازغا قايتماقچى بولدۇم . يول ئۈستىدە تەكرار ئىراققا يولۇقتۇم .

بىر كېچە كۆزلىرىمدىن ئۇيقۇ قېچىپ خىيالغا پاتتىم . ئىسفاھانلىق پالۋان دوستۇم ئېسىمگە كەلدى . ئۇنىڭ تۇزىنى يېگەن ۋە ياخشىلىقلىرىنى كۆرگەنىدىم ، شۇڭا ئۇنى يوقلاپ ئىسفاھانغا باردىم .

ئۇ يەردە نېمىنى كۆردۈم ؟ ئۆز ۋاقتىدا ياش كۆرۈنگەن ھېلىقى دوستۇم پەلەكنىڭ چۆرگىلىشى ۋە كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ياشىنىپ قاپتۇ . ئوقتەك بەللىرى يادەك پۈكۈلۈپ ، ئالمىدەك چىرايى سامانىدەك سارغىيىپتۇ . چاچلىرى قارلىق تاغقا ئوخشاپ

قاپتۇ . كۆزلىرى ئېرىگەن قار سۈيىدەك ياشاڭغىراپتۇ . پەلەك قۇدرەتلىك قولى بىلەن ئۇنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ، كۈچلۈك قوللىرىنى پۈكۈپتۇ . بۇرۇنقى غۇرۇرى قالماي ، بېشى تىزىغا تەگكۈدەك تۆۋەنگە چۈشۈپتۇ .

ئۇنىڭغا دېدىم :

ــ ئەي شىر ئوۋلىغۇچىلارنىڭ بېشى ! ساڭا نېمە بولدى ؟ قېرى تۈلكىگە ئوخشاپ قاپسەنغۇ...

ــ مۇڭغۇللار بىلەن قىلغان بىر جەڭدىن كېيىن جەڭ قىلىشتىن قالدىم ، ــ دېدى ئۇ كۈلۈپ ، ــ دۈشمەن ئالدىنقى سېپىدە شۇ قەدەر كۆپ نەيزە ـ مىزراكلىق[1] لەشكەر بار ئىدىكى ، گويا جاھاننى قومۇش قاپلاپ كەتكەندەك ئىدى . تۇغ ـ ئەلەملەر ئۇ قومۇشلۇقتا كۆيۈۋاتقان ئوت يالقۇنىنى ئەسلىتەتتى . توپنى تۇمانغا قېتىپ ئېتىلدىم . دۈشمەن تەرەپكە دەريا بولۇپ ئاقتىم . لېكىن ، تەلەي بولمىسا ، ھۇجۇمنىڭ ۋە دۈشمەنگە شىددەت بىلەن ئېتىلىشنىڭ نېمە پايدىسى ؟

ھۇجۇمغا ئۆتكىنىمدە مىزراكىم بىلەن دۈشمەن لەشكىرىنىڭ بارمىقىدىكى ئۇزۇكىنى چېقىرىۋالاتتىم . ئەپسۇسكى ، بۇ سەپەر تەلىيىم كەلمىدى . دۈشمەن ئەتراپىمنى ھالقىسىمان قورشىۋالدى . قېچىشنى پۈرسەت بىلدىم . تەلىيىم ئوڭدىن كەلمىسە ، بېشىمدىكى مىس قالپاق بىلەن ئۇچامدىكى ساۋۇتنىڭ نېمىگە پايدىسى ؟

زەپەر ئاچقۇچى قولدا بولمىسا ، دۈشمەن دەرۋازىسى ئېچىلسۇنمۇ ؟

دۈشمەن يولۋاسلارنى يىقىتقان پىلدەك كۈچلۈك ئىدى ، جەڭچىلەرنىڭ بېشىدىن ئاتلارنىڭ تۈيىقىغچە تۆمۈر بىلەن قاپلانغانىدى .

دۈشمەن لەشكەرلىرىنىڭ توپىنى تۇمانغا قېتىپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، ساۋۇت ـ دۇبۇلغىلارنى كىيىپ ، ئاتلىنىپ بولۇشىغا

---

① مىزراك — پۆپۈكلۈك ئۇزۇن نەيزە .

چاپتۇق ۋە يامغۇردەك ئوق ياغدۇردۇق .

بارگاھلىرىدىن چىققان ھەر ئىككى قوشۇن بىر - بىرىگە كىرىشتى . گويا ئاسمان يەرگە ئۇرۇلغاندەك ، قىلىچ - قالقانلار شىددەت بىلەن ئۇرۇلدى . مۆلدۇردەك ياغقان ئوقلاردىن گويا ھەر دوقمۇشتا ئۆلۈم سېلى يامرىدى .

جەڭ ئارسلانلىرىنى ئوۋلاشقا ئېتىلغان سالغىلار ئېغىزلىرىنى ئەجدىھادەك ئاچقانىدى . چاڭ - توزان دەستىدىن ئاسمان - زېمىن بىر بولغانىدى . قىلىچلارنىڭ مىس قالپاقلارغا تېگىشىدىن چىققان چاقماقلار كۆكتىكى يۇلتۇزلاردەك پارلايتتى .

دۇشمەن ئاتلىق لەشكەرلىرى بىلەن توقۇنۇشتۇق . قالقانىنى قالقانغا ئۇرۇپ پىيادە جەڭ قىلدۇق . ئوق ۋە تۆمۇر توقماق بىلەن قىلىنى ياردۇق . ئامال قانچە ، ئامەت بىزدىن يۇز ئۆرۈپتۇ ، بىزمۇ دۇشمەندىن يۇز ئۆرۈدۇق .

ئاللانىڭ مەدىتى بولمىسا ، باتۇرنىڭ كۈچلۈك قولى نېمە قىلالىسۇن ؟ باتۇرلىرىمىزنىڭ قىلىچلىرى گال ئەمەس ئىدى . لېكىن ، ئامال قانچە ، يۇلتۇزىمىز بىزگە غەزەپلەندى .

جەڭگە كىرگەن لەشكەرلىرىمىزدىن بىرىمۇ جەڭگاھتىن ساق چىقمىدى . تۆمۇر سەندەلنىمۇ تېشىپ ئۆتكەن ئوقلىرىمىز بۇ جەڭدە دۇشمەننىڭ يېپەك تونىغىمۇ ئۆتمەي قالدى .

ئاۋۋال يۇز دانلىق باشاقتا ئوخشايتتۇق ، ئەمدى ھەربىرىمىز ھەر تەرەپكە تارقالدۇق . بىز نامەردلىك بىلەن ئايرىلمىدۇق ، لېكىن ھەربىرىمىز قاسىراقلىق بېلىقتەك تورغا چۈشتۇق .

تەلىيىمىز مەدەت بەرمىگەچكە ، ئەجەل ۋە تەقدىر ئوقىغا تۇتقان قالقىنىمىزمۇ كار قىلمىدى .

قەدىرلىك ئوقۇرمەن ! بۇنىڭدىنمۇ ئاجايىپ بىر ھېكايە ئېيتىپ بېرەي ، قۇلاق سېلىڭ . بەختى يۇز ئۆرۈگەن كىشىنىڭ تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئىككى پۇلغا يارامدىكەن ، كۆرۈپ بېقىڭ .

ئەردەبللىك مەرگەننىڭ ھېكايىسى

ئىراننىڭ ئەردەبىل شەھىرىدە تۆمۈر تىرناقلىق بىر كىشى بار ئىدى ، ئوقىنى سالغا ھالقىسىدىن ئۆتكۈزەلەيتتى . ئۇچىسىغا پادىچى چاپىنى ئارتىۋالغان بىر ياش يىگىت ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشقىلى كەلدى . بۇ ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان جەڭخۇمار بىر ياش بولۇپ ، بەھرام گۇر ئىسىملىك ئىران پادىشاھىدەك جەڭ قىلاتتى . مۇرىسىدە ياۋا ئېشەكنىڭ تېرىسىدىن قىلىنغان سالغا بار ئىدى .

ئەردەبللىك مەرگەن بۇ ياشنى كۆزۈپ يايىنى بەتلەپ ، ئەللىك ئوق ئاتتى ، لېكىن ھېچبىرى ئۇنىڭ سالغىسىنى تېشەلمىدى . ياش يىگىت رۇستەمدەك ئۇتتۇرىغا ئېتىلىپ چىقىپ ، سالغىسى بىلەن ئەردەبىللىكنى تۆتۈۋېلىپ چېدىرىغا ئېلىپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ قوللىرىنى بوينىغا چەمبەرچاس باغلىدى .

ئەردەبىللىك كېچىچە نومۇستىن ، خىجالەتچىلىكتىن ئۇخلىيالمىدى . سەھەردە ئۇ ياشنىڭ خىزمەتكارلىرىدىن بىرى ئۇنىڭغا :

ــ سەن ئوق بىلەن تۆمۈرنىمۇ تېشۈېتەتتىڭ ، بۇ پادىچى چۈپانلىقتا قانداقچە ئەسىر بولۇپ قالدىڭ ؟ ــ دېدى .

مەغلۇپ بولغان ئەردەبىللىك يىغلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئەجىلى توشقانىڭ ياشىيالمايدىغانلىقىنى بىلمەمسەن ؟ مەن رۇستەمگە جەڭ قىلىشنى ئۆگەتكۈدەك قابىلىيەتكە ئىگە ئادەم ئىدىم . بىلىكمىنىڭ كۈچى بار چاغدا ، بەخت تۆمۈر ئوقۇمغا تېكىدەك كېلەتتى ، ئەمدى بولسا قولۇمدا ئۇ دۆلەت يوق . ئەجەل توشقان ھامان مىزراق ساۋۇتنى تېشىدۇ ، ئەجەل توشمىسا كۆڭلەكتىنمۇ ئۆتەيدۇ .

گەجگىسىگە ئەجەل قىلىچى چۈشكەن ئادەم قەۋەت ـ قەۋەت ساۋۇت كىيسىمۇ ، يەنىلا يالىڭاچ ھېسابلىنىدۇ . لېكىن ، بىر كىشىنىڭ تەلىيى ياردەمچى بولسا ، زامانمۇ مەدەت بەرسە ، يالىڭاچ

گەۋدىسىگە يوغان قىلىچ چاپسىمۇ ئۆتمەيدۇ .

ئالىم ھەرقانچە تىرىشسىمۇ ، جېنىنى ئەجەلدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ . ئەجىلى توشمىغان بىلىمسىز ھەرقانچە ئېھتىياتسىزلىق قىلسىمۇ ئۆلمەيدۇ .

دوختۇر بىلەن پالۋاننىڭ ھېكايىسى

بىر كېچە پالۋاننىڭ بىر يېرى ئاغرىپ ئۇخلىيالمىدى . شۇ ئەتراپتا دوختۇر بار ئىدى ، ئۇنىڭغا كۆرۈندى .

دوختۇر پالۋانغا دېدى :

— شۇنچىۋالا ئۇزۇم يوپۇرمىقى[1] يېگەن كىشىنىڭ كېچىنى تاڭ ئاتقۇزغىنىغا ھەيرانمەن . بۇنداق تەستە ھەزىم بولىدىغان ۋە نامۇۋاپىق نەرسىنى يېگەندىن ، كۆكرىكىگە زەمبىرەك ئوقى يېگەن ياخشىراق .

بىر كاپام ئاش تۇپەيلىدىن ئۇچەي تولغىسا ، ئۇ نادانىنىڭ ئۆمرى زايە كېتىدۇ .

بۇ كېلىشمەسلىككە قاراڭ ، بۇ پەلسەپىنى ئىلگىرى سۈرگەن دوختۇر ئۇ كېچە ئۆلۈپ كەتتى . كېسەل پالۋان ساقىيىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە يەنە قېرىق يىل ئۆمۈر كۆردى .

قانچىلىغان چارىلەرنى بىلگەن كىشىلەر بارکى ، بىر كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كېتىدۇ . قانچىلىغان چارىسىزلار بارکى ، ساغلام ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ .

ھېكايەت

بىر دېھقاننىڭ ئېشىكى ئۆلدى . دېھقان ئۆلگەن ئېشىكىنىڭ بېشىنى بېغىدىكى ئۇزۇم بارىڭغا «تىلتۇمار» قىلىپ ئېسىپ قويدى .

---

① ئۇزۇم يوپۇرمىقىغا يۆگەپ پىشۇرىدىغان بىر خىل گۈرۈچ تاماق .

كۆپىنى كۆرگەن بىر ياشانغان بوۋاي ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ باغ كۆزەتچىسىگە كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

ــ ھەي ! بۇ بىچارە ئېشەك تىرىك ۋاقتىدا بېشىغا ، كۆتىگە يېگەن تاياقلاردىن يېغىر ، قوتۇر بولۇپ ئۆلدى . ئەمدى ئۇنىڭ قۇرۇق كاللىسى بۇ باغنى يامان كۆزلەردىن قانداق ساقلىيالىسۇن ؟

دوختۇر كېسەلنىڭ ئاغرىقىنى قانداق توختىتالىسۇن ھەم قانداق ساقايتالىسۇن . ئۇ ئۆزىمۇ شۇ دەرد بىلەن ئامالسىز قېلىپ ئۆلىدۇ .

ھېكايەت

بىر بىچارىنىڭ بىرلا تىللاسى بار ئىدى ، ئۇنى يىتتۈرۈپ قويىدى . كۆپ ئىزدەپ تاپالمايۋ ، ئۇمىدسىزلىك بىلەن قايتىپ كەتتى .

ئۇ كەتكەندىن كېيىن ، ئۇ يەردىن ئۆتكەن بىرى كۈتمىگەن يەردىن ھېلىقى ئالتۇننى تېپىۋالدى .

ئىنسانلارنىڭ بەختسىزلىكى ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدا پېشانىسىگە يېزىلىدۇ .

كۈچلۈك كىشىلەر رىزىقلىرىنى كۈچىگە تايىنىپ يەيدۇ دەپ ئويلىما . بەلكىم ئۇلارنىڭ رىزىقلىرى ناھايىتى كەم بولىدۇ .

ھېكايەت

بىر ياشانغان ئاتا ئوغلىنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپتۇ . ئوغلى ئاتىسىغا :

ــ ئاتا ! مەن گۇناھسىز ، مېنى ئۇرماڭ... بىرى ماڭا ھەقسىزلىق قىلسا ، ئالدىڭىزغا بېرىپ يىغلاپ شىكايەت قىلاتتىم ، ئەمدى سىز ئۇرسىڭىز كىمگە شىكايەت قىلىمەن ؟ ــ دەپتۇ .

ئەي ئەقىللىق ئادەم ! ئاللا ئۇستىدىن شىكايەت قىلما ، ئاللاغا شىكايەت قىل .

يوقسۇل بىلەن ئۇنىڭ جېدەلخور خوتۇنى ۋە باي قوشنىسىنىڭ ھېكايىسى

بىر مەھەللىدە ناھايىتى باي بىر ئادەم ئولتۇراتتى . ئۇ ھەقمقەتەن بەختىيار بىر كىشى ئىدى ، تېخىمۇ قىزىقى ، ئىسمىمۇ بەختىيار ئىدى . شۇ قەدەر باي ئىدىكى ، ئالتۇنلىرىنى بۇغداي كەمچىنى بىلەن ئۆلچەيتتى .

تاۋابئاتلىرى بىلەن يوقسۇل قوشنىلىرىمۇ خېلى كۆپ ئىدى . ئۇلار ئۇنىڭ بايلىقىغا ھەۋەس قىلىشاتتى . ئۇنى بۇنداق سائادەت ۋە بايلىقاتچىلىق ئىچىدە كۆرگىنىدە ، ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ بىئارام بولۇشاتتى .

بۇ يوقسۇل قوشنىلىرىدىن بىرىنىڭ جېدەلخور خوتۇنى بولۇپ ، ئېرى كەچتە قۇرۇق قول كەلسە ، جېدەل قىلىپ دەيتتى :

ــ سەن نېمىدېگەن تەلەيسىز گادايسەن ؟ ئۆيۈڭدە يىگۈدەك باشقا ھېچنېمەڭ يوق . ئەر كىشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى قوشنىلاردىن ئۆگەن . مەن پەقەت كەيپ ـ ساپا ئۈچۈن خوتۇن بولىدىغان ئايالىلاردىن ئەمەسمەن . قوشنىمىزنىڭ ئالتۇن ـ كۈمۈش ، مال ـ مۈلكى بار ، سېنىڭ نېمىشقا ھېچنېمەڭ يوق ؟...

پاك قەلبلىك يوقسۇل بۇ سۆزلەرگە قارىتا چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ دېدى :

ــ مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كەلسۇن ؟ تەقدىرنىڭ قولىنى مەجبۇرىي پۈكۈش مۇمكىنمۇ ؟ قولۇمدىن كەلسە ، بۇرۇنلا ئۆز ـ ئۆزۈمنى بەختىيارەك بەختىيار قىلغان بولاتتىم !...

دەرۋىش بىلەن سەت خوتۇننىڭ ھېكايىسى

دەرۋىش سەت خوتۇنغا دېدى :

ــ خانىم ، تەقدىر سېنىڭ چىرايىڭنى سەت يارىتىپتۇ .

يۇزۇڭگە بەھۇدە ئەڭلىك سۇروپ ئاۋارە بولما !

كىم زورىغا بەختيار بولالىسۇن ؟ كىم كورنىڭ كۆزىنى سۇرمە بىلەن ئاچالىسۇن ؟ تەبىئىتى بۇزۇقلاردىن ياخشىلىق ۋە خەيرلىك كەلمەيدۇ . ئىت مەردلىك قىلالمايدۇ . پۇتۇن يۇنان ۋە رۇم پەيلاسوپلىرى بىرلىكتە تىرىشسىمۇ ، بەك ئاچچىق سۆگەتنىڭ ھەسەل ياسىيالماس . ياۋايى ھايۋان ئادەم بولماس . ئۇنى تەربىيىلەش ئۇچۇن ئەمگەك سەرپ قىلىش بەھۇدە ئاۋارىچىلىكتۇر . ئەينەكتىكى داغنى چىقىرىش مۇمكىن ، لېكىن تاشتىن ئەينەك ياسغىلى بولماس . تىرىشىش بىلەن سۆگەت تېلىدا گۇل ئېچىلماس . قارا تەنلىك مۇنچىدا يويۇنۇش بىلەن ئاقارماس .

گىيە بىلەن كۆكۇنەكنىڭ ھېكايىسى

گىيە كۆكۇنەككە :

ــ مەندىنمۇ كۆزى ئۆتكۇر ، يىراقنى كۆرەلەيدىغان ھېچقانداق نەرسە يوق ، ــ دېدى .

كۆكۇنەك ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ بۇنى ئىسپاتلىشىڭ لازىم . ئېيتقىنا ، بۇ دالىدا نېمىلەرنى كۆردۇڭ ؟

گىيەنىڭ ھاۋادا ئۇچىدىغان ئېگىز جايى بىلەن يەرنىڭ ئارىلىقى بىر كۇنلۇك يول ئىدى . گىيە بۇنىڭغا قاراپ قويۇپ كۆكۇنەككە دېدى :

ــ ئىشەنسەڭ قۇلاق سال ، دالىدا بىر بۇغداي دېنى كۆردۇم .

گىيەنىڭ بۇ سۆزىگە ھەيران بولغان كۆكۇنەك :

ــ خوپ ، چۇشۇپ قاراپ باقايلى ، ــ دېدى .

ئۇلار بىرلىكتە ھاۋادىن چۇشتى . گىيە دەرھال ھېلىقى بۇغداي دېنىغا قاراپ ماڭدى . ھالبۇكى ئۇ داننىڭ تېگىدە بىر توزاق قۇرۇلغانىدى . گىيە بۇغدايىنى ئالاي دەپ ئىنتىلگەندە توزاققا چۇشتى .

كۆرەڭلىگەن گىيە يىراقنى كۆرسىمۇ ، لېكىن بىر بۇغداي

دېنى ئۇچۇن پەلەكنىڭ ئۇنىڭغا تۇزاق قۇرغىنىنى كۆرمىگەن ۋە بىلمىگەنىدى .

مەرۋايىت قۇلۇلسىنىڭ ھەممىسىدە مەرۋايىت بولمايدۇ ۋە ھەممە مەرگەن نىشانغا تەگكۈزەلمەيدۇ .

گىيەنىڭ تۇزاقتا چۇشكىنىنى كۆرگەن كۆكۈنەك ئۇنىڭغا دېدى :

ــ تۇزاقنى كۆرمەي بۇغداي دېنىنى كۆرگەنىدىڭ ، بۇنىڭ نېمە پايدىسى بولدى ؟

گىيە پۇتىدا تۇزاقنىڭ يىپى بولغان ھالدا :

ــ تەقدىردىن قېچىش مۇمكىنمۇ ؟ ــ دېدى .

ئەجەل بىرىنىڭ قېنىغا قولىنى پاتۇرماقچى بولغاندا ، تەقدىر ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆزىنى باغلايدۇ .

ساھىلى بولمىغان دېڭىزدا سۇ ئۈزگۈچىنىڭ كۆرەڭلىشىنىڭ پايدىسى يوق .

توقۇمچى شاگىرتنىڭ ھېكايىسى

بىر توقۇمچىنىڭ شاگىرتى توقۇغان رەختنى ئۇستىگە ئەنقا قۇشى ، زىراپە ۋە پىل سۈرەتلىرىنى چۇشۇرگەنىدى ، بىر كىشى ئۇنىڭغا :

ــ نېمىشقا بۇ سۈرەتلەرنى تاللىدىڭ ؟ تېخىمۇ مۇڭاپىق ۋە چىرايلىق نۇسخىلارنى چۇشۇرسەڭ بولماسمىدى ؟ ــ دېدى .

ــ مەن سۈرەت سىزىشنى بىلمەيمەن . بۇلارنى يۇقىرىقى قەۋەتتىكى ئۇستام سىزىپ بېرىدۇ . مەن ئۇلارنى رەختكە چۇشۇرۇشنى بىلىمەن ، ــ دەپ جاۋاب بەردى شاگىرت .

شۇنىڭغا ئوخشاش ، ۋەزىيىتىڭنىڭ ياخشى ـ يامان بولۇشىنى تەقدىر بەلگىلىگەن . تەقدىرنىڭ ئاللانىڭ ئىلكىدىدۇر . بۇ ۋەجىدىن مېنى ئۇ ئۇردى ، بۇ رەنجىتتى دېمە . دېسەڭ ، ئۇ بىر خىل مەخپىي شېرىك بولىدۇ . ئاللاغا شېرىك كەلتۈرگەن بولىسەن .

تەقدىرنىڭنى ئەزەلدە بەلگىلىگەن جانابى ھەق ساڭا ھەقىقەتنى

كۆرىدىغان كۆز بەرگەن بولسا ئىدى ، ئۇنىمۇ كۆرمەيتتىڭ ، بۇنىمۇ كۆرمەيتتىڭ .

قۇل شىكايەت قىلسىمۇ ، جانابىي ھەق رىزقىنى تارتىۋەتمەيدۇ . سەن دۇنيانى ياراتقان ھەقتائالاغا يېلىنغىنىكى ، ساڭا رىزىق بەرسۇن . لېكىن ، ئۇ رىزقىنى باغلىۋەتسە ئۇنى ھېچكىم ئاچالمايدۇ .

تۆگە بوتىسىنىڭ ھېكايىسى

بىر تۆگە بوتىسى ئانىسىغا :

ــ بولدى بەس ، بىرئاز توختاپ ئۇخلىۋال ، ــ دېدى .

تۆگە بوتىسىغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ بالام ، چۈلۈڭۇرۇم ئۆز قولۇمدا بولسا ، ھېچكىم مېنى تۆگىلەر قاتارىدا يۈك توشۇۋاتقان ھالدا كۆرمەيتتى .

كېمە باشلىقى چېچىنى يۇلۇپ ، باش ـ كۆزىنى قىيما ـ چىيما قىلىۋەتسىمۇ ، يەنىلا ئاللا كېمىنى ئۆزى خالىغان تەرەپكە ئېلىپ كېتىدۇ .

سەئدى ، ھېچكىمنىڭ قولىغا تەلمۇرمە . بەرگۈچى ئاللادۇر . ھەقىقە ئىبادەت قىلساڭ ، ئۇنىڭ ئىشىكى ساڭا ئوچۇق . ئۇ ئىشىكتىن ئايرىلما . شۇنىمۇ بىلگىنىكى ، ئۇ سېنى ئىشىكىدىن قوغلىۋەتسە ، ھېچبىر ئىشىك قوبۇل قىلمايدۇ .

جانابىي ھەق سېنى تاجلىق قىلماقچى بولسا بېشىڭنى ئۇزات . ئۇنداق قىلىشنى خالىمىسا ، ئولتۇرۇپ ئۇمىدسىزلىك بىلەن بېشىڭنى تاتىلا .

ئىخلاسنىڭ بەرىكىتى ۋە رىيانىڭ ئاپىتى ھەققىدە

ئىبادەت ئىخلاس بىلەن ، يەنى پۈتۈنلەي ئاللا ئۈچۈن قىلىنسا قوبۇل بولىدۇ . ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا ، ئىچى كاۋاك قۇرۇق پوستقا

ئوخشايدۇ .

تـونـنى ئۆزۈڭنى خەلقگە سوپى قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن كىيىسەڭ ، كىيگەن تونۇڭ بىلەن مەجۇسى زۇننارى ئارىسىدا نېمە پەرق بار ؟

بـاتۇرلۇقۇڭنى خەلقگە كۆرسەتمە . ئوتتۇرىغا چىقما . ئەگەر ئاشكارىلىسـاڭ ، ئـۇنـىڭغا رىيا (يالغانچىلىق ، ساختىلىق) ئارىلاشتۇرما .

كىشى ئۆز قىياپىتى بويىچە كۆرۈنۈشى كېرەك . ئۆز تۇرقىدىن ئـارتـۇقـچە كۆرۈنگەن كىشى ئاقىۋەتتە خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ . ئۇچاڭدىكى ئۆتنە كىيىمنى ئېلىپ كەتسە ، ئىچىڭدىكى كونا كىيىم بىلەن قالىسەن...

بويۇڭ پاكار بولسا ، بالىلىرىڭنىڭ كۆزىگە ئېگىز كۆرۈنۈش ئۈچۈن پۇتۇڭغا ياغاچ ئاياغ كىيىۋالما .

كـۇموش سۇيىگە پاتۇرۇلغان مىس پەقەت بىلمەيدىغانلارنىلا ئالدىيالىشى مۇمكىن .

ئەي جان دوستۇم ! بىر پۇللۇق يارماققا ئالتۇن سۇيى بىلەن ھەل بەرمە . ئۇستا سەررافلار ئۇنىڭغا ئون پۇل بەرمەيدۇ . ئالتۇن سۇيىگە پاتۇرۇلغان مەدەنلەرنى ئوتقا سالغان ھامان ئالتۇنلۇقى ياكى مىسلىقى ئاشكارا بولىدۇ .

«تاغلىق ئاتا» بىلەن ئىخلاس ھەققىدە

«تاغلىق ئاتا» دەيدىغان ئەۋلىيا ئۆزىنى ئىبادەت قىلىۋېتىپتۇ دېسۇن دەپ ، كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئىككى يۇزلىمىگە مۇنداق دەپتۇ :

ـــ ئەي بۇرادەر ، ئىبادىتىڭنى ئىخلاس بىلەن قىل . خەلقتىن بـــر نـەرسىگە ئېرىشەلمەيسەن ، پەقەت ئاللادىن ئېرىشەلەيسەن . سېنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىڭنى ياقتۇرىدىغانلار سىرتىڭغا ئالدىنىدۇ .

ھـۆرلـەردەك كىيىنىپ ، پەردازلىنىپ ياسانغان بىر دېدەك ئەگەر بوي ـ تۇرقى قاملاشقان بولسا قانچە پۇلغا يارار ؟ جەننەتكە

ھىيلە بىلەن كىرگىلى بولمايدۇ . ئەتە يۈزۈڭدىكى نىقاب ئېچىلىپ ، پۈتۈن سەتلىكلىرىڭ ئاشكارا بولىدۇ .

روزا تۇتقان كىچىك بالىنىڭ ھېكايىسى

بالاغەتكە يەتمىگەن بىر كىچىك بالا روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدى ۋە چۈشكىچە ئاران چىدىدى .

ئۇنىڭ روزا تۇتقىنىغا ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئاتا ـ ئانىسى ئۇ كۈنى ئۇنى مەكتەپكە ئەۋەتمەي ، باش ـ كۆزىنى سىلاپ ، ئادەتتى بويىچە بېشىغا تىللا ۋە بادام چېچىشتى .

بىراق ، چۈشكىچە ئاچلىققا ئاران چىدىغان بالا ئۆز ـ ئۆزىگە : ـــ دادام بىلەن ئاپام نەدىن ئۇقسۇن ، ئۇلارغا كۆرسەتمەي ئازراق بىر نەرسە يەۋالاي ، ـــ دېدى .

بۇنىڭ بىلەن ئۇ روزىنى ئاتىسى بىلەن ئانىسىغا ياخشى بولۇش ئۈچۈن تۇتقان بولدى .

سەن ئاللانى ئويلاپ ئاللادىن قورقمىساڭ ، خالىساڭ تەرەتسىز نامаз ئوقۇ ، كىم نېمىنى بىلىدۇ ؟

بالا بالاغەتكە يەتمىگەن ۋە ئەقلى توشمىغانلىقتىن ، بالىلىق قىلىپ روزىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن تۇتۇشى مۇمكىن . لېكىن ، ياشانغان كىشى ئىبادەتنى كىشىلەر ئۈچۈن قىلسا ، بالىدىنمۇ بىلىمسىز ، نادان بولغان بولىدۇ .

كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ۋە خەلقە سوپىلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوقۇلغان نامаз جەھەننەم ئىشكىنىڭ ئاچقۇچىدۇر .

ماڭغان يولۇڭ ئاللادىن باشقا تەرەپكە كەتسە ، ئەتە سېنىڭ جايىنامىزنى جەھەننەمگە سالىدۇ .

ئىككى يۈزلىمە تەقۋادارنىڭ ھېكايىسى

ئىككى يۈزلىمچى بولغان بىر كىشى شوتىدىن يېقىلىپ شۇ يەردىلا ئۆلۈپتۇ . ئوغلى بىرنەچچە كۈن يىغا ـ زار قىلىپ ، كېيىن

ئۆز كويىغا چۈشۈپتۇ .

بىر كېچە ئوغلى ئاتىسىنى چۈشىدە كۆرۈپ :

ـــ ھال ـ ئەھۋالىڭ نېچۈك ، سوئال ـ سوراقتىن قانداق قۇتۇلدۇڭ ؟ ـــ دەپ سوراپتىكەن ، ئاتىسى :

ـــ ئوغلۇم ، بىمەنە گەپ قىلما . مەن شوتىدىن ئۈدۈل جەھەننەمگە چۈشتۈم ، ـــ دەپتۇ .

تېشى سەت ، ئىچى چىرايلىق كىشى تېشى تۈزۈك ، ئىچى بۇزۇق بولغاندىن نەچچە ھەسسە ياخشى . مېنىڭچە ، كېچىسى يول توسىغان قاراقچى سوپى قىياپەتلىك بۇزۇق ئەبلەختىن ياخشىراقتۇر .

كىم كىشىلەرنى ئالداش ئۈچۈن ئىبادەت قىلسا ، ئەتە ھەقتائالادىن بىرەر ئىنئام ئۈمىد قىلمىسۇن .

ئوغلۇم ، بىرىنىڭ ئۆيىدە ئىشلىسەڭ ، ھەققىڭنى يەنە بىرىنىڭ بېرىشىنى قانداق كۈتىسەن ؟

كىمنىڭ يۈزى دوستقا قارىسا ، دوستقا پەقەت شۇ ئېرىشەلەيدۇ .

مەنزىلىڭگە يېتىش ئۈچۈن توغرا يولدا ماڭ ، بولمىسا چەتنەپ كېتىسەن .

ياغ تارتىش ئۈچۈن ياغلىق داننى ئېزىش ، بۇنىڭ ئۈچۈن جۈۋازدىن پايدىلىنىش كېرەك . جۈۋازنى ئۆكۈز ئايلاندۇرىدۇ . جۈۋازچى ئۇنىڭ كۆزىنى باغلاپ قويىدۇ . بىچارە ھايۋان ئەتىدىن ـ كەچكىچە توختىماي مېڭىپ ، كەچ كىرگەندە يەنە ئوقۇرىغا كېتىدۇ . دۇرۇس بولمىغان ئادەمنىڭ ھالىمۇ شۇنداقتۇر .

يىلتىزسىز دەرەخ سۇغرىش بىلەن مېۋە بەرمەيدۇ . ئىبادەت دەرىخىدە ئىخلاس يىلتىزى بولمىسا ، بۇ يولدا سەندىن مەھرۇم كىشى يوق .

تاش ئۈستىگە ئۇرۇق چاچقان كىشى خامان ۋاقتىدا بىر تال ئارپىمۇ ئالالمايدۇ .

ساختىلىقنىڭ بېرىدىغان نومۇسىنى خۇدا كۆرسەتمىسۇن .

ئەگەر مەن ئىچكى ئەھۋالىمدا ياماڭ ۋە پەسكەش بولسام ، سىرتتىن شەرەپلىك كۆرۈنۈشۈمنىڭ نېمە پايدىسى ؟

تونىنىڭ ئىچىدىكى كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى كىم بىلسۇن ؟ خەتتە نېمە يېزىلغانلىقىنى پەقەت ئۇنى يازغان كىشى بىلىدۇ .

يەل بىلەن تولغان تۇلۇم ئادىل تارازىدا تارتىلسا قانچىلىك كەلسۇن ؟

ھۇنىرى بولغان كىشىنىڭ ھۇنىرىنى دېيىشىنىڭ لازىمى يوق ، ھۇنەر ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ .

سەندىكى ئىپار ساپ بولمىسا ، مەندە ئىپار بار دېمە ، چۈنكى ساپ ئىپارنىڭ پۇرىقى شۇئان تارقىلىدۇ .

ئالتۇننىڭ ساپلىقى يۈزدەيۈز توغرا دەپ قەسەم قىلىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق ، ئۇنىڭ قانداق ئالتۇنلۇقىنى سىناق تېشى ئايرىيدۇ .

تونىنىڭ تېشى كۆرۈنۈپ ئەسىرى كۆرۈنمىگەنلىكتىن ، كىشىلەر تونىنىڭ تېشىنى ئەستىرىدىن ياخشى رەختتىن تىكىدۇ . ئۇلۇغلار بولسا كۆرۈنۈشكە ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن تونىنىڭ تېشىنى ئەمەس ، ئىچىنى يىپەك رەختتىن قىلىدۇ .

شۆھرەت پەيىدە بولساڭ ۋە نامىڭنىڭ ھەر يەردە تىلغا ئېلىنىشىنى ئويلىساڭ ، ئىچىڭنى قويۇپ تېشىڭنى پەردازلا .

بەيازىتلىق بەستامى مۇنداق ياخشى بىر سۆز قىلغانىدى :

مېنىڭچە مۇنكىرلەر (خۇداسىزلار) مۇرتىلاردىن ئىشەنچلىكتۇر . چۈنكى ، مۇنكىرنىڭ ئىنكارچىلىقى مەلۇم ۋە ئاشكارا . لېكىن ، مۇرت ھەقىقىي مۇرتىمىدۇ ؟

ئۇنچە ـ مەرۋايىتىڭ بولسا ، مەرۋايىت قۇلۇلسىدەك بېشىڭنى ئىچىڭگە تىق .

ئوغلۇم ، سەئدىنىڭ تەلىمىنى ئاتا نەسىھىتىدەك ئاڭلىساڭ ، بۇ ساڭا ئەسقاتمىدۇ . لېكىن ، بۇگۈن ئاڭلىمىساڭ ، خۇدا ساقلىسۇن ، ئەتە پۇشايمان قىلىسەن .

ئالتىنچى باب

قانائەتكار كىشىنىڭ سۈپىتى ھەققىدە

خىرىس بىلەن دۇنيانى كەزگەنگە خەۋەر بەر : ئىنسانىنى قانائەت باي قىلىدۇ .

ئەي بىر يەردە چىدامليق بىلەن تۇرالماي ، رىزىق ئۈچۈن پالاقلىغان ئىنسان ! ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال . دومىلىغان تاشتا چۆپ ئۇنمەيدۇ . ئاقىلانە ئىش قىلماقچى بولساڭ ، تېنىڭنى سەمرىتمىگىن ، ئۇنى سەمرىتىۋەتسەڭ ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ ئۆلتۈرىسەن .

ئەقىللىق كىشى ھۇنەر ئۆگىنىپ كەسىپ ئەھلى بولىدۇ . ئۆزىنى سەمرىتىشكە بېرىلگەنلەر ھۇنەر ۋە بىلىمدە ئاجىز بولىدۇ . يېيىش - ئىچىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغانلارنىڭ تۇتقان يولى ئادەم بالىسىنىڭ ئەمەس ، ھايۋانلارنىڭ يولىدۇر . بۇنداق يولدا پەقەت ئەقىلسىزلار ماڭىدۇ .

ئادەم بولۇشنى ئويلىغان كىشى ئالدى بىلەن نەپسىنى تۇتۇۋېلىشى كېرەك . ھەقىقي بىلىمنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشقانلار نېمىدېگەن بەختلىك !

قاراڭغۇلۇق بىلەن يورۇقلۇقنى بىر - بىرىدىن پەرقلەندۈرەلمىگەنلەرگە شەيتاننىڭ چىرايى بىلەن ھۆرلەرنىڭ مەڭزىلىرى ئوخشاشتۇر . سەن يولدىكى قۇدۇقنى پەرق ئېتەلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن قۇدۇققا چۈشتۈڭ .

قانىتىغا تاش باغلاپ قويغان بۇركۇت ھاۋادا قانداق ئۇچالىسۇن ؟ سېنىڭ قاناتلىرىڭغىمۇ خىرىس ۋە تەمە تاشلىرى باغلانغان . ئەگەر ئۆزۈڭنى ھاۋايى - ھەۋەسلەردىن

قوتۇلدۇرالىساڭ ، سىدرەتۇل مۇنتاھا[1] غىچە ئۇچالايسەن .

سەن بىر ياش تايغا مىنىپ كۆۋرۈك ئۇستىدە تۇرىسەن . دىققەت قىل ، ئۇ تاي تەجرىبىسىزلىك قىلمىسۇن . تىزگىنى قولۇڭدىن چىقىپ كەتسە ھەم ئۆزىنى نابۇت قىلىدۇ ، ھەم سېنى ھالاك قىلىدۇ .

ئادەم بولساڭ نورمال تاماق يە ، قارنىڭنى زىيادە تولدۇرما . سەن ئادەممۇ ياكى كۆپمۇ ؟ ئادەمنىڭ ئىچى غىزا - تاماق ئورنىلا ئەمەس ، يەنە پىكىر - زىكىر قىلىش ۋە نەپەس ئېلىش ئورنىدۇر . لېكىن ، خىرىس ۋە تەمە تۇلۇمىغا نەپسىمۇ ئايىغىنى تەستە ئۇزىتىدۇ .

تېنىنى سەمرىتكەنلەر ئاشقازىنى تولۇپ كەتكەن كىشىدە ھېكمەت بولمايدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ .

كۆز بىلەن ئاشقازان تويغانىنى بىلمەيدۇ . بۇ ئەگرى - بۈگرى ئۇچەيلەر بوش قالسا تېخىمۇ ياخشى...

زادى تويمايدىغان قورساق جەھەننەمگە ئوخشايدۇ . جەھەننەمگە شۇ قەدەر كۆپ نەرسە كىرسىمۇ يەنىلا «يەنە يوقمۇ ؟»[2] دەپ ۋارقىرايدۇ .

ئەي تېگى پەس ئەبلەخ ! دىنىنى دۇنياغا ساتما . ئىيسانىڭ ئىنجىلىنى بېرىپ ئېشەككە ئارپا ئالما .

يىرتقۇچ ھايۋان ، ئۇچار قۇشلارنىڭ قورساق تەمەسى بىلەن تۇزاقتا چۈشۈۋاتقىنىنى بىلمەمسەن ؟ مانا بۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارغا خىرىس قىلغان يولۋاسمۇ قورساق تەمەسى بىلەن چاشقاندەك قاپقانغا چۈشىدۇ .

چاشقاننى دورىما . ئۇ كىشىلەرنىڭ نېنىنى يەيدۇ ، لېكىن كەينىدىن قاپقانغا چۈشۈپ ، قاپقانىنىڭ ئوقىنى يەيدۇ .

---

① سىدرەتۇل مۇنتاھا —— يەتتىنچى قەۋەت ئاسماندىكى بىر دەرەخ .

② «قان» سۈرىسى 30 - ئايەت .

ھېكايەت

بىر سوپىنىڭ ئىككى دىنارى بار ئىدى . بىرىنى گېپلىغا ، يەنە بىرىنى شەھۋەتكە خەجلىدى . دوستلىرىدىن بىرى ئىككى تىللانى نېمە قىلدىڭ دەپ سورىغاندا ، ئۇ مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئالتۇننىڭ بىرى بىلەن كەيپ سۈردۈم ، يەنە بىرى بىلەن قارنىمغا زىيانەت بەردىم . لېكىن ، نە نەپسىم قانمىدى ، نە قورسىقىم تويمىدى...

تاماق لەززەتلىك بولسۇن ـ بولمىسۇن ، كىشىلەر ئۇنىڭغا ئولتۇرغاندا خۇش بولىدۇ .

ئەقىللىق كىشى ئۆيقۇ ئۆزىنى سىرتماق سېلىپ مەجبۇرىي سۆرىگەن چاغدا ئۇخلايدۇ ھەمدە راھەت ئۇخلايدۇ .

نۆۋەتتى كەلمىسە پاراڭلاشما ، گەپ قىلما ، مەيدان بولمىغۇچە توپىڭنى ئاتما ، گەپنى ئۆلچەم بىلەن قىل . ئەندىزىدىن چەتنىمە ، تاپ سىرتىغا قەدەم قويما .

قەلبىڭنى پاك تۇتۇشنى بىل . قورساقنىڭ كويىدا بولما ، ئۇنى پەقەت تۇپراق تويدۇرىدۇ .

ھېكايەت

ھاجىلاردىن ئاللا رازى بولسۇن . بىر چاغدا بىر ھاجى ماڭا پىل چىشىدىن قىلىنغان بىر تارىغاق بەرگەنىدى . كېيىن ئاڭلىشىمچە ، ئۇ ھاجى ماڭا خاپا بوپتۇ ۋە مېنى «ئىت» دەپ تىللاپتۇ . بۇنى ئاڭلاپ ، بەرگەن تارىغىنى قايتۇرۇپ بەردىم ۋە مۇنداق خەۋەر يوللىدىم :

«سۆڭىكىنى ئالسۇن ۋە مېنى قايتا ئىت دەپ تىللىمىسۇن . » ماڭا باشقىلارنىڭ ھالۇسىدىن ئۆزۈمنىڭ سىركەم تاتلىق .

ئەي نەپس ، ئازغا قانائەت قىل . بۇنداق قىلساڭ ، شاھ بىلەن

گادايىنى ئوخشاش كۆرسەن .
نېمىدەپ ھۆكۈمدارنىڭ ئالدىغا بىر نەرسە تىلەپ بارسەن ؟
تەمەنى تاشلاپ ئۆزۈڭ سۈلتان بول .
گېلىڭغا ئامراق بولساڭ ، قارنىڭنى تاۋاق ۋە ئونىڭ ـ بۇنىڭ ئۆيىنى ئۆزۈڭگە قىبلە قىلىسەن .
ئەگەر ھەر نەپەستە نەپسىڭ ساڭا بەر ، بەر دەپ ھۆكۈم قىلسا ، سېنى خورلاش ۋە ھاقارەتلەش بىلەن يېزىمۇ يېزا سازايە قىلىدۇ .
ئەي ئەقىللىق ئىنسان ! قانائەت ئىنسانىنىڭ بېشىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ ، تەمەخور ئادەمنىڭ بېشى بولسا مۇرىسىدىن يۇقىرى كۆتۈرۈلمەيدۇ .

ھېكايەت

بىر كىشى بىر تەلەپ بىلەن ئەتىگەنده خارەزمشاھنىڭ ئوردىسىغا باردى . شاھ ھۇزۇرىغا قوبۇل قىلىنغىنىدا ، ھۆرمەت كۆرسىتىش ئۈچۈن ئاۋۋال رۇكۇغا بارغاندەك ئېگىلدى ، ئاندىن قەددىنى رۇسلاپ ، سەجدە قىلغاندەك دۇم بولۇپ يۇزىنى يەرگە سۈردى .
يېنىدىكى ئوغلى بۇ ھالنى كۆرۈپ ئاتىسىدىن سورىدى :
ـــ ئاتا بىر سوئالىم بار جاۋاب بېرەمسىز ؟
ئاتىسى «سورا» دېگەنده ، ئوغلى :
ـــ سىز ھەر دائىم قىبلە ھىجاز تەرەپتە دېمىگەنمىدىڭىز ؟ ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن بۇگۈن ئامازنى پادىشاھقا قاراپ ئوقۇدىڭىز ؟ ـــ دېدى .
شەھۋەتپەرەس نەپسىنىڭ كەينىگە كىرمە ، ئونىڭ ھەر سائەت باشقا قىبلىسى بار . ئاچ كۆزلۈك ، تەمە سېنىڭ ئېتىبارىڭنى چۈشۈرىدۇ . بىر دان ئارپا ئۈچۈن بىر ئېتەك ئونچە تۆكسەن .
يا تەمە ۋە نەپسانىيەتچىلىكتىن ۋاز كېچىپ ، نەپسىگە مەغلۇپ بولما ، ئونىڭ ئارزۇلىرىغا باش ئەگمە ياكى ئىشكىمۇئىشىك دوقۇرۇپ تىلەمچىلىك قىل .

ئېقىپ تۇرغان دەريادىن قانغۇدەك سۇ ئىچكىلى بولىدىغان تۇرۇقلۇق ، نېمىدەپ تاپاۋەت ئۇچۇن نومۇسۇڭنى تۆكسەن ؟

ئەي ئەپەندى ! چاپىنىڭنىڭ يېڭىنى ئۇزارتقانىنىڭ[1] پايدىسى نېمە ؟ تەمەخور قولۇڭنى قىسقارتىشنى بىل .

بىر كىشى تەمە دەپتىرىنى پۇكلەپ تاشلىۋەتسە ، ھېچكىمگە «قۇلىڭىز» ، «چاكىرىڭىز» دەپ مەكتۇپ يازمايدۇ .

بىرىدىن بىر نەرسە كۇتۇش ، تەمە قىلىشتەك يامان خۇي سېنى ھەممە سورۇندىن چېقىرىۋېتىدۇ . بۇ خۇيىنى تاشلىغىنىكى ، سېنى ھېچكىم قوغلىۋەتمىسۇن .

ھېكايەت

بىر دەرۋىش بەزگەك بولۇپ قالدى . بىرى ئۇنىڭغا پالانى كىشىدىن ھەسەل سورا ، ھەسەل بەزگەكنى قايتۇرىدۇ ، دېدى .

بەزگەك دەرۋىش ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ــ ئوغلۇم ، مەن ئۇچۇن ئۇنىڭ ئاشۇ يامان تەلەتتىدىن ئۆلۈم ئازابى ياخشى .

ئەقىللىق كىشى چىرايىغا كىبىر سىركىسى سۇرۇۋالغان ئادەمنىڭ ھەسلىنى يېمەيدۇ .

نەپسىڭنىڭ ھەممە ئارزۇلىرىنى قوغلاشما .تەن كۇچەيسە ، روھنىڭ نۇرى ئازىيىدۇ .

نەپس ئارزۇلىرى كىشىنى رەزىل ۋە پەسكەش قىلىدۇ . ئەقلىڭ بولسا ، نەپسىڭنى يۇزسىز قىلدۇرمايسەن .

بۇگۇن خالىغىنىڭنى قىلىش ۋە يېگۇڭ كەلگەنلىكى نەرسىنى يېيىشنى ئويلىساڭ ، زامان سېنى ئەتە نۇرغۇن ئارزۇلىرىڭدىن مەھرۇم قىلىدۇ .

باردا قورساق تونۇرىنى داۋاملىق قىزىق تۇتساڭ ، يوقىدا پالاكەت بولىدۇ . بايلىرىڭدا ئاشقازىنىڭنى تار تۇتساڭ ،

---

① بۇرۇن ئۇزۇن يەڭلىك چاپان كىيىش دىندارلىق بەلگىسى ھېسابلىناتتى .

تارچىلىق چاغلىرىدا يۇزۇك سارغايمايدۇ .

ئوپىقان ئادەم قارىنىڭ يوكىنى كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ ، تاماق تاپالمىغان چاغدا بولسا يوقلۇق غېمىنى يەيدۇ . قارنى يامان ئادەم ھەمىشە خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ . مېنىڭچە ، قورساقنىڭ تارلىقى كۆڭۈل تارلىقىدىن ياخشى .

شەرەپلىك ئادەم بالىلىرىنىڭ ھايۋانلارچە ، ھەتتا ھايۋانلاردىنمۇ تۆۋەن بولۇشى شۇ قەدەر ئېچىنىشلىق ۋە قايغۇلۇق ھالدۇر .

كۆپ يېگەن كۆپ ئۇخلايدۇ . كۆپ يېگەن ئۆكۈزگە رەھىم قىلما ، چۈنكى ئۆكۈزدەك سەمرىشنى ئويلىغان كىشى ئېشەكتەك ھەر خىل جاپاغا چىداشقا توغرا كېلىدۇ .

ھېكايەت

بەسرەدىن نېمە ئېلىپ كەلگەنلىكىمنى بىلەمسەن ؟ يېڭى خورمىدىن شېرىن بىر قىسىم ئېلىپ كەلدىم .

توغرىلىق تونى كىيگەن بەزى دوستلار بىلەن بەسرەدە بىر خورمىزارلىققا باردۇق . ئارىمىزدا ئاشقازىنى ئامبارداك ئاچ كۆز ۋە بۇ ۋەجىدىن باشقىلار ھاقارەت كۆزى بىلەن قارايدىغان بىر كىشى بار ئىدى . بۇ كىشى شۇئان ئېتىكىنى بېلىگە قىستۇرۇپ خورما كۆچىتىگە چىقتى ۋە بىرئازدىن كېيىن بېشىچە يىقىلىپ ئۆلدى .

شۇ چاغدا خورمىزارلىقنىڭ ئېگىسى كېلىپ ، بۇ ئادەمنى كىم ئۆلتۈردى دەپ ، ۋارقىراپ ـ جارقىراشقا باشلىدى . مەن ئۇنىڭغا :

ـــ ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال ، بىزگە بۇنداق قوپال ۋارقىراۋەرمە . ئۇنى بىز ئۆلتۈرمىدۇق ، ئۇنىڭ ئېتىكىنى قارنى بېلىگە باغلىدى ، ـــ دېدىم .

دەرۋەقە ، بۇ ئادەمنىڭ قارنى يامان ئىدى . ئۇچىيى كەڭ بولغانلارنىڭ كۆڭلى تار بولىدۇ ، نەپسى تاقىلداپ تۇرىدۇ . ھەمىشە بىرمۇنچە خورمىنى يەپ يەنە بىرمۇنچىسىنى ئېلىپ كېتىش نېسىپ بولمايدۇ ، بەزىدە يەپ بولۇپ ئۆلۈشمۇ باردۇر .

ئاشقازان قولىنىڭ بېغى ۋە پۇتىنىڭ زەنجىرىدۇر . قارىنغا قۇل بولغان ھەققە تەستە قۇللۇق قىلىدۇ .
چېكەتكىنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە قورساق بولغاچقا ، قورسىقى كىچىك چۈمۈلە ئۇنى پۇتىدىن سۆرەپ ئېلىپ كېتىدۇ .

ھېكايەت

بىر سەييارە مال ساتقۇچى يېزىدا تەنزىسىگە شېكەر قومۇشى قاچىلاپ سۆرەپ يۈرۈپ ساتاتتى .
يېزىنىڭ بىر چېتىدە بىر مۆھتەرەم زاتقا ئۇچراپ ، ئۇنىڭغا :
ـــ ھەزرەتلىرى ، ئالسىلا ، قوللىرىغا پۇل چۈشكەندە بېرەلا ، ـــ دېدى .
ھېلىقى زات ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ گۆھىرىگە يېزىۋالغۇدەك مۇنداق ياخشى جاۋاب بەردى :
ـــ سەن پۇلۇڭ ئۈچۈن سەۋرسىزلىك قىلساڭ ، ساڭا سۆزۈم ئۆتمەيدۇ ، لېكىن شېكەر قومۇشىغا سەۋر قىلىش ئۈچۈن ئۆزۈمگە سۆزۈم ئۆتىدۇ .
كەينىدىن ئېچىنىشلىق پۇل دەۋاسى چىقىدىغان شېكەر قومۇشى تاتلىق بولمايدۇ .

ھېكايەت

يارانلاردىن بىر زاتقا خوتەن ئەمىرى بىر يىپەك تون بەردى .
ئۇ زات خۇشاللىقتىن كۆڭلى گۈلدەك ئېچىلىپ تونىنى ئالدى .
ئاندىن ئەمىرىنىڭ قولىنى سۆيۈپ دېدى :
ـــ خوتەن ئەمىرىنىڭ بۇ تونى نېمىدېگەن ئېسىل . لېكىن ، ئىنسانىنىڭ ئۆز تونى تېخىمۇ ئېسىلدۇر .
ئەگەر ھېچكىمنىڭ مىننىتى ئاستىدا ياشاشنى خالىمىساڭ ، داق يەردە يات ، بىر پارچە پالاس ئۈچۈن باشقىلارنىڭ ئالدىدا يەرنى سۆيمە .

هېكايەت

بىر بايقۇشنىڭ نانغا قوشۇپ يەيدىغان پىيازدىن باشقا نەرسىسى يوق ئىدى ، باشقىلارنىڭكىدەك تۇرمۇشتىن مەھرۇم ئىدى .
بىرى ئۇنىڭغا :
ـــ ئەي ئەقىلسىز ، نېمىگە قاراپ تۇرىسەن . پالانى يەردە خان تامىقى بار . ئۇ يەردىن ئەكېلىپ يېسەڭ بولمامدۇ ، ـــ دېدى .
بايقۇش ئېتىكىنى بېلىگە قىستۇرۇپ ، يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئۇ يەرگە كەتتى . بىراق ئۇ يەردىكى قالايمىقانچىلىقتا باش ـ كۆزى يېرىلغىنىدەك ، قولىمۇ سۇندى .
بىچارە يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى :
ـــ قاراپ تۇرۇپ بېشىمغا دەرد تېپىۋالدىم . تەمەخور ئادەمنىڭ بېشى مانا مۇشۇنداق بالادىن قۇتۇلمايدۇ . بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيۈمدىن ۋە نان بىلەن پىيىزىمدىن ئايرىلماسلىققا مەڭ تۇۋا ! پېشانە تەرىم بىلەن يېگەن ئارپا نېنى بايلارنىڭ داستىخىنىدىكى مانتا ـ سامسىدىن ئەلا ئىكەن...
باشقىلارنىڭ داستىخىنىدىن تاماق كۆتكەن بۇ بىچارە ئۇ كېچە نەقەدەر ئازاب ئىچىدە ئۇخلىغاندۇ ـ ھە !

هېكايەت

ياشانغان مومايىنىڭ بىر مۇشۇكى بار ئىدى . ئۇ مومايى كەمبەغەل بولغاچقا ۋە ناھايىتى قىيىن تۇرمۇش كەچۈرگەچكە ، مۇشۇكىنىڭمۇ قورسىقى تويمايتتى .
مۇشۇك جېنىدىن بەزدى . ئۇ ياخشى بېقىلىش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ مېھمانخانىسىغا قېچىپ بېرىۋالدى . لېكىن ، ھۆكۈمدارنىڭ خىزمەتكارلىرى مۇشۇكنى ئېتىۋەتتى . بىچارە مۇشۇك تېنىدىن قان ئاققان ھالدا قېچىپ كېلىۋېتىپ :
«ئاشۇ مەرگەننىڭ قولىدىن قۇتۇلالىسام ، مومايىنىڭ

خارابىيزارلىقىدىن ھەرگىز ئايرىلمايتتىم... » دېدى .
ئەزىزىم ، يېگىنە سانجىلغان يەرنىڭ ئاغرىقىنى بالمۇ باسالمايدۇ . ئەگەر ياخشىسى ، كىشىنىڭ ئۆز رىزقىغا قانائەت قىلىشىدۇر .
قىسمەتكە رازى بولمىغاندىن ئاللا رازى بولمايدۇ .

ھېكايەت

بوۋاققا چىش چىققاندا ئاتىسىغا بىر خىيال كېلىپ خوتۇنىغا :
ــ مەن بۇنىڭغا نەدىن نان تېپىپ بېرەرمەن ؟ ــ دېدى .
خوتۇنى ئۇنىڭغا مەردانە جاۋاب بەردى :
ــ شەيتىنىڭزگە ھاي بېرىڭ ، چىشىنى بەرگەن ئاللا ئېشىنىمۇ بېرەر .
نېمىگە قايغۇرىسىز ؟ كېچە بىلەن كۈندۈزنى ياراتقان ئاللا ھەممىگە قادىردۇر . ئانا قارنىدا ئادەمنى شەكىللەندۈرگەن ئاللا ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئۆمرىنىمۇ ، رىزقىنىمۇ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ .
قۇل سېتىۋالغان بىر باي قۇلىنىڭ تۇرمۇشى ، ھاياتىنى ئويلىغان يەردە ، ئاللا يارىتقان قۇلىنىڭ رىزقىنى ئويلىمامدۇ ؟ سىزنىڭ جانابىي ھەقىقە قۇلىنىڭ خوجايىنىغا بولغان ئىشەنچىسىچىلىكىمۇ ئىشەنچىڭىز يوقمۇ ؟

ھېكايەت

ئاڭلىدىمكى ، ئەۋلىيالار تۇتقان تاش كۈمۈش بولارمىش . سەن بىلگىم بۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ دەيدىغانسەن . لېكىن ، بۇ يەردە دېمەكچى بولغان مەنە مۇنداق :
گۆدەك بالىدا بىرەر تەمە بولمىغاچقا ، ئۇنىڭ قولىدا ئالتۇن بىلەن تۇپراق ئوخشاشتۇر .
سۇلتانغا ئىشەنگەن گادايغا دېگىنكى :
سۇلتان گادايىنىمۇ موھتاجدۇر ، گادايىنى بىر دىرھەم كۈمۈش

تويدۇربدۇ . هالبۇكى ، فەربدۇن شۇنچە چوڭ ئىران پادىشاھلىقىغمۇ تويمىدى .

غەمسىز گادای زىيادە ھەۋەس قىلغۇچى پادىشاھتىن راھەتتۇر .

دېھقان بىلەن خوتۇنى شۇنداق تاتلىق ئۇخلايدۇكى ، ئۇ ئۇيقۇنى پادىشاھ سارىيىدا ئۇخلىيالمايدۇ .

ئۇيقۇ بىلەن كېچە شاھقىمۇ ، گادايغمۇ ئوخشاش . پەرقى شۇكى ، گادای قەلب ھۇزۇرى ئىچىدە ئۇخلايدۇ ، پادىشاھنىڭ بولسا كۆڭلى ئارام تاپالمايدۇ . سۇلتان بولۇپ سەلتەنەتكە كۆزەتچىلىك قىلىش تەس ئىشتۇر . تىلەمچىنىڭ نامى تىلەمچىدۇر ، ئەمەلىيەتتە تىلەمچى سۇلتاندۇر .

ئۇيقۇ سەلدۇر . ئۇ بېسىپ كەلگەندە ، ھەر ئىككىلىسىنى ئېلىپ كېتىدۇ . تەخت ئۇستىدە ئۇخلىغان سۇلتان بىلەن دالىدا يانقان بۆرىنىڭ پەرقى يوق .

ئەي گادای ! بىر باينى كىبىر بىلەن مەست كۆرگىنىڭدە ، باشقىلارنى رەنجىتكۈدەك قۇدرىتىڭ يوقلۇقىغا شۈكۈر قىل .

ھېكايەت

بىر دەرۋىش ئۆز بويىغا ئۆلچەپ ئۆي ياساپتۇ . بىر دوستى ئۇنىڭغا :

ـــ بۇنىڭدىن ياخشىراق ئۆي ياساشقا كۈچۈڭ يېتەتتى ، نېمىشقا شۇنداق ياسىمىدىڭ ؟ ـــ دەپتىكەن ، ئۇ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ـــ بۇنىڭدىن ئېگىزرەك قىلىپ ياسىسام نېمە پايدىسى ؟ تاشلاپ كېتىدىغان بولغاندىكىن مۇشۇ كۇپايە...

ئوغلۇم ، سەل كېلىدىغان يەرگە ئۆي سالما ، بۇگۇنگىچە ھېچكىم بۇ بىنانى پۈتتۈرەلمىدى .

كارۋاننىڭ يول ئۇستىگە ساراي سېلىشى ئاقىلانىلىك ئەمەس .

ھېكايەت

بىر كاتتا ھۆكۈمدارنىڭ ئۆمۈر قۇياشى تاغنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ

پىتىپ كېتىۋاتاتتى . ئۆز خانداندىن ئورنىغا چىقىدىغان بىرىنىڭ يوق ئىدى ، سەلتەنىتىنى شۇ يەردىكى بىر شەيخكە تاشلاپ كەتتى .

تەركىدۇنيالىقتا تەنها ياشاشقا ئادەتلەنگەن شەيخ دۆلەت دۇمبىقىنى ئۆزى ئۈچۈن چېلىشقا باشلىغاندا ، تەنھالىقنىڭ ھۇزۇرىنى ئۇنتۇدى . ئورنىدا ئولتۇرالماي ، تەرەپ - تەرەپكە لەشكەر سالدى . شۇنداق قانتىق قول ۋە تۆمۇر تىرناقلىق بىر جاللات بولدىكى ، باتۇرلارنىڭمۇ كۆزىنى قورقۇتتى . قورقۇپ ئۇياق - بۇياققا قېچىپ كەتكەنلەرنىڭ تۇتۇپ ئۆلتۈرگۈزدى .

ئۇنىڭدىن بىزار بولغانلار ۋە ھېيلىسىدىن قورقانلار تىل بىرىكتۈرۈپ ، يۇرتىنى مۇھاسىرىگە ئېلىپ ، يامغۇردەك ئوق ۋە تاش ياغدۇرۇشتى .

شەيخ ھودۇقۇپ بىئارام بولدى . ئاجىز كەلگىنىدە بىر تەقۋادار تونۇشىغا : ئاجىز كەلدىم ، چۈنكى ھەممە جەڭدە قىلىچ بىلەن ئوق ئىشقا يارىمايدىكەن ، مەدەت بەر ، دەپ خەۋەر يوللىدى .

تەقۋادار بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ كۈلۈپ كەتتى ۋە شەيخكە مۇنداق جاۋاب يوللىدى :

«نېمە ئۈچۈن يېرىم نانغا قانائەت قىلىپ ئۆيۈڭدە ئولتۇرمىدىڭ ؟ »

پۈل - مالغا چوقۇنىدىغان قارۇنمۇ سالامەت خەزىنىسىنىڭ قانائەت قىلىش ۋە نەپسىدىن ۋاز كېچىشتە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەنىدى .

ئىنساننىڭ قىممىتىگە دائىر ھېكايە

ئىنسان ياخشىلىق قىلغۇچى بولسا ، دەرۋەقە كامىل ئىنساندۇر . ئۇنىڭ نامراتلىقى بىرەر نۇقسان ئەمەس .

پەسكەش ئادەم قارۇنىدەك باي بولسىمۇ ، تەبىئىتىدىكى پەسكەشلىك ئۆزگەرمەيدۇ .

مەرد نان تاپالمىسىمۇ ، روھىي بايدۇر .

ئالىيجانابلىق ئېتىز ، پۇل بولسا ئۇرۇقتۇر . ئېھسان قىلىپ

ئۇنى بۇ ئېتىزغا تېرىغىنكى ، ھوسۇل ئېلىپ پايدىلىنىسەن .
پۇل توپلاش بىلەن يۇقىرى كۆتۈرۈلمەن دەپ ئويلىما . توختام سۇ سېپىق پۇرايدۇ . ئاققان سۇ بەرىكەتلىك بولىدۇ .
قەدىرسىز كىشى مەرتىۋە ۋە ئورنىدىن چۈشسە ، قايتا ئورنىدىن تۇرۇشى كەم ئۇچرايدۇ .
قىممەتلىك جەۋھەر بولساڭ ، قەدىر ـ قىممىتىڭ بولسا ، غەم قىلما ، پەلەك سېنى تاشلىۋەتمەيدۇ .
يەرگە بىر پارچە خىش چۈشسە ، ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭغا قارىغىنىنى كۆرمەيسەن . لېكىن ، ئېكەكنىڭ تېگىدىن زەررىچە ئالتۇن قىرىندىسى چۈشسە ، ئۇنى چىراغ يانداۋۇپ ئىزدەيسەن .
ئورۇن ، مەرتىۋە ، بايلىق بەزىدە كېلىدۇ ، بەزىدە كېتىدۇ . ئىنسانغا ھۇنەر ، پەزىلەت ۋە كامىللىق لازىمدۇر .

ھېكايەت

شېرىن سۆزلۈك بوۋايلاردىن ئاڭلىغانىدىم :
بىر شەھەردە ناھايىتى قېرى بىر كىشى بار ئىكەن ، ئۇ بىرقانچە پادىشاھنىڭ دەۋرىنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ، كۆپنى كۆرگەن ، دەۋران سۈرگەن بىر بوۋاي ئىكەن .
كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ قېرى دەرەخنىڭ شۇنداق بىر مېۋىسى (قىز پەرزەنتى) بوپتۇكى ، گۈزەللىكى شەھەرگە داڭ كېتىپتۇ . كىشىلەر :
«سەۋر دەرىخىنىڭ ئالما بەرگىنىنى كۆرمىگەنلەر بولسا ، كېلىپ ئۇنىڭ كۆڭۈللەرنى مەپتۇن قىلىدىغان مەڭزىلىرىنى كۆرسۇن» دېيىشىپتۇ .
بالا چوڭ بولۇپ ئاشقلارنىڭ يۈرەكلىرىنى كۆيدۈرۈشكە باشلاپتۇ .
ئاتىسى ئۇزۇن ئۆمۈرلۈك بولغىنى بىلەن قىسقا ئەقىللىق ئىكەن . قىزىنىڭ گۈزەللىكىنى ئازايتىش ئۈچۈن چاچلىرىنى

تۇۋدىن كېسىۋېتىپ ، بېشىنى ئۇستىرا بىلەن قىرىپ مۇسانىڭ[1] قولىغا ئوخشاش قىلىپ قويۇپتۇ ، كېيىن ئۇستىرىنىڭ بېشى قارىغا تىقىلسىمۇ ، قىزىنىڭ بېشى خىجالەتتىن چاڭنىڭ بېشىدەك[2] ئالدىغا چۈشۈپتۇ .

قىزچاقنىڭ مەستانە كۆزلىرىگە مەپتۇن بولغان بىرىگە بىر دوستى :

— ئەي جاپاكەش ئاشىق ! ئەمدى بۇ سەۋدادىن ۋاز كەچ . ئۇستىرا ئۇنىڭ گۈزەللىك شامىنىڭ پىلىكىنى كەستى . شام ئۆچتى . پەرۋانە ئۆچكەن شامدىن قانداق يۈز ئۆرۈسە ، سەنمۇ بۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈ ، — دەپتۇ .

ئۇ سەمىمىي ئاشىق پەريات قىلىپ دەپتۇ :

— ئېپىتسىزلەرنىڭلا ۋەدىسى ئۆلۈك بولىدۇ . مېنىڭ سۆيگۈنۈم گۈزەل يۈزلۈك ، ئېسىل خۇيلۇق بولغاچقا ، ئاتىسى جاھىللىق بىلەن ئۇنىڭ چىچىنى چۈشۈرۈۋەتكەن بولسا ، كۆڭلۈم ئۇنىڭغا قىل بىلەن باغلانغان ئەمەس ـ دەۋ... مەن ئۇنىڭ سۆيگۈسىدە ئېرىپ تۈگەشتىم .

چىرايىڭ گۈزەل بولسا غەم قىلما . كېسىلگەن چاچ يەنە ئۆزىرايدۇ . ئۆزۈم كۆچىتى ھەمىشە مېۋە بەرمەيدۇ ، بەزىدە مېۋە بېرىدۇ ، بەزىدە يوپۇرماق تۆكىدۇ .

ئۇلۇغلار ھەمىشە بۇلۇت بىلەن پەردىلەنگەن قۇياشقا ئوخشايدۇ ، ھەسەت بولسا سۇغا چۈشكەن ئوتتۇر .

قۇياش بۇلۇتنى يېرىپ تەكرار مەيدانغا چىقىدۇ ، ئوت چوغى بولسا سۇدا ئۆلىدۇ .

ئەزىز دوستۇم ، قاراڭغۇدىن قورقما ، بەلكى ئۇ

---

① ھەزرىتى مۇسا قولىنى قوينىغا سېلىپ چىقارغاندا ، يالت ـ يۇلت قىلىپ پارقىرايدىكەن .

② چاڭ — ئۆرە تۈرغۇزۇپ چالىدىغان تارىلىق چالغۇ .

قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىدە ئابىھايات[1] باردۇر .
يەر يۈزى قانچىلىغان ھەرىكەتتىن كېيىن ئارام تاپتى.
سەئدىمۇ بىرمۇنچە سايامەتلەردىن كېيىن مۇرادىغا يەتتى .
مۇرادىم ھاسىل بولمىدى دەپ قايغۇرما ، كىچىلەر
كۈندۈزلەرگە ھامىلىدارۇر .

---

① خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئابىھايىتى «قاراڭغۇچىلىقلار دىيارى»دا تاپقانلىقىغا ئىما قىلىنىدۇ .

يەتتىنچى باب

تەربىيە ھەققىدە

بۇ بابتا جەڭگاھ ، جەڭ تۈلپارى ، ئات توپى ۋە توپ كالتىكى ھەققىدە ئەمەس ، نەپسىنى باشقۇرۇش تەدبىرلىرى ۋە ياخشى ئەخلاق ھەققىدە توختىلىمەن .

سەن نەپسىدىن ئىبارەت رەقىب بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىسەن . سىرتتىكى رەقىبلەر بىلەن دۇشمەنلىشىشنى قوي .

نەپسىنىڭ تىزگىنىنى ھارامدىن تارتقانلار باتۇرلۇقتا رۇستەم بىلەن سامدىن[1] ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ .

تۇققان بىلەن دۇشمەننىڭ كاللىسىنى يەنجىگۈچە ، كىچىك بالىدەك ئۆزۈڭنى كالتەك بىلەن تەربىيىلىگىن .

سەن ئۆز نەپسىڭ بىلەن بىر باشقا چىقالمايسەنغۇ ، ساڭا ئوخشاش بىر دۇشمەنگە كىم پىسەنت قىلسۇن ؟

ۋۇجۇدۇڭ ياخشىلىق ۋە يامانلىقلارغا تولغان بىر شەھەردۇر . سەن ئۇ شەھەرنىڭ سۇلتانى ، ئەقلىڭ بولسا ۋەزىرىڭدۇر .

بۇ شەھەردە كىبىر ، تەمە ۋە ئاچ كۆزلۈكتەك بىرمۇنچە بەڭۈاش پەسكەشلەر بار . ھاۋايى ـ ھەۋەس يانچۇقچى ئوغرىلاردۇر ، رازىلىق ۋە تەقۋادارلىق بولسا ، بۇ شەھەرنىڭ ئۆزىگە يارىشا ياخشى ئادەملىرىدۇر . پادىشاھ يامانلارغا ئىنايەت قىلسا ، ياخشىلارنىڭ ھۇزۇرى قالسۇنمۇ ؟

شەھۋەت ، كىبىر ، ئاچ كۆزلۈك ۋە ھەسەت تومۇرۇڭدىكى قان ، تېنىڭدىكى جاندەك ئىچىڭگە تارالغان . بۇ دۇشمەنلىرىڭ كۈچەيسە ، ساڭا بويسۇنماي باش كۆتۈرىدۇ . لېكىن ، ئەقىل

---

① رۇستەم بىلەن سام —— ئىراننىڭ رىۋايەتتىكى قەھرىمانلىرى .

كۆچلۈك بولسا ، ھاۋايى - ھەۋەس بەڭگۈاشلىقنى تاشلاپ ساڭا تەۋە بولىدۇ .

دۇشمەننىڭ ئەدىپىنى بەرمىگەن كىشى دۇشمىنىنىڭ قولىدا جان بېرىدۇ . بۇ ھەقتە ئارتۇق سۆزنىڭ لازىمى يوق . نەسىھەت ئاڭلايدىغانغا بىر ئېغىز سۆز كۇپايىدۇر .

سۇكۇت قىلىشنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە

ئايىغىڭنى تاغدەك مەزمۇت تىرەپ تۇرالىساڭ ، بېشىڭ كۆككە يېتىدۇ .

ئەي كۆپ بىللىملىك ئىنسان ، تىلىڭنى تۇت ! ئەتە تىلسىزلارغا سوئال - سوراق يوق .

ئىچىدە ھەقىقەت جەۋھىرى بولغانلار مەرۋايىت قۇلۇلسىدەك ئاغزىنى ئاچسا ئۇنچە - مەرۋايىت چاچىدۇ .

تولا گەپ قىلىدىغانلىنىڭ قۇلىقى ئېتىپ قويۇلغان بولۇپ ، نەسىھەت پەقەت سۇكۇت قىلىدىغانغا تەسىر قىلىدۇ .

ئاغزىڭ بېسىلماي گەپ قىلساڭ ، ھېچكىمنىڭ قۇلىقىغا خۇشياقمايدۇ ، ئۆزۈڭمۇ ئۇ سۆزلىرىڭنىڭ لەززىتىدىن پايدا ئالالمايسەن .

رەختنى ئۆلچىمەي پىچقىلى بولمىغاندەك ، قائىدىسىز سۆزنىمۇ سۆزلىگىلى بولمايدۇ .

خاتا ، ئەمما ئويلاپ قىلىنغان سۆز ئويلىماي قىلىنغان توغرا سۆزدىن ياخشىدۇر .

سۆز ئىنسان ئۇچۇن ئۆزلۇكىدىن يېتىشىدىغان كامالەت ئىكەن ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزۈڭنى كىچىك چاغلىما .

ئون ئادەمگە گەپ بەرمىگۈدەك تولا گەپ قىلىشتىن ھەزەر ئەيلە . ئالىمدەك بىر سۆزلىسەڭمۇ پىردەك سۆزلە .

جايىغا تەگمىگەن يۇز ئوق ئاتقانىنىڭ ئورنىغا بىر ئوق ئاتساڭمۇ نىشانغا تەگكۈز .

كىشى ئاڭلىنىپ قالسا يۇزى قىزىرىدىغان سۆزنى نېمىشقا

مەخپي سۆزلىسۇن ؟
تام تۇۋىدە بىرىنىڭ كەينىدىن گەپ قىلما ، چۈنكى تامنىڭ كەينىدە بىرى بولسا ئاڭلاپ قالىدۇ .
يۈرەك سىرلارنىڭ زىنداندۇر ، دىققەت قىل ، ئىشكى ئوچۇق قالمىسۇن .
شامنىڭ تىلىدىن كۆيگىنىنى كۆرگەچكە ، ئالىم ئاغزىنى تىكىۋالىدۇ .

ھېكايەت

خارەزىمشاھ خانىدانلىقىدىن سۇلتان ئالاۋۇدىن تۇكۇش قۇللىرىغا بىر سىرنى ئېيتتى ۋە ھېچكىمگە دېمەڭلار دەپ تاپىلىدى .
سۇلتان تۇكۇش ئۇ سىرنى بىر يىل ساقلاپ ھېچكىمگە ئېيتمىغانىدى ، قۇللىرىغا ئېيتقاندىن كېيىن ، بىر كۈن ئىچىدە ھەممە يەرگە تارقىلىپ ، جاھانغا پۇر كەتتى .
سۇلتان تۇكۇش سىرنىڭ ئاشكارىلىنىپ كەتكىنىگە ناھايىتى خاپا بولدى ۋە جاللاتلىرىغا قۇللارنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا ئەمر بەردى .
قۇللاردىن بىرى بىر قوشۇق قېنىنى تىلەپ مۇنداق دېدى :
«شانۇشەۋكەتلىك شاھىم ! قۇللىرىڭىزنى ناھەق ئۆلتۈرمىگەيسىز . گۇناھنىڭ چوڭى ئۆزىڭىزدە ، سىر سىزدىكى چاغدا ئەتراپى يېپىق بۇلاقتەك ئىدى . سىز ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئاچتىڭىز ، سۇ يېيىلىپ ، سەل بولۇپ ئەتراپنى قاپلىدى . ئەمدى توسۇۋالغىلى بولمايدۇ . »
دوستۇم ، سىرىڭنى باشقىلارغا ئېيتما . سەن بىرىگە ئېيتساڭ ، ئۇمۇ باشقا بىرىگە ئېيتىدۇ . قىممەتلىك زىبۇزىننەت بۇيۇملىرىنى خەزىنىدارغا تاپشۇر ، لېكىن سىرىنى ئۆزۇڭ ساقلا .
سۆز ئاغزىڭدىن چىقمىسا ، سەن ئۇ سۆزگە ھۆكۈم قىلالايسەن ، ئاغزىڭدىن چىققاندىن كېيىن ئۇ ساڭا ھۆكۈم قىلىدۇ .
سۆز كۆڭۈل قۇدۇقىغا تاشلانغان باغلاقلىق دۇندۇر ، ئۇنىڭ

ئۇ يەردىن تىلىگىنىڭ ئۇچىغچە تىرمىشىشىغا پۇرسەت بەرمە.

قۇش قەپەستىن قاچقاندىن كېيىن «لاھەۋلە» («كۇچ - قۇدرەت پەقەت جانابىي ھەقتىدۇر» دېگەن دۇئا) دېيىش بىلەن قايتىپ كەلمەيدۇ.

ھەزرىتى سۇلايمان شېشىگە قاماپ قويغان دېۋىنى قويۇۋېتىش ئاسان، لېكىن ئۇنى ئالداپ قايتا شىشىگە كىرگۈزۈلمەيسەن.

رۇستەمنىڭ راھىش ئىسىملىك مەشھۇر تۇلپارىنىڭ چۇلۇۋرىنى كىچىك بالىمۇ يېشەلەيدۇ. لېكىن، يۇز رۇستەم بىر بولسىمۇ ئۇنى سالغىغا چۇشۇرەلمەيدۇ.

تارقىلىپ كەتسە بالا تېرىيدىغان سۆزنى سۆزلىمە.

بىر سەھرالىق ئايالنىڭ ئېرىگە دېگەن بۇ سۆزى نېمىدېگەن توغرا: «گەپ قىلىشنى بىلمىسەڭ ئاغزىڭنى يۇم!»

جاۋابىغا چىدىيالمايدىغان سۆزنى سۆزلىمە، چۈنكى ئارپا تېرىغان كىشى بۇغداي ئالالمايدۇ.

بىراخما دىنى مۇرتىلىرىدىن بىرى «ھەركىمنىڭ ھۆرمىتى ئۆزىدىندۇر» دەپ نېمىدېگەن توغرا ئېيتقان.

ئويۇن بىلەن ئارتۇقچە مەشغۇل بولما، ئۆز شەرىپىڭنى چۇشۇرىسەن.

ھېكايەت

مىسىردا بىر دەرۋىش بار ئىدى، ئۇزۇندىن بېرى سۇكۇتى بىلەن مەشھۇر ئىدى.

يىراق - يېقىندىن نۇرغۇن ئەقىللىق كىشىلەر ئۇنى زىيارەت قىلىپ كېلىپ، يورۇقلۇق ئىزدىگەن پەرۋانىلەردەك ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى.

بىر كېچە ئۇ ئۆز ئىچىدە مۇناڭ ئويلىدى:

«ھەر ئادەم ئۆز تىلىنىڭ ئاستىدا مەخپىيدۇر. نېمە ئۈچۈن سۇكۇت قىلىمەن؟ گەپ قىلمىسام، مېنىڭ مەلۇماتلىق ئىكەنلىكىمنى كىم نەدىن بىلسۇن؟»

ئۇ ئويلىغىنىنى ئەملىيەتتە ئىشلىتىپ ، ئۇنىڭ - بۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە باشلىدى .

مانا شۇ چاغدا دوست - دۇشمەن ، ھەركىم ئۇنىڭ قانداق مال ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئۇلار چۇشەندىكى ، مىسرىنىڭ ئەڭ بىلىمسىز ئادىمى بۇ دەرۋىش ئىكەن .

ماھىيىتىنىڭ بۇنداق مەيدانغا چىقىشى بىلەن ئۇنىڭ ئەھۋالى يامانلاشتى ، كۆڭۈل ئارامچىلىقى قاچتى ۋە مىسرىدىن باشقا بىر يەرگە كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى . كېتىدىغان چاغدا ئۆزى تۇرغان مەسچىتنىڭ مەرپىگە مۇنداق يېزىپ قويدى :

«ئەينەكتە ئۆزۇمنى كۆرگەن بولسام ، نادانلىق بىلەن چۇمپەردىنى يىرتمايتتىم . ئۆزۇمنى چىرايلىق ساناپ ، يۇزۇمدىكى پەردىنى ئېلىۋەتتىم . لېكىن ، نەقەدەر سەت ئىكەنلىكىم ئاشكارا بولدى . »

بۇرادەر ، ئاز گەپ قىلغانىنىڭ ئاۋازى كۇچلۇك بولىدۇ . كۆپ سۆزلىسەڭ ، سۆزنىڭ قىممىتى قالمايدۇ ، ئۆزۇڭمۇ ئابرۇيدىن چۇشسەن . ئۇ چاغدا قېچىشتىن باشقا چارە يوق .

ئەي ئالىم ! سۇكۇت ساڭا سالماق بېرىدۇ . ئەي نادان ! سۇكۇت ساڭا پەردە بولىدۇ . ئالىم بولساڭ ، ھۆرمىتىڭنى قولدىن چىقارما ، نادان بولساڭ ، پەردەڭنى يىرتما .

كۆڭلۇڭدىكىنى قاچان ئېيتساڭ بولىۋېرىدۇ ، شۇڭا ئېيتىشقا ئالدىرىما . ئىچىڭدىكىنى ئالدىراپ تۆكمە ، چۇنكى ئوتتۇرىغا چىقىپ كەتكەن سىرنى ھەرقانچە تىرىشساڭمۇ قايتا يوشۇرالمايسەن .

قەلەم پادىشاھنىڭ سىرىنى نېمىدېگەن ياخشى يوشۇرىدۇ ، كاللىسى پىچاق بىلەن كېسىلمىگۇچە ، بىر ئېغىز سۆز قىلمايدۇ .

ئىنسان بالىسى گەپ قىلىدۇ ، ھايۋان گەپ قىلمايدۇ . بىمەنە گەپ قىلغانلار ھايۋاندىنمۇ تۆۋەن تۇرىدۇ .

ئادەم ئادەمدەك گەپ قىلىشى كېرەك ، بولمىسا ھايۋاندەك جىم تۇرغىنى ياخشى .

سۆز ۋە ئەقىل ئادەمنى قىلىدىغان سۈپەتلەردۇر . شۇنداق

ئىكەن ، تۇتى قۇشىدەك يېقىملىق سۆزلە ، لېكىن ئۇنىڭدەك نادان بولما .

ھېكايەت

بىر كىشى غوۋغالىشىۋېتىپ يامان گەپلەرنى قىلغانىدى ، ئۇنى ئاڭلىغانلار ياقىسىدىن تۇتۇپ گەجگىسىگە تازا سالدى . ئۇنىڭ باش - كۆزى يېرىلىپ كەتكەنىدى ، ئولتۇرۇپ يىغلاشقا باشلىدى .

كۆپنى كۆرگەن بىر بوۋاي ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ئۇنىڭ بۇ ھالىدىن ئەھۋالىنى چۈشەندى ۋە :

«ئەي ماختانچاق ! ئاغزىڭ غۇنچىدەك ئېچىلماي تۇرغان بولسا ، ياقىلىرىڭ گۈلدەك ئېچىلماس ئىدى» دېدى .

ھاماقەتلەرلا بىمەنە گەپ قىلىدۇ . بۇنداقلار ئىچى كاۋاك پەدىسىز تەمبۇرگە ئوخشايدۇ .

يالقۇن پۈتۈنلەي تىلدىن ئىبارەت بولغىنى ئۈچۈن ئۇنى سۇ سېپىپ ئۆچۈرگەن ياخشىدۇر .

قۇسۇر تاپقانلار دەيدۇكى :

سەئدى ئۆزى ياخشى ، بىراق ئادەمگە يېقىنلاشمايدۇ ، كىشىلەرگە قېتىلمايدۇ ، بىزگە ئارىلاشمايدۇ .

تۇغرا ، مەن شۇنداق ئادەم ، تېرەمنى سويسىمۇ ، بىمەنە سۆزلەر بىلەن كاللامنى چىقىلدۇرۇشقا رازى بولمايمەن .

ئازۇدىد دەۋلە ھەققىدە بىر ھېكايە

ئوغلى ئېغىر كېسەل بولغان ئازۇدىد دەۋلە[1] ئىنتايىن بىئارام ئىدى . تەقۋادارلاردىن بىرى :

ــ بۇ ياۋا قۇشلارنى قەپەستىن ئازاد قىلسىڭىز ، بەلكىم ئوغلىڭىز ساقىيىپ قالار ، ــ دېدى .

---

① ئازۇدىد دەۋلە — 936 — 983 - يىللاردا ئۆتكەن پارس پادىشاھى .

ئازۇدىد دەۋلە توغرا ئىش قىلىدىغان ھۆكۈمدار ئىدى . بۇ پىكىرنى قوبۇل قىلىپ ، قەپەسلەرنى چېقىپ ، قۇشلارنى ئازاد قىلدى . بۇلبۇلدىن باشقا ھەممىسى ئۇچۇپ كەتتى . پادىشاھ خۇش ئاۋازلىق بۇلبۇلنى قەپەستىن چىقارمىغانىدى .

بالا ساقىيىپ ، ئوردىنىڭ باغچىسىغا چىقتى . سەھەر ۋاقتى ئىدى ، خۇش ئاۋاز بۇلبۇل يېقىملىق سايراۋاتاتتى . بالا بۇلبۇلنى كۆرۈپ كۈلۈپ تۇرۇپ :

ــ ئەي خۇش ئاۋاز چىرايلىق بۇلبۇل ، سەن تىلىڭ ۋەجىدىن قەپەستە قالدىڭ ، ــ دېدى .

ئەزىزىم ، تىلىڭغا ئىگە بولساڭ ، ھېچكىمنىڭ سەن بىلەن كارى بولمايدۇ . لېكىن ، گەپ قىلساڭ ، دەللىنى كۆرسىتىپ ئىسپاتلىغىن .

خەلقتىن يىراق تۇرغان كىشى كۆڭۈل راھىتىنى ئۆز يېنىدا كۆرىدۇ .

ئەي ئەقىل ئىگىسى ! خەلقنىڭ ئەيىبىنى ئاچما . ئۆز ئەيىبىڭنى كۆر ۋە ئۇنى تۈزەت .

ئاڭلىغان ئاساسسىز سۆزگە قۇلاق سالما . بىرىنى يالىڭاچ كۆرسەڭ كۆزۈڭنى يۇم .

ھېكايەت

مەست قالماقلارنىڭ بەزمىسىدە بىر مۇرىت سازەندىنىڭ سازىنى چېقىۋەتتى .

بۇنى كۆرگەن خىزمەتچىلەر ئۇنى چېچىدىن سۆرىگىنىچە ، ئۇرۇپ باش ـ كۆزىنى يېرىۋەتتى .

بىچارە مۇرىت تاياقنىڭ زەربىسىدىن كېچىسى ئۇخلىيالمىدى . كېيىن پىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالنى ئۇقتۇردى .

پىرى ئۇنىڭغا :

ــ باش ـ كۆزۈڭنىڭ يارىلىنىشىنى خالىمىساڭ ، بېشىڭنى تۆۋەن تۇت ، ــ دېدى .

هېكايەت

ئىككى كىشى بىر غوۋغاغا دۇچ كەپتۇ . قارىسا بىرمۇنچە ئادەم توپا ـ چاڭ ئىچىدە بىر ـ بىرىگە تاش ياغدۇرۇشۇۋېتىپتۇ ، پوپۇچلار ھاۋادا ئۇچۇشۇۋېتىپتۇ ، قىيامەت جەڭ بولۇۋېتىپتۇ .

ئۇلاردىن بىرى ۋەزىيەتنى كۆرۈپ ئاستاغىنا كېتىپتۇ . يەنە بىرى بولسا غوۋغالىشىۋاتقانلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ بېشىنى يېرىۋاپتۇ .

باشقىلارغا بولۇشماي ، ئۆز ئىشىنى قىلغان ئادەمدىن خاتىرجەم ئادەم يوق .

ھەقتائالا ساڭا كۆرۈشكە كۆز ، ئاڭلاشقا قۇلاق ، گەپ قىلىشقا ئېغىز ۋە ئويلاشقا يۈرەكنى[1] بەردى . بۇلاردىن ياخشى پايدىلىنىپ ، ئويمان ـ دۆڭنى پەرق ئەت . باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ ، بۇ ئۇزۇن ، بۇ قىسقا دېمە .

هېكايەت

ياشانغانلارنىڭ سۆزى قۇلاققا ياقىدۇ ، نەسىھەتلىرى پايدىلىقتۇر . مانا شۇ ئەقىللىق ياشانغانلاردىن بىرى بىر كۈنى مۇنداق بىر سەرگۈزەشتىسىنى سۆزلەپ بەردى :

بىر چاغلاردا ھىندىستاندا ئىدىم ، ئۇ يەرنىڭ يىراق بىر خىلۋەت جايىدا تۇراتتىم . بىر كۈنى تۇننىڭ ئەڭ ئۇزۇنىدەك ئۇزۇن بويلۇق ۋە قاپقارا بىر ھىندىنىڭ ئايدەك بىر قىزنى قۇچاقلاپ لەۋلىرىنى چىشلىۋالغىنىنى كۆردۈم .

گويا ھۆر قىز بىلەن ئىبلىس جۇپلىشىپ قالغاندەك ئىدى . ئۇنىڭ ئاپئاق بىر قىزنى قۇچاقلىۋالغىنىنى كۆرگەن كىشى تۇن كۈننى قاپلىۋاپتۇ دەپ قالاتتى .

---

① بۇزۇن يۈرەكنى تەپەككۇرنىڭ مەركىزى دەپ قارىلاتتى .

بۇ هالنى كۆرۈپ چىدىيالمىدىم ۋە قولۇمغا تاش ، كالتەك ئېلىپ : «هوي ئاللادىن قورقمايدىغان نومۇسسىز ئەبلەخ !» دەپ ، هىندىنىڭ ئالدىغا دېۋىلىدىم ، قاتتىق تىل سېلىپ هاقارەتلىدىم ۋە ئۇنى بۇ يەردىن هەيدىۋەتتىم . تاڭ شەپىقىدەك ئاقنى قارىدىن ئايرىدىم . باغنى قاپلىغان قارا بۇلۇت تارقىلىپ ، قارا قاغىنىڭ ئاستىدىكى ئاپئاق تۇخۇم كۆرۈندى .①

مېنىڭ «لاهەۋلە» دېيىشىم بىلەن شەيتان سۇرەتلىك ، شەيتان بەدەنلىك هىندى قېچىپ كەتتى . لېكىن ، مەن هېلىقى پەرى چىراي قىزدىن بالاغا قالدىم :

ـــ هەي رېيا بىلەن نامازئوقۇيدىغان ، دىننى دۇنياغا تېگىشكەن هىيلىگەر ! ئۇزۇندىن بېرى مەن ئۇنىڭغا جاندىن ئاشىق ئىدىم . ئاغزىم ئەمدى ئاشقا تەگكەندە ئاغزىمدىن تارتىۋالدىڭ . سەن مېنى ئاشىقىمدىن ئايرىۋەتتىڭ ! ـــ دەپ پەريات قىلىشقا باشلىدى ، ـــ ئىنساپ ، مەرهەمەت قالمىدىمۇ بۇ دۇنيادا ؟ كېلىڭلار يىگىتلەر ، بۇ قېرىنىڭ ئەدىپىنى بېرىڭلار . قېرىلىقىدىن ، ئاق چاچ ، ئاق ساقىلىدىنمۇ نومۇس قىلماي نامەهرەمنىڭ چۈمپەردىسىگە قول ئۇزىتىپ ، ئىپپىتسىگە تەگمەكچى بولۇۋاتىدۇ !

قىز ۋارقىراپ ـ جارقىرايتتى ، لېكىن ماڭا چىڭ چاپلىشىپ ئۆزىنى نېرى قاچۇرمايتتى .

ئاللا يولىدا ياخشىلىق قىلماقچى بولغان مەن بايقۇش نومۇستىن بېشىمنى كۆتۈرەلمەي قالدىم . قارىسام قىزنىڭ قولىدىن قۇتۇلالمىغۇدەكمەن . قېرى ـ ياشلار ئەتراپىمىزغا يىغىلىدىغان بولدى . دەرهال بىر چارە ئويلىدىم ، ئەقلىمگە بىر ئىش كەلدى . سامساق سويغاندەك ، كىيىم ـ كېچىكمىنى يەشتىم . كۆڭلىكىم قىزنىڭ قولىدا قالدى . يالىڭاچ هالدا ئۇ يەردىن قېچىپ كەتتىم . ئويلىسام ، كۆڭلىكىمنىڭ ئۇنىڭ قولىدا قېلىشى مېنىڭ ئۇنىڭ قولىدا قېلىشىمدىن خەيرلىك بولاتتى ، چۈنكى يېگەلمەيدىغان دۇشمەن بىلەن تۇتۇشساڭ ، سېنى ئۆكۈزگە مىندۈرۈپ سازايى

① قۇرئان كەرىمدە ئاياللارنى تۇخۇمغا ئوخشىتىدۇ .

قىلدۇ .

كېيىن بىر كۈنى ئۇ قىزغا تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدىم . ئۇ مېنى تونۇدۇڭمۇ دەپ سورىدى .

ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بەردىم :

— تونۇماسلىقىم مۇمكىنمۇ ؟ ناھايىتى ياخشى تونۇدۇم . ئاللا سېنىڭ شەررىڭدىن ساقلىسۇن . لېكىن ، ماڭا ياخشىلىقىڭمۇ تەگدى ، مېنى توۋا قىلدۇردۇڭ . ئەمدى باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمايمەن .

بىر كىشى ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولسا ، بېشىغا بۇنداق ئىشلار كەلمەيدۇ .

مەن بۇ كۆڭۈلسىز ئىشتىن مۇنداق ساۋاق ئالدىم :

كۆرگىنىمنى كۆرمەسكە سالىمەن .

ئەقىللىق بولساڭ تىلىڭنى تۇت ، يا سەئدىدەك ئاز سۆزلە ياكى سۈكۈت قىل .

ئەيىبنى يېپىشنىڭ پەزىلىتى ۋە سۈكۈتنىڭ ياخشىلىقى ھەققىدە ھېكايە

داۋۇدى تائىنىڭ[1] مۇرتلىرىدىن بىرى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ مۇنداق غەيۋەت قىلدى :

— پالانى يەردە پالانى سوپىنى كۆردۈم . غىق مەست ئىكەن ، ئۇستۇبشى شاراب ئىچىدە... ئەتراپىغا ئىتلار ئولىشۋاپتۇ ...

ئۇ مۇبارەك زات بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ، سۆزلىگۈچىگە خاپا بولۇپ قاپاق تۈردى . بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن بۇ خەۋەرنى يەتكۈزگۈچىگە دېدى :

— كىشىگە شەپقەتلىك دوست مۇشۇنداق چاغدا كېرەك . دەرھال بېرىپ ، ئۇ سوپىنى ئۇ ئەھۋالدىن قۇتقۇز . ئۇ مەست بولغاچقا ماڭالمايدۇ ، ھاپاش قىلىپ ئۆيىگە ئاپىرىپ قوي . چۈنكى ،

---

① داۋۇدى تائى — قەدىمكى سوپىلاردىن بولۇپ ، ھىجرىيىنىڭ 160 - يىلى ۋاپات بولغان .

قىلغان ئىشى گۇناھ . ئىچكىنى ھارام ۋە كىيگەن كىيىمى كەسپىگە ياراشمايدۇ .

ئۇ كىشى ئۆزىگە قىلىنغان بۇ تەكلىپكە خاپا بولدى ۋە پاتقاقتا پېتىپ قالغان ئېشەكتەك خىيالغا پاتتى . ئۇ داۋۇدى تائىغا ئاچچىقلىنالمايتتى ، لېكىن مەستنى ھاپاش قىلىپ ئاپىرىپ قويۇشمۇ ئاسان ئەمەس ئىدى .

خېلى ئويلانغاندىن كېيىن شەيخنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداشتىن باشقا ئامال يوقلۇقىنى بىلىپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ ، مەست سوپى بار يەرگە باردى ۋە پېشىنى بېلىگە قىستۇرۇپ ، كەمرىنى چىڭتىپ ، مەستنى مۇرىسىگە ئالدى .

خالايىق ئەتراپىغا توپلىشىپ مەسخىرە قىلىشقا باشلىدى . بىرى : «بۇ سوپىغا قاراڭلار ، دىنى كامىل تەقۋادارغا قاراڭلار» دېسە ، يەنە بىرى : «ۋاي توۋا ، بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالايلى . بۇلار شاراب ئىچىپ ، كىيىملىرىنى مەيخانىغا گۆرۈگە قويۇپتۇ...» دەيتتى . بەزىلىرى بولسا قولى بىلەن كۆرسىتىپ : «قاراڭلار ، بىرى قانتىق مەست بولۇپ كېتىپتۇ ، يەنە بىرى چالا مەست ئىكەن» دەيتتى .

بىر كىشىنىڭ بوينىغا زۇلۇم بىلەن دۇشمەن قىلىچىنىڭ چۇشۇشى خەلقنىڭ ھاقارىتىدىن ياخشىراقتۇر .

بىچارە بايقۇش مىڭ تەسلىكتە ، ھەر خىل ھاقارەتلەرنى ئاڭلاپ مەست سوپىنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ ، شۇ كېچە خاپىلىقتىن تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىيالمىدى ، ئەتىسى داۋۇدى تائىنىڭ يېنىغا بېرىپ بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى ئېيتىپ بەردى . داۋۇدى تائى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

— قېرىندىشىڭنى مەھەللىدە سەتچىلىككە قالدۇرما ، پەلەكمۇ سېنى شەھەردە تىللاردا داستان قىلمىسۇن .

غەيۋەت قىلماسلىق ھەققىدە

ئەي ئەقىللىق ۋە ئالىيجاناب ! ياخشى بولسۇن ، يامان

بولسۇن ، كىشىلەرنىڭ كەينىدىن گەپ - چۆچەك قىلما . چۈنكى ، سەن ياماناتلىقىنى ئېيتقان كىشى راستتىن يامان بولسا ، ئۇنى ئۆزۈڭگە دۇشمەن قىلىۋالسەن ، ياخشى بولسا ، يامان ئىش قىلغان بولىسەن .

بىرى ساڭا كېلىپ پالانى ئادەم يامان دېسە ، ياخشى بىلگىنكى ، ئۇ ئۆز ئەيىبىنى ئېيتقان بولىدۇ . چۈنكى ، ئۇ يامان دېگەن ھېلىقى كىشىنىڭ يامانلىقىنى ئىسپاتلاشقا توغرا كېلىدۇ . ئۆزىنىڭ يامانلىقى بولسا ئاپئاشكارىدۇر ، چۈنكى ئۇ غەيۋەت قىلىۋاتىدۇ .

كىشىلەرنى چېقىشتۇرغاندا ، راستىنى ئېيتساڭمۇ ، سەن چېقىشتۇرغان ئۇ كىشىلىرىڭدىنمۇ يامان ھېسابلىنىسەن .

ھېكايەت

بىر كىشى مەلۇم بىر كىشى ھەققىدە گەپ قىلدى . ئۇ يەردە بولغان مەشھۇر بىر ئالىم ئۇنىڭغا دېدى :

— مېنىڭ يېنىمدا بىرى توغرۇلۇق گەپ قىلما . كىشىلەرنى يامانلىما . بۇنداق قىلساڭ ، مەن سەندىن گۇمانلىنىمەن .

ئەمەلىيەتتە بۇ يامانلاشتىن نېمە پايدا چىقىدۇ ؟

پەرەز قىلايلىكى ، ئۇنىڭ ھەققىدە گەپ قىلىش بىلەن ئۇنىڭ دەرىجىسى چۈشۈپ كەتمەيدۇ ياكى ئۇنىڭ چۈشۈشى بىلەن سېنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ قالارمۇ ؟

ھېكايەت

بىر كۈنى بىر كىشى :

— قاراقچىلىق غەيۋەتتىن زىيانسىز ، — دېدى .

ئۇنى چاقچاق قىلىۋاتسا كېرەك دەپ ، شۇنداق دېدىم :

— دوستۇم ، گېپىڭگە ھەيرانمەن ، قاراقچىلىقنى غەيۋەتتىن ئوستۇن كۆرگۈدەك ئۇنىڭ نېمە ياخشىلىقىنى كۆردۈڭ ؟

ئۇ ماڭا مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ قاراقچى بىرەر كارۋاننى كۆرگەن ھامان جېنىنى تىكىپ ئۇنىڭغا ئېتىلىپ بېرىپ ، بىلىكىنىڭ كۈچى بىلەن زورلۇق ئىشلىتىپ ، ھېچبولمىغاندا قارىنىنى تويدۇرىدۇ . ئۆلگۈر غەيۋەتچىلەر بولسا گۇناھ دەپتەرلىرىنى تولدۇرۇشتىن باشقا پايدا تاپالمايدۇ .

ھېكايەت

باغدادتىكى نىزامىيە مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا كېچە - كۈندۈز مۇزاكىرە بىلەن مەشغۇل بولاتتىم .

بىر كۈنى مۆھتەرەم ئۇستازىمغا دېدىم :

ـــ پالانى دوستۇم ماڭا كۆرەلمەسلىك قىلىۋاتىدۇ . مەن بىر ھەدىسنى تەپسىر قىلىپ نەق مەنىسىنى ئېيتسام ، ئۇ ئەسكىنىڭ ئىچى ئۆرتىلىپ كېتىدۇ .

ئادەمگەرچىلىكتە ئۇلگە بىر زات بولغان ئۇستازىم بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ خاپا بولغان ھالدا مۇنداق دېدى :

ـــ غەلىتە ئىش ، دوستۇڭنىڭ ھەسەتخورلۇقىدىن بىزار ئىكەنسەنۇ ، غەيۋەتنىڭ ياخشىلىقىنى ساڭا كىم ئېيتتى ؟ ئەگەر دوستۇڭ ھەسەتخورلۇقى تۈپەيلىدىن جەھەننەمگە قاراپ ماڭسا ، سەنمۇ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش بىلەن ئۇ ماڭغان جەھەننەم يولىدا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالىسەن .

ھېكايەت

بىر يىگىت مەشھۇر زالىم ھەججاج[1] ھەققىدە مۇنداق دېدى :

ـــ ھەججاج قان تۆكۈپ ، قان ئىچىدۇ . كۆڭلى قارا تاشتەك بولۇپ ، خەلقنىڭ ئاھ - زارىدىن ، داد - پەريادىدىن قورقمايدۇ . يارەب ، ئۇنىڭدىن مەزلۇمنىڭ ئىنتىقامىنى ئالغايسەن !

---

① ھەججاج ـــ ئەمەۋىي دەۋرىدىكى ئەرەب ۋالىيلىرىدىن بىرى .

يـاشانغان ، كۆپنى كۆرگەن بىر بوۋاي ئۇ يىگىتكە مۇنداق دېدى :

ـــ ئوغلۇم ، ساڭا بىر نەسىھەت قىلاي . شۇبھىسىز ، مەزلۇم ۋە بىچارە خەلقنىڭ ھەقلىرى ھامىنى بىر كۈنى ھەججاجەك رەھىمسىزدىن ئېلىنىدۇ . لېكىن ، ھەججاجنىڭ غەيرىتىنى قىلغانلاردىنمۇ ھەججاجنىڭ ھەققى ئېلىنىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ئاغزىڭنى يۇم . ۋاقتى كەلگەندە ، ئۇ جازاسىنى تارتىدۇ . مەن نە ھەججاجنىڭ زۇلمىنى ، نە سېنىڭ غەيرىتىڭنى توغرا تاپمايمەن .

دەپتىرى قارا بەتبەختنىڭ ئۆمۈر قەدەھى تولغاندا ، گۈناھى ئۈنى جەھەننەمگە ئېلىپ بارىدۇ . بىراق ، ئۇ گۈناھكارنىڭ جەھەننەمدە يالغۇز تۇرماسلىقى ئۈچۈن ، ئۇنىڭ كەينىدىن چېقىمچىنىمۇ ئېلىپ كېتىدۇ .

ھېكايەت

تەقۋادارلاردىن بىرى بىر بالىغا چاقچاق قىلىپ ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپتۇ . باشقا تەقۋادارلار ئۇنى ئۆز ئىچىدە يامان كۆرۈشۈپتۇ . بۇنىڭ بىلەنلا قالماي ، ئەھۋالنى شەيخىگە مەلۇم قىپتۇ .

شەيخ ئۇلارغا شۇنداق دەپتۇ :

ـــ ھالى پەرىشان دوستۇڭلارنىڭ ئەيىبىنى ئاچماڭلار . چاقچاق ھارام ئەمەس ، لېكىن غەيرەت قىلىش ھارامدۇر .

ھېكايەت

بالىلىقىمدا روزا تۇتۇش ھەۋىسىگە مۇپتىلا بولدۇم . لېكىن ، ئۇ چاغلاردا شۇ قەدەر كىچىك ئىدىمكى ، ھېچنېمىنى بىلمەيتتىم .

مەھەللىمىزنىڭ تەقۋادارلىرىدىن بىرى ماڭا تەرەت ئېلىشنى ئۆگىتىپ مۇنداق دېدى :

ـــ تەرەت ئېلىش سۈننەت ، ئالدى بىلەن بىسمىللا دەيسەن ،

ئاندىن كېيىن نىيەت قىلىسەن . ئۇچىنچىسىدە قوللىرىڭنى يۇيىسەن . ئاندىن ئۈچ قېتىم ئاغزىڭنى چايقاپ ، ئۈچ قېتىم بۇرنۇڭغا سۇ ئالىسەن . بۇرنۇڭنى چىمەلتىكىڭ بىلەن تازىلا ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىڭ بىلەن چىشلىرىڭنى سۈرت . لېكىن ، روزا تۇتقاندا ، چۈشتىن كېيىن چىشىڭنى مىسۋاك[1] بىلەن يۇمايسەن ، رامىزان ئېيىدا زاۋالدىن كېيىن مىسۋاك ئىشلىتىش مەنئى قىلىنغان . كېيىن يۇزۇڭنى ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ يۇيىسەن ۋە قوللىرىڭنى جەينەككىچە يۇيىسەن . ئۈنىڭدىن كېيىن بېشىڭ بىلەن بوينۇڭغا مەسىھ قىلىسەن ، ئاخىرىدا ئاياغلىرىڭنى يۇيىسەن . ئۈنىڭدىن باشقا ، تەرەت ئېلىۋاتقىنىڭدا ئاللانى تىلغا ئېلىپ ، بىلگەن ئايەتلىرىڭنى ئوقۇيسەن . تەرەتىڭ كامىل بولۇشى مانا شۇنداق . بۇ ئۇسۇل ۋە تەرتىپنى مەندىن ياخشى بىلىدىغان كىشى يوق . خەۋىرىڭ بار ، يېزىنىڭ پېشقەدەم ئىمامى قېرىپ ئالجىپ قالدى...

تەقۋادارنىڭ بۇ سۆزى يېزىنىڭ پېشقەدەم ئىمامىنىڭ قۇلىقىغا يەتتى ۋە خاپا بولۇپ ئۈنىڭغا دېدى :

ــ ھەي تاشقا تۇتۇشقا لايىق ئوسال مەلئۇن ! روزا تۇتقاندا مىسۋاك ئىشلىتىش جائىز ئەمەس دېدىڭ ، ماقۇل ، ئۆلگەن ئادەمنىڭ گۆشىنى يېيىش جائىزمۇ ؟[2] سەن تەرەت ئېلىشنى ئۆگەتكەن كىشىگە بۇنىمۇ ئۆگىتىشىڭ كېرەك ئىدى. ئېغىزنى دېيىشكە جائىز بولمىغان سۆزلەردىن يۇيۇپ تازىلاش مىسۋاكلاشتىن ئاۋۋال كېلىدۇ .

بىرى توغرۇلۇق گەپ قىلغاندا ، ئۇنى خەيرلىك بىلەن تىلغا ئال ، ئۇنىڭ ھەققىدە چىرايلىق سۆزلەرنى قىل . سەن كىشىلەرنى «ئېشەك» دەپ تىلغا ئالغىنىڭدا ، ئۆزۈڭنىمۇ ئادەمگە يارىشا سۈپەت

---

① مىسۋاك ــ چىش يۇيۇشقا قوللىنىدىغان ئەرەبستاندا ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ ياغىچى . شافىئىي مەزھىپىدە شۇنداق قىلىدۇ .

② «بىر ــ بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار ، سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆلگەن قېرىندىشىڭلارنىڭ گۆشىنى يېيىشنى ياقتۇرامسىلەر ؟ ئۇنى ياقتۇرمايسىلەر . » (ھۇجۇرات سۈرىسى 12 ـ ئايەتكە ئىما قىلىنىدۇ) .

بىلەن تىلغا ئالمدۇ دەپ ئويلىما .

مېنىڭكە كەينىمدىن گەپ قىلغىنىڭدا ، شۇنداق گەپلەرنى قىلغىنىكى ، يۈزلەشكىنىمىزدىمۇ شۇنداق دېيەلمىگىن . بۇنداق قىلماي ، ئالدىدا باشقا ، كەينىدە باشقا گەپ قىلساڭ ، بىلىپ قويغىنىكى ، غايىبنى بىلىدىغان ئاللا ھەمىشە ھازىردۇر . ئۇ ئاڭلايدۇ ، كۆرىدۇ ۋە بىلىدۇ . ئالدىڭدىكى ئادەمدىن نومۇس قىلىسەنمۇ ، ئاللادىن ھايا قىلمامسەن ؟ بۇنى ئويلا ۋە ئۆزۈڭدىن نومۇس قىل .

ھېكايەت

بىرنەچچە تەرىقەت ئەھلى ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتقاندا ، ئىچىدىن بىرى بىر چەت ئەللىكنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشقا باشلىدى . باشقا بىر بىچارىنىڭ ئىسمى چىققاندا ، ئۇ توغرۇلۇقمۇ گەپ قىلىشتى . ئۇلاردىن بىرى ئۇنىڭغا :

ــ ئەي ئەقىلسىز ! سەن ياۋروپالىقلار بىلەن غازات قىلىپ باققانمۇ ؟ ــ دېدى .

ــ مەن سىرتقا چىقىپ باقمىدىم ، ــ دېدى ھېلىقى كىشى .

بۇنىڭ بىلەن توغرا ـ دۇرۇس دەرۋىش مۇنداق دېدى :

ــ مەن ساڭا ئوخشاش بەختسىز ئادەمنى كۆرمىدىم . كۇپپارلار غازىتىڭدىن خاتىرجەم ئىكەنۇ ، مۇسۇلمانلار تىلىڭدىن قۇتۇلالماپتۇ .

ھېكايەت

مەرگازلىق بىر مەجنۇن كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان مۇنداق ئېسىل سۆزنى قىلدى :

«غەيۋەت قىلىدىغان بولسام ، ئانامدىن باشقىسىنىڭ غەيۋىتىنى قىلمايمەن . چۈنكى ، بۇنداق قىلسام ساۋابى ئانامغا يېزىلىدۇ .» ئەقىللىقلارمۇ شۇنداق ئويلىماسمۇ ؟

ئەي ياخشى ناملىق كىشى ! بىر دوست يوقاپ كەتسە ، ئۇنىڭ ئىككى نەرسىسى دوستلىرىغا ھارامدۇر :

بىرىنچىسى ، ئۇنىڭ مېلىنى ھەقسىز يەۋېلىش ؛ ئىككىنچىسى ، ئۇنى مەسخىرە قىلىش .

بىرى سېنىڭ يېنىڭدا كىشىلەر ھەققىدە گەپ قىلسا ، ئۇنى باشقىلارنىڭ يېنىدا سېنى تەشەككۇر بىلەن تىلغا ئالىدۇ ، دەپ ئويلىما .

مېنىڭ نەزىرىمدە بۇ دۇنيادا ئەڭ ئەقىللىق كىشى ئۆزى بىلەن مەشغۇل بولۇپ جاھاندىن غاپىل بولغان كىشىدۇر .

كىملەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشقا بولىدۇ

ئاڭلىشىمچە ، پەقەت ئۈچ خىل كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشقا بولىدىكەن ، تۆتىنچىسى يوق ئىكەن .

بىرىنچىسى ، خەلقىگە زۇلۇم سالغان پادىشاھ . خەلقىنى ئۇنىڭ زىيىنىدىن قوغداش ئۈچۈن ، ئۇنىڭ قىلمىشلىرى ھەققىدە پاراڭلىشىش جائىزدۇر .

ئىككىنچىسى ، ھاياسىز گۇناھكارلار ، بۇنداقلارنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە سەتچىلىكلىرىنى يوشۇرۇشنىڭ پايدىسى يوق . ئۇ ھامان بېشىچە قۇدۇقتا چۈشىدۇ . «ئۇنى كۆلچەككە چۈشۈرمەي» دېگەننىڭ نېمە مەنىسى بار ؟

ئۈچىنچىسى ، تارازىدا ھېيلە قىلغانلار . بۇلارنىڭ ھېيلىگەرلىكلىرى ھەققىدە نېمە بىلسەڭ ئېيت .

ھېكايەت

چۆللەردە يۇشۇرۇنغان بىر كېچە ئوغرىسى سىيستان شەھىرىگە كەلگەندى . بىر دۇكاندىن بىر نەرسە سېتىۋالغاندا ، دۇكاندار كەم تارتىپ بەردى .

ئوغرى بىلىپ قېلىپ ، پەريات قىلىپ دېدى :

ـــ ئەي ئاللا ! سەن كېچە ئوغرىلىرىنى جەھەننەم ئوتىدا كۆيدۈرمە . چۈنكى ، بۇ سىيىستانلىقلار كۈپكۈندۈزدە ئوغرىلىق قىلىدىكەن !

بىر يىگىت نېمىدېگەن ياخشى ئېيتقان :

«دۇبۇلغا ، ساۋۇتلارنى يۇرەكسىزلەرمۇ كىيىشكە باشلىغاندىن بېرى دۇبۇلغا ، ساۋۇت كىيىشتىن نومۇس قىلىدىغان بولدۇم .»

غەيۋەتخورلۇق ۋە غەيۋەتخور ھەققىدە ھېكايە

بىر كىشى بىر سوپىغا دېدى :

ـــ خەۋىرىڭ بارمۇ ، پالانى ئادەم كەينىڭدىن نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ ؟

ـــ بۇرادەر ، بولدى بەس ! دۇشمەننىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلمەسلىك تېخىمۇ ياخشى ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى سوپى .

دۇشمەننىڭ سۆزىنى توشۇپ كەلگەنلەر دۇشمەندىنمۇ زىيادە دۇشمەندۇر . دۇشمەننىڭ سۆزىنى پەقەت دۇشمەنگە يار بولغان كىشى توشۇپ كېلىدۇ .

ئەي ئاربغا سوغۇقچىلىق سالىدىغان گەپ توشۇغۇچى ! سەن دۇشمەنلىمىدىنمۇ چوڭ دۇشمەن بولمىساڭ ، ئۇنىڭ يۈزۈمگە ئېيتالماي كەينىمدىن دېگەنلىرىنى توشۇپ كېلىپ يۈزۈمگە سالاتتىڭمۇ ؟

سۆز توشۇغۇچىلار كونا غوۋغانى قوزغايدۇ ، ئۆچمەنلىكلەرنى يېڭىلايدۇ ، ئەڭ مۇلايىم كىشىلەرنىمۇ ئوقيا كىرىچىدىن چىقىرىدۇ .

ئۇخلاۋاتقان چىبەمچىغا «ئويغان» دېگەن دوستتىن مۇمكىنقەدەر نېرى قاچ .

بىر يەردىن بىر يەرگە گەپ توشۇپ پىتنە ـ پاساتقا سەۋەب بولۇشتىن ، كىشىنىڭ ئايىغى كىشەندە بولغىنى ياخشىراق .

غوۋغا ئىككى كىشى ئارىسىدا كۆيگەن ئوتقا ئوخشايدۇ . گەپ توشۇغۇچى بولسا ئۇ ئوتنىڭ ئۆچمەسلىكى ئۈچۈن ئوتۇن توشۇغان ئوتۇنچىدۇر .

هېكايەت

ئىران هۆكۈمدارلىرىدىن فەرىدۇننىڭ ئوچۇق پىكىرلىك ، پاك يۈرەكلىك ۋە يىراقنى كۆرىدىغان بىر ۋەزىرى بار ئىدى . بۇ ۋەزىر بىرىنچى دەرىجىدە ئاللانىڭ رازىلىقىغا ، ئىككىنچى دەرىجىدە هۆكۈمدارىنىڭ پەرمانىغا ئەھمىيەت بېرەتتى .

هالبۇكى ، پەسكەش هۆكۈمدارلار مەملىكەتنى ئىدارە قىلىشتا دۆلەتنىڭ كىرىمىنى ئاشۇرۇش كېرەك دەپ خەلققە سېلىق سالىدۇ .

ئەي بولمىغۇر هۆكۈمدار ! بۇنى ياخشى مۇلاهىزە قىلغىنكى ، ئەگەر سەن هەق ۋە خەلق تەرەپنى كۆزدە تۇتمىساڭ ، ساڭا ئاللادىن باشقا ، پادىشاه تەرىپىدىنمۇ زىيان كېلىدۇ .

بىر ئەتىگەنلىكى بىر كىشى فەرىدۇننىڭ هۇزۇرىغا كىردى . دۇئا ۋە هەمدۇسانالىرىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى :

ـــ پادىشاهىم ، غەرەز ئۇچۇن ئەمەس ، ساداقەت يۈزىسىدىن ئەرز بايان قىلىمەن ۋە نەسىهەت بېرىمەن ، قۇلاق سالغايلا : ۋەزىرلىرى ئۆزلىرىگە دوست ئەمەس ، دۇشمەندۇر . دەللىم مۇنداق : ۋەزىرلىرى قوشۇن بىلەن غەيرىي تەشكىلاتنىڭ كاتتىۋاشلىرىدىن ئۇششاق ـ چۇششەكلىرىگىچە قەرز پۇل بېرىپ ، پادىشاه قاچان ئۆلسە ، شۇ چاغدا قايتۇرارسىلەر دېدى . دېمەك ، بەرگەن قەرزلەرنى قايتۇرۇۋېلىش ئۇچۇن ئۆزلىرىنىڭ ئۆلۇمىنى كۇتمەكتە .

فەرىدۇن بۇ خەۋەرنى ئالغاندىن كېيىن ۋەزىرنى چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا تەتۇر قاراپ ، ئاڭلىغانلىرىنى ئېيتىپ مۇنداق دېدى :

ـــ هۇزۇرۇمدا دوستتەك كۆرۈنۈپ ، ئەمەلىيەتتە ، ماڭا نىسبەتەن يامان خىياللاردا بولۇپ ، ئۆلۇمۇمنى كۇتۇۋېتىپسەن ـ هە ! شۇنداقمۇ ؟

ۋەزىر تەختىنىڭ ئالدىدا يەرنى سۆيۈپ ، غەيرەت بىلەن مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ پادىشاهىم ، بۇنى سورىغانكەنلا ، رۇخسەت قىلسىلا ،

ئىشىنىڭ ماھىيىتىنى بايان قىلاي . ھەقىقەتنى يوشۇرۇش توغرا ئەمەس .

ئەي شان ـ شەۋكەتلىك ھۆكۈمدارىم ! مەن ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى قانداق تىلىسەم ، باشقىلارنىڭمۇ ماڭا ئوخشاش بولۇشىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى تىلىشىنى ئارزۇ قىلىمەن .

قەرزنىڭ ۋەدىسىگە ئۆزلىرىنىڭ ۋاپاتىنى كۆرسىتىمەن . ئۆزلىرىگە مەلۇمكى ، قەرز تۆلەش كىشىلەرگە ئېغىر كېلىدۇ ، ۋەدىنىڭ ئۇزۇن بولۇشى قەرزدارلارنى خۇش قىلىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك قەرزدار بولسا ، كېچە ـ كۈندۈز ئۆزلىرىنى ئۇزۇن ياشىسۇن ، قەرز تۆلەش مۇددىتى توشمىسۇن دەپ دۇئا قىلىدۇ . يارانلار دۇئانى غەنىيمەت بىلىشىدۇ . دۇئا ناھايىتى مۇھىم . ئۇ ئەجەل ئوقىنىڭ ئالدىدىكى قالقاندۇر .

پادىشاھ ۋەزىرىنىڭ چوڭقۇر پىكرىنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ ، چىرايىنىڭ گۈللىرى ئېچىلدى . ۋەزىرنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى بىلىپ ، ئورنى ۋە مەرتىۋىسىنى تېخىمۇ ئۆستۈردى . ئۇنىڭ كەينىدىن غەيۋەت قىلغانلىنى شۇنداق جازالىدىكى ، ئۇ دېگىنىگە ئىنتايىن پۇشايمان قىلدى .

مەن ئۇ غەيۋەتخورەڭ بېشى قايغان ، تەتۈر پىشانە ، بەختسىز ، ئەخمەقنى كۆرمىدىم . بۇنداق ئەخلاقسىزلار نادانلىق ۋە ئەقىلسىزلىقلىرى تۈپەيلىدىن ئىككى دوستىنىڭ ئارىسىغا سوغۇقچىلىق چۈشۈرىدۇ . كېيىن ئۇ ئىككى دوست ھەقىقەتنى چۈشىنىپ يارىشىپ قالىدۇ ، پىتنىچى بولسا ئوتتۇرىدا سەتچىلىككە قالىدۇ .

ئىككى كىشى ئارىسىدا ئوت قويۇلۇق قىلىش ۋە ئارىدا ئۆزى كۆيۈش ئاقىلانىلىك بولمىسا كېرەك .

سەئدى خىلۋەت جايدىكى تەنھالىقنىڭ لەززىتىنى تېتىپ ، ھەر ئىككى ئالەمدىن تىلىنى تارتتى .

ئەي سەئدى ، ھېچكىم ياقتۇرمىسىمۇ ، بىلىدىغان پايدىلىق

سۆزلىرىڭنى قىلىۋەر . ياقتۇرمىغان ئەتە «نېمىشقا ئۇ ھەق سۆزگە قۇلاق سالمىغاندىمەن» دەپ پەرياد قىلىدۇ .

ئاياللار ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى - يامان خۇيلىرى ھەققىدە

گەپ ئاڭلايدىغان ، جانابىي ھەقنىڭ ئەمرىنى ئادا قىلىدىغان گۈزەل ۋە ياخشى ئايال گادايىنى شاھ قىلىدۇ .

قوينۇڭدا ياتقان خانىم كۆڭلۈڭگە مۇۋاپىق ۋە چىقىشقاق ئايال بولسا ، ئىشىكىڭدە ھەر كۈنى پادىشاھلاردەك بەش قېتىم نۆۋەتچى قوي .

كۈن بويى ھەر خىل دەردلەرنى تارتىپ ، تۈندە ئۆيۈڭدە دەردىڭگە دەرمان بولىدىغان ياخشى خوتۇنۇڭ بولسا ھېچ غەم يېمە . كىمنىڭ ئۆيى پاراۋان ۋە ھەمراھى ئۇنى جاندىن سۆيسە ، ھەقتائالا ئۇنىڭغا شەپقەت نەزىرى بىلەن قارايدۇ .

ئايال ھەم گۈزەل ، ھەم نومۇسلۇق بولسا ، ئېرى ئۇنىڭ چىرايىغا قارىغىنىدا ئۆزىنى جەننەتتە بىلسۇن .

قەلبى خانىمى بىلەن بىر بولغان كىشى مۇرادىغا يېتىدۇ .

ئايال دىندار ۋە شېرىن سۆز بولسا ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى ئىزدەش ئورۇنسىزدۇر .

ئەخلاقى گۈزەل بولغان ئايال چىرايى ، بەدىنى گۈزەل بولمىسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق ، ئۇنىڭ ياخشى خۇيى كەمچىلىكلىرىنى ياپىدۇ .

سەت بولسىمۇ ، ئەخلاقى گۈزەل ئايال پەرى چىراي ، ئەمما خۇلقى ئەسكى ۋە جېدەلخور ئايالدىن ئەۋزەلدۇر .

ياخشى خۇيلۇق ئايال ئېرىنىڭ قولىدىن سىركىنى ھالۋا دەپ يەيدۇ .

يامان خۇيلۇق ئايال ھالۋا يېسىمۇ تەلەتى سىركە ساتىدۇ .

ياخشى ئايال روھنىڭ ئوزۇقى ، كۆڭۈل شادلىقى . يامان خۇيلۇق جېدەلخور ئاياللارغا كەلسەك ، بۇنداقلاردىن خۇدا

ساقلىسۇن !

ئەسكى مىجەزلىك ئايالنى ئالغان ئەر قاغا بىلەن بىر قەپەستىكى تۇتى قۇشىغا ئوخشايدۇ . ئۇ قەپەستىن قۇتۇلۇشنى جان دەيدۇ .

ياماڭ خوتۇنغا يولۇقۇپ قالساڭ ، يا بېشىڭنى ئېلىپ كەت ، يا نېمە دېسە خوپ دەپ ئولتۇر .

جېدەلخور ئايال بىلەن بىر ئۆيدە ئولتۇرۇپ جېدەللەشكەندىن سەپەرگە چىققىنىڭ ئەۋزەل . ھالبۇكى ، كەش ئاياغنى قىستىسا ، يالاڭ ئاياغ ماڭغان راھەتتۇر .

ئۆيۈڭدە تەلەتى ياماڭ ھەمراھىڭ بولغىنىدىن زىنداندا ياتقىنىڭ ئەۋزەلدۇر .

ئۆيىدە ياماڭ خوتۇنى بولغان ئەر سەپەرگە چىقسا ھېيت ـ بايرام كەيپى سۈرىدۇ .

ئۆيدىكى ئايالنىڭ ئاۋازى قاتتىق بولسا ، ئۇ ئۆيدە خەير بولمايدۇ .

خوتۇنۇڭنى بازارغا قويۇپ بەرمە . گەپ ئاڭلىمىسا ئۇر . ئەگەر گېپىڭنى ئۆتكۈزەلمىسەڭ قويۇپ بەر ، ئۇ ئەر كىشىدەك يۈرۈەرسۇن ، سەن بولساڭ ئايال كىشىدەك ئۆيدە ئولتۇر .

خوتۇن ئېرىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىسا ، ئەرنى ئەر دېگىلى بولمايدۇ . بۇنداقلار خوتۇنىنىڭ ئىشتىنىنى كىيىپ ئۆيدە ئولتۇرغىنى تۈزۈك .

ئالغان خوتۇنۇڭ بىلىمسىز ۋە ۋاپاسىز چىقسا ، بېشىڭغا بالا ئالغان بولىسەن .

ئايال ئارپا ئۆلچىكىدە بىرنى خىيانەت قىلسا ، بۇغداي ئامبىرىڭدىن ئۇمىدىڭنى ئۈز .

قايسى ئەرنىڭ ئۆزىگە يارىشا قولى ۋە قەلبى توغرا ـ دۇرۇس خوتۇنى بولسا ، جانابي ھەقنىڭ كاتتا ئىلتىپاتىغا ئېرىشتى دېمەكتۇر .

ئايال يات ئەرگە قاراپ كۈلسە ، ئېرىگە دېگىن ، ئۆزىنى ئەر دېمىسۇن .

يات ئەرلەرگە قارىتا ئايالنىڭ كۆزى كۆرمەس بولسۇن . ئۆيدىن چىقسا ، ئۇدۇل مازارغا كەتسۇن .

ئۇيا - ئەڭلىككە ھېرىسمەن ئايال ئېرىنىڭ يۈزىگە قارا سۈرەر .

خوتۇنۇڭ ئۆيدە ئولتۇرمىسا ، سېنىڭ ئۇ ئۆيدە ئولتۇرۇشۇڭ ئاقىلانىلىك ئەمەس .

ناموۇاپىق ئايالنىڭ قولىدىن تىمساھنىڭ ئاغزىغا قاچ ، چۈنكى نومۇس بىلەن ئۆلۈش نومۇسسىز ياشاشتىن مىڭ مەرتىۋە ياخشى .

خوتۇنۇڭغا ياتقىڭ يېنىدا يۈز ئاچقۇزما . سۆزۈڭنى ئاڭلىتالمىساڭ ، دېمەككى ، ئەر ئۇدۇر ، سەن يۈزۈڭنى يېپ .

ياخشى خۇيلۇق گۈزەل ئايال كاتتا دۆلەت ۋە سائادەتتۇر . بۇنداق ئايالنى چىڭ تۇت . ئۇنداق بولمىسا قويۇۋەت ، نەگە بارسا بارسۇن .

ھېكايەت

خوتۇنلىرىدىن بىزار بولغان ئىككى كىشىنىڭ مۇنداق بىر سۆھبىتىگە شاھىت بولغانىدىم . بىرى دېدىكى :

ــ ئاللا ھېچكىمنى يامان خوتۇنغا يولۇقتۇرمىسۇن...

يەنە بىرى دېدىكى :

ــ دۇنيادا خوتۇن كىشى دېگەن نەرسە بولمىسا بوپتىكەن...

دوستۇم ! ھەر باھاردا يېڭى بىر خوتۇن ئال . چۈنكى ، ئۆتكەن يىلنىڭ كالېندارى بۇ يىل ئىشقا يارىمايدۇ .

ئايالىلار يولسىز ، تەرسا ۋە بەڭۇاش كېلىدۇ ، ھەتتا «ئايالىلار پەقەت كۆڭۈلدە خۇش» دەيدىغانلارمۇ بار .

ئەي سەئدى ! بىر كىشىنى خوتۇنىغا ئەسىر بولغان ھالدا كۆرسەڭ ئەيىبلىمە ، سەنمۇ خوتۇنۇڭنى كېچىچە قۇچاقلايسەن ، لېكىن ئۇنىڭ شۇ قەدەر جاپاسىنى ۋە خاپىلىقىنى تارتىسەن .

هېكايەت

بىر ياش يىگىت خوتۇننىڭ تەرسالىقىنى شىكايەت قىلىپ ، بىر بوۋاينىڭ ئالدىغا بېرىپ دېدى :

ـــ بۇ ئايال بىلەن بىللە ئۆتۈشۈم مۇمكىن ئەمەس . شۇنداق يۇك ئاستىدىمەنكى ، تۇگمەننىڭ ئاستىنقى تېشى بولۇپ قالدىم .

بوۋاي مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ ئوغلۇم ، سەۋر قىل ، سەۋر قىلغان خىجالەت بولماس . كېچىسى تۇگمەننىڭ ئۈستى تېشى سەن بولىسەن ، كۈندۈزى ئاستى تېشى بولساڭ نېمە بوپتۇ ؟

گۈل كۆچىتىدىن گۈل ئۈزگەن ئەلۋەتتە تىكەننىڭ ئاچچىقىغا چىدايدۇ .

بالا تەربىيىسى ھەققىدە

بالا ئون ياشقا كىرىپ ئاشقاندا ، ئۇنىڭغا نامەھرەم يېنىدا ئولتۇرماسلىقنى ئېيت . پاختىنىڭ يېنىدا ئوت ياققىلى بولمايدۇ . كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە پاختىمۇ كۆيىدۇ ، ئۆيمۇ...

ئىسمىڭنىڭ ئۇنتۇلماسلىقىنى ئىزدىسەڭ ، بالاڭغا ئىلىم ، ھۇنەر ، ماھارەت ئۆگەت ۋە ئۇنى ئەقىللىق ، پىكىرلىك يېتىشتۇر . بۇنداق يېتىشتۇرمىسەڭ ، ئورنۇڭغا ئادەم قالدۇرمىغان بولىسەن .

ئاتىسى ئەركە چوڭ قىلغان بالا كېيىن كۆپ قىينىچىلىق تارتىدۇ . بالاڭنى ياخشى كۆرسەڭ ئەركىلىتىپ چوڭ قىلما . كىچىك ۋاقتىدىلا بىلىملىك يېتىشىشى ئۈچۈن ئوقۇتۇشقا باشلا . ئارىلاپ ئەيىبلە ، ياخشى ئىشلىرىنى مۇكاپاتلا ۋە ۋەدىلەرنى بەر . يامان ئىشلىرى ئۈچۈن قورقۇت . يېڭى ئۆگىنىشكە باشلىغان بالىنى ماختاش ۋە ئاپىرىن ئوقۇش مۇئەللىمىنىڭ تەھدىت ۋە ئازارلىشىدىن پايدىلىقتۇر .

قارۇنىڭكىدەك بايلىقىڭ بولسىمۇ ، بالاڭنى چوقۇم ياخشى ئوقۇت ، ياخشى تەربىيىلە ، كىم بىلسۇن ، بەلكىم پەلەك ئەتە ئۇنى

ياقا - يۇرتتا مۇساپىر قىلار .

بۇگۈنكى پۇل - بايلىقىڭغا ئىشەنمە . بۇلار قولۇڭدىن كېتىشى مۇمكىن . لېكىن ، بالاڭنى ياخشى يېتىشتۇرۇپ ھۇنەر ئىگىسى قىلىپ قويساڭ ، كەلگۈسىدە كىشىلەرگە موھتاج بولمايدۇ .

لىق ئالتۇن تولغان قاچىلار قۇرۇقدىلىنىدۇ ، لېكىن ھۇنەر - سەنئەت ئىگىسىنىڭ قاچىسى بوش قالمايدۇ .

ئۇستازىنىڭ جاپاسىنى چەكمىگەن بالا زاماندىن كۆپ جاپا چېكىدۇ . بالاڭغا ياخشى قارىغىنكى ، باشقىلارنىڭ قولىغا قاراپ قالمىسۇن . بالاڭنى سەن ئويلىمىساڭ ، باشقىلار ئويلايدۇ ، يەنى ئۇنى ئازدۇرىدۇ .

بالاڭنى يامان ئۇستازدىن ساقلا . يامان ئۇستاز ئوقۇغۇچىسىنىمۇ ئۆزىدەك ئەخلاقسىز قىلىدۇ .

تېخى ساقال چىقماي تۇرۇپ قارا يۇز بولغان ئەخلاقسىزدىنمۇ بەتبەخت كىشى يوقتۇر .

ئەركەكلىكنىڭ شەرپىنى قولدىن چىقارغان بۇنداق نامەردلەردىن ئۆزىنى تارتىش ، قېچىش لازىم . سايىقلارغا ئۇلپەت بولغان بالىنى ئاتىسى يولغا كىرگۈزۈشى لازىم . يولغا كىرگۈزەلمىسە ئۇمىدىنى ئۈزۈش كېرەك .

ئەخلاقسىز بالا ئۆلسىمۇ ئېچىنما . بۇنداقلار ئاتىسىدىن بۇرۇن ئۆلگىنى تېخىمۇ ياخشى .

سەئدىنىڭ چۆللەر كەزمەي ، دېڭىزلار ئاشماي مۇرادىغا قانداق يەتكەنلىكىنى بىلمەمسەن ؟ ئۇ بالىلىقىدا ياخشى ئۇستازلاردىن ، چوڭلاردىن دەرس ئالغان ، گەجگىسىگە تاياق يېگەنىدى ، چوڭ بولغىنىدا ھۈزۈر - ھالاۋىتىنى كۆردى .

ئۇلۇغلارنىڭ ئەمرلىرىنى ئاڭلىغانلار ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆزلىرى ئەمر بەرگۈچى بولىدۇ .

ھېكايەت

بىر كېچە مەھەللىمىزدە بىر ئويۇن - تاماشا بولۇپ ، ئۇ يەرگە

ھەر خىل كىشىلەر توپلانغاندى . نەغمە - ناۋا مەھەللىنى چاڭ كەلتۈرگەن ، ئاشىقلارنىڭ ھاي - ھۈيلىرى پەلەككە ياڭرىغاندى .

بىر شاكىچىك دوستۇم بار ئىدى ، ئۇنىڭغا :

— دوستۇم ، بۇ سورۇنغا سەنمۇ كەل ، بىللە ئوينايلى ، — دېدىم .

ئۇ ماڭا مۇنداق جاۋاب بەردى :

— بالىغلارنىڭكىدەك قولغا چىقىدىغان ساقىلى بولمىغانلارنىڭ بالىغلار سورۇنىدا بولۇشى يىگىتلىككە ياراشمايدۇ .

دىلبەرلەردىن ساقلىنىش ھەققىدە

ئۆي بۇزىدىغان دىلبەرلەر سېنى ۋەيران قىلىدۇ . ئۆيۈڭنىڭ خاراب بولماسلىقىنى ئويلىساڭ ئۆيلەن .

ھەر تاڭدا ئالدىدا باشقا بىر بۇلبۇل بولغان گۈلگە ھەۋەس قىلما .

ھەر كېچە باشقا سورۇندا شام بولغانىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرمە .

گۈزەل چىراي ، ياخشى خۇيلۇق ۋە پاكىز كىيىنگەن ، ئىچىمۇ ، تېشىمۇ پەردازلىق بىر خانىمغا ھېچكىم ئوخشىمايدۇ .

ئايال بىر گۈل غۇنچىسىدۇر ، ئۇنى شېرىن سۆز كۈلدۇرۇپ ئاچىدۇ .

دىلبەرلەر ئەكسىچە جاھىل ، تەرسا بولىدۇ . ئۇلار ئەبۇ جەھىل تاۋۇزىغا[1] ئوخشايدۇ .

خوتۇنۇڭدىن باشقىسى ئىككى يۈزلۈك بولىدۇ . بىر يۈزى جەننەت ھۆرلىرىنى ئەسلىتىدۇ ، يەنە بىر يۈزى جىن - ئالۋاستىلاردەك سەت ۋە ۋاپاسىزدۇر ، ئايىغىنى سۆيسەڭمۇ رازى بولمايدۇ ، توپىسىغا يۈز سۈرسەڭمۇ رەھىم قىلمايدۇ .

دىلبەرلەرگە كۆڭلۈڭنى بەرسەڭ ، بېشىڭدا بەگلىكىڭ ،

---

① بىر خىل ئاچچىق مېۋە .

قولۇڭدا پۇلۇڭ قالمايدۇ .
ئەگەر نومۇسۇڭغا زىيان يەتمىسۇن دېسەڭ ، باشقىلارنىڭ نومۇسىغا قىيا كۆز بىلەن قارىما .

خىزمەتكارلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش ھەققىدە

بۇ شەھەردە مۇنداق بىر ۋەقە قۇلىقىمغا كىردى :
بىر سودىگەر بىر قۇل سېتىۋاپتۇ . قۇل چىرايىغا قارىغۇچىلىكى بار ، كۆڭۈلنى جەلپ قىلغۇدەك بىر قىز ئىكەن .
كېچىسى خوجايىن قۇلىنىڭ ئېڭىكىنى سىلاپتىكەن ، قۇلىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ، قولىغا نېمە چىقسا ، ئۇنى خوجايىنىنىڭ بېشىغا ئېتىپ يارىلاپتۇ .
خوجايىن ھەم قورقۇپتۇ ، ھەم ئىزا تارتىپتۇ . ئاللانى ۋە پەيغەمبەرنى شاھىت قىلىپ ، ئىككىنچى بۇنداق قىلمايدىغانلىقىغا قەسەم قىپتۇ .
ئۇ تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقى ئۈچۈن بىر ھەپتىدىن كېيىن ، مەلۇم ئىش بىلەن يۇز - كۆزى يارىدار ، بېشى تېڭىلغان ۋە بۇ ھادىسىدىن خاپا ھالدا سەپەرگە چىقىپتۇ . كارۋان بىرنەچچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن ، ئالدىدا قورقۇنچلۇق قىيا تاشلىق بىر يەر كۆرۈنۈپتۇ .
— كىشى ياشىغانچە نېمىلەرنى كۆرىدىكەن ، بۇ يەر قەيەردۇ ؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇ .
كارۋاندىكىلەردىن بىرى :
— بىلمەمسىز ،بۇ يەر تەنگى تۇركان① ، — دەپتۇ .
سودىگەر بۇ ئىسىمنى ئاڭلاپ دۇشمەنگە ئۇچراپ قالغاندەك قورقۇپ ، دەرھال كارۋاننى ئۇ يەردە قوندۇرۇپتۇ ۋە ئىچىدە : «مېنىڭ تەنگى تۇركاندىن ئۆتۈشۈم ئۈچۈن ئارپىچىلىك ئەقلىم ، بىلىمىم بولۇشى كېرەك» دەپ تىلەپتۇ .

① تەنگى تۇركان —— تۇركىستاندا گۈزەللىرى بىلەن مەشھۇر بىر شەھەر ئىكەن .

دېمەك ، ئەھۋال شۇنداق . يا ئۆزۈڭگە شەھۋەت ئىشكىنى ياپسەن ياكى ئاشق بولۇپ باش - كۆزۈڭنى ياردۇرۇپ ، ئۇنۇڭنى چىقارماي بېشىڭنى تاڭسەن .

ئەي خوجايىن ! قۇلۇڭ بولسا ، ئۇنى مېھىر - مۇھەببەت بىلەن باق . خوجايىنلىقىڭنى قىلغىنكى ، ئۇنىڭ خىزمىتىدىن پايدىلان .

خوجايىن قۇلىنى نازلاندۇرۇپ ، يۇزسىزلىك قىلدۇرسا ، قۇلمۇ خوجايىنلىق دەۋاسى قىلغىلى تۇرىدۇ .

قۇل خىزمەت ئۈچۈن ئېلىنىدۇ . قۇل نازىنىن بولسا ، خوجايىنىغا مۇشت ئاتىدۇ .

ساختا ئاشقلار

بەزىلەر ياش يىگىتلەر بىلەن ئۆلپەت بولۇۋېلىپ :

— بىز پاك قەلبلىك ئاشقلار ، بىزدە يامانلىق يوق ، — دېيىشىدۇ .

زامانىنىڭ ھەر خىل ئىشلىرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن مەندەك بىر بوۋايدىن سورىساڭ دەيمەنكى :

روزا تۇتقان كىشى داستىخانغا ھەسرەت بىلەن قارايدۇ . قوي خورىغا يېتىشەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆرۈقنى يەيدۇ . جۇۋازچىنىڭ ئۆكۈزى زىغىرغا يېتىشەلمىگەنلىكتىن ساماننى يەيدۇ .

بىر دەرۋىش بىلەن ھىپوكراتنىڭ ھېكايىسى

بىر دەرۋىش بىر ساھىبجامالنى كۆرۈپ ، خىيالى ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ ، ئۆزىنى يوقاتتى ۋە جەننەت گۈللىرىنىڭ ياپراقلىرىدىكى شەبنەمدەك باش - كۆزلىرىنى تەر باستى .

شۇ ئەسنادا ، ئۇ يەردىن ئاتلىق ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھىپوكرات[1]

---

① ھىپوكرات —— قەدىمىي يۇنان ئالىملىرىدىن بىرى بولۇپ ، ئېرامىزدىن 460 يىل ئىلگىرى ياشىغانىكەن .

دەرۋىشنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ :
ـــ بۇ كىشى نېمە بولدى ؟ ـــ دەپ سورىدى .
تاسادىپىي ئۇ يەرگە كېلىپ قالغان ۋە دەرۋىشنى تونۇيدىغان بىرى دېدى :
ـــ بۇ زات خىلۋەت جايلاردا ئىبادەت بىلەن يۈرىدىغان تەقۋادار بىر دەرۋىش ئىدى ، يېقىندىن بۇيان بىر گۈزەلگە كۆڭۈل بېرىپ ، قايتىپ چىقالمايدىغان پاتقاققا پېتىپ قالدى .
ئۆزىنى ئەيىبلىگۈچىگە دەرۋىش مۇنداق دېدى :
ـــ بەس ! مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن . ناھ ـ پەريادىمنىڭ سەۋەبى بار . كۆڭلۈمنى مەھلىيا قىلغان ئۇ گۈزەلنىڭ سۈرىتى ئەمەس ، ئۇ سۈرەتنى سىزغان رەسسامدۇر .
ياشانغان ، تەجرىبىلىك ئالىم ھېپوكرات بايىقى كىشىگە دېدى :
ـــ بۇ ئادەم سىز دېگەندەك ياخشى نام ۋە شۆھرەت قازانغان بولۇشى مۇمكىن . لېكىن ، ھەممە شۆھرەتكە ئىشىنىش ۋە ھەممە تاشقى كۆرۈنۈشكە ئالدىنىش قانچىلىك توغرىدۇ ؟
جاھاننى بېزىگەن ئاللانىڭ ئۇنىڭ ئاشىقىنىڭ جامالىدىن باشقا سىزغان سۈرىتى يوقمۇ ؟
ھەقىقەتنى كۆرىدىغانلار چىن ۋە ياپونىنىڭ ئاي جامال گۈزەللىرىدە ئاللانىڭ قۇدرەت ۋە ھۈنەر ـ سەنئىتى بايقىدا نېمە كۆرسە ، تۆگىدىمۇ ئۇنى كۆرىدۇ .
بۇ كىتابىمنىڭ ھەر قۇرى كۆڭۈلنى شەيدا قىلىدىغان بىر گۈزەلنىڭ جامالىغا تارتىلغان نىقابتۇر . ھەربىر ھەرپىنىڭ تېگىدە پەردە كەينىدىكى گۈزەل ، بۇلۇت كەينىدىكى ئايدەك كۆپ مەنىلەر بار .
سەئىدنىڭ سۆزلىرىنى ئوقۇغان كىشى زېرىكمەيدۇ ، چۈنكى پەردە كەينىدە شۇنچە گۈزەللەرنى ئۇچرىتىدۇ .
مېنىڭ سورۇنلارنى يورۇتىدىغان سۆزلىرىم ئاتەشكە ئوخشايدۇ . ئۇ كۆڭۈللەرنى يورۇتىدۇ ھەم كۆيدۈرىدۇ . لېكىن ، دۈشمەنلىرىم كەيپسىزلىنىپ دەردكە چۆكىدۇ . ئۇلار مېنىڭ بۇ

ئاتىشمدىن بەزگەك بولۇشىدۇ .

كىشىلەرنىڭ جاپاسىغا سەۋر قىلىش ھەققىدە

بۇ دۇنيادا كىشىلەرنىڭ تىلىدىن يىراق كىشىنىڭ كىملىكىنى بىلەمسىلەر ؟ ئىشكىنى تاقاپ تەركىدۇنيا بولغان كىشىدۇر .

كىشىلەر خاھى ئىككى يۈزلىمە بولسۇن ، خاھى توغرا - دۇرۇس بولسۇن ، نېمىشقىدۇر گەپ - چۆچەكتىن خالىي بولالمايدۇ .

پەرىشتىدەك ئاسماندا ئۇچساڭ ، يامان نىيەتلىك بىرى جەزمەن پىشىگە يېپىشىدۇ .

تىرىشىش ئارقىلىق دەجلە دەرياسىنىڭ سۈيىنى توسقىلى بولسىمۇ ، يامان نىيەتلىكنىڭ تىلىنى باغلىغلى بولمايدۇ .

بىر توپ نومۇسسىزلار ئولتۇرۇشۇپ : پالانى كىشى قۇرۇق سوپى ، پالانى كىشى تەمەخور دەپ غەيۋەت قىلىشىدۇ .

ئەزىز دوستۇم ، سەن كىشىلەرنى قويۇپ ، يۈزۈڭنى ھەققە قارات . ئۇلار نېمە دېسە دېسۇن . ئاللا قۇلىدىن خۇرسەن بولسا ، كىشىلەرنىڭ سەندىن مەمنۇن بولغان - بولمىغىنىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بار ؟

باشقىلارغا يامانلىق ئويلىغانلار ھەقتائالادىن خەۋەرسىزدۇر ، چۈنكى ئۇلار خەلق بىلەن دۇشمەنلىشىشتىن ھەقنى ئويلاشقا ۋاقىت چىقىرالمايدۇ .

بۇنداقلار بىرىنچى قەدەمدىلا خاتا يول تۇتقاچقا ، ھەققە بارىدىغان يولنى تاپالمايدۇ ۋە بىر مەنزىلگە يېتەلمەيدۇ .

بەزىدە ئوخشاش بىر سۆزنى ئاڭلىغان ئىككى كىشى ئارىسىدا پەرىشتە بىلەن شەيتاندەك پەرق بار . پەرىشتە مۇجەزلىكى ئاڭلىغان سۆزدىن نەسىھەت ئالىدۇ . شەيتان روھلۇقى بولسا ، ئېيتىلغان سۆزدىن قۇسۇر ئىزدەپ ، نەسىھەت تەرىپىنى كۆرەلمەيدۇ . قاراڭغۇدىن باشقىنى بىلمىگەن كىشى قۇياشنى نەدىن بىلسۇن ؟

خاھى شىر بول ، خاھى تۈلكە بول ، نە باتۇرلۇق ، نە ھىيلە

بىلەن كىشىلەردىن قۇتۇلالمايسەن .

بىر كىشى پىنھان جايغا كېتىپ كىشىلەردىن يىراق ياشىسىمۇ ، ئۇنى : «بۇ ئىككى يۈزلىمە ھىيلىگەرلىك قىلىۋاتىدۇ··· ئادەمدىن خۇددى شەيتاندىن قاچقاندەك قېچىپ يۈرىدۇ» دەيىشىدۇ .

گۈزەل چىراي ۋە ئىللىق مىجەز بولسىمۇ ، ئۇنى نومۇسلۇق ۋە تەقۋادارلاردىن ھېسابلىماي «ئىپپەتسىز» دەيىشىدۇ .

باينى يامانلاپ تېرىسىنى سويىدۇ : «بۇ ئالەمدە بىر پىرئەۋن بولسا ، مۇشۇ شۇ» دەيدۇ .

بىرى يوقسۇل بولسا ۋە ھاجەتمەنلىكتىن قىينىلىپ زارلانسا ، ئۇنى : «شۇر پېشانە گاداي» دەيدۇ ۋە «بۇ ھال ئۇنىڭ بوشاڭلىقىدىن ، ئۆز گۇناھى ئۆزىگە» دەپ ئەيىبلەيدۇ .

قول ئىلكىدە بار بىر كىشى ۋەيران بولسا ، خۇشال بولۇپ ۋە بۇنى پۇرسەت بىلىپ : «خوپ بولدى ، ھاكاۋۇرلۇقىدىن يېنىغا بارغىلى بولمايتتى ، بايلىقىغا ئىشىنەتتى ، يۇقىرىغا كۆتۈرۈلۈشىنىڭ چۈشۈشىمۇ بولىدىغانلىقىنى ئەقلىگە كەلتۈرمەيتتى» دەيىشىدۇ .

يوقسۇلنىڭ ئىشى ئوڭىغا تارتىپ ، ھال ـ كۇنى ياخشىلانسا ، زەھەرلىك چىشلىرىنى غىچىرلىتىپ : «خۇدانىڭ كۆزى يوق ئىكەن ، بۇ پەسلەرگە بەرگىنىنى قارىمامدىغان» دەيىشىدۇ .

ئىش بىلەن مەشغۇل بىرىنى كۆرسە : «ۋاي ، نېمىدېگەن ئاچ كۆز ، پۇلغا ئۆزى تويسىمۇ كۆزى تويمايدىكەن» دەيدۇ .

كىچىككىنە ھۇرۇنلۇق قىلغانىنى كۆرسە : «تىلەمچى مىجەز ، تەييارغا ھەييار ، تەييارتاپ···» دېگەن ناملارنى قويىدۇ .

چىرايلىق گەپ قىلساڭ : «ھەزىل ـ چاقچاق ، داقا ـ دۇمباق» ، چىرايلىق گەپ قىلالمىساڭ «بىلىمسىز» دەيدۇ .

سەۋرلىك بولساڭ ، «قورقۇنچىدىن زۇۋان سۇرەلمىدى» دەيدۇ . باتۇر ۋە شجائەتلىك بولساڭ ، «خۇمپەرنىڭ پەيلى يامان» دەپ قاچىدۇ .

ئاز يېگەننى «مىراسخورلىرىغا ساقلايدۇ» دېسە ، ھالال ئەمگىكى بىلەن يەپ ـ ئىچكەننى «ئاچ كۆز ، ئوپقان» دەيدۇ .

بىرى باي بولسىمۇ ، ئاددىي ـ سادىدا كىيىنسە ، «پىخسىق ، ئۆز پۇلىنى ئۆزىدىن ئايايدۇ» دەپ تىلىنى قىلچىتەك ئۇزارتىدۇ . لېكىن ، بىر كىشى بىر داچا ياسىتىپ ، نەقىشلەتسە ياكى چىرايلىق كىيىنىپ يۈرسە ، «ھەشەمەتلىك بىنا ياساتتى ، ئايالارەك كىيىندى» دەپ ئۇنى جېنىدىن تويدۇرىدۇ .

سايياھەتكە چىقمىغانلارنى نامەردكە چىقىرىپ «خوتۇنىنىڭ قويىنىدىن چىقمايدىغان ئادەمدە ئىلىم ، ھۇنەر ۋە ئارتۇقچىلىق بولسۇنمۇ ؟» دەيدۇ . بىرەر سايياھەتچىنى كۆرسە ، «سەرگەردان ئابدال ، ياخشى ئادەم بولسا شەھەردىن ـ شەھەرگە سۈرۈلۈپ يۈرەمتى···» دەپ تېرىسىنى تەتۇر سويىدۇ .

بويتاقلارنى «بۇلاردىن يېتىپ ـ قوپقان يەرلىرىمۇ ئاغرىنىدۇ» دەپ ئەيىبلىسە ، ئۆيلەنگەنلەرنى «كۆڭۈلىنىڭ كەينىگە كىرىپ ، ئېشەكتەك بوينىغچە پاتقاقتا پاتتى» دەيدۇ .

ئاچچىقى يامان ئادەمنى «سەپرا مىجەز» دېسە ، سەۋرىلىك ، ياۋاشلارنى «ئېتىبارسىز ، غۇرۇرسىز» دەپ ئەيىبلەيدۇ .

بىر كىشى مەرد بولسا «ۋاي ، نېمانچە چېچىۋېتىسەن ؟ ئەتە ئەۋرىتىڭنى ياپقۇدەك لاتىمۇ تاپالماي ، بىر قولۇڭ بىلەن ئالدىڭنى ، يەنە بىر قولۇڭ بىلەن كەينىڭنى يېپىپ يۈرسەن» دەپ ئەيىبلەيدۇ .

بىر كىشى قانائەتكار بولسا ، ئىقتىسادچىللىقلىقىغا تىل تەگكۈزۈپ ، «بۇ پەسمۇ ئاتىسىنى دوراپتۇ . ئۇمۇ بۇنىڭدەك يېمەي ـ ئىچمەي ، يىغىپ ـ توپلاپ ، ئاخىرى ھەسرەت بىلەن كەتكەن» دەيدۇ .

سەتنى «سەت» دەپ غاجىسا ، چىرايلىقنى «ۋاي ئۇنىڭ ھالىنى» دەپ كۆرەلمەيدۇ .

سالامەت ماكانىدا كىم راھەت ئولتۇرالىسۇن ۋە بېشى ساق بولالىسۇن ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ يامانلارنىڭ تىللىرىدىن قۇتۇلالىغانمۇ ؟

يەكۇن شۇكى ، كىشىلەرنىڭ قولىدىن ، تىلىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس . تىلغا چۈشكەن كىشى ئۇچۇن بىرلا چارە باركى ، سەۋر قىلىش...

ھېكايەت

مىسىردا بىر دېدىكىم بار ئىدى . شۇ قەدەر تارتىنچاق ئىدىكى ، بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەيتتى . بىرەيلەن ماڭا :

ــ بۇ دېدىكىڭ ئىشقا يارىماس ئىكەن . قۇلىقىنى سوزۇپ قويغىن ، ئەقلىنى تاپسۇن ، ــ دېدى .

بىر كېچە دېدەككە خاپا بولۇپ ، ۋارقىراپ ـ جارقىرغانىدىم ، بۇرۇن ئۇنىڭغا تەرىمىيە بېرىشىمنى تەلەپ قىلغان كىشى ۋارقىرغىنىمنى ئاڭلىغان بولسا كېرەك .

ــ زىدىپەس ئەبلەخ ، بىچارە دېدەكنى ئۆلتۈرىدىغان بولدى ، ــ دېدى .

ھېكايەت

ناھايىتى ياش ، ئەقىللىق ۋە بىلىملىك بىر تەرغىباتچى بار ئىدى . گۈزەل سىيماسى گويا ئىچىنىڭ ئەينىكى ئىدى . ھەر جايدا ئەخلاقىنىڭ پاكلىقى ، توغرا ـ دۇرۇسلۇقى ۋە تەقۋادارلىقى بىلەن تىلغا ئېلىناتتى ، ئىنتايىن ياخشى ۋەز ئېيتاتتى .

نېمە ئۈچۈندۇر ، تىل قابىلىيىتى ئىنتايىن كۈچلۈك بولسىمۇ ، بەزى ھەرپلەرنى توغرا تەلەپپۇز قىلالمايتتى ، تىلى كەمتۈك ئىدى .

بىر دىندار تونۇشۇمغا :

ــ بۇ تەرغىباتچىنىڭ ئۇدۇل چىشلىرى بولمىسا كېرەك ، ــ دېدىم .

ئۇ زات غەزەپ بىلەن :

ــ ئىككىنچى بۇنداق بىمەنە گەپ قىلما . سەن ئۇنىڭ ئەيىبىنىلا كۆرۈپسەن . بىلىم ، پەزىلەتلىرىنى كۆرىدىغان كۆزۈڭ

يوقمۇ ؟ ـــ دېدى .

پەزىلەتلىك ، بىلىملىك ، ياخشى نىيەتلىك بىر كىشىدىن كىچىك بىر كەمچىلىك سادىر بولسا ، بۇ ۋەجىدىن ئۇنىڭغا جاپانى لايىق كۆرمە .

چوڭلارنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلمەمسەن : «سۇزۇكنى ئال ، دۇغنى تاشلا .»

ئەي ئەقىل ئىگىسى ، گۇلنىڭ تىكىنى بار . سېنىڭ تىكەن بىلەن نېمە كارىڭ بار ؟ گۇلنى گۇلدەستە قىل... ئەگەر تەبىئىتىڭدە دائىما كەمچىلىكلەرنىلا كۆرۈش بولسا ، توز قۇشىدا سەت پۇتىدىن باشقا نەرسە كۆرەلمەيسەن .

ئەي چىرايىنىڭ نۇرى ئۆچكەن ئادەم ، قەلبىڭنى پاك تۇت ، قارىداپ كەتكەن كىر ئەينەك ياخشى كۆرسەتمەيدۇ .

باشقىلارنىڭ ئەيبىنى ئىزدەش بىلەن ئاۋارە بولىدىغان كىشىنىڭ ئۆز ئەيبىدىن خەۋىرى يوق .

مەندىمۇ شۇ ئەيب بار تۇرۇقلۇق ، باشقا بىرىنى ئەيبى ئۈچۈن قانداق جازالىيالايمەن .

ئۆز كەمچىلىكلىرىڭنى ئاغدۇرۇش ئۈچۈن مىڭ دەريادىن سۇ كەلتۈرگىنىڭدە ، باشقىلارغا قارىتا دەققەتسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىشىڭ ياراشماس .

بىر يامانلىقنى ياقتۇرمىساڭ ، ئۇنىڭدىن ئالدى بىلەن ئۆزۈڭ يىراق تۇر ، ئاندىن قوشنىڭغا «ئۇنداق قىلما» دېگىن .

كىم ساۋابىنىڭ بەدىلىنى سەندىن كۈتسە ، بېرىپ ئۇنىڭ گۇناھىنى جازاغا بۇيرۇ...

پايدامۇ ، زىيىنمۇ ئۆزۈمگە تەن تۇرسا ، ياخشى بولۇشۇمنىڭ ساڭا نېمە پايدىسى ؟

ئوغلۇم ، جانابىي ۋەھھاب[1] بىر ساۋابنى ئون يازىدۇ . سەنمۇ كىمدە بىر ھۇنەرنى كۆرسەڭ ، ئۇنىڭ ئون ئەيبىدىن كەچ . ھېچكىمنىڭ ئەيبىنى كۆتۈرۈۋېلىپ ، دۇنياچە پەزىلىتىنى يوققا

① ۋەھھاب ـــ ئاللانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى بولۇپ ، زىيادە ئەپۇكار مەنىسىدە .

چىقارما...

سەئىدنىڭ قارا نىيەت دۇشمەنلىرىدەك بولمىغىن ، ئۇلار يۇزلىگەن ياخشىلىققا قۇلاق سالماي ، كىچىككىنە بىر كەمچىلىكنى كۆرسە پەريادى ئالەمنى قاپلايدۇ . چۈنكى ، ھەسەت قىلىدۇ . ھەسەتخورلۇقى ئۇلارنىڭ ياخشىلىقلارنى كۆرىدىغان كۆزىنى كور قىلىپ قويغان .

ھەقتائالا ھەزرىتى ئادەمنى يارالتىنىدا ئۆز ھېكمىتى بىلەن ھەر خىل نەسىللەرنى يارالتتى : بەزىسى قارا ، بەزىسى ئاق ، بەزىسى چىرايلىق ، بەزىسى سەت...

شۇنداق ئىكەن ، سەن كۆرگەن ھەممە قاش ـ كۆز گۈزەل بولماسلىقى مۇمكىن... پىستىنىڭ ئىچىنى يەپ شۆپۈكىنى تاشلا .

سەككىزىنچى باب

شۇكۇر قىلىش ھەققىدە

جانابىي ھەققە قانداق شۇكۇر قىلىشىمنى بىلمەيمەن .
ۋۇجۇدۇمدىكى ھەربىر تۈك ئۇنىڭ بىر ئېھسانىدۇر . ھەربىرى ئۈچۈن قانداق شۇكۇر قىلاي ؟
پۈتۈن ھەمدۇسانالار قۇللىرىنى يوقتىن بار قىلغان ئەپۇكار ئاللاتائالاغا خاستۇر .
ئۇنىڭ ئىلتىپات ۋە ئېھسانلىرىنى تەرىپلەشكە كىمدە قۇدرەت بار ؟ ھەرقانچە تەرىپ ئۇنىڭ ئالدىدا بىكار .
ئۇ شۇنداق يارالتۇچىكى ، ئادەمنى لايدىن يارالتقان ۋە ئۇنىڭغا جان ، ئەقىل ، كۆڭۈل ئېھسان قىلغان ئۇدۇر .
ئاتىنىڭ مەنىيدىن تاكى قېرىلىقنىڭ ئاخىرىغىچە قاراپ چىقىقىن ـ دە ، ساڭا غايىب خەزىنىسىدىن نېمىلەرنى ئىلتىپات قىلغىنىنى كۆرگىن .
ئۇ سېنى پاك يارالتتى . كاللاڭ بىلەن ئويلاپ كۆرگىن ـ دە ، تۈپراقتا مەينەت كىرمە ، ئەيىب بولمىدۇ .
توۋا قىلىش بىلەن قەلب ئەينىكىڭنى ھەمىشە پاكىز تۇت ، كىرلەشسە ھېچ نەرسىنى كۆرسەتمەيدۇ .
ئەسلىڭ بىر تامچە مەنىيدىن باشقا نەرسە ئەمەس ، بۇنى ئېسىڭدە تۇتۇپ مەنمەنلىك قىلما .
ئىشلەپ بىر چىشلەم رىزىق تاپقىنىڭدا ، قولۇڭنىڭ كۈچىگە مەغرۇرلانما .
ئەي ئۆزىگە چوقۇنىدىغان ئىنسان ، نېمە ئۈچۈن قولۇڭغا قۇۋۋەت بەرگەن ھەقتائالانى كۆرمەيسەن ؟ توپنى ھېچكىم قولىنىڭ كۈچى بىلەن ئۇرمايدۇ ، سېنى بۇنىڭغا مۇۋەپپەق قىلغان جانابىي

ھەقتۇر ، بۇنىڭغا شۈكۈر قىل .

ئانا قارىندىكى ۋاقتىدا ، ئاغزىڭ يۇمۇقلۇق بولغىنى ئۈچۈن رىزقىڭنى كىندىكتىن ئالاتتىڭ . كىندىكىڭ بىلەن بىللە رىزقىڭمۇ ئۈزۈلگەندە ، شۇئان ئىككى قولۇڭ بىلەن ئاناڭنىڭ كۆكرىكىگە يېپىشتىڭ . شۇنداق ئەمەسمۇ ؟

غۇربەتتە كېسەل بولغان كىشى دورا دەپ يۈرتىدىن سۇ كەلتۈرىدۇ . مانا ئەمدى سەنمۇ شۇنداق بولدۇڭ...

ئانىنىڭ قۇچقى بالىنىڭ جەننىتى ، ئىككى كۆكسى ئۇ جەننەتنىڭ سۈت دەريالىرى .

ئانىنىڭ جانىنى يېتىشتۇرگەن تېنى بىر دەرەخ ، بالا بولسا ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىدۇر .

ئەمچەكلەرنىڭ تومۇرى يۈرەكتىن كەلمەمدۇ ؟ شۇنداق ئىكەن ، سۈت يۈرەكنىڭ قېنىدۇر .

بالا ئانىسىنىڭ قېنىنى ئېمىدۇ . ئانىغا شۇنداق بىر مۇھەببەت بېرىلگەنكى ، ئۇنى جېنىدىنمۇ ئەزىز كۆرىدۇ .

بالا قۇۋۇەتلىنىپ ، چىشلىرى قاتقاندا ، ئەمچەككە ئاچچىق سەۋر ئوتى سۈركەيدۇ ۋە ئۇنىڭ ئاچچىقى بالىنى ئەمچەكتىنمۇ ، سۈتتىنمۇ سوۋۇتىدۇ .

دوستۇم ، سەنمۇ توۋا خۇسۇسىدا بىر ئويۇنچى بالا ، سەۋر بىلەن گۇناھلىرىڭدىن سوۋۇغىن .

ھېكايەت

بىر يىگىت ئانىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىدى . دەردىمەن ئانىنىڭ قەلبى ئوتتەك ياندى . ئانىسى بالىنى يولغا كىرگۈزۈپ ، ئۆزىگە ئىتائەت قىلدۇرۇشقا ئامالسىز قېلىپ ، ئۇنىڭ بوۋاق ۋاقتىدا يانقان بۆشۈكىنى ئالدىغا قويۇپ مۇنداق دېدى :

ــ ئەي ، ئەسلىنى ئۇنتۇغان ۋاپاسىز بالام ! كەچكىچە يىغلايدىغان بىر بوۋاق ئەمەسمىدىڭ ؟ كېچىلىرى سېنى دەپ كۆز يۇمىمايتتىم . بۇ بۆشۈكتىكى ۋاقتىدا ھېچنېمىگە كۈچۈڭ

يەتمەيتتى ، يۇزۇڭگە قونغان چۈننىمۇ قورۇيالمايتتىڭ ، مانا ئەمدى چوڭ بولدۇڭ ، كۈچكە تولدۇڭ . چۈنىگمۇ كۈچۈڭ يەتمەيدىغان چاغلىرىڭنى ئېسىڭگە ئالساڭچۇ !...

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مازار بۆشۈكىدە ياتقىنىڭدا ئۆزۈڭدىن بىر چۈمۈلنىمۇ ئېلىۋېتەلمەيسەن .

كۆز نۇرلىرىڭ قايتا چاقنىمايدۇ ، چۈنكى مازارىڭدىكى قۇرت - قوڭغۇزلار مېڭەڭنى يەيدۇ .

يول ئۈستىدىكى قۇدۇقنى پەرق ئېتەلمەيدىغان بىر ئەمانى كۆرگىنىڭدە ، كۆرۈش نېمىتىنى بەرگەن ئاللاغا شۈكۈر قىل ، شۈكۈر قىلمىساڭ ، سەنمۇ كور ھېسابلىنىسەن .

ئەقىل ۋە تەپەككۇرنى ساڭا ئۈستازىڭ ئۆگەتمىدى ، ئاللا لېيىڭنى شۇ سۈپەتلەر بىلەن يۇغۇردى .

جانابىي ھەق ساڭا ھەقنى ۋە ھەقىقەتنى قوبۇل قىلىدىغان قەلب بەرمىگەن بولسا ، بۇلار سېنىڭ قۇلقىڭغا ئاساسسىزدەك ئاڭلىناتتى .

ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىكى ئىلاھىي ماھارەت

قارىغىنا ، ئىلاھىي قۇدرەت بىلەن قانچە بوغۇم بىر يەرگە كېلىپ بىر بارماقنى تەشكىل قىلغان . شۇڭا ، ئىلاھىي ماھارەت ھەققىدە ئويلانماسلىق تەلۈلۈك ، ئەخمەقلىقتۇر .

ئويلىغىنىكى ، ئىنساننىڭ ماڭالىشى ئۈچۈن قانچە دانە ئۈستىخان پەيلەر بىلەن تۇتاشتۇرۇلغان .

لېپەك ، تىز ، پۇت سۆڭەكلىرى مىدىرلاپ ھەرىكەت قىلمىغۇچە ، ئاياغنىڭ يەردىن كۆتۈرۈلۈشى مۇمكىنمۇ ؟

ئادەمنىڭ ئومۇرتقىسى بىر پۈتۈن بولمىغاچقا ، سەجدە قىلىشتا قىينالمايدۇ .

ئۇلۇغ ئاللا ئىككى يۈز پارچە لاينى بىرىكتۈرۈپ سېنى ياراتتى .

تېنىڭدە ئۈچ يۈز ئاتمىش تومۇر بار . تېنىڭ يەر ، تومۇرلار

بولسا ئېرىق - ئۆستەڭلەردۇر .
ھەقتائالا باشقا كۆز ، ئەقىل ، تەپەككۇرنى ئورۇنلاشتۇردى ، تەندىكى ئەزالار قەلب بىلەن ، قەلب بولسا ئىلىم بىلەن شەرەپ تاپىدۇ .
ھايۋانلارنىڭ يۈزلىرى يەرگە قارىتىلىپ ، پەس يارىتىلغان . ئىنسانلار بولسا ئىلىپتەك تىك ماڭىدىغان قىلىپ يارىتىلغان . ھايۋانلار يەمنى بېشىنى ئېگىپ يەيدۇ ، سەن بولسائ ، تاماقنى لەززەت بىلەن ئاغزىڭغا سالىسەن . شۇنداق ئىكەن ، شۇنچە شەرىپىڭ بىلەن بېشىڭنى ئاللاغا تائەت - ئىبادەتتىن غەيرىي نەرسە ئۈچۈن ئېگىشىڭ يارىشارمۇ ؟
ئاللا سېنىڭ يېيىشىڭ ئۈچۈن دانىنى ئىلتىپات قىلدى ، ھايۋانلارەك بېشىڭنى سامانغا تىقمىدى .
ساڭا ئىلتىپات قىلىنغان بۇ گۈزەل سۈرەتكە مەغرۇرلانماي ، ئېسىل مىجەزلىك بول .
ئىنسانغا تىك تۇرىدىغان بوي ئەمەس ، توغرا يول لازىم .
ئەقلىڭ بولسا ساڭا كۆز ، ئېغىز ، قۇلاق بەرگۈچىنىڭ ئەمرىگە خىلاپ ئىش قىلمايسەن .
دوستۇڭ بىلەن جەڭگە - جېدەل قىلىسەن ، ئەجەبا ، بېشىنى ئېزىدىغان دۈشمىنىڭ يوقمۇ ؟

نېمەتكە نان كورلۇق ھەققىدە ھېكايە

بىر ھۆكۈمدارنىڭ ئوغلى ئاتتىن يىقىلىپ ، بويۇن سۆڭەكلىرى بىر - بىرىگە كىرىشىپ ، بوينى پىلىنىڭ بوينىدەك گەۋدىسىگە پېتىپ كەتتى . بوينىنى بۇرىماقچى بولسا پۈتۈن گەۋدىسىنى بۇرايتتى .
يۇرتىدىكى پۈتۈن دوختۇرلار داۋالاشقا ئاجىزلىق قىلىشتى . پەقەت يۇنانلىق بىر دوختۇر تومۇرلىرى بىلەن سۆڭەكلىرىنى ئورنىغا كەلتۈردى . ئۇ دوختۇر بولمىغان بولسا ، شاھزادە مېيىپ بولۇپ قالاتتى ، بەلكىم ئۆلۈپمۇ كېتەتتى .
بىر مەزگىلدىن كېيىن ، شاھزادىنى ساقايتقان دوختۇر ئۇنى

ۋە ئاتىسىنى يوقلاپ باردى . ياخشىلىقنى بىلمىگەن نان كور پادىشاھ بىلەن شاھزادە ئۇنىڭغا زادى چىراي ئاچمىدى . دوختۇر ئۆزىگە راۋا كۆرۈلگەن بۇ مۇئامىلىدىن تەسىرلەندى ۋە پادىشاھ بىلەن ئوغلى نومۇس قىلىشىنىڭ ئورنىغا ئۇ نومۇس قىلىپ ، بېشىنى يەرگە ئەگدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ ، كېتىدىغان چاغدا مۇنداق دەپ غودۇڭشىدى :

«مەن ئۇنىڭ بوينىنى بۇراپ ئەسلىگە كەلتۈرمىگەن بولسام ، بۇگۈن مەندىن يۇز ئۆرۈمەيتتى .»

دوختۇر بۇ ھاقارەتكە قارشى ھۆكۈمدار بىلەن ئوغلىدىن ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بىر تال ئۇرۇق يوللاپ :

«شاھزادە بۇنى ئىسرىقداندا كۆيدۈرسۇن ، بۇ ناھايىتى شىپالىق ئىسرىقدۇر» دەپ خەۋەر يوللىدى .

شاھزادە دوختۇر ئەۋەتكەن ئۇ ئۇرۇقنى كۆيدۈرگەندىن كېيىن ، ئىسىدىن چۈشكۈردى . چۈشكۈرگەنچە بېشى بۇرۇنقىدەك قىيسايدى . پادىشاھنىڭ ئەمرى بىلەن دوختۇرنى كۆپ ئىزدەشتى ، ئەمما تاپالمىدى . ئۇنىڭدىن ئۆزرە تىلىمەكچى بولغانىدى ، ئامال قانچە ، بولغۇلۇق بولۇپ بولدى .

جانابي ھەققە شۈكۈر قىلىشتىن يۇز ئۆرۈمىگىنكى ، ئەتە مەھشەر كۈنى بوينۇڭ قىسىلمىسۇن .

ھېكايەت

بىر كىشى بالىسىنىڭ قۇلىقىنى سوزۇپ :

ـــ ھاڭۋاقتى بەتبەخت ، مەن ساڭا پالتىنى مەسچىتنىڭ تېمىنى ئۆرۈگىلى ئەمەس ، ئوتۇن يارغىلى بەردىم ! ـــ دېدى .

تىل شۈكۈر قىلىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ ، ھەقنى بىلگەنلەر ئۇنى غەيۋەت ئۈچۈن قوللانمايدۇ .

قۇلاق قۇرئان ۋە نەسىھەت ئاڭلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ . ئاساسسىز ۋە قۇرۇق سۆز ئاڭلاش ئۈچۈن ئەمەستۇر .

ئىككى كۆز ھەمرىھىڭ ۋە دوستۇڭنىڭ ئەيىبىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئەمەس ، ئالالانىڭ قۇدرەت ۋە ماھارىتىنى كۆرۈش

ئۇچۇندۇر .

ئاللانىڭ قۇدرىتىنىڭ ئەسەرلىرى ۋە شۈكۈر قىلىش ھەققىدە

ئاللاتائالا كىچىنى سېنىڭ ئارام ئېلىشىڭ ، كۈندۈزنى بولسا ئىش قىلىشىڭ ئۈچۈن يارىتتى . ئاي كىچىنى ، كۈن بولسا كۈندۈزۈڭنى يورۇتىدۇ .

قۇياش نۇرى ساڭا باھار يوپۇقىنى ياپىدۇ . شامال ، قار ، يامغۇر ، بۇلۇت ، بۇلۇتلارنى ھەيدەيدىغان گۈلدۈرماما ۋە قىلچىتەك يالتىرىغان چاقماقلار تېرىغان - تىككەنلىرىڭنى پەرۋىش قىلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ ۋە ھەقتائالانىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇنداپدۇ .

سۇسىز قالىمەن دەپ ئەنسىرىمە ، چۈنكى بۇلۇتلار ساڭا سۇ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ .

يارىتقۇچى سېنىڭ كۆزۈڭ ، بۇرنۇڭ ، دىمىغىڭ ، ئاغزىڭ ھۇزۇرلانسۇن دەپ تۈپراقتىن رەڭلەر ، پۇراقلار ، گۈللەر ۋە يېمەكلىكلەرنى يارىتتى . ئۇرۇقتىن خورما دەرىخى ، خورما دەرىخىدىن خورما مېۋىسى ، ھەردىن ھەسەلنى بارلىققا كەلتۈرۈپ بەردى .

قۇياش ، ئاي ، ئۈكەر يۇلتۇزلىرىمۇ سەن ئۈچۈندۇر . بۇلار سېنىڭ سايىيىڭنىڭ تورۇسىنى بېزىگەن چىراغلاردۇر .

ئاللا سەن ئۈچۈن تىكەندىن گۈل ، ئاھۇ كىيىكنىڭ كىندىكىدىن ئىپار ، تۈپراقتىن ئالتۇن ، قۇرۇق شاختىن يوپۇرماقلارنى ۋۇجۇدقا كەلتۈردى . كۆز ۋە قاشلىرىڭنى ئۆز قۇدرەت قولى بىلەن سىزدى .

ئۇ قادىر ئاللا قۇللىرىنى نازۇنېمەتلەر ئىچىدە مۇشۇنداق كۈتىدۇ .

ئۇنداقتا ، سەن جان دىلدىن ۋە پەقەت تىل بىلەن ئەمەس ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ بىلەن ئۇنىڭغا توختىماي شۈكۈر قىلىشىڭ زۆرۈر .

ئى ئاللا ، يۇرىكىمگە قان تولدى . كۆزلىرىم قان يىغلىماقتا . قارايمەنكى ، نېمەتلىرىگگە شۇكۇرنى ئىپادىلەشكە ئاجىزمەن .

يەر يۈزىدىكى ياۋايى ھايۋانلار ، چۈمۈلىلەر ، بېلىقلارنىڭلا ئەمەس ، ھەتتا ئاسماندىكى پەرىشتىلەرنىڭ شۇكۇرلىرىمۇ ساڭا قىلىشقا تېگىشلىك ھەمدۇسانانىڭ مىڭدىن بىرىمۇ ئەمەس .

سەئدى ، ئاخىرى چىقمايدىغان يولدا ئايلىنىپ يۈرمە . ھەددىڭنى بىلىپ ، ئاجىزلىقىڭنى ئېتىراپ قىل .

جانابىي ھەقنىڭ نېمەتلىرىنى تونۇش ھەققىدە

قىيىنچىلىق تارتمىغانلار ياخشى كۈننىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ .

قەھەتچىلىك يىلىدا يوقسۇلنىڭ قىشى بايغا ئاسان بولىدۇ .

ساغلام كىشى ئازاب ئىچىدە ئۈيقۇسىز قالمىغۇچە ، ساغلاملىقى ۋەجىدىن شۇكۇر قىلىش ئەقلىگە كەلمەيدۇ .

سەن يىگىتلەردەك ماڭىسەن ۋە ئايىغىڭ ئىتتىك . ئۇنداقتا ، شۇكۇر قىلىش ئۈچۈن كارۋان ئىچىدە ئايىغى ئېغىرلار بولسا ، ئۇلارنى كۈتۈشنى ئۇنتۇما .

ياشلار ياشانغانلارغا ، كۆچلۈكلەر ئاجىزلارغا ھېسداشلىق قىلىشى ۋە ياردەم قىلىشى زۆرۈر .

جەيھۇن دەرياسىنىڭ بويىدا ئولتۇرىدىغانلار سۇنىڭ قەدرىنى نەدىن بىلسۇن ؟ سەن سۇنىڭ قەدرىنى كۈننىڭ ئىسسىقىدا يول يۈرگەنلەردىن سورا .

دەجلە دەرياسى بويىدا ئولتۇرىدىغان ئەرەب زەرۋد چۆلىنىڭ قاقاسلىقىدىن قايغۇرامدۇ ؟

سالامەتلىكنىڭ قىممىتىنى بىر چاغلاردا بەزگەك دەردىنى تارتقان بىچارىلەر بىلىدۇ .

ئورنۇڭدا ئۇياق ـ بۇيىقىڭغا ئۆرۈلۈپ ياتسەن ، ساڭا قاراڭغۇ كېچە ئەلۋەتتە ئۇزۇن كەلمەيدۇ . ئورنىدا ئوتتەك قىزىپ قىينىلىۋاتقانلارنى ئويلا . كېچىلەرنىڭ نەقەدەر ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى پەقەت شۇلار بىلىدۇ .

دۇمباق ئاۋازى بىلەن ئويغانغان باي كۆزەتچىنىڭ كېچىنى قانداق ئۆتكۈزگەنلىكىنى نەدىن بىلسۇن؟

سۇلتان تۇغرۇل بىلەن ھىندى كۆزەتچىنىڭ ھېكايىسى

تۇغرۇل شاھ قىشنىڭ بىر كېچىسى سارايىنى تەكشۈرۈپ چىققىنىدا، ساراي كۆزەتچىلىرىدىن بىر ھىندى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. قار ۋە يامغۇر يېغىپ، سەللەر ئېقىۋاتقانىكەن. بىچارە كۆزەتچى بولسا سوغۇقتىن دىر - دىر تىترەۋېتىپتۇ.

سۇلتان تۇغرۇل كۆزەتچىگە ئىچى ئاغرىپ:

— پېشايۋاندا بىرئاز كۈتۈپ تۇر. مەن ئۆيگە قايتىپ بېرىپ، ئۇچامدىكى جۇۋىنى دېدەكتىن ئەۋەتىپ بېرەي، ئۇنى كىيىۋالساڭ توڭلىمايسەن، — دەپتۇ.

دەل شۇ چاغدا دەھشەتلىك سوغۇق شامال چىقىپ، تۇغرۇل شاھ دەرھال ئۆيىگە قېچىپ كىرىۋېلىپ، ئامراق دېدىكى ئاغۇش بىلەن بولۇپ كېتىپ كۆزەتچىنى ئۇنتۇپتۇ.

بىچارە كۆزەتچى سوغۇقنى ئاز دەپ، ئەمدى كۈتۈش ئازابىغا چۈشۈپتۇ.

سۇلتان تۇغرۇل يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. تاڭ ئاتقاندا كۆزەتچى: «ھەرھالدا ئاغۇشنى دەراغۇش قىلغىنىدا، كۆزەتچىنى پەرامۇش قىلدى»[1] دەپتۇ.

ئەي پادىشاھ، سېنىڭ كېچەڭ كەيپ - ساپا بىلەن ئۆتتى، لېكىن بىلمەيسەنكى، كۆزەتچى نېمە كۈن كۆردى.

قازىنىنى قاينىتىپ تاماققا ئولتۇرغان كارۋان نېرىدا قالغان، ئاياغلىرى قۇمغا پاتقان، ئاچ ۋە چاڭقىغان بىچارىلەرنى ئويلىسۇنمۇ؟

ھەي كېمىچى، توختاپ تۇر، كېمىنى ھەيدەپ كەتمە. قارا، قانچىلىغان بىچارە دېڭىزغا چۈشۈپ كەتتى. دولقۇنلار باشلىرىدىن

---

① «ئاغۇشنى قۇچاقلىغاندا، كۆزەتچىنى ئۇنتۇدى» دېگەن مەنىدە.

ئېشىپ كەتتى . تۇنجۇقۇپ قالمىسۇن ، ئۇلارغا ياردەم قىل .

ھەي ئايىغى چاققان ياشلار ، ئېغىر بولۇڭلار ، كارۋاندا ياشانغانلار بار .

سەن كارۋاندا كۆشەكتە[1] ئولتۇرۇپسەن ، تۆگىنىڭ چۈلۈرى تۆگىچىنىڭ قولىدا . كۆشەكتە بخارامان ئۇخلايسەن . نە چۆل ، نە تاغ ۋە نە قۇم خىيالىڭدا ئەمەس . سېنى ئىككى لوككىلىق تۆگە كۆتۈرگەندە ، پىيادىلەرنىڭ قانداق كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيسەن .

ئەي قونالغۇدا چېدىرىدا ھۇزۇرلىنىپ ياتقانلار ! ئاچلىقتىن قىينىلىپ كۆزى ئۇيقۇغا بارمىغانلارنىڭ ھالىنى نەدىن بىلىسىلەر ؟

ھېكايەت

كىچىلىك كۆزەتچى بىر ئوغرىنى نەق مەيداندا تۇتۇۋېلىپ ، قوللىرىنى كەينىگە باغلاپ قويدى .

ئوغرى كىچىچە ئۇخلىيالماي قىينالدى . ئۇ بىرھازادا تۇن قاراڭغۇسىدا بىر كەمبەغەلنىڭ يوقسۇللۇقىدىن ئاغرىنىپ شىكايەت قىلغىنىنى ئاڭلىدى .

ئوغرى ئۇنىڭغا خىتابەن :

ـــ ھەي ئادەم ، يوقسۇللۇقتىنمۇ شۇنچە زارلانغان بارمۇ ؟ ماڭا ئوخشاش قوللىرىڭ باغلاقلىق بولمىغانلىقىڭ ئۈچۈن ئاللاغا شۈكۈر قىل !... ـــ دېدى .

ئۆزۈڭدىن كەمبەغەل بىرىنى كۆرگىنىڭدە ، ئۆز كەمبەغەللىكىڭدىن زارلىما .

ھېكايەت

يېلىڭ ـ يالىڭاچ بىر ئادەم بىرىدىن قەرز پۇل ئېلىپ ، ئۆزىگە خام تېرىدىن كىيىم تىكتۇرگەنىدى ، ئۇ كېيىن مۇنداق شىكايەت

---

① كۆشەك ـــ ئۇلاغقا ئارتىدىغان بىر خىل سېۋەت .

قىلدى :
ـــ ھەي بىتەلەي ! بۇ خام تېرىنىڭ ئىچىدە ئىسسىقتىن پىشىپ قالاي دېدىم .
زىنداندىكى مەھكۇملاردىن بىرى ئۇنىڭ بۇ شىكايىتىنى ئاڭلاپ مۇنداق دېدى :
ـــ ھەي ئۇچسىدىكى خام تېرىدىن شىكايەت قىلغان خام ئادەم ! بېرىپ ئاللاغا شۇكۇر قىل . ھېچبولمىغاندا بىزگە ئوخشاش قولۇڭدا كويزا ، پۇتۇڭدا كىشەن يوق...

ھېكايەت

بىر كىشى بىر دىندار بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ، ئۇنى يەھۇدىي دەپ ئويلاپ ، گەجگىسىگە بىر مۇشت ئۇرۇپتۇ .
دىندار خاپا بولمايلا قالماي ، ئۇچسىدىكى كۆڭلىكىنى يېشىپ ئۇنىڭغا تەقدىم قىپتۇ .
دىندارنى يەھۇدىي دەپ ئويلاپ مۇشت ئاتقان كىشى خىجالەت بولۇپ ئەپۇ سوراپ :
ـــ ۋاي تەقسىر ، ماڭا ھەدىيە ئەمەس ، ئەپۇ كېرەك . خاتالىشىپتىمەن . سىلى ماڭا كۆڭلەك تەقدىم قىلماي ، قىلغان خاتالىقىم ئۈچۈن مېنى ئەپۇ قىلسىلا ، ـــ دەپتۇ .
دىندار ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :
ـــ قانچىلىك شۇكۇر قىلسام ئازلىق قىلىدۇ ، چۈنكى ئويلىغانلىرىدەك ئەمەسمەن .

ھېكايەت

يولدا باشقىلارنىڭ كەينىدە قالغان بىر پىيادە :
ـــ بۇ چۆلدە مەندىنمۇ بىچارە كىم باردۇ ؟ ـــ دەپ يىغلاپتۇ .
ئۇچسىدا يۈك بولغان ئېشەك بۇ سۆزنى ئاڭلاپ دەپتۇ :
ـــ ئەي ئەقىلسىز ! سەنمۇ پەلەكنىڭ جەبىر ـ جاپاسىدىن

شـــكايەت قىلىۋاتامسەن؟ ئېشەككە مىنمەپسەن ، لېكىن شۇكۇر قىلغىنكى ، ھېچبولمىغاندا يوك ئاستىدىكى ئېشەك ئەمەسسەن !

ھېكايەت

بىر شەرئەت ئۆلىماسى يەردە يېقىلىپ ياتقان بىر مەستنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ئۆزىنىڭ نەقەدەر ياخشى ھالدا ئىكەنلىكىنى ئويلاپ كۆرەڭلىدى ۋە مەستكە كۆز قىرى بىلەن قارىغۇسىمۇ كەلمىدى .

مەست بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆلىماغا مۇنداق دېدى :

ـــ ئەي ياخشى زات ، نائىل بولغان نېمەتكە شۇكۇر قىل ، ھەرگىز مەغرۇرلانما ، چۈنكى كىبىردىن مەھرۇمىيەت ھاسىل بولىدۇ . بىرىنى كىشەنلەنگەن ھالدا كۆرسەڭ كۈلمە ، سېنىڭ بېشىڭغىمۇ كېلىپ قېلىشى مۇمكىن . تەقدىرنى بىلگىلى بولمايدۇ . سەنمۇ بىر كۈنى مەست بولۇپ ، ماڭا ئوخشاش يەردە سۆرۈلۈپ يېتىشىڭ مۇمكىن .

پەلەك ساڭا مەسچىتنى نېسىپ قىلدى . ناھايىتى ياخشى ! لېكىن ، چېركاۋغا باردىغانىنمۇ مەسخىرە قىلما . جانابى ھەق بىلىڭگە مەجۇسىي كەمىرى باغلىمىغانلىقى ئۈچۈن شۇكۇر قىل . ئاللا كىمنى خالسا ، ئىلتىپاتى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتىدۇ . بولمىسا ، توغرا يولنى ئىنسان ئۆزى تاپالمايدۇ .

دەرۋىشلەرنىڭ نەزەرلىرى سەۋەبتە ئەمەس ، ئاللادىدۇر

تەقدىرگە ئىشەن . ئاللانىڭ ئىرادىسىنى كۆر ، سەۋەبكە تايىنىش كورلۇقتۇر .

ئۇ خالىمىسا ، سەۋەب ھېچ ئىشقا يارىمايدۇ .

توغرا ، ئاللا ھەسەلدە شىپا ياراتتى ، لېكىن ئەجەلنى بىكار قىلىدىغان دەرىجىدە ئەمەس . ھەسەل كېسەللەرگە دورىدۇر ، ئەمما

ئەجەللىنىڭ دورىسى يوق .

گىياھلارمۇ مانا شۇنداق شىپالىقتۇر ، لېكىن ئەجەلنى توشمىغانلارغا...

ئەجەلنى توشقان كىشىنىڭ ئاغزىغا ھەسەل سۈركىگەننىڭ نېمە پايدىسى بار ، ھەسەل ئاغزىدا تۇرۇپ جېنى چىقىۋېرىدۇ .

ھېكايەت

بىر كىشى كاللىسىغا بىر تۆمۈر توقماق يەپتىكەن ، يەنە بىر كىشى ئۇنىڭغا سەندەل يېغى[1] سۈركە ، دەپتۇ .

خەتەردىن قاچالىغىنىڭچە قاچ ، لېكىن تەقدىر بىلەن ئېلىشما .

بەدەن يەپ ـ ئىچكەننى قوبۇل قىلسا ، تېتىك ۋە روھلۇق بولىدۇ . لېكىن ، يېگەن تاماق ماس كەلمىسە خاراب بولىدۇ .

سەندە تۆت تەبىئەت بار : ياشلىق ، قۇرۇقلۇق ، ئىسسىقلىق ۋە سوغۇقلۇق . مانا بۇلاردىن بىرى ئېشىپ كەتسە ، ئۇلارنىڭ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلسا ، سالامەتلىك تارازىسى سۇنىدۇ .

ئەگەر نەپەس بىلەن بەدەنگە سوغۇق ھاۋا كىرمىسە ، ئاشقازاننىڭ ھارارىتى جاننى كۆيدۈرىدۇ .

ئەگەر ئاشقازان يېمەكلىكنى پىشۇرمىسا ، بەدەننىڭ ئېشى خام بولىدۇ .

بەدەنگە قۇۋۋەت بېرىدىغان ۋە ئۇنى پەرۋىشلەيدىغان نەرسە يېمەكلىك دەپ قارىما . ئۇنىڭغا بۇ قۇدرەتنى بەرگەن ۋە پەرۋىشلىگەن ئاللادۇر .

قەسەم قىلمەنكى ، كۆزۈڭنى قىلچ زەربىسىگە قارشى تۇتساڭمۇ ، يەنىلا ئۇنىڭغا شۇكۇر قىلىش ۋەزىپەڭنى ئۆتىيەلمەيسەن .

تەزىم ۋە ھۆرمەتلىرىڭنى بىلدۇرۇش ئۈچۈن يۈزۈڭنى يەرگە

---

① سەندەل يېغى — خۇش پۇراقلىق بىر خىل دەرەختىن ئېلىنىدىغان ياغ .

قويغان چېغىدا ، ئاللاغا ھەمدۇسانا ئوقۇغىن ۋە ئۆزۈڭنى ئونتۇغىن .

تەسۋى سىيرىش ، زىكىر قىلىش ، نامازغا ھازىرلىنىپ ، ئۇنىڭ ھۇزۇرىغا چىقىش ئۈنىڭدىن تىلەيدىغان تىلەشتۇر . تىلەمچىگە كىمىر ياراشماس .

ئاللاغا خىزمەت قىلىش ۋە شۈكۈر قىلىش بوينۇڭغا قەرزدۇر ، چۈنكى سەن ھەمىشە ئۇنىڭ بەرگەن رىزقىنى يەۋاتىسەن .

قىلىنغان ئىشتا ئاللانىڭ تەۋپىقىگە[1] مۇيەسسەر بولۇش ھەققىدە

ئالدى بىلەن جانابىي ھەق قۇلىنىڭ قەلبىگە ئارزۇ ۋە مېھىر - مۇھەببەت سالىدۇ . ئاندىن ئۇ قۇل بېشىنى ئاللانىڭ بوسۇغىسىغا قويۇپ ئىبادەت قىلىشقا باشلايدۇ .

ئۇلۇغ ئاللا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە قۇلىغا تەۋپىقىنى ئېھسان قىلمىسا ، ئۇ قۇل ھېچكىمگە ياخشىلىق قىلالمايدۇ .

تىل سۆزلەيدۇ ۋە ئاللانى ئىقرار قىلىدۇ . لېكىن ، سەن تىلغا قارىما ، ئۇنىڭغا بۇ قۇدرەتنى بەرگۈچىگە قارا .

كۆزلىرىڭ يەرگە ۋە كۆككە ئېچىلغان بىلىم ئىشكىلىرىدۇر . ئاللا ئىلتىپات قىلىپ يۈزۈڭگە بۇ ئىشكىلەرنى ئاچمىغان بولسا ، ئويمان - دۆڭنى نەدىن بىلەتتىڭ ؟

جانابىي ھەق قولىنى يوقتىن بار قىلدى . قولۇڭغا مەردلىك ، بېشىڭغا بولسا سەجدە قىلىش قابىلىيىتى بەردى . ئۇنداق بولمىغاندا ، نە قول مەردلىك ، نە باش سەجدە قىلالمايتتى .

تىل بىلەن قۇلاق كۆڭۈل ساندۇقىنىڭ ئاچقۇچىدۇر . تىل سۆزلىمىسە ، كۆڭۈللەرنىڭ سىرى مەخپىي قالاتتى . قۇلىقىڭ جاسۇستەك مەلۇمات توپلىمىسا ، ئەقىل سۇلتانىغا قانداق خەۋەر يېتەتتى ؟

---

① تەۋپىق —— توغرا يولغا ئىنتىلىش ئارزۇسى .

ئاللا ماڭا بۇ شېرىن تىلنى ، ساڭىمۇ بۇ ئاڭلايدىغان قۇلاقنى بەخش ئېتىپتۇ . بۇلار كۆزەتچىدەك ھەمىشە ئىشكىتە تۇرىدۇ . بىرى سىرتقا خەۋەر يەتكۈزىدۇ ، بىرى ئىچكىرىگە خەۋەر بېرىدۇ .

ئىنتايىن خەيرلىك ئىش قىلدىم دەپ ماختانما . ياخشى قارا . قانداق خەيرگە مۇۋاپىق بولسا ، ئۇ ئاللانىڭ تەۋپىقى بىلەندۇر .

باغۋەن پادىشاھقا تەقدىم قىلغان مېۋە يەنىلا پادىشاھنىڭ باغچىسىنىڭدۇر .

ھىندىستانغا سەپىرىم ۋە بۇتپەرەسلەرنىڭ ئازغىنلىقلىرى ھەققىدە

ھىندىستاندىكى سۈمەنات[1] بۇتخانىسىدا پىل چىشىدىن ياسالغان بىر بۇتنى كۆردۈم . جاھىلىيەت دەۋرىدىكى مەنات بۇتىدەك زىبۇزىننەتلەر بىلەن بېزەپ ئىشلەنگەنكەن . بۇتنى ياسىغان ئۇستا ئۇنى شۇ قەدەر ئېسىل ياسىغانىدىكى ، ئۇنىڭدىنمۇ ئېسىلى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس .

ئۇ جانسىز ھەيكەلنى كۆرۈش ئۈچۈن تەرەپ ـ تەرەپتىن كارۋانلار كېلىشەتتى . سەئدى تاش يۈرەك مەشۇقىدىن قانداق ۋاپا كۈتسە ، ھىندىستاندىن چىنغچە چوڭ ـ كىچىك ھەممەيلەن بۇ بۇتتىن خەير تىلەيتتى .

ھەر يەردىن كەلگەن شائىرلار ، خاتىپلار ئۇ كالىنىڭ ئالدىدا ئېغىز ـ ئېغىزغا تەگمەي يالۋۇرۇشاتتى .

كىشىلەر نېمىشقا بۇتقا چوقۇنىدىغاندۇ ؟ بۇنىڭغا زادى ئەقلىم يەتمەيتتى .

سۈمەنات شەھىرىدە مەن بىلەن بىر ھۈجرىدا ياتقان بىر بۇرادىرىم بار ئىدى . ئۇ شېرىن سۆزلۈك بىر مەجۇسىي (ئوتقا چوقۇنغۇچى) ئىدى . بىر كۈنى ئۇنىڭغا سىلىق سۆزلەر بىلەن

---

① سۈمەنات —— ھىندىستاندا كوچىرات ساھىلىدىكى بىر شەھەر بولۇپ ، بۇتخانىسى بىلەن مەشھۇر .

دېدىم :

— بۇرادەر ، مەن بۇ يۇرتنىڭ ئىشىغا ھەيرانمەن . كىشىلەر نېمە ئۈچۈن بۇ جانسىز بۇتنىڭ ئالدىدا بۇنچىۋالا ئۆزلىرىدىن كېچىشىدۇ ؟ بۇ ئازغانلىق ئەمەسمۇ ؟ ئۇلار چوقۇنغان بۇتنىڭ قوللىرىنى مىدىرلاتقۇدەك كۈچى ، پۇتلىرىنى قىمىرلاتقۇدەك قۇدرىتى يوق ، يىقىتساڭ ئورنىدىن تۇرالمايدۇ .

قارىغىنا ، كۆزلىرى كەھرىۋادىن ئىكەن . تاش كۆزلۈكلەردىن ۋاپا كۈتۈش خاتادۇر .

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان دوستۇم ئىنتايىن خاپا بولدى . ئۇ مېنى دۈشمەن دەپ بىلدى ۋە مەجۇسىيلارغا ھەمدە ئۇلارنىڭ باش راھىبلىرىغا خەۋەر قىلدى . مەجۇسىيلار توپلاندى . قارىسام ، بۇ ئىشتا خەير يوق ، ئەھۋال چاتاق . پازەند[1] ئوقۇغان مەجۇسىيلار ئۇ سۆڭەك بۇت ئۈچۈن ماڭا ئىتتەك خىرىس قىلىشتى . چۈنكى ئۇلار تۇتقان ئەگرى يول ئۇلارغا توغرا ۋە مەن كۆرسەتكەن توغرا يول ئۇلارغا ئەگرى ئىدى .

بىر كىشى قانچىلىك بىلىملىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، جاھىلنىڭ ئالدىدا جاھىلدۇر .

قۇدۇققا چۈشۈپ تۇنجۇقۇپ قالاي دېگەن بىر كىشىگە ئوخشاپ قالغانىدىم . ئامالسىز لولىلىق قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم .

بىلىمسىزنىڭ ئۆچلىشىپ غەزەپلەنگەنلىكىنى كۆرسەڭ ، ئەڭ توغرا ھەرىكەت چىقىشقاقلىق كۆرسىتىشتۇر .

مەنمۇ مەجۇسىي راھىبلىرىنىڭ كاتتىۋېشىنى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ماختاشقا باشلىدىم ۋە مۇنداق دېدىم :

— ئەي زەند ئاۋېستا[2] كىتابىنىڭ شەرھىيچىسى ! مەنمۇ بۇ بۇتنىڭ شەكلىگە ، تەسۋىرىگە ھەيرانمەن ، ئۇنىڭ سېيماسى نېمىدېگەن گۈزەل ۋە كىشىنى جەلپ قىلارلىق ! سىرتقى كۆرۈنۈشى پەۋقۇلئاددە ئىكەن . لېكىن ، مەنىۋى تەرىپىنى بىلەلمىدىم . چۈنكى

---

① پازەند —— ئونقا چوقۇنغۇچىلارنىڭ كىتابى .

② زەند ئاۋېستا — مەجۇسىيلارنىڭ كىتابلىرى .

بۇ يەرگە ياقا يۇرتلۇق بىر غېرىبمەن ، غېرىبلار ياخشىنى ياماندىن پەرق ئېتەلمەس . سەن بۇ شاھمات ئويۇنىدىكى ئات ، بۇ يەرنىڭ پادىشاھىمۇ سەندىن تەلىم ئالىدۇ . بۇ بۇتنىڭ نېمە مەنە بېرىدىغانلىقىنى ماڭا چۈشەندۈرۈپ قويغىنكى ، ئۇنىڭغا چوقۇنىدىغانلارنىڭ بىرىنچىسى مەن بولاي . سەندەك بىر ئالىم دەيدۇكى ، تەقلىد ئارقىلىق ئىشىنىش بىر خىل دالالەتتۇر . بىر يولغا بىلىپ ماڭغانلار بەختىيار بولىدۇ...

راھىبنىڭ چىرايى ئېچىلدى . سۆزلىرىم ئۇنىڭغا ياققانىدى . ئۇ ماڭا :

— سوئالىڭ توغرا . ھەربىكتىكنى ياقتۇرۇپ قالدىم . بىلگەندىن يول سورىغان مەنزىلگە بارىدۇ . مەنمۇ ساڭا ئوخشاش ساياھەت قىلىپ كۆپ جايلارنى كەزدىم . نۇرغۇن بۇتلارنى كۆردۈم . لېكىن ، بۇ بۇت ئۇلاردىن باشقىچە ، چۈنكى بۇ بۇت ھەر سەھەر قولىنى ئادىل تەڭرىگە كۆتۈرىدۇ . خالىساڭ بۇگۈن كېچە بۇ يەردە قونۇپ ، ئەتە ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆر . بۇ سىردىن سەنمۇ خەۋەردار بول ، — دېدى .

راھىبنىڭ بۇ سۆزى بىلەن كېچىنى ئۇ يەردە ئۆتكۈزدۈم . بىجانغا[1] ئوخشاش بالايىئاپەت قۇدۇقىغا چۈشتۈم . ئۇ كېچە ماڭا ناھايىتى ئۇزۇن بىلىنىپ كەتتى . تەرەتسىز مەجۇسىيلار تاڭ ئاتقۇچە دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈشتى . بۇلار ئۆمرىدە سۇ يۈزى كۆرمىگەن راھىبلار ئىدى . ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلسە ، بىقىسىپ قالغان گۆشتەك سېسىق پۇرايتتى .

بۇ ئېچىنىشلىق ئازابنى چەككۈدەك نېمە گۇناھىم بار ئىدىكىن ؟ تاڭ ئاتقۇچە ئەلەم زەنجىرى بىلەن باغلاغلىق تۇردۇم . بىر قولۇم يۇرىكىمنىڭ ئۈستىدە ، بىر قولۇم دۇئادا ئىدى .

ئاخىرى دۇمباقچى تاڭ دۇمبىقىنى چالدى . راھىبلاردىن بىرى خورازدەك چىللىدى . تۇننىڭ قارا تونلۇق خاتىپى كۇن قىلىچىنى سۇغۇرۇۋالدى . تاڭ شامىلى چىقىپ ، ئەتراپ يورۇشقا باشلىدى .

---

① بىجان — شاھنامىدىكى ئەپسانىۋى قەھرىمان .

سېرىق چىراي موڭغۇل قوشۇنى زەنگبار[1] دىيارىنىڭ بىر قىسمىنى بېسىۋالدى دېگۈك كېلەتتى .

شۇنداق قىلىپ ، تاغلاردىن ، باغلاردىن ، يېزا ـ كەنتلەردىن ئۆمرىدە يۈزىنى يۇمىغان سېسىق پىكىرلىك مەجۇسىيلار بۇتخانىغا قاراپ كېلىشكە باشلىدى . شەھەردە ئەر ـ ئايال ھېچكىم قالماي ، ھەممىسى بۇتخانىغا تولۇپ ، تېرىق سىغقۇدەك يەر قالمىغانىدى .

ھەيرانلىقتىن ھاڭ ـ تاڭ ، ئۇيقۇسىزلىقتىن چارچىغان ، تارتقان جاپادىن بەزگەن ھالەتتە ئىدىم . تۇيۇقسىز بۇتنىڭ قولىنى كۆتۈرگىنىنى كۆردۈم . پەرياد كۆتۈرگەن بۇتپەرەسلەر دەريادەك ئۆركەشلىدى .

كېيىن خالايىق تارقىلىپ ، بۇتخانىدا ھېچكىم قالمىدى . بىرھازا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى . ئاندىن راھىب ماڭا قاراپ :

ـــ ئەمدى چۈشەنگەنسەن ، كۆرگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسى ھەقىقەت ، ـــ دېدى .

قارىسام ، ئۇ ئەبلەخنىڭ بىلىمسىزلىكىگە گەپ ئىشلىمەيدىكەن . تېخىچە خىيالىي تەسەۋۋۇر كەينىدە ، ئىمكانسىز نەرسىنى مۇمكىن دەپ قارايتتى . مەنمۇ ھەق ۋە ھەقىقەت نامىدا بىر نەرسە دېيىشنى توغرا تاپمىدىم ، چۈنكى ئاساسسىز ئېتىقاد ئەھلىدىن ھەقنى يوشۇرۇش لازىمدۇر .

ئورنىدىن سەكرىدىم ، ئۇستۇن ۋە كۈچلۈك بولغان بىرى بىلەن غوۋغالىشىپ قولىنى سۇندۇرۇش ئەرلىك ئەمەس . مەنمۇ يالغاندىن كۆزۈمدىن ياشلار تۆكۈپ يىغلىدىم ۋە دېگەنلىرىمگە پۇشايمان قىلدىم دېدىم . كۈپپارلار يىغلىغىنىمغا ئىشەندى . قىيان سۇيى تۇگمەننى چۆرگىلەتسە ، ئۇنىڭغا ھەيران بولغۇلۇقمۇ ؟

ئۇلار ماڭا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن ئالدىمغا كېلىشتى ۋە ئىززەت ـ ئىكرامدا بولۇشۇپ قوللىرىمنى تۇتۇشتى .

ئۆزرە تىلەش ئۈچۈن ئالتۇن ئويمىلىق تەخت ئۇستىدىكى پىل چىشىدىن ياسالغان بۇتنىڭ ئالدىغا بېرىپ ، قولىنى ئىككى

---

[1] زەنگبار —— قەدىمكى ھەبەشىستاننىڭ مەركىزى .

ياندۇرۇپ سۆيدۈم . ئىچىمده بولسا ئۇنىڭغا ۋه ئۇنىڭغا چوقۇنغانلارغا لەنەت ئوقۇدۇم .

بىرنەچچه كۈن يالغاندىن ئوتپەرەسلەر كىتابىنىڭ ھۆكمىگه ئاساسەن كۈپپالارغا ماسلىشىپ راھىب بولدۇم .

بىر كۈنى قارىسام بۇتخانىدا ھېچكىم يوق . ماڭا ئىشەنچ كەلدى ، خۇشاللىقتىن ئالەمگه سىغمىدىم . كېچىسى بۇتخانىنىڭ ئىشىكىنى چىڭ تاقىدىم ۋه چايانده‌ك ئۇياق - بۇياققا يۈگۈردۈم . بۇت ئولتۇرغان تەختنىڭ ئاستى - ئۈستىگه قاراپ ، ئالتۇندىن نەقىشلەنگەن بىر پەردىنى كۆردۈم . پەردىنى كۆتۈرسەم ، ئۇنىڭ كەينىده بىر مەجۇسىي ئولتۇرۇپتۇ . بۇتنىڭ قولىنى كۆتۈرگەن يىپ ئۇنىڭ قولىدا ئىكەن . ئەھۋال مەلۇم بولدى ۋه سىر يېشىلدى .

سىرى پاش بولغان راھىب مېنى كۆرۈپ خىجالەت بولۇپ قېچىپ كەتتى . مەن كەينىدىن قوغلىدىم ۋه ئۇنى تۇتۇۋېلىپ بىر قۇدۇققا بېشىچه تاشلىۋەتتىم . چۈنكى ، ئۇنى ساق قويسام ، سىرىنى پاش قىلماسلىق ئۈچۈن مېنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى .

بىر بۇزغۇنچىنىڭ ساڭا يامانلىق پىلانلاۋاتقانلىقىدىن خەۋەردار بولساڭ ، ئۇنى شۇئان ئۆلتۈرۈۋەت . سەن ئۇنى ساق قويساڭ ، ئۇ سېنى ھايات قويمايدۇ . كېيىپ بوسۇغاڭغا يۈزىنى سۈرسىمۇ ئىشەنمه . پۈرسەت تاپسا كاللاڭنى ئالىدۇ .

ھېيلىگەردىن يىراق تۇر . ھىيلىسىدىن خەۋەر تاپساڭ ، ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرمه .

مەنمۇ قۇدۇققا تاشلىغان ئەبلەخنىڭ ئۈستىگه تاش تاشلاپ ئەجىقىنى چىقاردىم .

ئۆلۈكتىن ئاۋاز چىقمىسىمۇ ، غوۋغا ئۇلغايغىلى تۇرۇۋىدى ، ئۇ يەردىن شۇئان تىكىۋەتتىم .

سازلىققا ئوت قويۇۋەتكىنىڭده ، ئەقىللىق بولساڭ ئۇ يەرده تۇرما . سازلىقتىكى يولۋاسلاردىن هەزەر ئەيلە .

ئادەمنى چاقىدىغان يىلاننىڭ بالىسىنى ئۆلتۈرمه ، ئۆلتۈرسەڭ ئۇ ئۆيده ئولتۇرما .

ھەرە ئۇۋىسىنى چۇۋۇۋەتسەك قاچ ، بولمىسا ئوتتا كۆيسەن .
ئۆزۈڭدىن چەبدەس بىرىگە ئوق ئاتما ، ئەگەر ئاتقان بولساڭ ، پىشىڭنى بىلىكىڭگە قىستۇرۇپ قېچىشىڭنى بىل .
ئۇلىنى قازغان تامنىڭ تۈۋىدە تۇرما .
سەئدىنىڭ كىتابىدا بۇنداق تەلىملەر كۆپتۇر...
سۇمەناتنى ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋېتىپ ، ئۇ يەردىن قايتىپ يەمەن يولى بىلەن ھىجازغا كەلدىم .
بېشىمدىن ئۆتكەن ۋە دۇچ كەلگەن ئازاب - ئوقۇبەتلەردىن كېيىن ، پەقەت بۇگۈن ئاغزىم ئاشقا تەگدى . بۇمۇ ئەبۇبەكىر بىن سەئدىنىڭ سەلتەنىتى ياردىمىدە بولدى . ئانلار ھازىرغىچە بۇنداق پادىشاھنى قايتا تۇغمىدى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ تۇغمايدۇ .
پەلەكنىڭ جەبىر - جاپاسىدىن كۆيۈپ - پىشىپ ، بۇ ئادىل پادىشاھنىڭ ياردىمىگە سېغىندىم .
پۈتۈن قۇللىرىدەك ، مەنمۇ بىر قۇل سۈپىتىدە ئۇنىڭ دۇئاكويىمەن .
ئۇنىڭ خىزمىتىدە بېشىمنى ئاياغ قىلسام ، بۇ نېمەتنىڭ شۈكرانىنى يەنىلا ئورۇندىيالمايمەن .
ئەلھاسىل ، چەككەن ئاشۇ ئازابلاردىن قۇتۇلدۇم ، لېكىن ئۇلاردىن ساۋاقمۇ ئالدىم .
سۇمەنات ۋەقەلىرىدىن كېيىن ، قاچانلىكى تەلەپكار قولۇمنى سىرلارنى بىلىدىغان جانابى ھەقنىڭ دەرگاھىغا كۆتۈرسەم ، ھېلىقى بېزەلگەن بۇت يادىمغا كېلىدۇ ۋە كىبىرىمنىڭ كۆزىگە توپا چېچىلىدۇ . چۈشىنىمەنكى ، تەلەپكار قولۇمنى ئۆز كۈچۈم بىلەن كۆتۈرگىنىم يوق .
دېمەك ، دەرۋىشلەر قوللىرىنى ئۆز ئىرادىلىرى بىلەن كۆتۈرمەيدۇ . غايىبتىن يېپىنىڭ ئۇچىنى تارتقۇچى بىرى باردۇر . خەير ۋە ئىبادەت ئىشىكى ئوچۇقتۇر ، لېكىن ئۇ ئىشىكتىن ھەممە كىشى كىرەلمەيدۇ . سۇلتاننىڭ ھوزۇرىغا سۇلتاننىڭ ئىجازىتى بولمىسا كىرگىلى بولسۇنمۇ ؟

تەقدىرنىڭ ئاچقۇچى ھېچكىمنىڭ قولىدا ئەمەس . قادىر مۇتلەق پەقەت ئاللادۇر .

ئەي تۇغرا يولنى تۇتۇپ كېتىۋاتقان كىشى ! ئۆزۈڭدىن ئەمەس ، ئاللادىن مىننەتدار بول . سېنى ياخشى ياراتقانلىقى ئۈچۈن ياخشىلىق قىلىۋاتسەن ، يامانلىق قىلالمايسەن .

ھەربىگە ھەسەل بەرگۈزگەنمۇ ، يىلاندا زەھەر يارىتقانمۇ ئۇ ئاللادۇر . ئۇ سېنىڭ مۇلكۈڭ ۋە سەلتەنىتىڭنى ۋەيران قىلماقچى بولسا ، ئالدى بىلەن سېنىڭ قولۇڭ ئارقىلىق خەلقنى پەرىشان قىلىدۇ . ساڭا بىرەر ئىلتىپات قىلماقچى بولسا ، سېنىڭ قولۇڭ بىلەن خەلقنى راھەتكە ئېرىشتۈرىدۇ .

توغرا يولنى تۇتۇپ كېتىۋاتقىنىڭدە مەغرۇرلانما . چۈنكى ، سېنى قولۇڭدىن تۇتۇپ توغرا يولغا باشلىغان ئۇ ئاللادۇر .

ئەگەر ئاڭلىساڭ ، بۇ سۆزلىرىم پايدىلىقتۇر :

توغرا يولدا مېڭىشنى داۋاملاشتۇرساڭ ، ئەۋلىيالىق دەرىجىسىگە يېتىسەن ، يول بەرسە ، مەرتىۋىگە ئېرىشىسەن . ئۇ يەردە ساڭا ھۆرمەت ۋە ئىكرام قىلىشىدۇ . مانا شۇ ئېسىل زىيا پەتتە بولغىنىڭدا ، ئۆزۈڭ يالغۇز يېمەي ، بىچارە سەئدىنىمۇ ئەسلەپ قوي . كەينىمدىن ماڭا رەھمەت يوللا ، چۈنكى مەن ئۆز ئەمىلىمگە ئىشەنمەيمەن .

توققۇزىنچى باب

توۋا ھەققىدە

ئەي ئۆمرىنىڭ يەتمىش يىلى ئۆتكەن ئىنسان ! ئۇخلىغانمىدىڭ ، ئۆمرۈڭ بىكار ئۆتۈپتۇ ؟

ھەمىشە بۇ يەردە قېلىش ئۈچۈن تىرىشاتتىڭ ، تەدبىرلىك بولۇپ ، كېتىش تەييارلىقىنى قىلمىدىڭ .

ئەتە قىيامەتتە جەننەت بازىرى ئېچىلغۇسى ، ئۇ يەردە ھەممە كىشى دۇنيادا قىلغان ئىشلىرىغا قارىتا مۇئامىلىگە ئىگە بولىدۇ . ئۇ يەرگە قانچىلىك سەرمايە ئېلىپ بارساڭ ، شۇنچىلىك دارامەت ئالىسەن . بۇ يولدا ۋەيران بولساڭ ، قولۇڭغا خجالەتچىلىكتىن باشقا نەرسە كەلمەيدۇ .

بازار قانچىلىك بايلىقات بولسا ، يوقسۇل شۇنچىلىك غەمكىن قايتار . ئەللىك دىرھەملىك مالنى بەش دىرھەم پۇلۇڭ كەم بولسا ئالالمايسەن ۋە ئۇ يەردىن كۆڭلۈڭ يېرىم قايتىسەن .

ئەللىك يىلىڭ ئۆتۈپ كەتتى ، ئەمدى قالغان بەش كۈنۈڭنى غەنىيمەت بىل ...

بىچارە ئۆلۈكىنىڭ تىلى بولسا ، پەريات قىلىپ مۇنداق دەيتتى :

ــ ئەي ھايات ئىنسان ! بۈگۈن تىلىڭ بار ئىكەن ، ئاللانى زىكىر قىل ، ئۆلۈكتەك سۈكۈت قىلما . بىز ۋاقتىمىزنى غەپلەتتە ئۆتكۈزدۇق ، سەن بىزدەك بولما . ساناقلىق نەپسىرىڭنىڭ قەدرىنى بىل .

ياشانغان كىشىنىڭ ياشلىقىغا ھەسرەت قىلغانلىقى ھەققىدە ھېكايە

ياش ۋاقتىمدا ، ھەر خىل نېمەتلەر مول بولغان بىر پەسلىدە ،

بىرقانچە ياش بىلەن بىر كىچە بىللە ئولتۇرۇشقاندۇق . گۈلدەك ئىچىلىپ ، بۇلبۇلدەك سايراپ ، مەھەللىنى بېشىمىزغا كىيدۇق .

يېنىمىزدا كۆپنى كۆرگەن بىر ياشانغان بوۋاي ئولتۇراتتى . پەلەكنىڭ جاپاسى بىلەن چېچىنىڭ كىچىسى كۈندۈز بولغانىدى . بىزنىڭ لەۋلىرىمىز پىستىدەك ئىچىلىپ تەبەسسۇم قىلسا ، ئۇنىڭ بادامدەك يېيىق ئىدى .

ئىچىمىزدە بىر ياش بوۋايغا دېدى :

ـ ئەي ئاتا ، نېمە ئۈچۈن بۇنداق ھەسرەت چېكىپ غەمكىن ئولتۇرىسىز ؟ قايغۇنى چۆرۈپ تاشلاپ ، ئارىمىزغا كىلىپ كۆڭۈل ئېچىڭ ...

بوۋاي ئاستاغىنا بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئىنتايىن ھېكمەتكە تولغان بىر جاۋاب بەردى :

ـ گۈلىستاندا تاڭ شامىلى چىققاندا ، يەلپۈنۈش ياش دەرەخلەرگە يارىشىدۇ ، مايسىلار يېشىل چاغدا يەلپۈنىدۇ ، سارغايغاندا ئوڭاي سۇنۇپ كېتىدۇ . باھاردا خۇش پۇراق سۆگەتلەر بىخلىغاندا ، قېرى دەرەخلەر غازاڭ تۆكىدۇ .

مېنىڭ چىرايىمدىمۇ قېرىلىق ئالامەتلىرى مەلۇم بولدى ، ياشلار بىلەن بىللە ئويناش ئەمدى ماڭا ياراشماس .

جان بۇركۈتۈم يېپىنى ئۈزۈپ ئۈچۈش ئۈچۈن تەلپۈنمەكتە .

بۇ داستىخان سىلەرنىڭدۇر ، بىز ئەمدى قول يۇدۇق . باشقا قېرىلىق توزىنى قونغاندا ، ياشلىق ھۇزۇر ـ ھالاۋىتىنى كۆتمە . مېنىڭ قۇزغۇن قانىتىمغا قار ياغدى ، بۇلبۇلدەك باغ سەيلىسى ئەمدى نېمە !...

گۈزەل توز ئىرغاڭلاپ ماڭالايدۇ ، لېكىن قانىتى يۇلۇنغان بۇركۈتتىن نېمە كۈتكۈلۈك ؟

مېنىڭ ئېكىنىم پىشىپ قالدى ، ئورما ۋاقتى يېتىپ كەلدى ، سىلەرنىڭ ئەمدى مايسا بولۇپ يەلپۈنمەكتە .

بىزنىڭ گۈلىستانىمىزنىڭ يېشىللىقى ئۆتۈپ كەتتى ، سولغان گۈللەردىن كىم دەستە تىزار ؟

بوستانغا ئۇلاشقانلىقنىڭ هايانقا ئىشىنىشى خاتادۇر .

بىر پۈت بىلەن سەكرەش ياشلارغا خاس . ياشانغانلار بىر يەرگە تايانماي ئورنىدىن تۇرالمايدۇ .

قارىغىنا ، گۈلدەك چىرايىم ئالتۇندەك سارغايدى . كۆن سارغايسا ، پېتىشى يېقىن دېمەكتۇر .

بالىلارنىڭ چوڭ بولۇشقا ئىنتىلىشى ياشانغانلارنىڭ ياشلىققا هەۋەس قىلىشىدەك سەت ئەمەس .

ماڭا بالىلاردەك ياشاش ئەمەس ، گۈناهلىرىمدىن نومۇس قىلىپ بالىلاردەك يېغلاش يارىشىدۇ .

لوقمان ياخشى ئېيتىپتىكەن :

«نۇرغۇن يىللار ياشاپ گۈناهكار بولغاندىن ، ياشمايلا قويغان ياخشىدۇر . »

ياشىنىڭ چېچى ئاقارغۇچە ، ئاق چاچلىق بوۋاي مازارنى ياقلايدۇ .

تېۋىپ بىلەن بوۋاينىڭ هېكايىسى

بىر بوۋاي تېۋىپقا كۆرۈنگىلى كەلدى . ئۇ شۇ قەدەر ئىنجىقلايتتىكى ، هازىرلا جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى .

ــ تېۋىپ ، ــ دېدى ئۇ ، ــ ئاياغلىرىمنى يەردىن كۆتۈرەلمەيمەن ، پۈكلەنگەن بېلىم بىلەن پاتقاقتا پېتىپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم . تومۇرۇمنى تۇتۇپ باققايسىز .

تېۋىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

ــ ئەي بوۋاي ، ئەمدى دۇنيادىن ئۆزىڭىزنى تارتىڭكى ، قىيامەت كۈنى ئايىغىڭىز پاتقاقتىن چىققاي .

ياشلىقنىڭ كەيپىنى قېرىلىقتا ئىزدىمە ، ئاققان سۇ قايتىپ كەلمەيدۇ .

ياشلىقىڭدا نادانلىقلارنى قىلغان بولۇشۇڭ مۇمكىن ، هېچبولمىغاندا قېرىغىنىڭدا هوشۇڭنى تاپ .

ياش قېرىقتىن ئاشقان بولسا شاپاشلىما ، چۈنكى ئۆمرۇڭ

گىردابىغا يېقىنلاشتى .
مېنىڭ كەيپىم ۋە خۇشاللىقىم ئاخشىمىم سەھەر بولغاندا قاچتى .
ھەۋەس دەۋرى ئۆتۈپ كەتتى ، يېگۈزاشتىن ھەۋەسلىنىشنىڭمۇ مەنىسى يوقتۇر .
كۆڭلۈم قانداق چېچەكلىسۇن ؟ ھەرھالدا مازارىمدا گۈللەر ئۇنگۈسى !
ئەپسۇسكى ياشلىق دەۋر ئۆتۈپ كەتتى . ھاياتىم ئويۇن - تاماشا بىلەن بىكار ئۆتتى . شۇنداق ، ھەرقانچە ئېچىنسام ئورۇنلۇق ، چۈنكى ئۇ جانغا جان قاتقان چاغلار يامغۇرلۇق چاقماقتەك ئۆتۈپ كەتتى . ئۇنى يەيمۇ ، بۇنى كىيەيمۇ دېگەن سەۋدادىن قۇتۇلۇپ ھەق يولىنىڭ غېمىنى قىلالمىدۇق . ئەپسۇسكى ، ئاساسسىز نەرسىلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ غاپىل بولدۇق ۋە ھەقتىن يىراق قالدۇق .
بىر مۇئەللىم شاگىرتىغا بۇنداق ياخشى سۆزنى قىپتۇ :
بىرەر مۇراد ھاسىل قىلماق بولدى تەس ، ئەزىز ئۆمۈر ئۆتۈپ كەتتى شامالدەك .

قېرىشتىن ئاۋۋال ياشلىقنىڭ قەدرىنى بىلىش ھەققىدە ھېكايە

ئەي ياش ! ئىبادەت يولىنى بۇگۈندىن باشلاپ تۇت . چۈنكى ، ئەتە قېرىيسەن ، قېرىغاندىن كېيىن ياشلىق قايتا كەلمەيدۇ !
بۇگۈن ياشسەن ، كۆڭلۈڭ راھەت ، كۈچ - قۇۋۋىتىڭ بار... مەيدان كەڭ ئىكەن ، توپنى تېپىۋەر .
ياشلىقىمنىڭ قەدرىنى بىلمىگەنىدىم ، ئەمدى بىلدىم ، لېكىن قولۇمدىن كەتتى .
تەقدىر شۇنداق بىر دەۋرىمنى قولۇمدىن تارتىۋالدىكى ، ھەر كېچە بىر قەدىر كېچىسى ئىدى .
يۈك ئاستىدىكى قېرى ئېشەك نېمە قىلالىسۇن ؟ لېكىن سەن ئۇچقۇر ئاتقا مىنىپ كېتىۋاتىسەن .

سۇنۇق چىنە ھەرقانچە قادالسىمۇ بۇرۇنقىدەك بولمايدۇ . ئۇنى چىقىپ قويساڭ ، قاداشتىن باشقا چارەڭ يوق .

كىم ساڭا ئۆزۈڭنى جەيھۇن دەرياسىغا ئات دېدى ؟ سۇغا چۈشكەنىكەنسەن ، قۇتۇلۇشقا تىرىش .

قولۇڭدا پاكىز سۇ بار ئىدى ، غەپلەت بىلەن ئۇنى قولۇڭدىن چىقاردىڭ . ئەمدى تەيەممۇمدىن باشقا يولۇڭ يوق .

بەيگىدە كەينىدە قالدىڭ ، لېكىن يىقىلىپ - قوپۇپ بولسىمۇ توختىماي ئىلگىرىلە .

يەل تاپانلار ئۈچقاندەك ماڭسىمۇ ، سەن پۇت - قولسىز ئولتۇرما .

ئەي ئەقىل ئىگىسى ! راست ئەقىللىق بولساڭ ، سۆزلىرىمگە قۇلاق سال . سەئدىنىڭ تەلىملىرىگە ئەمەل قىلساڭ ، ئېگىز ئاسمان ئاياغلىرىڭ ئاستىدا قالىدۇ .

ھېكايەت

بىر كېچە فەيد[1] چۆلىدە قاتتىق ئۇخلاۋاتاتتىم . ئورنۇمدىن تۇرۇشقا ماجالىم يوق ئىدى . تۆگىچىلەردىن بىرى غەزەپ بىلەن ئالدىمغا كېلىپ ، تۆگىنىڭ چۈلۈۋرى بىلەن بېشىمغا ئۇرۇپ مۇنداق دېدى :

ــ تۇر ، نېمىگە ياتىسەن ؟ دۇمباق چېلىنىدى ، ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟ ياكى بۇ يەردە قېلىپ ئۆلەي دەمسەن ؟ ئورنۇڭدىن تۇر ! شېرىن ئۇيقۇڭدىن كەچمىسەڭ ، شېرىن جېنىڭدىن ئايرىلىسەن...

ئەي يولۇچى ! «ماڭ !» دېگەن ئاۋاز بىلەن ئويغانمىساڭ ، كارۋانغا قانداق يېتىشىسەن ؟ تۆگىچى دۇمبىقىنى چالدى . كارۋاننىڭ ئالدى قونالغۇغا يېتىپ باردى . دۇمباق ئاۋازىدىن ئاۋۋال ئورنىدىن تۇرۇپ تەييارلىقىنى قىلىۋالغانلار نەقەدەر بەختلىك ! ئۇخلاپ قالغانلار ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا ، قونالغۇدا ھېچكىم

---

① فەيد —— مەككە يولىدىكى ئۇزۇن بىر چۆل .

قالمىغانلىقىنى كۆرىدۇ . مەنزىلگە ئامان - ئېسەن بارغانلار سەھەر ئورنىدىن تۇرۇپ يولغا چىققانلاردۇر . كارۋان يۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ئويغانغانىنىڭ پايدىسى يوق .

باھاردا ئارپا تېرىغان كىشى ئورما ۋاقتىدا بۇغداي ئورالمايدۇ . شۇنداق ئىكەن ، ئەي ئۇخلاۋاتقان كىشى ، ئەمدى كۆزۈڭنى ئاچقىنىڭ تۈزۈك ! ئەجەل كەلگەندە ئويغانغانىنىڭ پايدىسى يوق .

چىرايىڭدىن ياشلىق كەتتى ، ئۇنىڭ ئورنىغا قېرىلىق چۆكتى . كۆزۈڭنى ئاچ ! كېچەڭ كۈندۈز بولدى .

مەن چېچىمغا ئاق كىرگەن كۈنى ئۆمرۈمدىن ئۈمىدنى ئۈزگەنىدىم .

ئەپسۇس ، بىر ئۆمۈر بوشقا كەتتى . قالغان بىرنەچچە كۈنۈڭمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ . بۇنىڭمۇ بوشقا كەتمەسلىكى ئۈچۈن ھازىردىن چارىسىنى قىل .

خامان ئىگىسى بولۇشنى ئۈمىد قىلساڭ ، ھازىر ئۇرۇق چېچىشىڭ دەل ۋاقتى .

قىيامەت شەھىرىگە يانچۇقۇڭ قۇرۇق بارما ، ئۇ يەرگە قۇرۇق قول بارساڭ ، ھەسرەت بىلەن قاراپ قالىسەن .

ئەقىل كۆزۈڭ بولسا ، كۆزۈڭنى چۈمۈلە يىمەستە مازىرىڭ ئۈچۈن تەييارلىق قىل .

ئوغلۇم ، پەقەت سەرمايە بىلەن بىر نەرسە تاپالايسەن . سەرمايىسىنى يەپ تۈگىتىۋەتكەن كىشى نېمە تاپالىسۇن ؟

سۇ بېلىڭگە كەلگەندە قۇتۇلۇشقا تىرىش ، ئەجەل كەلكۈنى بېشىڭدىن ئاشسا ھېچقانداق قىلالمايسەن .

ھازىر كۆزۈڭ بار ئىكەن ، كۆز يېشىڭنى ياغدۇر ، ئاغزىڭدا تىلىڭ بار ئىكەن ، كەمچىلىكلىرىڭ ئۈچۈن ئۆزرە تىلە . چۈنكى ، ھەر ۋاقىت تەنده جان بولىۋەرمەيدۇ ۋە تىلمۇ ھەمىشە زۇۋانغا كەلمەيدۇ .

قەبرىدە مۇنكىر بىلەن نەكىر[1] سورايدىغان سوئاللارنىڭ

---

① مۇنكىر — نەكىر —— قەبرىدە ئۆلۈكلەرنى سوراق قىلىدىغان ئىككى پەرىشتە .

جاۋابلىرىنى بۇگۈن بىلىدىغانلاردىن ئۆگەن . ئۇلارنىڭ سوراق سوئالى قاتتىقتۇر .

مۇشۇ ئەزىز جېنىڭنىمۇ غەنىيمەت بىل . قۇشسىز قەپەسنىڭ نېمە پايدىسى بار ؟

ئۆمرۈڭنى بوش ئۆتكۈزمە . پۇرسەت ھەمىشە كېلىۋەرمەيدۇ ، ۋاقىت ئۆتكۈر قىلىچتۇر .

ھېكايەت

تەقدىر ئىلاھى بىرىنىڭ جان تومۇرىنى كەستى ۋە ئۇ ئۆلدى . يەنە بىرەيلەن بولسا ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە يىغلىدى ۋە ھازا تۇتتى .

ئۇ كىشىنىڭ بۇنداق يىغلاپ پەريات قىلغىنىنى كۆرگەن پاراسەتلىك بىر زات ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى :

مۇمكىن بولسا ، ئۆلگۈچىنىڭ قولى سېنىڭ ۋەجىڭدىن كېپىنىنى يىرتىپ : «مەن ئۇچۇن بۇنچىۋالا بىئارام بولۇشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ ئۆلگەن بولسام ، سەندىن بىر - ئىككى كۇن ئىلگىرى سەپەر قىلدىم . مېنىڭ ئۆلۈمۇمگە بۇنچىۋالا ئۆرتەلگەنگە لايىق سەن ئۆلمەمسەن ؟ » دەيتتى .

ھەقىقەتنى تونۇغان كىشى ئۆلۈكنىڭ قەبرىسىگە توپا تاشلىغىنىدا ، ئۇ توپىنى ئۆلۈككە ئەمەس ، ئۆزى ئۇستىگە ئاتقانلىقىنى بىلىدۇ ۋە ئۆزىگە يۇرىكى ئۆرتىلىدۇ .

تۇيۇقسىز كۆمۈلگەن كىچىك بالىغا كۆيۈپ ئۆرتەلمە ، چۇنكى ئۇ پاك كەتتى . سەنمۇ پاك كەلدىڭ ، شۇنداق ئىكەن ، پاك كېتىشكە تىرىش... قەبرىگە ناپاك كىرىش ناھايىتى ئەيىب .

ھاۋايى - ھەۋەس قۇشىنىڭ ئايىغىنى دەرھال باغلا . ئۇنى قاچۇرۇپ قويساڭ ، يىپىنىڭ ئۇچىنىمۇ قاچۇرىسەن .

سەن باشقىلارنىڭ ئورنىدا ئولتۇرىسەن ، ئەتە باشقا بىرىمۇ سېنىڭ ئورنۇڭدا ئولتۇرىدۇ .

پالۋان بولساڭمۇ ، قەھرىمان بولساڭمۇ ، دۇنيادىن ئېلىپ كېتىدىغىنىڭ پەقەت كېپەندۇر .

قۇمغا پاتقان ياۋا ئېشەك سالغىغا چۈشتى دېگەن گەپ .
سېنىڭ زورلۇق - زومبۇلۇقلىرىڭمۇ ئايىغىڭ مازار قۇمىغا پاتقۇچىدۇر .
بۇ ياشانغان دۇنياغا كۆڭۈل باغلىما ، چۈنكى گۈمبەزنىڭ ئۈستىدە ياڭاق تۇرمايدۇ .
تۇنۇگۈن ئۆتۈپ كەتتى ، ئەتە تېخى كەلمىدى ، ھېسابىڭنى ھازىرقى نەپسىڭدىن باشلاپ قىل .

ھېكايەت

ئىران ھۆكۈمدارى جەمشىدنىڭ بىر ئەركە بالىسى بار ئىدى . ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندە ، يېپەك شايى كېپەنگە غوزىدەك يۆگىدى .
جەمشىد بىر مەزگىلدىن كېيىن ئوغلىنىڭ مازارىنى زىيارەت قىلىپ باردى . قارىسا ، ئوغلىنى يۆگىگەن كېپەن چىرىپ كېتىپتۇ . بۇنى كۆرگەن جەمشىد :
«مەن يېپەكنى پىلە قۇرتىدىن تەستە ئالغانىدىم . ئەمدى ئۇ يېپەكنى قەبرىدىكى قۇرت - قوڭغۇزلار بالامدىن تارتىۋاپتۇ» دېدى .
بىر كۈنى بىر ئاشىق راۋاب چېلىپ ئىككى بېيىت ئېيتقانىدى ، بېيىتلەر يۇرىكىمنى ئەزدى :

مېڭ ئەپسۇسكى ، بىزسىز كېلۇر كۆپ باھار ،
گۈل ئېچىلىپ ياشنار كۈلۈپ لالىزار .
بىزدىن كېيىن كېلەر يەنە پەسىللەر ،
ئۇ چاغلاردا ماكانىمىز قارا يەر .

ھېكايەت

بىر ياشانغان خۇداگۇي بىر كېسەك ئالتۇن تېپىۋالدى . ئۇ خۇشاللىقتا ئەس - ھوشىنى يوقاتتى ، پاك قەلبى بۇلغاندى . كېچىچە مۇنداق خىياللار بىلەن كۆز يۇممىدى :

«بۇ خەزىنىنى ئۆمۇر بويى ئىشلەتسەم تۈگىمەيدۇ . ئەمدى يوقسۇللۇقۇمدىن زارلىنىپ ، كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئالىقان ئېچىپ ئېگىلىشىمنىڭ ھاجىتى يوق . ئالدى بىلەن بىر ساراي سالدۇراي . پۇللىرى مەرمەر ، تورۇسى ئارچا ياغچىدىن بولسۇن ، ئىشكى باغچىغا قارىسۇن . دوستلىرىم بىلەن ئەيش ـ ئىشرەت قىلىدىغان كاتتا مېھمانخانىسى بولسۇن...

ياماق ئۇستىگە ياماق سېلىشتىن بەزدىم ، زېرىكتىم . ئوچاق بېشىدا ئوت پۈۈلەشتىنمۇ بىزار بولدۇم . ئەمدى تامىقىمنى ئاشپەز ئەتسۇن ، خىزمەتكارلىرىم ئەكېلىپ ئالدىمغا قويسۇن . راھەت ـ پاراغەتتە جېنىمنى كۈتەي . بۇگۈن كېچە يېنىم يەرگە پېتىپ بەك قىينالدىم . يەمەن شايىسىدىن يۇمشاق ئورۇن ـ كۆرپە تىكتۇرۇپ ياتاي . »

بۇ بايقۇش كۇن بويى خىيال سۈرۈش بىلەن بەند بولۇپ ، مۇناجات قىلىش ، دۇئا قىلىش ، نامار ئوقۇش ، ئۇخلاپ ئارام ئېلىش ، ھەتتا تاماق يېيىشكىمۇ ۋاقىت چىقىرالمىدى . ئەس ـ ھوشىنى يوقاتىپ ، بەئەينى قىسقۇچپاقىدەك گەجگىسىنى تاتىلايدىغان بولۇپ قالدى .

ئۇ ئالتۇن ھېرىسمەنلىكىدە بىر يەردە تۇرالمايتتى . بىر كۇنى شەھەر سىرتىغا چىقىپ قارىسا ، بىر كىشى بىر قەبرىدىن ئالغان توپىنى لاي ئېتىپ كېسەك قۇيۇۋاتاتتى . بۇ ھالنى كۆرۈپ ئويغا چۆمدى ۋە ئۆز ـ ئۆزىگە دېدى :

«ئەي يىراقنى كۆرەلمىگەن نەپس ! بۇنىڭدىن ئىبرەت ئال . نېمىدەپ بۇ بىر كېسەك ئالتۇنغا كۆڭۈل بەردىڭ ؟ بىر كۇنى سېنىڭ تۇپرىقىڭدىنمۇ مۇشۇنداق كېسەك قۇيىدۇ . »

ئەي پەسكەش نەپس ! سەن بۇ بىر كېسەك ئالتۇندىن ۋاز كەچ . جەيھۇن دەرياسىنى بىر كېسەك بىلەن توسۇۋېلىش مۇمكىن بولسۇنمۇ ؟ ئىنسانىڭ ئاشقازىنى شۇنداق كەڭكى ، ئۇنى بىر كاپام ئاش بىلەن تويدۇرالمايسەن . سەن مال ـ دۇنيا ، پايدىنى ئويلايسەن . ھالبۇكى ، ئۆمۇر دەسمايەڭنىڭ تۇگەپ كېتىۋاتقانلىقىدىن خەۋىرىڭ

يوق .
بۇ تۇپراقتا تاڭ شامىلى چىقىپ تۇرىدۇ ۋە ھەر زەررىمىز سورۇلۇپ تۇگەيدۇ .
سېنىڭ ئەقىل كۆزۈڭنى ھاۋايى - ھەۋەس چاڭ - توزىنى قاپلىۋاپتۇ . ھاۋايى - ھەۋەس ئۆمۈر ئېتىزىنى ئىسسىق شامالدەك قۇرۇتىدۇ .
كۆزلىرىڭدىن غەپلەت سۇرمىسىنى سۈرتۈۋەت ، چۈنكى يەرنىڭ ، تۇپراقنىڭ كۆزىگە سەن سۇرمە بولىسەن .

ھېكايەت

ئەككى كىشىنىڭ ئارىسىغا دۇشمەنلىك چۈشۈپ ، ھەمىشە ماجىرالىشىپ تۇراتتى . مەغرۇرلۇقتا بىرى شىر بولسا ، بىرى يولۋاس ئىدى .
بىر - بىرىنىڭ دىدارىغا قاراشقۇسى يوق بولۇپ ، گويا ئۇلارغا بۇ جاھانمۇ تار كېلەتتى .
ئۇلارنىڭ بىرىگە ئەجەل ئوقى تېگىپ ئالەمدىن ئۆتتى ، يەنە بىرى ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە خۇشال بولۇپ كەتتى .
بىر كۈنى ئۇ مازارلىقتىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ئۆز ۋاقتىدا ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن ئۇچما سارايدا ياتقان ھېلىقى كىشىنىڭ قارا يەردە ياتقىنىنى كۆرۈپ ، ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك كۈلۈمسىرەپ ، ئىچىدە مۇنداق دېدى :
«دۇشمىنى ئۆلۈپ ، دوستى بىلەن ئىچقويۇن - تاشقويۇن بولۇپ ياشىغان كىشى نەقەدەر بەختلىك ! دۇشمىنىدىن كېيىن بىر كۈن بولسىمۇ ياشىغان كىشىنىڭ ئۆلۈمىگە يىغلاشنىڭ ھاجىتى يوق . »
كېيىن ئۇ ئۆچمەنلىك ۋە ئاداۋەت بىلەن مىڭ تەسلىكتە قەبرىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قارىسا ، بىر چاغلاردا تاج كىيگەن ھېلىقى باش ئەمدى گۆرده ياتاتتى ، دۇنيانى كۆرگەن كۆزلىرىنى توپا باسقانىدى . تېنى قەبرە زىندانىدا قۇرت - قوڭغۇزلارغا يەم بولۇپ ،

چۈمۈلىلەر تالان - تاراج قىلىشۋاتاتتى . تۇلۇن ئايدەك چىرايى ھىلال ئايدەك سوغۇلۇپ ، ۋۇجۇدى قىلتىرىقتەك بولۇپ قالغان ، كۆچلۈك قوللىرى بوغۇملىرىدىن ئاجراپ كەتكەنىدى .

بۇ كىشىنىڭ ئۆلۈككە رەھىمى كېلىپ ، كۆز ياشلىرى ئىختىيارسىز تۆكۈلدى . قىلمىشىغا ۋە ئەسكى مىجەزىگە پۇشايمان قىلىپ ، قەبرە تېشىغا مۇنداق دەپ يازدۇردى :

«باشقىلارنىڭ ئۆلۈمىگە خۇش بولۇپ كەتمە ، ئۇنىڭ كەينىدىن سەنمۇ ئۇزۇنغا بارمايسەن .»

بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغان ئوقۇمۇشلۇقلاردىن بىرى ھەسرەت بىلەن مۇنداق دېدى :

«ئەي قۇدرەتلىك ئاللا ! بۇ ئۆلۈككە رەقىبىمۇ ئېچىنىپ يىغلىدى . سەن ئۇنىڭغا مەرھەمەت ئەيلە .»

بىر كۈنى بىزنىڭ تېنىمىزمۇ مۇشۇنداق بولىدۇ ۋە دۇشمەنلىرىمىزنىڭمۇ يۇرىكى ئۆرتىلىدۇ .

دۇشمىنىمىنىڭمۇ ماڭا ئېچىنغانلىقىنى كۆرگەن دوستۇممۇ ھەرھالدا ماڭا رەھىم قىلار .

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، بېشىمىزغا شۇنداق كۈنلەر كېلىدۇكى ، «بۇ باشتا كۆزمۇ بارمىدى ؟» دېيىشكە توغرا كېلىدۇ .

ھېكايەت

بىر كۈنى بىر دۇمچەك توپىغا بىر كەتمەن ئۇرۇۋىدىم ، قۇلىقىمغا مۇنداق ئاۋاز ئاڭلاندى :

«ئەگەر مەرد بولساڭ ، كەتمەننى ئاستا چاپ ، چۈنكى ئۇنى مېنىڭ باش - كۆزۈمگە ئۇرۇۋاتىسەن . مەنمۇ بىر چاغلاردا جاھان شاھى ئىدىم ، ئاخىر قارا تۇپراققا كىرىپ ياتتىم .»

ھېكايەت

بىر كېچە ، سەپەرگە چىقىش نىيىتى بىلەن يېتىپ ئۇخلىدىم

ۆه سەھەر تۇرۇپ كارۋانغا قوشۇلۇپ يولغا چىقتىم .
يولدا دەھشەتلىك قارا بوران چىقىپ ، جاھاننى توپا - چاڭ باستى . ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ ، ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايتتى .
كارۋاندا بۇرۇن سەپەرگە چىقىپ باقمىغان بىر قىزچاق بار ئىدى . ئۇ روملى بىلەن ئاتىسىنىڭ باش - كۆزىدىكى توپا - چاڭنى سۈرتۈۋاتاتتى .
— ئەي ئوماق قىزىم ، — دېدى ئاتىسى ، — مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭ ئۈچۈن يۈزۈمنى چاڭ باسقانلىقىغا كۆڭلۈڭ رازى بولمىدى . لېكىن ، مەن ئۇنىڭغا ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەيمەن ، چۈنكى بۇ چىرايىمنى كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇنداق توپا باسىدۇكى ، سۈرتۈش مۇمكىن ئەمەس .
ئەزىزىم ، بۇ نەپس سېنى يۇگۈرۈك ئاتتەك گۈرگە سۆرەيدۇ . بىر كۈنى ئەجەل تۈيۇقسىز ئۈزەڭگەڭنى ئۈزىدۇ ۆه سەنمۇ تىزگىنىڭگە ئىگە بولالمايسەن .

تەلىم ۆه تەنبىھ ھەققىدە

ئەي سۆڭەك قەپەس ! بىلەمسەن ، جان سېنىڭ ئىچىڭدە بىر قۇشتۇر . ئۇنىڭ ئىسمى نەپەستۇر .
قۇش قەپەستىن ئۈچۈپ كەتسە ، ئۇنى تەكرار قايتۇرۇپ كېلەلمەيسەن .
پۈرسەتنى قولدىن چىقارما ، ئالەم بىر نەپەستىن ئىبارەتتۇر .
ئالىملارنىڭ بىر نەپسى ئالەمدىنمۇ قىممەتلىكتۇر .
ئىسكەندەر جاھانغا ھۆكۈمران ئىدى ، دۇنيانى تاشلاپ كەتتى ، بىرەممۇ ئارتۇق قېلىش مۇمكىن بولمىدى ، مۇمكىن بولسا ، بىر نەپەس ئۈچۈن دۇنيانى بېرەتتى .
كېتىشتى... ھەركىم تەرگىنىنى ئېلىشتى . ياخشى - يامان نامدىن باشقا نەرسە قالمىدى .
نېمىدەپ بۇ كارۋان سارايغا كۆڭۈل بېرىمىز ؟ دوستلار كەتتى ،

بىزمۇ كېتىش يولىدىمىز .

بۇ دۇنيا گۈزىلىگە كۆڭۈل بەرمە ، ئۇ كىم بىلەن بىرەم بىللە بولسا ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى يۇلۇۋالىدۇ . ئۇنىڭ ئىشى مانا شۇدۇر .

قەبرىدە ياتقان كىشى يۈزىدىكى توپىنى مەھشەر كۈنى سورتۇۋېتىلەيدۇ . شۇڭا ، ھازىر بېشىڭنى غەپلەت ياقىسىدىن چىقارغىنىكى ، خىجالەتتىن بېشىڭنى ئەگمەيسەن .

ساياھەتتىن شىرازغا قايتقىنىڭدا ، يۈز - كۆزۈڭنى يولىنىڭ چاڭ - توزىنىدىن يۇماسسەنمۇ ؟ ئەي گۈناھ توزىنىغا مىلەنگەن ئىنسان ، يېقىندا كۆرمىگەن - بىلمىگەن بىر شەھەرگە سەپەر قىلىسەن . شۇنداق ئىكەن ، كۆز ياشلىرىڭنى ئېقىتىپ ، ئۇ چاغدا توپا - تۇمان ، مەينەتچىلىكلەر بولسا بۇگۈندىن باشلاپ تازىلىغىن .

ھېكايەت

ئاللا رەھمەت قىلسۇن ! مەرھۇم ئاتامنىڭ ۋاقتىدا مەن تېخى كىچىك ئىدىم . ئېسىمدىن چىقمايدۇ ، رەھمەتلىك ماڭا بىر يېزىق تاختىسى ، بىر دەپتەر ۋە بىر ئالتۇن ئۈزۈك ئېلىپ بەرگەنىدى .

قەيەردىندۇر بىر كىشى پەيدا بولۇپ ، ماڭا بىرنەچچە تال خورما تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، ئۇزۇكۈمنى ئېلىپ كەتتى .

كىچىك بالا ئۇزۇكىنىڭ قىممىتىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن ، تاتلىق - تۇرۇم بەرسە ئۇنى بېرىۋېتىشى تۇرغان گەپ .

لېكىن ، دوستۇم ، سەن چوڭ تۇرۇپ ، ئۆمرۈڭنىڭ قىممىتىنى نېمىشقا بىلمەيسىڭ ؟ ئۇنى تاتلىق نەرسىلەرگە قانداقچە تېگىشتىڭ ؟

قىيامەت كۈنى ياخشىلار يەر يۈزىدىن ئۈكەر يۈلتۇزىغا چىقىقانىدەك ، يۇقىرى مەرتىۋىلەرگە ئېرىشكەندە ، قىلغان يامانلىقلىرى ئەتراپىنى قورشۇالىدۇ ۋە خىجالەتتىن بېشىنى كۆتۈرەلمەيدۇ .

ئەتە ياخشىلارنىڭ ئالدىدا خىجالەتچىلىكتە قالماسلىقىڭ ئۈچۈن يامان ئىشلاردىن ھايا قىل .

ئۇ كۈنى ھەممە كىشىدىن دۇنيادا سۆزلىگەن سۆزلەر ۋە قىلغان ئىشلار سورىلىدۇ ، ئۇلۇغ پەيغەمبەرلەرمۇ قورقۇنچتىن تىترەيدۇ . پەيغەمبەرلەر دەھشەت ھېس قىلغان يەردە ، سەن قانداق قىلالايسەن ، قولۇڭدىن نېمە كېلىدۇ ؟ گۇناھلىرىڭغا قانداق ئۆزرە كۆرسىتەلەيسەن ؟

ئىبادەتتە غەيرەتلىك بولغان ئاياللار ئەتە بېپەرۋا ئەرلەردىن ئۆتۈپ كېتىدۇ .

ئايال سەندىن ئارتۇق ئېتىبار قازانسا ، سەن ئەرلىكىڭدىن خجالەت بولمامسەن ؟

ئاياللار بىرمۇنچە مۇئەييەن ئۆزرىلىرى بولغانلىقتىن بەزىدە نامىز ئوقۇيالمايدۇ . سېنىڭ بۇنداق ئۆزرەڭ يوق ، نېمىدەپ ئىبادەتتە سۇسلۇق قىلىسەن ؟ ئەي ئاياللارچىلىكىمۇ بولالمىغان ئىنسان ، ئەرلىكتىن ئېغىز ئاچماي ئىشىڭنى قىل .

ماڭا ئوخشاش بىر شائىرنىڭ بۇ ھەقتە قانداق سۆزى بولسۇن ؟ قارا ، سۆز سۇلتانى ئۇنسۇرى[1] نېمىدېگەن ياخشى ئېيتقان :

«توغرا بولمىسىڭ ، جەزمەن ئەگرىسەن . ئايالچىلىك بولالمىسىڭ ، ئەركەك ئەمەسسەن ! »

نەپسىڭنى ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن كۇتسەڭ ، دۇشمىنىڭنى كۇچەيتكەن بولىسەن .

ھېكايەت

بىر كىشى بىر بۆرە كۇچۇكىنى باققانىدى ، چوڭ بولغاندا ئېگىسىنى تالاپ پارە ـ پارە قىلىۋەتتى .

دۇشمەننى پەپلەپ چوڭ قىلساڭ ، پۇرسەت تېپىپ قارىنىڭنى يارىدىغانلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك .

شەيتان : «ئادەم بالىسىدىن ياماناتلىقتىن باشقا نەرسە

---

① ئۇنسۇرى (962 — 1040) — ئىران ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ بۇيۇك شائىرلىرىدىن بىرى .

كەلمەيدۇ» دەپ بىزنى مەسخىرە قىلمىغانمىدى؟ نەپسىمىزدىكى يامانلىقلاردىن پەرياد قىلمەن ۋە شەيتانلىقىڭ بىز توغرۇلۇق يامان قاراشلىرىنىڭ توغرا چىقىپ قېلىشىدىن قورقمەن. ئۇ مەلئۇن بىزنىڭ زاۋال تېپىشىمىزنى ئارزۇ قىلغانلىقتىن، رەببىمىز ئۇنى بىزنىڭ خاتىرىمىزدىن قوغلىغانىدى. ئەمدى شەيتان بىلەن ھەمنەپەس بولۇپ ھەقتائالاغا قارشى چىقساق، خجالەتچىلىكتىن قانداق باش كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمىز؟

يۈزۈڭنى دوستۇڭنىڭ دۈشمىنىگە قاراتساڭ، دوستۇڭ ساڭا ئاز قارايدۇ. دوستۇڭنى سۆيسەڭ ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتسەڭ، ئۇنىڭ دۈشمىنىنىڭ سۆزى بىلەن ھەرىكەت قىلما.

دوستۇڭنىڭ دۈشمىنى بىلەن بىر ئۆيدە بولساڭ، دوستۇڭنىڭ ساڭا يات بولۇشىغا رازى بولدۇڭ دېگەن گەپ.

بىر يەردە دۈشمىنى بارلىقىنى بىلگەن كىشى ئۇ يەرگە قەدەم باسامدۇ؟

دۈشمىنىڭنىڭ ساڭا يامان كۆز بىلەن قارىماسلىقىنى ئىزدىسەڭ، دوستۇڭدىن يۈز ئۆرۈمە.

ھېكايەت

بىر كىشى پادىشاھنى رەنجىتىپ قويدى. پادىشاھ ئۇنىڭ دۈشمىنىگە: ئۇنىڭ قېنىنى تۆك دەپ تاپشۇردى.

ئۇ بىچارە ئۆچمەن دۈشمىنىنىڭ قولىدا يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ مۇنداق دېدى:

«دوستۇمنى رەنجىتىمگەن بولسام، دۈشمەن قولىدا جاپا چېكەرمىدىم؟»

دوستىنى رەنجىتكەن كىشى ئۆز تېرىسىنى دۈشمەن تىرنىقى بىلەن سويدۇرىدۇ.

دوستۇڭ بىلەن كۆڭۈل بىرلىكىدە سۆزۈڭ بىر يەردىن چىقسا، دۈشمەننىڭ يىلتىزى ئۆزلۈكىدىن قېزىلىدۇ.

دۈشمەننى خۇرسەن قىلىش ئۈچۈن دوستىنى رەنجىتىش ياخشى

ئىش دەپ قارىمايمەن .

ھېكايەت

بىر كىشى ھېيلە ۋە ساختىكارلىق بىلەن خەلقنىڭ ھەققىنى يەيتتى ، لېكىن داستىخاندىن تۇرغاندا شەيتانغا لەنەت ئوقۇيتتى .

بىر كۈنى ئۇنىڭغا شەيتان ئۇچراپ مۇنداق دېدى :

ـــ سەندەك ئەخمەق ھاماقەتنى كۆرمىدىم . ئەي ئادەم ، ئىككىيلەن شۇنچە ياخشى ئۆتۈۋاتساق ، يەنە ماڭا لەنەت ئوقۇغىنىڭ نېمىسى ؟

ئەپسۇسكى ، شەيتاننىڭ ئەمرىگە ئەمەل قىلىۋاتسەن . ئۇنتۇمغىنكى ، بۇ يامان ئىشىڭنى پەرىشتىلەر دەپتىرىڭگە يېزىۋاتىدۇ .

نادانلىقىڭ ۋە غاپىللىقىڭ ۋەجىدىن قىلغان بولمىغۇر ئىشلىرىڭنىڭ ئۇ پاك پەرىشتىلەر تەرىپىدىن يېزىلىشىغا كۆڭلۈڭ قانداق چىدايدۇ .

توغرا يولنى تۇت ، رەببىڭ بىلەن دوست بولۇپ ، گۇناھلىرىڭ ئۈچۈن ئۆزرە تىلە . ۋاقىتنى ئۆتكۈزمە ، ئەجەل جامى تولغان ھامان بىردەممۇ تۇرمايسەن .

بىرەر خەيرگە مۇۋاپىق بولالمىغان بولساڭ ھېچبولمىغاندا چارىسىزلاردەك ئالـلاغا يالۋۇر . گۇناھلىرىڭ نەقەدەر زىيادە بولسىمۇ ، پۈشايمان قىلىپ توۋا قىلساڭ ، ھەقنىڭ ھۇزۇرىغا پاك بارىسەن .

ئوغلۇم ، گۇناھ يۈكىنىڭ تېگىگە كىرمە ، كۆتۈرەلمەيسەن . سەپەردە يۈك كۆتۈرگەنلەر ھالسىرايدۇ .

ياخشىلار ماڭغان يولدا ماڭ . بىراق سەن پەسكەش شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرىپسەن . ياخشىلارغا قاچان يېتىشىۋالالايدىغانلىقىڭنى بىلمەيمەن .

پەيغەمبىرىمىز پەقەت شەرئىتى يولىدا ماڭغانلارغا شاپائەت قىلىدۇ .

ھېكايەت

ئۇستۇبشى پاتقاقتا مىلەنگەن بىر كىشى مەسچىتكە كىرمەكچى بولغانىدى ، يەنە بىر كىشى ئۇنى توسۇپ :

ــ قوللىرىڭ قۇرۇسۇن . شۇنداق پاكىز يەرگە مۇشۇنداق بەربات ھالەتتە كىرگەن قانداق گەپ ؟ ــ دېدى .

بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئېچىنىپ ، جەننەتنى ئويلىدىم ۋە ئۆز ـ ئۆزۈمگە دېدىم :

«جەننەتمۇ پاك ۋە پاكلارنىڭ ئورنىدۇر . ئۇ يەرگە كىرىشنى پاك ئىنسانلار ئۈمىد قىلىدۇ . گۇناھ پاتقىقىغا پاتقانلار ئۇ يەردە نېمە قىلسۇن ؟ »

جەننەتكە ئىبادەت ئېلىپ بارغانلار كىرىدۇ . ھالبۇكى ، كىمگە پۇل لازىم بولسا ، بازارغا مال ئېلىپ بارىدۇ .

ئېتىبارسىز زىللەت[1] پاتقىقى بىلەن بۇلغانغان بولسا ، سۇ يۇقىرىدىن توختىماستا تېز بېرىپ يۇيۇپ تازىلا .

دۆلەت قۇشى يېپىنى ئېلىپ ئۇچۇپ كەتتى دېمە ، يېپىنىڭ ئۇچى قولۇڭدىدۇر .

كىچىكتىم دېسەڭ بىرئاز تېز بول . توغرا يولنى قولدىن بەرمە .

ئەي گۇناھ سادىر قىلىپ ئۆيقۇغا پاتقان غاپىل ، ئورنۇڭدىن تۇر ! گۇناھلىرىڭ ئۇچۇن ئۆزرە تىلەپ كۆز يېشى تۆك ! بۇ دۇنيادا كۆز يېشى تۆكمىسەڭ ، ئەتە ئۇ دۇنيادا يۇز سۇيى تۆكسەن (تەرلەپ ـ پىشىپ يالۋۇرسەن) .

ھېكايەت

ئېسىمدىن زادى چىقمايدۇ ، بالىلىق چېغىمدا بىر ھېيت كۈنى

---

① زىللەت ــــ پەسكەشلىك .

دادام بىلەن بازارغا چىقىپ ، ئۇنىڭغا ـ بۇنىڭغا قاراپ ماڭمەن دەپ دادامنى يوقىتىپ قويدۇم . قورقۇپ يىغلاشقا باشلىغانىدىم ، دادام قۇلىقىمنى سوزۇپ : «قارا سېنى ، بوشاڭ ! ساڭا نەچچە قېتىم پېشىمنى قويۇۋەتمە دەپ تەنبىھ بەرمىدىممۇ ؟ » دېدى .

كىچىك بالا ئۆزى يالغۇز بىر يەرگە بارالمىغاندەك ، چوڭلارنىڭمۇ بىلمەيدىغان يەرگە بېرىشى تەس .

ئەي يوقسۇل ! سەنمۇ ھەق يولدا ئويۇنپەز بالا ھېسابلىنىسەن ، شۇڭا چوڭلارنىڭ پېشىنى قويۇۋەتمە .

خېمىرتۇرۇچى بۇزۇق كىشىلەر بىلەن ئارىلاشساڭ ، ئىززەت ـ ھۆرمىتىڭنى يوقىتىسەن . شۇنداق ئىكەن ، چوڭلارنىڭ پېشىگە چىڭ يېپىش . بىلىملىكلەرنىڭ نەزىرىدە بۇنداق تىلەمچىلىك ئەيىب ئەمەس .

مۇرىتلار كىچىك بالىدىنمۇ ئاجىزدۇر . تەرىقەت شەيخلىرى بولسا مەھكەم تامغا ئوخشايدۇ . يېڭى ئايىغى چىققان بالا تامنى تۆتۈپ ماڭىدۇ . سەنمۇ شۇ كىچىك بالىلاردەك تامنى تۆتۈپ ماڭ . ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ ھالقىسىغا كىرگەنلەر بۆلگۈنچىلەرنىڭ كىشىنىدىن قۇتۇلىدۇ . بىرەر تىلىكىڭ بولسا ، بۇ ھالقىغا ئېسىلغىن .

بار ، يۈگۈر ! سەئدىگە ئوخشاش باشاقچى بول ، مەرىپەت خامىنىغا مۇيەسسەر بولسەن .

ئەي ئالالانىڭ قۇللىرى ! ئەي «پۇختا بىلىم» مېھرابىدا ئولتۇرغانلار ! ئەتە جانابىي ھەقنىڭ مۇقەددەس داستىخىنىدا ئولتۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ھالىدىن نومۇس قىلغان تىلەمچىلەردىن يۈز ئۆرۈمەڭلار . ئالىيجانابلار مىسكىنلەرنى چەتكە قاقمايدۇ .

ئەتە كەينىگە يېنىش بولمايدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن بۈگۈن ئەقىلىڭدىن ياخشى پايدىلان .

ھېكايەت

بىر كىشى ياز پەسلىدە خامىنىنى ئېلىۋېلىپ قىشنىڭ غېمىدىن

قوتولدى . لېكىن ، بىر كېچە مەستلىكتە خامىنىڭ يېنىدا ئوت ياقاندى ، خامانغا ئوت كېتىپ ، ئالغان ھوسۇلى كۆيۈپ كۈل بولدى . ئەتىسى باشاق تېرىشكە باشلىدى . چۈنكى ، خاماندا بىر دان ئاشلىقمۇ قالمىغانىدى .

ئۇنى بۇ ھالدا كۆرگەن بىرى ئوغلىغا :

ــ بۇ بەتبەختتەك قارا كۈنگە قالماي دېسەڭ ، تەلۈلۈك قىلىپ ، كېچىسى خامان يېنىدا ئوت ياقما ، ــ دېدى .

بۇرادەر ، ئەقىلسىزلىق قىلىپ ئۆمرۈڭنى بوشقا ئۆتكۈزسەڭ ، خامىنىغا ئوت قويغان ئاشۇ ھاماقەتكە ئوخشاپ قالسەن . ئۆز خامىنىغا ئوت قويۇۋېتىپ باشاق تېرىش سەتچىلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس .

ئەي جانجىگىرىم ! دىن ۋە ئادالەت ئۇرۇقىنى ئۇندۇرۇشكە تىرىش . ياخشى نام خامىنىڭنى شامالغا كەتكۈزۈۋەتمە .

بەختىيار كىشى باشقىلارنىڭ پالاكەتتىدىن ساۋاق ۋە ئىبرەت ئالىدۇ . سەنمۇ جازاغا تارتىلىشتىن ئاۋۋال ئەپۇ ئىشىكىنى قاق ، چۈنكى تاياق ئاستىدا پەرياد قىلىشنىڭ پايدىسى يوق .

ئەتە نومۇستىن بېشىڭ يەرگە قارىماسلىقى ئۈچۈن ئۇنى بۇگۈن غەپلەت ياقىسىدىن چىقىرىۋەت .

ھېكايەت

بىر يىگىت نامۇۋاپىق بىر ئىشقا ئادەتلىنىپ قالغانىدى . بىر كۈنى ئۇ ئىشنى قىلىۋاتقىنىدا تۇيۇقسىز يېزىنىڭ شەيخى ئۇستىدىن چۈشۈپ قالدى . يىگىت خىجالەتتىن قىزىرىپ ، تەر باسقان ھالدا : «ئاپلا ، شەيخىنىڭ ئالدىدا رەسۋا بولدۇم» دەيتتى .

ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىر زات بولغان شەيخ ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ غەزەپ بىلەن :

ــ نومۇسسىز خۇنپەر ! سەن ھەر يەردە ھازىر بولغان ئاللادىن ۋە ئۆزۈڭدىن نومۇس قىلمىغان يەردە ، مەندىن نېمىشقا نومۇس قىلىسەن ؟ ــ دېدى .

تونۇشلىرىڭ ۋە ياتلاردىن نومۇس قىلغىنىڭدەك ، جانابي ھەقتىن تېخىمۇ نومۇس قىلىشىڭ كېرەك .
ئىنسانلارنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ . سەن ئەسلىي ئاللانىڭ رىزاسىنى كۆت .

ھېكايەت

ئىشق ـ مۇھەببەت شارابىدىن مەست بولغان زۇلەيخا يۈسۈپنىڭ پېشىگە ئېسىلىپ ، ئارزۇسىغا رام قىلىۋالماقچى بولۇپ ، ئۇنىڭغا بۆرىدەك ئېتىلغانىدى .
ئۇ ئەتىگەن ـ ئاخشىمى چوقۇنىدىغان مەرمەر بۇتنىڭ يۈزىنى يېپىپ قويدى . چۈنكى ، قىلماقچى بولغان كۆڭۈل ئارزۇسىنى ئۇنىڭ ئالدىدا قىلىشتىن نومۇس قىلغانىدى . يۈسۈپ يۈزىنى قوللىرى بىلەن يېپىۋېلىپ ، ئۆزىنى قاچۇرغان بولسىمۇ ، زۇلەيخا ئۇنىڭ پۇت ـ قولىغا ئېسىلىپ : «ئەي رەھىمسىز ! يۈرىكىڭ نېمانچە تۆمۈرچىنىڭ سەندىلىدەك قاتتىق ؟ جاھىللىقنى قوي . بىھۇدە ئۆزۈڭنىمۇ ، مېنىمۇ پەرىشان قىلما... » دەپ يېلىنغانىدى ، يۈسۈپ ياشلىرىنى تارامىلىتىپ : «زۇلەيخا ، مەندىن ئىپپەتسىزلىك كۈتمەڭ ۋە نومۇسسىزلىق ئىزدىمەڭ . سىز تاشتىن ياسالغان بۇتتىن نومۇس قىلىپ ئۇنىڭ يۈزىنى يېپىپ قويغان يەردە ، مەن جانابي ھەقتىن نومۇس قىلمامدىمەن ؟ » دېدى .
ئىنسان ئۆمۈر دەسمايىسىنى يوقاتقاندىن كېيىن ، قولىدىن پۇشايماندىن باشقا نېمە كەلسۇن ۋە ئۇ پۇشايمانلىق نېمىگە يارىسۇن . شارابىنى يۈزىنى قىزارتىدۇ دەپ ئىچىدۇ ، لېكىن ، نەتىجىدە ھەممىسىنىڭ رەڭگى تاتىرىدۇ .
بىرەر ئۆزرەڭ بولسا ، بۇگۈن ئەپۇ تىلە ، چۈنكى ئەتە باھانە ـ سەۋەبنى ئاڭلىمايدۇ .

ھېكايەت

مۇشۇك بىر يەرگە نىجاستىنى چىقارسا ، توپا بىلەن

كۆمۈۋېتىدۇ . سەن قىلغان سەتچىلىكلىرىڭدىن مۇشۇكچىلىكىمۇ نومۇس قىلمامسەن ؟ ئۇلارنى بىرى كۆرۈپ قالار دەپ ئويلىمامسەن ؟

بىر قۇل خوجايىنى بىلەن زىتلىشىپ قېچىپ كەتسە ، كېيىن سەممىي پۇشايمان بىلەن قايتىپ كېلىپ كەچۈرۈم سورىسا ، خوجايىنى ئۇنى قىيىن - قىستاققا ئالارمۇ ؟

زىتلاشماقچى بولساڭ ، ئېھتىياجىڭ چۈشمەيدىغان ياكى ئۆزۈڭ نەپرەتلىنىدىغان بىرى بىلەن زىتلاش .

بىر كىشى بۇ دۇنيادا بىرەر يامانلىق قىلىپ ، كېيىن ئۇ دۇنيانى ئويلاپ توۋا قىلسا ، ئۇ يامانلىقنى قىلمىغاندەك بولىدۇ .

ئەينەككە قاراپ «ئاھ» دېگەندە ئەينەك يۈزى هوردىشىدۇ . لېكىن ، كۆڭۈل ئەينىكى ئۇنداق ئەمەس . ئۇ «ئاھ» دېگەنچە پارقىرايدۇ .

ئەي ئىنسان ئوغلى ! بۇگۈن گۇناھلىرىڭدىن قورقساڭ ، ئەتە هېچنېمىدىن قورقمايسەن .

هېكايەت

بىر چاغدا ئۆزۈم يالغۇز هەيدىشتانغا بارغان ۋە كۆڭلۈم هۇزۇرلىنىپ ، هاياتىمدىن مەمنۇن بولغانىدىم .

بىر كۈنى يولدا كېتىۋېتىپ ، ئاياغلىرىغا كىشەن سېلىنغان بىر توپ بىچارىلەرنى كۆرۈپ قورقۇپ قالدىم . بىرەر پېشكەللىك بولمىسۇن دەپ ، قەپەستىن ئۇچقان قۇشتەك چۆل تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتسام ، بىر كىشى : «بۇلار ئۆزگەرمەس تۈن قاراقچىلىرى» دېدى .

بۇرادەر ، كىشىلەرگە يامانلىق قىلمىغان بولساڭ ، جاھاننى پايلاقچى قاپلاپ كەتسىمۇ قايغۇرما .

نومۇسلۇق كىشى هېچكىمدىن قاچمايدۇ . ئاللادىن قورققان كىشى پادىشاھتىن قورقمايدۇ .

ۋەزىپىسىنى توغرىلىق بىلەن ئىشلىگەن خادىم نە ئىشتىن

بوشتىلىشتىن ، نە خىزمىتىنى تەكشۈرۈشتىن ئەندىشە قىلمايدۇ . لېكىن ، ئىپپەت پەردىسىگە ئورنىتۇالغان ۋاپاسىز بولسا ، ھېساب ئېلىنغاندا تىلى تۇتۇلىدۇ .

مەن ۋەزىپەمنى تەلەپكە لايىق ئورۇندىغاندىن كېيىن ، يامان نىيەتلىك دۇشمەنلەردىن نېمىگە ئەندىشە قىلاي ؟

قۇل قۇللۇقتا كەمچىلىك كۆرسەتمىسە ، خوجايىنى ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ . لېكىن ، ھۇرۇنلۇق قىلسا ، قورال ـ ياراغ مۇھاپىزەتچىلىكىدىن ئېشەكچىلىككە چۈشۈپ قالىدۇ .

تىرىشساڭ پادىشاھلاردىنمۇ ئۈتۈپ كېتىسەن ، تىرىشمىساڭ ھايۋانلاردىنمۇ كېيىن قالىسەن .

ھېكايەت

دامغان ۋالىيسى بىر بىچارىنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ، قاتتىق ۋايىساتتى . ئۇ بىچارە يىگەن تاياقتىڭ زەربىسىدىن تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىيالمىدى . ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر تەقۋادار :

ـــ كېچە باش مۇپەتتىشكە بېرىپ دەردىڭنى ئېيتىپ يېلىنغان بولساڭ ، كۈندۈزى بۇنداق ئابرۇيۇڭنى تۆكمىگەن بولاتتىڭ ، ـــ دېدى .

كېچىلىرى سەممىي نىيەت بىلەن ئاللاغا يېلىنغانلار مەھشەردە خجالەت بولمايدۇ .

ئاللا بىلەن كېلىشىش نىيىتىدە بولساڭ ، ۋاقىت تېخى ئۆتۈپ كەتمىدى ، ئۇلۇغ ئاللا ئۆزرە تىلىگۈچىلەرگە ئىشكنى ياپمايدۇ .

ئەقلىڭ بولسا ، كۈندۈزكى گۇناھلىرىڭ ئۈچۈن كېچىلىرى توۋا قىل ۋە ئەپۇ سورا ، بىرەر قېينىچىلىقتا قالغىنىڭدا ، سېنى يوقتىن بار قىلغان رەببىڭ شاپائەت قىلىدۇ . بۇنىڭدىن زادى گۇمانلانما .

قۇل بولساڭ ، ھەممىنى ئاللادىن تىلە ، يۈزۈڭ بولمىسا ، كۆزلىرىڭدىن ھەسرەت يېشى تۆك .

ھەركىم بۇ ئىشككە ئۆزرە تىلەش ئۈچۈن كەلسە ، پۈشايمانلىق

سېلى (كۆز يېشى) ئۇنىڭ گۈناھلىرىنى تازىلايدۇ .
گۈناھلىرى ئۇچۇن كۆز يېشى تۆككەننى ھەقتائالا خجالەتچىلىككە قويمايدۇ .

ھېكايەت

سەنئەندە بىر جانجىگەر بالام ئۆلۈپ كەتتى . شۇنداق بىئارام بولدۇمكى ، قانچىلىك قايغۇرغانلىقىمنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن .
قەبرە بېلىقى يۇنۇسنى يۇتقاندەك يۇتمايدىغان قايسى گۈزەل يۈسۈپ بولسۇن .
بۇ باغچىدە ئەجەل بورىنى يىلتىزىدىن قومۇرمايدىغان قايسى سەرۋى كۆچىتى بولسۇن .
كۆچەت ئوتتۇز يىلدا دەرەخ بولىدۇ ، لېكىن بىر بوران چىقىپ ئۇنى يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلايدۇ .
يەرنىڭ تېگىدە شۇنچە زىلۋا بوي ياتسا ، ئۇستىدە گۈل ئۇنگىنى ھەيران قالارلىق ئىشمۇ ؟
ئۆز ـ ئۆزۈمگە : «بالا پاك ۋە مەسۇم ۋاقتىدا ئۆلدى . لېكىن ، ئەي ياشانغان ئىنسان ، سەن گۈناھلارغا پاتقان بولساڭمۇ ، يەنىلا ياشاۋاتسەن . سەنمۇ ئۆل !» دەيمەن .
بىر مەزگىلدىن كېيىن بالامنىڭ ھەسرىتىگە چىدىماي قەبرىسىگە باردىم ۋە گۆرنىڭ ئاغزىدىكى تاشنى ئېچىپ ئاشۇ تار ۋە قاراڭغۇ يەرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم . چىرايىم تاتىرىپ پەرىشان بولغانىدىم ، ئېسىمگە كەلگەندە ، قۇلىقىمغا بىر ئاۋاز ئاڭلاندى . بالام مۇنداق دەۋاتاتتى :
«ئەي ، جان ئاتا ! بۇ قاراڭغۇ گۆردىن قورقساڭ ھوشۇڭنى تاپ ، بۇ يەرگە چىراغ ئېلىپ كەل .»
مازاردا كېچىلىرىنىڭ كۇندۇز بولۇشىنى ئويلىساڭ ، ئەمەل چىرىغىنى بۇ دۇنيادىكى ۋاقتىڭدا يانىدۇر .
خورما دەرىخى يېتىشتۇرگەنلەرنىڭ : «مېۋە بەرمەي قالارمۇ ؟» دەپ ئەندىشە ئىچىدە تىترىشى ئاجايىپ ياخشى

ھېسسىياتتۇر .

بۇنىڭ ئەكسىچە ، بىرمۇنچە ئەقىلسىزلار بۇغداي تېرىماي خامان ئېلىش كويىدا بولىدۇ . بۇ نېمىدېگەن خام خىيال !

ئەي سەئىدى ! كۆچەت تىككەن كىشى ئۇنىڭ مېۋىسىنى يەيدۇ . ئۇرۇق چاچقان كىشى خامان ئالىدۇ .

ئونىنچى باب

مۇناجات ۋە خاتىمە

كىتابلىرىمىزنىڭ ھەممىسىدە ئاخىرىدا مۇناجات قىلايلى . چۈنكى ، ئەتە تۇپراقتا قول كۆتۈرەلمەيمىز .

قارىغىنا ، كەچ كۈزدە دەل ـ دەرەخلەر قاتتىق سوغۇقتىن ياپراق تۆككەندە ، قوللىرىنى كۆككە كۆتۈرۈپ تەلەپتە بولىدۇ . ئاللا ئۇلارنىڭ قولىدىكى قۇرۇق قويمايدۇ . باھاردا ئۇلارغا تون كىيدۈرىدۇ ۋە قوچاقلىرىنى مېۋە بىلەن تولدۇرىدۇ .

ھەقىنىڭ ئىشكى قەتئىي تاقالمايدىغان ئىشكىتۇر . قول كۆتۈرگەنلەر ئۇ يەردىن ئۇمىدسىز قايتمايدۇ .

ئۇ يەرگە تەقۋادارلار ئىبادەتلىرى بىلەن ، ئاجىزلار بولسا تىلەكلىرى بىلەن بارىدۇ . تېخىمۇ يالىڭاچ قالماسلىق ئۈچۈن ، ئۇ ئاجىزلارنىڭ بېشىنى سىلىغان دەرگاھقا يالىڭاچ تاللارەك قول ئاچايلى :

ئىلاھىم ! بىزگە ياخشىلىقىڭ بىلەن نەزەر سال . بىز قۇللاردىن پەقەت خاتا سادىر بولىدۇ . گۇناھ سادىر قىلغانلىقىمىز كەچۈرۈم قىلىشىڭنى ئۇمىد قىلغانلىقىمىزدىندۇر .

يارەببىم ! سېنىڭ رىزقىڭ بىلەن كۆتۈندۈق ، ئېھسان ۋە ئىلتىپاتىڭ بىلەن تۇرمۇش كەچۈردۇق . تىلەمچى ياخشىلىق كۆرگەن ، نازىنىن كۆڭلى تارتقان ئىشكىتىن ئايرىلماس .

ئاللاھىم ! بىزنى بۇ دۇنيادا ئەزىز قىلدىڭ ، ئۇ دۇنيادىمۇ ئەزىز قىلىشىڭنى ئۇمىد قىلىمىز .

ئەزىز قىلىدىغانمۇ سەن ، خار قىلىدىغانمۇ سەن ، سەن ئەزىز قىلغان كىشى ھېچكىمگە خار بولمايدۇ .

ئى ئاللا ! ئىززىتىڭ ھەققى ئۈچۈن مېنى خار قىلما ، ئوقۇبەت چەكسەم سېنىڭ قولۇڭ بىلەن چېكەي .

دۇنيادا ئەڭ يامان ئىش بىر ئادەمنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش بىرىدىن جاپا چېكىشىدۇر .

يا ساتتار ![1] سېنىڭ ئالدىڭدىكى خجالەتچىلىكىم يېتىپ ئاشىدۇ ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا خجالەت قىلمىغايسەن .

بېشىمغا سەندىن بىر كۆلەڭگە چۈشسە ، ئەڭ تۆۋەن ئورنۇم ئاسمانلاردۇر . ئەگەر سائادەت تاجىنى ئېھسان قىلساڭ ، بېشىم قەيەرگە يەتمەس...

مېنى ئۆزۈڭ كۆتۈركى ، باشقىلار چۈشۈرمىسۇن .

ھېكايەت

ئېسىمگە كەلسە تېنىمگە تىترەك ئولىشىدۇ . بىر كۈنى ھەرەم شەرىپتە كۆڭلى پەرىشان ، ئەقلى - ھوشىنى يوقاتقان بىرى كۆيۈپ - پىشىپ مۇنداق دۇئا قىلىۋاتاتتى :

«ئىلاھىم ، مېنى ئەپۇ قىل ، خار قىلما ۋە تاشلىۋەتمە . قولۇمدىن باشقا بىرىنىڭ تۈتۈشىنى خالىمايمەن . خاھى مېنى ئىلتىپاتىڭ بىلەن چاقىر ، خاھى قوغلىۋەت ، سېنىڭ بوسۇغاڭدىن باشقا باش قويىدىغان يېرىم يوق .

ئى رەببىم ! بىلىسەنكى ، مەن ئاجىز بىچارە ، نەپسىم يامان ، ئەقلىم ئۇنىڭ تىزگىنىنى تارتالمايدۇ . نەپسى شەھۋەت ئىلكىدە ئەسىر ۋە مەغلۇپمەن . نەپسى شەيتان بىلەن كىم بىر باشقا چىقالىسۇن . چۈمۈلە دەرەخنى لىڭشىتالىسۇنمۇ ؟ يولۇڭدا ماڭغان ئەرلەر ھۆرمىتىگە ماڭمۇ يول كۆرسەت . مېنى دۇشمەنلەردىن ساقلا . پاناھگاھىم پەقەتلا سەن ئۆزۈڭ .

ئى ئاللاھىم ! تەڭدىشى يوق سۈپەتلىرىڭ ھۆرمىتىگە ، ھەج

---

① ياساتتار — ئاللانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىرى .

ئەراپاتتا «لەببەيكە»[1] ئېيتقان ھاجىلار ھۆرمەتىگە ، مەدىنىدە ياتقان روسۇلىللانىڭ ھۆرمىتىگە (روسۇلىللانىڭ قەبرىسى مەدىنىدە) ، دۈشمەن تىرىپىرەن قىلغان مۇھاجىدلار (غازات قىلغۇچىلار) نىڭ قىلىچلىرى ھۆرمىتىگە ، باھادىر غازىلارنىڭ تەگىبرلىرى ھۆرمەتىگە ، پاك ياشانغانلارنىڭ ئىبادىتى ۋە توغرىلىق بىلەن يېتىشكەن ياشلارنىڭ دۈرۈسلۇقلىرى ھۆرمىتىگە ، روھىمىزنى تاپشۇرىدىغان ئاشۇ دەھشەتلىك مىنۇتلاردا مەدەت بەرگەيسەن ۋە ئاخىرقى نەپەستە «بىر»نى «ئىككى» دېيىشتىن بىزنى ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن .

كېچە - كۈندۈز تائەت - ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولغانلارنىڭ بىزگە ئوخشاش تائەت - ئىبادەتسىزلەرگە شاپائەت قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

پاكلار ھەققى ۋە خاتىرى ئۈچۈن بىزنى مەينەتچىلىكلەردىن يىراق قىلغايسەن ، بىرەر كەمچىلىك ئۆتكۈزگەن بولساق ئەپۇ قىلغايسەن .

ئىبادەتتىن بېلى پۇكلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ ، يەنە گۈناھتىن نومۇس قىلىپ ، باشلىرىنى ئېگىپ ، كۆزلىرىنى يەردىن كۆتۈرەلمىگەن قەبرىلارنىڭ خاتىرى ئۈچۈن كۆزۈمنى سائادىتىگە قارىتا كور قىلمىغايسەن ۋە شاھادەت ئېيتىدىغان دەقىقىدە تىلىمنى باغلىمىغايسەن .

كۆرۈلمەسلىكى كېرەك بولغانىنى كۆرسەتمىگەيسەن ، قىلىنماسلىقى لازىم بولغانىنى قىلدۇرمىغايسەن .

مەن مۇھەببەت ھاۋاسىدا بىر زەررىمەن . بارلىقىم بىلەن يوقلۇقۇم ئوخشاش . ئىلتىپاتىڭنىڭ قۇياشىدىن ماڭا بىر يورۇقلۇق چۈشۈرگىن ، مېنى كۆرگۈچىلەر شۇ يورۇقلۇق ئىچىدە كۆرسۇن .

ئى ئاللا ! ئاسىي قۇللىرىڭغا نەزەر سالغىنىكى ، ئۇلار ياخشىلاردىن بولسۇن . پادىشاھىنىڭ كىچىككىنە بىر ئېھسانى تىلەمچىنى باي قىلىدۇ .

---

① لەببەيكە —— ھەجدە ئوقۇلىدىغان «ئەمرىڭگە ھازىرمەن» دېگەن مەنىدىكى دۇرۇت .

ئەگەر ماڭا ئادالىتىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلساڭ ، «مەغپىرەت ۋەدەڭ بار ئىدى» دەپ يىغلايمەن .

مېنى ئىشىكىڭدىن ھاقارەت بىلەن قوغلىما ، باردىغان باشقا ئىشىكىم يوق . نادانلىقىمدىن بىرنەچچە كۈن ئىشىكىڭدىن ئايرىلغان بولسام ، پۈشايمان قىلىپ قايتىپ كەلدىم . مېنى ئەپۇ قىل ۋە ئىشىكىڭنى يۈزۈمگە ياپما .

ئەپسۇسكى ، قىلغان يامانلىقلىرىم ئۈچۈن ئورۇنلۇق بىرەر باھانە - سەۋەبىم يوق . پەقەت ئاجىزلىقىمنى تەكىتلەيمەن .

ئەسلىدە ئاجىز مەن دەپ يىغلىشىم ھاجەتسىز . مەن ئاجىز بولساممۇ پاناھگاھىم بايدۇر .

ئىلاھىم ! مەن غەپلەتتە ۋە دىققى ئۈنتۈدۈم . تەقدىر ئالدىدا ئىرادىمنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ .

بىزنىڭ تەدبىرىمىز نېمىگە يارىسۇن ؟ كەمچىلىكلىرىمىزگە بۇ سەۋەب كۇپايە ئەمەسمۇ ؟

مەن قانداق تەدبىر قوللانسام ، تەقدىرىڭ ئۇنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى . ئىنسان يارالقۇچىسى بىلەن ئېلىشالامدۇ ؟

سېنىڭ ھۆكمىڭدىن بېشىمنى بۇرىمايمەن ، ئىرادەڭ نېمە بولسا شۇ بولىدۇ .

ھېكايەت

بىر نېگىرغا بىر كىشى : «نېمىدېگەن سەت ئادەمسەن !» دېدى . نېگىر ئۇنىڭغا جاۋابەن :

ــ قىيابتىم ۋە شەكلىمنى مەن ياسىمىدىم . سەت بولسام ساڭا نېمە زىيىنى ؟ چىرايلىق ، سەتنى يارالقان مەن ئەمەس - دە ! ــ دېدى .

ئەي ئاللا ! پېشانىمىزگە نېمە يازغان بولساڭ ، بېشىمىزغا شۇ كېلىدۇ .

بىلىسەنكى ، مەن ھېچ ئىشقا قادىر ئەمەسمەن ، ھەممىگە قادىر ئۆزۈڭسەن .

سەن يول كۆرسەتسەڭ خەيرگە ئېرىشىمەن ، رەت قىلساڭ ، يولدا قالىمەن .

ئەي جاھانىنى ياراتقان ! سەن ئىنايەت قىلمىساڭ ، قۇل گۇناھلاردىن قانداقمۇ قاچالىسۇن !

ھېكايەت

بىر دەرۋىش بار ئىدى ، نەپسىنى يېغالمايتتى . كېچىچە توۋا قىلىپ ، تاڭ ئاتقاندا توۋىسىنى بۇزاتتى .

ئۇ ئەھۋالىنى ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن مۇنداق ياخشى سۆزنى قىلدى :

«توۋىنى ھەقتائالا ئىلتىپات قىلسا بۇزۇلمايدۇ . لېكىن ، بىزنىڭ توۋىمىز چىڭ ئەمەس ، بوش . »

ئى پەرۋەردىگار ! تەڭرىلىكىڭ ھەققى ئۈچۈن كۆزۈمنى ئاساسسىز ئېتىقادتىن بۇرىۋەت . ئۇنىڭ شەرىپىگە مېنى دوزاخ ئوتىدىن ساقلا .

گۇناھىم ۋەجىدىن ئاللانىڭ زېمىنىدا ئورنۇم يوق . لېكىن ، باشقا بىر يەرگىمۇ يولۇم يوق : قەيەرگە بارىمەن ؟

سەن سۇكۇتتە تۇرغانلارنىڭ كۆڭلىدىن كەچكەننى بىلىسەن . يارلىق كۆڭۇللەرگە سەن مەلھەم سۇرىسەن .

ھېكايەت

ياشانغان بىر بۇتپەرەس تەركىدۇنيا بولۇپ ، ئۆزىنى بۇتنىڭ خىزمىتىگە ئاتىغانىدى ، كېچە ـ كۈندۈز ئۇنىڭغا چوقۇناتتى .

بىرقانچە يىللاردىن كېيىن ، بىر كۈنى ئۇ دىنى بۇزۇقنىڭ ناھايىتى زۆرۈر بىر ھاجىتى چىقىپ قېلىپ ، خەير تىلەپ بۇتنىڭ ئالدىدا يەرگە باش قويۇپ : «ئەي ئىلاھىم ! ئاجىز بولۇپ قالدىم . جېنىمدىن تويدۇم . ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن ، يارىمىڭنى ئايىما... »دەپ يېلىنىدى . لېكىن ، ھەرقانچە يېلىنسىمۇ كار قىلمىدى .

يۇزىگە قونغان چۈننىمۇ قورۇيالمايدىغان بۇت ئىنساننىڭ ئىشىنى قانداقمۇ ھەل قىلسۇن؟

بۇتپەرەس تېرىكىپ: «شۇنچە يىل ساڭا بىكار چوقۇندۇممۇ؟ يا بۇ ھاجىتىمنى ھەل قىلىپ بەر ياكى مەن تىلىكىمنى ئاللادىن تىلەي!» دېدى.

بۇتپەرەس تېخى بۇتنىڭ ئالدىدا يەرگە باش قويۇپ تۇرغىنىدا، ئاللا ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداپ مۇرادىغا يەتكۈزدى.

ھەقىقەت ئەھلى بىر زات بۇ ئىشقا ھەيران بولۇپ ئۆز-ئۆزىگە: «بۇ گاڭگىراپ قالغان بۇتپەرەسنىڭ بېشى تېخى بۇتخانا شارابىدىن ھوشىغا كەلمىگەن، كۆڭلى كۆپپاردىن، قولى خىيانەتتىن يۇيۇلمىغان تۇرۇقلۇق ئاللا قانداقچە ئۇنى مۇرادىغا يەتكۈزدى؟» دېدى.

ئۇ زات شۇنداق ئويلاۋاتقىنىدا كۆكۈل قۇلىقىغا مۇنداق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى: «ئۇ ئەقىلسىز بوۋاي بۇتنىڭ ئالدىدا كۆپ يالۋۇرسىمۇ مۇرادى ھاسىل بولمىدى. بىزمۇ ئۇنى دەرگاھىمىزدىن قوغلىغان بولساق، بۇت بىلەن ئاللا ئارىسىدا نېمە پەرق بولاتتى؟»

دوستۇم، كۆكۈلۈڭنى ئاللاغا باغلا. ئىنسانلار بۇتتىن مۇرادىغا يېتەلمەيدۇ.

ئىلاھىم! ئەمەللىرىمىزدە كەمچىلىكلىرىمىز بار، قولىمىز قۇرۇق، لېكىن ئۈمىدىمىز تولۇق.

ھېكايەت

بىر مەست شارابنىڭ ھارارىتى بىلەن مەسچىتكە كىرىپ ھۆكۈمدارغا خاس جايغىچە بېرىپ، ئۇ يەردە يۇزىنى قىبلىگە قارىتىپ: «يارەببى، مېنى جەننەتكە كىرگۈزگەيسەن» دەپ تەلەپ قىلىشقا باشلىدى.

ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن مەزىن ياقىسىدىن تۇتۇپ:

ــ ھەي ئەقىلىدىن ۋە دىندىن غاپىل! ئىتقا مەسچىتتە نېمە

بـــار ؟ جەننەتنى تەلەپ قىلغۇدەك نېمە ئەمەل قىلدىڭ ؟ بۇ سەت تەلەتىگە ياسالمىلىق يارىشارمۇ ؟ ـــ دېدى .

مەست مەزىنىڭ بۇ سۆزلىرىگە يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق جاۋاب بەردى :

ـــ مەزىن ئاخۇنۇم ، مەن مەست ، مەن بىلەن ئېتىشمىسىلا . مەلۇم بولدىكى ، گۇناھكار بىر ئادەمنىڭ ئاللانىڭ ئىلتىپاتىدىن ئۈمىدۋار بولۇشىنى غەلىتە ئىش دەپ قاراۋاتىدىلا . مەن ئۆزلىرىدىن ئۆزرە تىلىمەيمەن . تووا قىلىش ئىشىكى ئوچۇق ئىكەن ، ئاللاغا يېلىنىۋاتىمەن . ئاللا ئۇلۇغ ، قۇلىغا ياردەم قىلىدۇ . ئاللانىڭ كەچۈرۈم ۋە مەغپىرىتى شۇ قەدەر چوڭكى ، مەن گۇناھىمنى چوڭ دېيىشتىن نومۇس قىلىمەن...

بىر بوۋاي يىقىلىپ چۈشكەندە ، يۆلىۋالمىساڭ ئورنىدىن تۇرالمايدۇ .

ئىلاھىم ! مەن شۇنداق يىقىلىپ چۈشكەن بوۋايمەن . ئۇلۇغلۇقىڭ ھەققى ئۈچۈن ماڭا ياردەم قىلىپ ، ئورنۇمدىن تۇرغۇزۇپ قويغايسەن .

ماڭا ئۇلۇغلۇق ، ئورۇن ، مەرتىۋە بەر دېمەيمەن ، گاڭگىراپ قالدىم ، مېنى ئەپۇ قىل دەيمەن .

دوستلىرىم بىر ئەيىبىم بارلىقىنى مۆلچەرلىسە ، ئۇنى جاھانغا پۇر قىلىدۇ . سەن بولساڭ تەخمىنەن ئەمەس ، ئېنىق بىلىسەڭمۇ ئەيىب ۋە گۇناھلىرىمىزنى ياپىسەن . سەن پۈتۈن گۇناھلىرىمىزنى بىلسەڭمۇ ، بىز ئىنسانلار تېخىچە بىر ـ بىرىمىزدىن قورقمىز !

قۇللار نادانلىق بىلەن بەڭگۇشلىق قىلىپ قويسا ، خوجايىنى ئۇلارنى ئەيىبكە بۇيرۇمايدۇ .

ئاللاھىم ! ئۇلۇغلۇقۇڭ بىلەن ئەپۇ قىلساڭ ، بىرمۇ گۇناھكار جەھەننەم يۈزىنى كۆرمەيدۇ . لېكىن ، بىزلەرنى ئەمىلىمىز نەسىبىتىدە ئەپۇ قىلساڭ ، تارازىنى تاشلاپ ، ھەممىمىزنى جەھەننەمگە مەھكۇم قىل !

ساخاۋىتىڭ بىلەن قولۇمنى تۇتساڭ بىر يەرگە ئېرىشەلەيمەن ، مېنى تاشلىۋەتسەڭ ، يىقىلىپ چۈشمەن ۋە ھېچكىم يۆلەپ

قويمايدۇ .

سەن يارەمچى بولساڭ ، ماڭا كىمنىڭ كۆچى يەتسۇن ؟ سېنىڭ بېشىپ قۇتقۇزغىنىڭنى كىم باغلىيالىسۇن ؟

مەھشەردە ئىنسانلار ياخشىلار ۋە يامانلار دەپ ئىككى تۈركۈمگە ئايرىلىدۇ . مېنى قايسى تۈرگە ئايرىيدىغانلىقىڭنى بىلمەيمەن . لېكىن ، ياخشىلار تەرەپكە ئايرىساڭ تەمتىرەپ قالىمەن ، چۈنكى بۇگۈنگىچە يامانلارغا خاس ئىشلاردىن باشقا ئىش قىلمىدىم .

گاھ - گاھ كۆڭلۈم ئۇمىدلىنىپ قالىدۇ . «جانابىي ھەق ئاقارغان چاچتىن خجىل بولىدۇ» دېگەن گەپ بار . لېكىن ، مەن خجىل بولماي ئۇنىڭغا قارشى چىقىۋاتسام ، بۇنىڭغا قانداق بەل باغلايمەن .

ھەزرىتى يۈسۈپ ناھايىتى كۆپ بالا - قازالارغا ئۇچرىدى ، زىندانغا تاشلاندى . لېكىن ، يۈقىرى مەرتىۋىگە چىقىپ ھۆكۈم سۈرگىنىدە ، چىرايىدەك ئەخلاقىنىڭمۇ گۈزەللىكىدىن قېرىنداشلىرىنى ئەپۇ قىلدى . «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر» («قۇرئان كەرىم» 12 - سۈرە 92 - ئايەت) دېدى . ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ناچار ، ئۆتمەس مالالارنى رەت قىلمىدى[1] .

ئىلاھىم ! مەنمۇ بۇگۈن سېنىڭ ھۇزۇرۇڭغا گۇناھكار ۋە قۇرۇق قول كەلدىم ، سەندىن كەچۈرۈم سورايمەن . مېنى ئەپۇ قىلغايسەن ، ئىلتىپاتىڭدىن ئۈمىد كۈتىمەن .

دەپتىرى مېنىڭكىدىنمۇ قارا بولغانىنى ھېچكىم كۆرمىگەندۇ . ئەمەل دەپتىرىمدە ماختانغۇدەك بىر ئىشىم يوق . پەقەت سېنىڭ ئىنايىتىڭگە ئىشىنىپ ، رەھمىتىڭدىن ئۈمىد كۈتىمەن .

ھۇزۇرۇڭغا ئۇمىدتىن ئىبارەت دەسمايە بىلەن كەلدىم . ئىلاھىم ! ئەپۇيىڭدىن ئۈمىدىمنى ئۈزمىگەيسەن !

---

① ياقۇپنىڭ ئوغۇللىرى تەكرار مىسىرغا بېرىپ يۈسۈپنىڭ قېشىغا كىرگىنىدە : «ئى ئالىيجاناب زات ، بىزگە ۋە ئائىلىمىزگە ئاچارچىلىق يەتتى . (ئالدىڭغا) ناچار ، ئۆتمەس مالالار بىلەن كېلىپ قالدۇق . بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن . بىزگە سەدىقە قىلغىن . ئاللا سەدىقە قىلغۇچىلارنى مۇكاپاتلايدۇ» دېدى («قۇرئان كەرىم» 12 - سۈرە 88 - بەت) .

[General Information]
书名=果园　维吾尔文
SS号=40219921